

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indhold og kronologisk liste til P. N. Nieuwenhuis’ Livserindringer som dækker perioden 1842 – 1910

Erindringerne ligger i håndskrevne nummererede folioark. Siderne i arkene er nummererede fra 1 til 4. Angivelsen 6 - 4 betyder ark 6 side 4.

Indledning, familiebaggrund	1 - 1	43 - 4
1842 P.N.N.’s fødsel, 1844	1 - 3	
1846	1 - 4	1887
1848	2 - 1	1888
1851	3 - 1	
1854 rejse til Danmark	3 - 4	
1855	5 - 1	50 - 1
1856		
	5 - 3	1892
		51 - 1
1857		
	6 - 2	1893
		51 - 4
1859 bortvisningen		6 - 4
	1894	Estrups fald
1860		52 - 3
	8 - 4	1895
		53 - 2
1861 flytter til Danmark		10 - 1
	1896	
	54 - 4	
1862		
	11 - 3	1897 togulykken i Gentoft
	56 - 4	
1863		
	11 - 4	1898
		58 - 1
1864 deltaget i krigen		13 - 1
	1899	
	58 - 4	
1865		
	17 - 3	1900 Hus på Sveasvej købes
	60 - 1	
1866		
	18 - 3	1901 Systemskiftet
	61 - 4	
1866 bryllup med Louise		19 - 2
1866 bryllupsrejse til Holland	19 - 3	1902
		63 - 4
1867		
	19 - 4	1903
		65 - 4

1868	20 - 4	1904 70 - 3
1869	21 - 2 73 - 4	1905 Afsked. Italiensrejse
1870	21 - 4	1906 80 - 2
1871	23 - 2	1907 82 - 2
1872	24 - 4	1908 84 - 4
1873	26 - 2	1909 90 - 4
1874	27 - 2 92 - 4	1910 Louises død
1875 stor europæisk rejse		28 - 1
1876	33 - 1	
1877	33 - 4	
1878	34 - 4	
1879	36 - 2	
1880	37 - 4	
1881	39 - 1	
1882	40 - 1	
1883	40 - 4	
1884	41 - 4	

Min Livserindringer

Påbegyndte d. 21 marts 1907.

Skønt jeg endnu håber at have nogle år tilbage at leve, må man i min alder være beredt på at livstraaden pludselig kan overskæres, og jeg føler mig derfor tilskyndet til alt nu at begynde på en skildring af mit liv, idet jeg med dyb taknemmelighed erkender, at dette har været såre lykkeligt og indholdsrigt.

Vistnok påtrænger sig straks den tanke, for hvis skyld nedskriver jeg egentlig disse erindringer, som måske ikke engang læses med interesse af mine børn, men på den anden side føler jeg trang til at samle alt, hvad jeg har oplevet og kan erindre, og da jeg er blevet Stamfader til en talrig slægt her i landet, kan det dog tænkes, at mine optegnelser kunne have interesse for en eller anden af mine efterkommere.

Angående min slægt kan jeg fatte mig i korthed thi " Stamtavlen " og navnlig " Patriciske Slægter III " giver den fornødne oplysning derom. Skønt født hollænder er jeg af god dansk herkomst. Stamfader var Peder Nielsen, inde?? Af ½ Bol i Durup (1626 - 27) levede endnu 1657. Det var min oldefader Jacob Severin Nyegaard, f. 19/11 1746 som skiftede nationalitet, hvilket gik således til.

Efter sin faders død, kom han tillige med broderen Peder Nicolaj Nyegaard, f. 11/6 1745 - I huset hos en tante i Randers, hvor opholdet behagede dem så lidet, at de besluttede at drage til Hamburg for at forsøge deres lykke i verden. Den ældste fuldførte dog ikke sit forsæt men vendte tilbage til Randers, medens Jacob Severin tog hyre på et skib i Hamburg. Under sine farter kom han som 18 årig yngling til Lissabon og her vakte han en dag en Hertugs opmærksomhed, fordi han havde megen ydre lighed med dennes fornylig afdøde søn. Det kom så vidt at Hertugen tillød ham at blive adopteret som sådan men planen strandede på at Jacob ikke ville gå over til
(1-2)

Katolicismen, hvorefter han fortsatte sit sømandsliv, opnåede at blive Skibskaptajn og tilsidst nedsatte sig som købmand i Alkmaar. Da

hollænderne havde vanskelighed ved at udtale hans navn, der ihvertfald blev et skældsord (y udtales ej og navnet lød derfor Neliigaard, - (en der er gjerrig og misundelig) - forandrede han sit navn til Nieuwenhuis, hvilket var en noget fri oversættelse, da gård snarere må oversættes ved hof end huis.

Således kom en del af slægten Nyegaard til Holland og antog navnet Nieuwenhuis. Forbindelsen med Danmark blev dog ikke afbrudt, hvad der f. Exeks. fremgår af 2 breve skrevet i 1800 og 1802, af Jacob Nieuwenhuis til sin brodersøn P.N. Nieuwenhuis, Seceretær hos den danske Guvanør på St. Thomas, Oberst v. Scholtlen, hvilken findes i brevmappen, der har tilhørt P.N. og er signeret med hans navnetræk og årstallet 1788.

I hvert Fald nærede Jacob N's søn og P.N.Nyegaard stadig Interesse for hinanden, og omsider besluttedes, at de skiftevis skulle aflægge hinanden besøg i Holland og Danmark for at knytte forbindelsen nøjere. Den første var da Professor i Filosofi i Leyden, den anden Ejeger af gården Frederikskilde ved Tyrjustrup Sø nær Sorø og da Hollænderne havde en Del Sønner, som igennem deres Mors Familie var ret velstillede (en af dem endogså meget formuende) og Frederikskildes Ejer flere Døtre, var det, efter den Tids Opfattelse ganske naturligt at ægteskabelige Forbindelser imellen disse blev planlagt af Forældrene.

Som en indledning dertil fulgte Cora Nyegaard med sine Forældre til Holland som de besøgte i 1836. Hun opholdt sig derefter et helt Aar hos mine hollandske Slægtninge (hverken i Coras egne optegnelser eller i hendes fars dagbogsoptegnelser står der noget om at hun skulle have været i Holland længere end forældrene. C.Kjeldsen juli 2002), men uden at dog en Forlovelse kom i Stand. Da saa den hollandske Professor i 1838, ledsaget af sin Hustru og 2 Sønner Coenraad og Hendrik, besøgte Danmark, blev det bestemt, at den yngstre datter Augusta Nyegaard skulle følge med dem tilbage til Holland og denne Gang fandt

(1-3)

Coenraad og Augusta hinanden, hvilke blev mine forældre.

Cora havde under sit ophold i Holland fattet kærlighed til min Fader, men den blev ej gengældt. Hendrik blev forelsket i den yngste datter Elise, som døde forinden vielsen fandt sted. Amalie, som senere besøgte Holland, for at holde min moder med selskab, sværmede for Diomnys, som dog aldrig erklærede sig.

Nærmere Oplysninger herom findes i min Moders Dagbog der begyndte d. 31 juli 1838 og meddeler mange morsomme Erindringer om Rejsen fra Danmark til Holland den Gang, samt om livet dersteds, i de Kredse hun besøgte. Spredte Meddelelser om min Oldefar Jacob Nieuwenhuis og min Bedstefader Jacob N's Levnedsløb findes i en Afhandling af Prof. Mr. Domela N. (min fætter) udgivet i 1897 i Groningen medens denne tidligere har tegnet min Faders Levnedsløb i " Leveds berichte van de Maalschappy der nederlandsche letterkunde ?? Leiden 1881 - 82 "

Den 20 juni 1840 blev mine forældre viede af Pastor F.Fenger i Lyng kirke ved Sorø og de foretog så i forening med Hendrik Bernh. Nieuwenhuis, Herre til Schoonoiuwen. En Bryllupsrejse gennem Sverige og Norge, hvorefter min fader Nedsatte sig som Advokat i Amsterdam. Her så jeg dagens lys den 13 oktober 1842, kl. 2 1/4 Eftm. og blev døbt den 8 nov. samme Aar, af min Bedstefader. Min Moders Søster Amalie, som fra 1841 havde opholdt sig i mine Forældres Hus giver i sin dagbog forskellige meddelelser om min Indtrædelse i Verden, og den Omhu hun stadig viste mig. Min første Erindring knytter sig også til hende, idet jeg 2½ Aar gammel kan huske, at hun gav mig et lavement, hvad dser syntes at have gjort et stærkt Indtryk paa mig.

Vi boede da ikke længe i Amsterdam, men i en lille by Woerden, 16 kilometer V. for Utrechte, beliggende ved Rhinfloden og til dette Sted er mine Barndomserindringer knyttede.

Grunden til at vi flyttede var den, at min Fader ikke havde kunnet faa nogen Praksis i den store By og han foretrak derfor at gaa Embedsvejen. Ved Konnektioner erholdt han Stillingen som " Kantonrecher " i Woerden 1844, og købte her en smuk Villa beliggende en 5 min. gang udenfor Porten. (Byen var en gammel fæstning

(1-4)

med volde og grave) ved landevejen til Utrecht og ved Rhinen. Huset havde to Etager og der hørte desuden Stald og en stor Have dertil, medens megen færdsel gik der forbi, saasom Landevejen førtes over Rhinen ved en Bro tæt foran Haven og delte sig paa begge Sider Broen. Skibe, trukne af Mennesker eller Hestepasserede daglig i stort Antal, hvis da floden ikke var tilfrosset, men saa var der megen Passage af Skøjteløbere, baade Mænd og Kvinder og netop indenfor vor egen Have opstilledes paa Isen en Bod, hvor de forfrosne kunne styrke sig en varm Drik eller Spiritus. Hele dette Sceneri har efterladt et dybt Indtryk paa mig, og navnlig glædede det mig altid at se min Bedstefar komme kørende fra " den Engh " en gammel Herregaard ved Utrecht i onkels Heins Besiddelse, i den fine Vogn med to Skimler for.

Sommeren 1846 rejste mine Forældre til Danmark, som min Moder altid længtes så meget tilbage til og foretog jeg nu sammen med dem min første Rejse (se min Faders Brev af 29 maj 1846 til mine Forældre fra Frederikskilde). Skøndt næppe 4 Aar gammel har jeg dog bevaret ikke faa Erindringer om denne. Fra Amsterdam til Hamborg foretoges den Gang Rejsen pr. Dampskib saa videre pr. Jernbane til Kiel, og derfra med en Damper til København. Paa denne legede jeg med en russisk Dreng. Ogsaa kan jeg endnu mindes Opholdet på Frederikskilde og i Særdeleshed mine Bedsteforældres Fødselsdag 7 - 8 August der fejredes med Flagning og megen Selskablighed, samt en køretur til Tudse Mølle, paa hvilken jeg var meget mut. Størst Indtryk gjorde dog Indkørslen ad Vesterport til København paa mig, idet jeg fra Vognen kunne se Tivolis Illumination.

Kort tid efter tilbagekomsten til Woerden, blev jeg sat i skole, (daabstalen opbevaret og findes heri) en Bewaerschool (Børnehøve). Her lærte jeg dog i mit 5te Aar ikke alene at læse og at filere, saa jeg kunne forære min Moder et Net til at koge Æg i, men jeg blev fortrolig med Regnekunstens Begyndelsesgrunde. Da min Moder havde en saa ualmindelig smuk Sangstemme, opfordredes hun oftere til at deltage i musikalske Underholdninger i veldædigt eller andet Øjemed, og jeg fulgte saa altid med hende paa Prøverne, hvad der sikkert

(2-1)

har bidraget til at aabne mit Øre for Musik, som jeg holdt meget af. En anden Erindrning fra den Tid er min første Forelskelse, Genstanden for mine blidere Følelser var en meget smuk lille Brunette, Betzy Hagedoorn, (senere gift med min Fætter Prof. J. Domela Nieuwenhuis) hvis Mor var Enke og hvis 3 Brødre senere blev mine Skolekammerater. Jeg var meget glad over, at hun en Dag fik Lov til at besøge mig og vi morede os da, siddende under et stort Kastanietræ i Haven at lave Mad af Tvebakker og Kirsebær.

Da jeg var blevet 6 Aar skulle jeg jo gaa i en rigtig Skole, men den lille By havde ingen Privatskole for bedre stillede Børn, det besluttedes derfor, at jeg skulle gaa i Kommuneskolen. Denne laa paa Torvet ligeover for den store reformerede Kirke, og var indrettet saaledes, at klasserne ikke var adskilte, men arbejdede Side om Side i en stor langstrakt Sal. I den nederste Klasse skulle børnene lære at læse, men da jeg alt kunne dette, rykkede jeg snart op i den næste, hvor Hovedvægten blev lagt Regning, Frihaandstegning og Udenadslæren af Vers. Her kom jeg til Bevisthed om at Gud havde skænket mig gode Evner, thi med den største Lethed lærte jeg lange Digte udenad, og det var baade min Lærer og mine Forældre en Glæde at lade mig sige dem frem; i Regning var jeg snart den flinkeste af alle mine Kammerater, idet vor Kappelest vækkedes derved, at den som først rigtigt løste et længere Regnestykke fik Lov til at gaa Hjem, og endelig var mine Lærer også meget tilfreds med min Tegning. Hver Aften inden jeg faldt i Søvn kom min Moder ind til mig for at jeg skulle sige min Aftenbøn, og derved lagdes Grunden til mit Gudsforhold, jeg var endnu meget lille, da jeg hver Aften bad vor Herre om at give mig en god Forstand, medens jeg lærte at takke og tro paa, at alt hvad der hænder os skal tjene os til Gode. De sidste Erindringer jeg har om opholdet i Villaen udenfor Byen var, at jeg var syg af Mæslinger, at jeg alene maatte gaa den ingenlunde korte vej til Skolen, hvad der navnlig indtil Byens Port var naaet, kunne være uhyggeligt nok og at jeg i August 1848 fik en Broder, (Fødslen af min Søster Anna 1844 og af Broder Jacob 1845 - havde gjort mindre indtryk paa mig) Ferdinand Jacob, i hvilken Anledning jeg for første gang kom alene hjemmefra, idet jeg med trækskøjt sendtes til min Farbror Dionys paa Villaen " Rhijnvliet " ½ mil v for Utrecht.

(2-2)

Kort efter flyttede vi ind til Byen, idet min Fader købte et Hus med en stor Have inden for Volden og ligeoverfor Fængslet (Det gamle Slot) samt ved Rhinfloden. Huset havde tidligere i mange Aar været beboet af Kantonsdommere og var gammeldags, sammensat af flere Dele. Som alle fornemme hollandske Huse havde det i Stuen en lang Marmorgang med Værelser paa begge Sider, nemlig til højre: Salen, Køkken og Legestue. Til venstre : Herreværelse, Taleværelset, et par mindre Kamre og Dagligstuen. Ovenpaa var en Række Sove- og Gæsteværelser m.m., kort sagt, der var Plads nok. Men navnlig var Haven et fortræffeligt Opholdssted for børn. Den var omgivet dels af en Mur, dels af Stakit og Plankeværk og laa lunt bag Volden. I det N.V. Hjørne var et aabent, men med Tag forsynet Lysthus, fortræffelig egnet til at være Fæstning, da det laa noget ophøjet. Imod Øst laa en forholds vis høj Bakke, ligeledes med Lysthus, hvorfra der kunne ses over Volden og de dobbelte Grave langt ud i Landet. Nedenfor bakken var et Dueslag og en stor, med et Nøddetræ forsynet, Plads, hvor der fandtes Gyng og Vippe. Haven selv var forsynet med mange store og smaa træer (navnlig prægtige italienske Popler) der dannede en hel Skov, kort sagt jeg har sjælden set en Have, bedre egnet for Børn til at lege Skjul, Røver og Soldat. Efterhaanden som vi Søskende blev større, var vi derfor til alle Tider tidlig og silde i denne Have, og var vi trætte af at lege der, kunne vi tage vore Fiskeredskaber og mede fra gaden i Rhinfloden, eller ogsaa sætte os med en Bog i et af Lysthusene eller i et af Træerne hvis bugtede grene var bekvemme dertil. Men ogsaa i Huset var der god Plads til at lege, baade i Børnestuen, paa Gangene og paa Loftet. Et dybt Indtryk gjorde det paa mig, at man om Sommeren saa tydelig kunne høre Fangerne synge Salmer under Gudstjenesten, navnlig, " Vor Gud han er saa fast en Borg ", og ligeledes Beretningen om, hvorledes en fransk Soldat i 1813 havde truet den gamle Kantonsdommer paa Livet med sit ladte Gevær, siddende foran ham i Salen. Han havde afskudt Geværet og Kuglens Mærke i Væggen kunne endnu ses. Ogsaa mange andre Huse i Byen har endnu Mærker af Franskmændenes voldsomme Optræden mod Beboerne den Gang, og dette i Forbindelse med, at min Fader hadede Franskmændene (han var netop født 1813 inden Hollands løsrivelse.

(2-3)

og oftere fortalte om Waterloo slaget, der hvert Aar den 18 juni mindedes ved Klokkeringning og Flagning, bevirkede at jeg aldrig har haft Sympati for Franskændene og i mit Hjerte senere glædede mig over deres Nederlag i 1870.

I det gamle Hus der forfra og bagfra så således ud (Tegning) har jeg tilbragt en lykkelig Barndom, hvis mange Minder er uforglemmelige for mig. Min Fader var meget optaget af sine Forretninger som Kantonsdommer, og han gav sig kun lidt af med sine Børn, uden ved oftere at spasere med os rundt om Byen eller til Udflugtssteder i dens Omegn. Foruden sin Dommervirksomhed, der bragte ham i Forbindelse med Gendarmerne, der hver Morgen aflagde Rapport, var han virksom som Medlem af Fængslets Tilsynsraad, saa at han stadig var indenfor den store fængselsport, der paa os Børn gjorde et overvældende Indtryk, men som vi aldrig maatte overskride. Da jeg blev større, gjorde min Fader ofte længere Fodture med os, enten til Familiens Forpagtere i Nærheden, hvis Gaarde havde en særegen Tiltrækning for os, idet der var Baade, Høstakke, Gedde, bukkevogne o.s.v. eller til Landsbyen i Nærheden. Derimod tog min Fader, der var en ivrig Jæger og derfor holdt Jagthunde, mig aldrig med paa Jagt, da han var bange for at Geværet skulle gaa af i Utide. Sjældent paatalte min Fader vore Forseelser, det var altid min Moder som maatte tage Affærer, saa vi var mest bange for hende. Vi blev da straffet med, at hun kneb os i Ørene, puttede os i et mørkt Hul eller sendte os i Seng uden mad, naar det havde været rigtig galt. Dette var saaledes Tilfældet, da jeg en dag i Skolen havde pyntet mig med min Moders Guldur og Kæde, eller naar jeg spaserede alene udenfor Byen, hvad der var strængt forbudt.

Nogen Tid efter at være flyttet til Byen, oprettede en M.v.d. Velde, en " fransk skole " i Woerden,

(Hans Fotografi modtog jeg på hans 86 årige Fødselsdag i 1910, da jeg havde lykønsket ham til hans Guldbryllup), og det besluttedes, at jeg skulle gå i denne Skole. Vi var fra Begyndelsen af kun forholdsvis faa Elever, saa foruden Bestyreren kun en Lærer besørgede hele Undervisningen. Der blev navnlig lagt vægt paa Fransk, hvilket Sprog vi skulle tale i Timerne og paa Legepladsen, og derved lagdes Grunden til min Færdighed i dette Sprog, uagtet jeg (2-4)

ikke havde sproglig Begavelse, men var matematisk anlagt. Meget erindrer jeg forøvrigt ikke af min Skoletid, thi vi blev ikke overanstrengte og morede os i Timerne ved at drille Læreren, med hvem det endogsaa kom til Haandgribeligheder. For bestyreren, en rolig og godlidende, men bestemt Mand, havde vi derimod megen Respekt. Dette hindrede os dog ikke i at være meget kaade. Jeg erindrer saaledes at vi en vinterdag lavede en stor Snebold i Haven, og saa trillede den ind ad Skolestuen, hvor den sloges i Stykker og bragte Bestyrerens Frue (han boede paa skolen) til stor fortvivlelse. Af kammerater fik jeg nu efterhaanden en hel del, deriblandt Jan von Zeipt, der boede ligeover for os og hvis Fader var Notar Willem v. Oudheusden, der var meget velstillet, Præstens søn Petrus Holzapfel og 3 Brødre Hagedoorn, hvoraf navnlig een var meget uartig. Efterhaanden som jeg voxede til, kom jeg meget sammen med disse Kammerater, navnlig med Jan v. Z, dels i deres Hjem, eller hos os selv, hvor Haven var en meget yndet Legeplads og hvor vi da mest legede Røver eller Soldat med Lysthuset som Fæstning. Det kunne da gaa varmt til, idet vi benyttede Stylter som Våben. Ogsaa min søster Anna og hendes Kammerater, der iblandt en rigtig Vildkat Robertine de Bruin, var med i disse Lege.

Skolen selv gav mig derimod kun ringe Arbejde, og mine Lektier lærte jeg hurtigt, saa jeg havde meget Fritid tilovers. Denne benyttede jeg alt i en tidlig Alder til at lave forskellige Pap - og andre Arbejder, hvortil Anvisningen blev givet i en Børneavis, og jeg samlede efterhaanden et helt Skab fyldt med saadanne Ting, som jeg da foreviste mine yngre Søkende. Ligeledes holdt jeg meget af at tegne og at male med Vandfarve. Tegning blev der den gang lagt meget Vægt paa i Holland og hver Uge kom en Tegnslærer fra Utrecht, M. Ullé for at give os Undervisning i dette Fag. En Gang tog han mig med ud i Naturen og forlangte at jeg skulle tegne en Mølle, jeg erklærede, at det kunne jeg ikke, men han var ubarmhjertelig og sagde : " begynd blot, jeg skal nok rette Fejlene ", og det viste sig snart at jeg godt kunne sætte noget paa Papiret, der lignede Møllen, fra nu af fik jeg Lyst til selv at forsøge mig, og jeg tegnede Kirker og Huse og meget andet, hvorved mit Øje øvedes saa
(3-1)

meget, at jeg senere hurtigt kunne tegne en korrekt Skizze af den Egn jeg saa for mig. Ligeledes fik jeg Musikundervisning, men det kedede

mig at spille Skalaer og jeg betragtede det næsten som en Straf at skulle øve mig, saa jeg gjorde kun ringe Fremskridt. Endelig modtog jeg ogsaa Danseundervisning og ville da altid danse med de store Piger, blandt hvilke en Majors Datter var mit Sværmeri.

Da der i Holland ikke gives Undervisning i Religion paa Skolerne gik jeg allerede tidligt (i 9 aars Alderen) ugentlig til Præsten. Dr. Holzapfel gjorde dog hverken på prædikestolen eller i Konfirmantstuen videre Indtryk på mig, men Hjemmet var religiøst. Der blev holdt Bordbøn og hver Morgen blev der læst et Kapitel i den hellige Skrift, saa jeg fik gennemgaaet det nye Testamente flere Gange. Det der gjorde mest Indtryk på mig var Jesu Lidelseshistorie og hver Langfredagften, naar jeg med mine Forældre gik i Kirke, kom jeg i en egen højtidelig Stemning. Ligeledes mindes jeg mangan stjerneklar Juleaften, naar jeg med min Moder vendte tilbage fra Kirke, og i Hjemmet blev trakteret med Æbleskiver og Punch. Juletræ indførtes først senere, og det tændtes ikke Juleaften men først ved en anden Lejlighed i Juledagene, idet da mange Børn samledes. Den egentlige Børnefest holdtes efter Landets skik St. Nicolaasaften, 5 December, da vi havde mange løjer for, om Natten stillede vi vore Sko under Sengen, og fandt da om Morgenene vore Gaver, som Biskop Nicolaas havde anbragt i disse.

Som sagt, med mine Forældre gik jeg ofte i Kirke, og det imponerede mig da, at min Fader var en af Menighedens ældste og som saadan havde en Hædersplads ved Siden af Alterbordet (altertavle haves ikke) altid modtog sin nye Testamente på det græske Sprog, hvilket han læste med Lethed. Jeg derimod var på det rene med, at Latin og Græsk ikke var noget for mig og at jeg aldrig ville studere. Da jeg blev ældre forlangtes det af mig, at jeg skulle nedskrive, hvad jeg havde faaet ud af Præstens Prædiken, og dette var mig til stor Plage, ligesom jeg derved kom paa det rene med, at jeg ikke havde Talegaver og derfor aldrig ville være Præst.

Endnu skal omtales, at jeg var i stadig Kamp med Gadedrenge der havde et ondt Øje til de fine Folks Børn. Som Regel søgte

(3-2)

jeg dog at undgaa dem, og det bragte mig oftere i vanskelige Situationer. Engang medens det allerede var mørkt blev jeg indfanget af to, som havde lovet mig et blaat Øje, men ligesom de skulle tage

fat i mig satte jeg i et saadant Brøl, at de af bare Latter over min Angst lod mig slippe igennem.

Efterhaanden som jeg blev ældre fik jeg Rede paa min nærmeste Familie i Holland. Som allerede nævnt boede mine Bedsteforældre paa Slottet den Engh, 3/4 mil vest for Utrecht, der tilhørte min Farbroder Hendrik Bernhard, Herre til Schonauwen, idet han havde arvet en stor Formue efter min Bedstemoders Onkel Kavi, som dennes navne. Den Engh, som havde tilhørt Biskoppen i Utrecht var bygget i det 12' århundrede og havde derfor 5 fod tykke Mure, Port og Grave, udenom hvilke der laa en dejlig Have og en stor Lystskov. En tegning af " den Engh " findes i Tante Amalies Dagbog og lige ledes af den saakaldte " Kuppel " Lysthuset inden for Gitterporten, hvor der om Sommeren blev drukket The, idet der omkring samme stilledes en mængde Orangetræer, hvis duftende Blomster jeg altid vil mindes. For os Børn hørte et besøg paa den Engh til de store Begivenheder, thi her var mange Herligheder og blev Fantasien sat i Bevægelse. Som Regel kørte vi derhen frem og tilbage på en Dag og spiste saa der til Middag, der udmærkede sig ved en for os ukendt luksus. (Hjemme levede vi meget tarveligt, tykt Brød tynd Smør og aldrig Paalæg uden om Søndagen og som Drik kun vand) Min Bedstefader var alt den Gang svagelige og beskæftigede sig ikke med os, idet han sad stille i en Stol, min Bedstemoder var mere rørlig men alt en gammel Kone med Skæg og hendes Bestræbelser gik navnlig ud paa at formaa os til at være stille. Derved fik vi som oftest Tilladelse til at gaa ned i Haven, hvor vi søgte at gøre os til Gode. Gartneren så dette ikke ugerne, ti han rapsede saa bagefter saa meget han kunne og gav saa

" Dommerens børn " Skylden for alt, hvad der var blevet borte, saa at vi havde et daarligt Renommé, hvor om vi dog ikke bekymrede os. Enkelte Gange vandrede jeg ogsaa med min Fader tilfods til den Engh, og en saadan Tur med Hvil i en Landsbykro undervejs, forskaffede mig megen Fryd, idet jeg derved lærte nye Egne at kende, hvilke var mere skovrige end omkring Woerden, og hvori der var flere gamle Slotte, hvoriblandt et i Ruiner var et yndet Udflugtssted. Det er senere opbygget i sin oprindelige skikkelse af Ejeren Baron (3-3)

v. Zugden v. Nijveldt, gift med en Datter af Rotschild i Paris, og hedder " Huis ten Haar " 1/2 mil fra den Engh. (Paa en Hollandrejse i

1911 besøgte jeg Slottet, hvortil min Broder skaffede mig Adgang, det var pragtfuldt). Min Faders ældste Broder Prof. Ferdinand Domela Nieuwenhuis boede i Amsterdam, han havde flere Børn, deriblandt 6 sønner, hvoraf én Hendrik, min jævnaldrene blev min gode Ven, jeg inviteredes derfor oftere til at være Gæst der i Huset og det var en stor fryd for mig at tilbringe nogle dage i Hovedstaden og se dens Herligheder. Navnlige livet på ???????, og i Havnen med de mange Skibe tiltalte mig i høj Grad og her vaktet vistnok Lysten hos mig til at blive Søofficer. Min Onkel Hendrik (Hein) havde ikke noget blivende Opholdssted i min Ungdom, men flakkede meget omkring i Europa med sin kone, en simpel Pige af tvivlsomt Rygte, Tante Mari. De ejede dog et Hus i Utrecht, hvor jeg undertiden besøgte dem. Det gik flot til her og navnlig var det morsomt, naar jeg blev inviteret til at køre ud med dem til Schonausven (?), et gammelt Herresæde, hvorfra kun et Taarn paa en Ø var tilbage, men hvorunder der hørte en rigtig gammeldags fornem Bondegaard, hvor vi havde frit Spil og blev rigtig trakterede.

En tredje Onkel var Dionys, som levede paa Lyststedet Rhinflit senere uden Beskæftigelse med en gammel Husholderske Juffrouw Schwyk. Til stedet, der laa 1 mil S.Vest for Utrecht ved Rhinfloden og havde en smuk Have, hørte en Bondegaard. Han ejede endvidere en anden i Nærheden af Woerden, hvor vi ofte kom og spekulerede i Landejendomme. Han var en underlig Karakter, men som den yngste tog han sig ofte venligt af sine Broderbørn. Jeg tilbragte oftere nogle Dage paa Rhinflit og Hovedfornøjelsen der var at spasere med Onkel til Utrecht og lære denne By at kende. Han besøgte nemlig fine Marchandisere og Caféer, men af og til galt Besøgene Familien i Nærheden, der boede paa de smukke Landsteder. Min Fader havde endnu en fjerde Broder Adriaan, som mest opholdt sig i Paris og var en begavet, smuk Person, forkælet af sin Moder og højst løjerlig i sine Anskuelser. (Elev af Ti.Simon) Han giftede sig med en fransk Dame af lav Herkomst, Tante Madeleine og etablerede sig derefter som Advokat i Amsterdam. Da han første Gang præsenterede sin Kone i Woerden var vi meget spændte paa at se denne rigtige Pariserinde, senere besøgte jeg dem en gang i Amsterdam, hvor de boede meget fint. Til sin første fødte Adriaan anskaffede han en (3-4)

hængevugge af Sølv med blaa Silkegardiner, hvilken jeg meget beundrede. Han flyttede dog snart tilbage til Paris.

Min faders eneste Søster Anna Cora blev gift med en reformert Præst Richard, en meget stræng pietistisk Geistlig. Hans første Embede var i Blauwe Kapel, en lille Militærby N. for Utrecht, hvor jeg undertiden kom i Besøg, senere fik han mange andre Kald, bl.a. i Zeist N.Ø. for Utrecht og i Breda, men jeg kom ikke meget i Berøring med ham. Deres ægteskab var barnløst.

Omgang havde mine Forældre ikke meget af, og navnlig gav de kun yderst sjældent Selsskab. Nogle faa gode Venner som Hr. Croiset og hans Kone, samt Kaptajn de Bruins kom undertiden uanmeldte og drak The hos os, hvorefter de spiste til Aften, Piberne kom frem ved den Lejlighed og paaskreves Navn med Blyant for at benyttes ved næste Lejlighed. Stor Opmærksomhed vakte det hos mig, naar en enkelt gang danske besøgte os. Iblandt disse første og fremmest H.C.Andersen, der stod i Venskabsforhold til min Far, fordi denne havde oversat " Improvisatoren " paa hollandsk. Ofte har jeg siddet paa den store forfatters Knæ, lyttende til hans Fortællinger, men det danske forstod jeg endnu ikke. Ogsaa Professor Jorgensens Besøg skal nævnes, han, der var ansat ved Landbohøjskolen havde 1848 - 50 været med i Krigen og hans Fortællinger angaaende det uhyggelige af at staa paa Forpost og se alle Slags Syner, rørte mig dybt. I det hele taget gjorde Krigen et dybt Indtryk på min Moder og hun fortalte os, hvorledes de Dansk først var gaaet tilbage, men saa bagefter havde besejret Tyskerne (Slaget ved Fredericia).

I 1854 havde jeg en stor Fornøjelse, idet mine Forældre besluttede at rejse til Danmark og at tage min Søster Anna og mig med. Afrejsen skete, den 4 juli, pr. Vogn kørte vi til Stationen Breukelen (det var meget godt Vejr) og derefter med Tog til Amsterdam, hvor vi gik ombord i en stor Damper, der skulle føre os til Hamburg. Hvilken Fryd var det ikke for mig at gøre denne Søtur, der begunstigedes af Vejret og atter komme til Danmark. I Hamburg boede vi paa Hotel de l'Europe, og rejste derefter pr. Jernbane til Kiel. Her ankom vi ved Middagstid og rejste med en Kristianiadamper til Nyborg, hvor min Moder ville besøge Fru Adolfine Pedersen, gift med Andersens Illustrater løjtnant V. Pedersen, som dengang var

ansat paa Vagtskibet i Nyborg. Jeg glædede mig meget, dette " stolte Skib ", som jeg forment var et Linieskib, men blev skuffet (4-1)

da det viste sig, kun at være en Brig, og Tiden tillod ikke noget besøg der ombord. Fra Nyborg, hvor Fru. Pedersen modtog os hjerteligt, sejlede vi om Eftermiddagen til Korsør, og her holdt min Bedstefars Vogn, der skulle bringe os til Frederikskilde, hans Ejendom ved Tjustrup Sø. Her boede min bedstefar paa mødrende Side sammen med en ugift Datter Betzy, medens de andre Børn forlængst var kommet i Stillinger, eller var døde. Den ældste Cora var i 1846 blevet gift med Pastor Petersen i Jydstrup, den næste Harald var senere Byfoged paa Bornholm og Conrad sognepræst i Blidstrup. Siden mit forrige Besøg var altså Bedstemor og Tante Amalie gaaet bort, og der var altsaa forholdsvis stille paa Gaarden, men Omegnen var dejlig, og jeg nød Livet i Skoven, paa Markerne og ved Søen, men navnlig var det rindende Vand i Møllebækken noget ganske ukendt for mig og jeg morede mig meget med at dæmme op for det og lave Springvand. Angaaende livet på Frederikskilde forøvrigt skal jeg ikke fortælle noget, da jeg senere kommer tilbage dertil. Da vi havde en dansk Barne pige varede det ikke længe inden jeg forstod og talte Dansk, men vi drillede hende ofte med at skælde hende ud paa Hollandsk. Besøg i Omegnen aflagde vi kun faa, jeg mindes en gammel Skovrider Kastrup, men navnlig Pastor T.Fenger i Lyngø, der 20 juni 1840 havde viet mine Forældre. Da han havde mange børn, ville jeg altid gerne derover for at have Legekammerater og det tillodes mig oftere at spasere alene derhen. Engang kom jeg ved Frokorstid, men da familien havde spist allerede, gik Sofie Fenger ud for at smøre lidt Mad til mig. Flere Stykker var belagt med hakkede Æg, noget jeg ikke kunne fordrage. Stor var derfor min Fortvivelse, men heldigvis blev jeg et øjeblik ladet alene og i en Fart kom jeg så de hakkede Æg i mit Lommetørklæde og spiste Maden med god appetit. Kort forinden jeg tog afsked skulde jeg imidlertid bruge Lommetørklædet og uden at tænke paa dets Indhold, rev jeg det op af Lommen og strøede det altsammen over Dagligstuetæppet. Nej, jeg glemmer aldrig, hvorledes man lo af mig og i en Fart styrtede jeg ud af Døren. Fengers havde en Huslærer Kand. Theol. Grove, lille af vækst og ikke videre tiltalende af Ydre, han blev senere forlovet med Sogie Fenger og begge fik da stor indflydelse paa Tanta Betzy (hvorom senere.) I 1854 kom jeg

ikke i noget andet Forhold til Grove, end at han oftere tog mig med til Badning i Tjustrup Sø, og hans

(4-2)

Elever og jeg drillede ham da ikke så sjældent ved denne Lejlighed. Fra Frederikskilde kørte vi ogsaa oftere til Sorø, hvis Akademi gjorde et dybt Indtryk paa mig. Det blev endogsaa talt om at jeg skulle sættes i Skole der og forblive i Danmark, men jeg følte mig for meget som Hollænder til at finde Behag i denne Plan. Havde jeg anet, at Skæbnen 5 aar senere ville føre mig til Danmark for bestandig, ville Sagen have set anderledes ud for mig.

I Sorø besøgte jeg Professor Ingemann og hans frue, hvis Malerier jeg maatte se, og ligeledes kom vi til Musiklærer Petersen og flere andre. Af gaarden Frederikskilde tegnede jeg følgende billed.

Fra Frederikskilde gjorde vi Onkel Petersen, gift med min Moder Søster Cora Nyegaard, og Sognepræst til Jydestrup et Besøg paa flere Dage. Stedet laa i en dejlig Egn, til Præstegaarden hørte en smuk Have, og da der var flere Børn, morede jeg mig godt under dette Ophold, hvoraf jeg forøvrigt ikke mindes andet end at termometret en dag steg til 26 (grader) Reaumar, og at der fulgte et stærkt Tordenvejr ovenpaa.

Den 3. August tilbragte vi naturligvis paa Frederikskilde for at fejre Bedstefaders Fødselsdag, men derefter blev der talt om Hjemrejse, og da Rønnebærrene (vejen langs med Gaarden var beplandt med disse træer) blev røde, sagde vi Farvel, og blev en Dag kørt til Roskilde, hvor vi kom om Formiddagen. Vi besøgte Domkirken hvor Organisten Mathison-Hansen, havde indfundet sig for at hilse paa min Fader, og foruden han nu selv spillede paa Orglet, tilbød han mig at forsøge først, hvad jeg med Stolthed og Glæde gik ind paa. Pr. Jernbane ankom vi om Aftenen til København, hvor vi boede paa Hotel Royal, der den gang tilhørte Hr. Løbel, en bekendt af mine Bedsteforældre. Da jeg vaagnede næste Morgen saa jeg med Undren Christiansborg Slot, der forekom mig meget stort, og det livlige Amagertorv, hvor saa mange Amagerpiger sad med deres Grøntsager og Blomster. Min Fader fortalte mig i den Anledning, at da hans Far under Besøget i København havde gaaet over Torvet, blev han charmeret i en Amagerpige, som han vilde kysse, men denne besvarede hans utidige Tilnærmelse med en Ørefigen. Forøvrigt mindes jeg ikke meget af mit andet Københavner ophold, uden at vi

gjorde Visit hos Løbels, Vesterbrogade 155 og så en Viktoria Regina i Blomst hos en Gartner paa Nørrebro inden for Søerne.

Over Stettin og Berlin tog vi tilbage til Holland. I Berlin var vi ikke længe og her fængsledes jeg navnlig af ” under den Linden ”

(4-3)

og Frederik den Stores Statue, (der stod omtrent ud for vort hotel), samt det kongelige slot.

Da vi kørte fra Berlin til Potsdam saa vi Tusinder af Storke samle sig paa begge Sider af Jernbanen, for at drage tilbage over Middelhavet, det var tegnet paa at Sommeren snart var forbi. I Potsdam tilbragte vi en herlig Dag, idet vi besaa alle Slottene, Frederik den Stores Gravkælder, Dronning Louises Monument og den historiske Mølle. Navnlig Sanssoucis med Frederik den Stores Dødsværelse gjorde et dybt Indtryk paa mig.

Fra Potsdam kørte vi pr. Jernbane til " Wolfenbüttel ", hvor vi skulle besøge en fjern Tysk Slægtning

(kusine) og samtidig træffe sammen med Onkel Hein og Tante Mari, der havde sat os Stævne her for at vi sammen kunne gøre en Udflugt i Harzen. Jeg glædede mig meget til denne Tur, da jeg længtes efter at se Bjerge, og da jeg samme Eftermiddag vandrede udenfor Byen og i det fjerne saa Bloksbjergs blaalige Omrids, blev jeg helt betaget af Situationen. Natten tilbragte vi hos Kusinen, hvis senge var saa fuldt stoppede af Madratser og Dyner, at vi maatte have en Stol for at kunne klavre op i dem. Næste Morgen tog vi med Tog til Hartzburg og tilbragte Dagen i denne smukke Bys Omegn. Den næste Dag var vi en Tur oppe på Bloksbjerg og havde den Glæde at en Tordenbyge brød løs nedenfor os, medens vi var paa Bjerget, hvad der syntes mig meget vidunderligt. Saa gjorde vi den interessante Tur op til Bloksbjerg paa Æsler. Vi var 7 Personer ialt, idet Onkel Hein havde en Niece (af sin Kone) med " Minna ", en ganske køn Pige paa 18 Aar, der senere blev gift med en Slægtning af kusinen i Wolfenbüttel. Da vi kom op paa " Brocken " var det taaget og bitterlig koldt, saa der fyredes dygtigt i Hotellets Kakkellovn, men den næste Morgen fik vi en yndig Solopgang og køret derefter langs Ilse og Iesenstein til Ilsenburg, hvor vi overnattede og spiste Foreller. Dermed var Turen til ende, idet vi blot endnu kørte til Harzburg, for derfra at vende hjem til Holland. Hele Harzturen har altid været mig uforglemmelig, og navnlig gjorde de mange Sagn , Førerne og Kuskene fortalte, et

dejlig Indtryk paa mig. Da vi forlod Harzburg, der ligger højt, var vi nær ikke komme med toget, thi det kørte til den næste station uden Lokomotiv og min fader troede derfor at vi havde god Tid endnu, indtil Konduktør gjorde ham opmærksom paa, at Togetstraks skulde afgaa.

Hele Rejsen til Danmark og Tyskland udviklede mig meget og gav (4-4)

mig meget at tænke paa, saa jeg ikke noksom kan takke for at den faldt i mit Lod.

Den 13'Oktober s. A. fyldte jeg 12 Aar, og min Bedstefader paa den Engh glædede mig den Dag med at sende mig en Kasse med Æbler, hvori tillige stod en udmærket Laterna Magica med bevægelige Billeder, alt fra det 18' Aarhundrede, som har forskaffet mig mange Glæder. Den har ligeledes glædet mine Børn og er nu i Coenraads Besiddelse, der oftere har vist den for Else Margrethe.

Det Spørgsmaal, som nu mere og mere beskæftigede mig, var hvilken Livsstilling, jeg skulde vælge, og jeg kom da snart paa det rene med, at jeg vilde være Søofficer, rimeligvis fordi Rejselysten var blevet vakt hos mig, og jeg ikke paa nogen Maade vilde studere, Mine Forældre godkendte min Beslutning, og det blev da bestemt, at jeg skulde forberedes til at tage Adgangsexamen til Marineinstituttet i Willemsoord (Helder) i Sommeren 1856. Konkurencen var stor, og det blev betydet mig, at jeg havde at læse flittigt, hvis jeg vilde gøre mig Haab om at bestaa Examen, hvortil M. van de Velde paatog sig at vilde forberede mig, tilligemed Petrus Holzapfel, der alt havde en Broder, der var Marinecadet

Medens jeg var ganske flink i Regning, Historie og Geografi, kneb det derimod mere med

Sprogeen, navnlig Fransk, Engelsk og især Hollandsk, men min Fader hjalp mig meget med disse sidste Fag, og udarbejdede overskuelige Grammatiker for mig, saaledes at jeg fik dem godt ind i Hovedet. For øvrigt anstrængte jeg mig ikke mere, end at der blev Tid nok tilovers til Leg, Spasereture eller gale Streger. Allerede meget tidlig havde jeg faaet Smag for at røge, idet jeg modvirkede Nicotinens Virkning ved at spise sure Æbler, og da min Fader var saa uford'sigtig at lade sime Cigarer staa fremme var Fristelsen stor til at tage en " Jupiter " (en Cigar fra Ribbius Pelitier, som jeg endnu røger). At røge i Byen eller i Haven var dog ikke tilraadeligt og saaledes forledtes jeg til at

spasere med mine Kammerater uden for Byen, hvad der var forbudt, den ene Fejl førte altsaa den anden med sig, og da Petrus Holzapfel var en daarlig Dreng, der havde en uheldig Indflydelse paa mig, maa jeg erkende, at jeg i Aarene 1854 – 56 ikke udviklede mig heldig, hvad der ogsaa gav sig til kende derved at jeg var opfarende, tyranniserede mine Søsken og oftere var op at slaas med min Broder Jacob, der var en god dreng, men let lod sig drille. I øvrigt skete der i disse Aar ikke noget af særlig Interesse

(5-1)

På min Faders Fødselsdag, den 5. Sept 1855 - gjorde vi en Tur til Lejren ved Zeist, hvor Kong Willem III skulle holde en stor Revue omgivet af en stor Stab, hvor iblandt mange fremmede Officerer, lod han Tropperne defilere forbi sig, og fra et sted i nærheden kunne vi nyde dette interessante militære skuespil. Marschen, hvorefter der marscheredes, kan jeg endnu huske, det var rimeligvis samme Aar at Grenader - Jægerkorpset paa Vejen fra Haag til Lejren marscherede igennem Woerden, der havde en Balaillon i Garnison, saa at Soldaterlivet ikke var os fremmed, men netop derfor blev Gardetroppernes gennemmarschen hel begivenhed for Borgerne og det smukke Musikkorps imponerede mig meget.

Omsider nærmede den Tid sig, da jeg i Haag skulle indstille mig til Adgangseksamen for at blive Søkadet. Min fader ledsagede mig paa denne Tur hvorved jeg for første Gang besøgte Residentsstaden og den varede, saavidt jeg husker, kun 2 Dage, idet der var skriftlig Eksamen den første, mundtlig den anden dag. Resultatet blev først længe efter bekendtgjort i avisen og stor var min Glæde, da det viste sig at jeg som nr. 40 havde bestaaet Eksamen, og som saadan var den sidste antagne, altsaa var sluppen med. Jeg havde at Møde i Helder i Begyndelsen af Oktober, saa der var god Tid til at færdiggøre min Udrustning, der var meget omfattende.

Samme sommer havde min Moder den glæde, at hendes Far og Tante Betzy besøgte hende i nogle uger, og for os Børn var dette besøg ogsaa en stor Fryd, idet der jo vankede adskilleige Ture og fornøjelser i den Anledning. Karakteristisk for min Bedstefader, der maatte kaldes en velstaaende Mand, var det, at han havde gjort den lange Jernbanerejse gennem Tyskland paa 3. Kl. uagtet han var 77 Aar og

Tante Betzy svagelig, men han syntes, det var synd for Pengene at betale en 2. Klasses Billet.

Blandt de Ture, som jeg mest glædede mig til var Overværelsen af Studenternes store Optog I historiske kostumer, i Utrecht, men ak, ved egen skyld forskærtsede jeg denne glæde. Sammen med Brødrene og Kammeraterne havde jeg, i den Del af Haven, der laa nærmest Stakittet til Gaden anlagt en stor Fæstning med " bombesikkert " Opholdsrum, og da den naturligvis ogsaa skulle være forsynet med de nødvendige Kugler blev saadanne fabrikerede af den lerede Jord og smukt opstablede i det nævnte rum. Kuglerne skulde bruges mod "Fjenden" og den Tanke opstod da hos mig at Afløsningen, som hver Dag ved Middagstid marscherede forbi

(5-2)

os fra den nærliggende Kaserne til Fængslet, kunne agere som saadan. En spejder blev udsendt for at melde, naar Soldaterne nærmede sig vor Bolig og lige da de var udfør Fæstningen modtoges de af vore kugler, hvorefter vi gemte os i det " bombesikre " rum. Den Korporal som førte Afløsningen forstod imidlertid ikke Spøg, han lod Troppen gøre holdt og gik selv igennem Laagen op til Hoveddøren, ringede paa og forlangte min far, " Kantonsdommeren " i tale. Han forklarede, hvad der var sket og lovede ikke at ville forfølge Sagen videre, hvis min Far selv ville straffe de skyldige. Vi blev nu kaldt op, og efter et kort Forhør, der viste, at jeg var Hovedanstifteren, dekreteredes, at jeg ikke maatte komme med til Utecht den næste Dag. Alle mine Bønner om at straffe mig paa anden maade blev uhørte, end ikke min Bedstefader kunne forandre min Fars Beslutning og saaledes maatte jeg se de andre drage af Sted den næste Morgen og under graad erkende at enhver forseelse drager sin straf efter sig.

Iøvrigt knytter der sig ikke videre Erindringer til min Bedstefaders Besøg, end at han stadig kom galt af Sted med at tiltale Folk med deres Titel i stedet for at bruge det Hollandske ord " Mynheer. Byens borgmester sagde saaledes, " Jeg er kun Borgmester paa mit kontor ". - Efter Gæsternes Afrejse indtraf der en stor Jernbaneulukke ved Woerdens station, idet to Tog stødte imod hinanden og blev meget ødelagte. Det gjorde et dybt indtryk paa mig at se Lokomotivernes

sørgelige Rester, tilmed da det altid havde interesseret mig meget, at studere deres Maskineri.

Endnu et Minde fra den Tid skal anføres; jeg holdt meget af at lave Fyrværkeri, og benyttede mine Spareskillinger til at købe krudt og andre Stoffer idette Øjmed. Mine yngre søskende saa til med Undren og glædede sig over alt, hvad jeg kunne frembringe. Uheldigvis var jeg uforsigtig nok til at lade en Æske med krudt staa hen i Lysthuset, da jeg rejste til Helder. Og den fandtes af min Broder Ferdinand, der kun 5 Aar gammel ikke havde Forstand paa at Krudt eksploderer når det kommer i Berøring med en brændede Tændstik. Da han indlod sig herpaa, blev resultatet at Krudtgassen sved hans Ansigt og navnlig beskadigede hans Øjne i den Grad at han i flere Dage mistede Synet. Jeg fik det først at vide efter Ankomsten til Hleder med bitre Bebrejdelser fra min Fars

(5-3)

side og jeg blev meget ulykkelig over min Uforsigtighed. Det var mere end jeg havde fortjent, at Ferdinand atter fik sit Syn igen, jeg gik i stor Spænding indtil denne glædelige Efterretning blev sendt mig.

Det var i Begyndelsen af Oktober 1856 at jeg ledsaget af min Far rejste til Helder, hvortil man kom på Trekskøjt ad kanalen fra Amsterdam. Et helt nyt Afsnit af mit liv begyndte, thi i stedetfor at være i et kærligt Hjem, skulle jeg fra nu af leve imellem Fremmede og klare mig saa godt jeg kunne imellen de mange Fristelser, der kom til at omgive mig. Jeg fik vistnok mange gode Formaninger med paa Vejen og jeg havde ikke heller glemt hver Aften at bede min Aftenbøn, men jeg manglede fasthed i karakter og var let paavirkelig. Søkadetskolen i Willemsoord (saaledes kaldtes selve Flaadestationen) var først for et Par Aar siden indrettet her, idet den tidligere havde været i Breda sammen med Landkadetakademiet, hvad der naturligvis ikke faldt i Marinens smag. Installeringen af den nye Skole, havde imidlertid haft sine vanskeligheder. Først maatte Kadetterne og det fornødne Tilsynspersonale underbringes og hertil havde man valgt et gammelt Linieskib " de Kartenaar ", der tidligere fungerede som Vagtskib og laa i " Nieuwediep ", Nordsøkanalens Munding, udenfor Admiralitets bygningen og værftet. Agterskibet var helt (indrømmet) Søkadetskolen, idet dog Skibschefen , Næstkommanderende og flere Officere havde deres Hytter og Saloner, agter paa 1. og 2. Dæk. 3.

dæk var indrettet som Spisesal for Kadetterne, hvoraf der ialt var 104 (jeg havde ihvertfald dette nr. som sidste i Rækken) og der var, saa vidt jeg husker 8 Borde, hver Bord blev forestaaet af en Kadetunderofficer (en i ældste Klasse) der sad for Enden af Bordet (min Bakkeformand hed Jockes) med Assistance af en anden Kadetunderofficer, der sad ved den 2den Ende. (min Næstformand hed Le Bron de Vexela) medens Kadetterne i yngste og næst yngste Klasse forøvrigt var jævnt fordelt til de 8 Borde. Bakkeformanden havde det nærmere Tilsyn navnlig med os yngre og skulle hjælpe os til rette, medens Eleverne af næst yngste Klasse kujonerede os paa enhver tænkelig maade for at gøre os fra Baar (grønskolling) til rigtige Kadetter. Kujoneringen varede et helt Aar, og den Tid vankede der mange Knubs eller Afstrafning med Tamp, naar man bar sig galt ad, nægtede at lystre eller ikke viste den fornødne Respekt. (5-4)

Kadetunderofficererne blandede sig sjældent eller aldrig i denne Kujonering, de stod altfor højt dertil, men gave blot Befalinger som strikt maatte efterkommes.

Under 3´ Dæk var Sovesalen indrettet, men da Pladsen var ringe laa alle i Køjer, der fjernedes om Dagen og hængtes op om Aftenen. I Sovesalen, der oplystes meget svagt var der indrettet et Skab og en Pult til hver Kadet, deri maatte alt Tøj og smaa Bekvemmeligheder opbevares. - Undervisningslokalerne var anbragt i land idet en Matrialbygning paa Værftet var omdannet til dette Øjemed. Hver Klasse havde sit rummelige Lokale, desuden var der Gymnastiksal, Fysikstue og Lærerværelse. Hele Undervisningsvæsenet var underlagt en Kaptajn Bretel de la Riviere, der raadede over enkelte militære, men for største Parten civile Lærere, Det daglige Liv i yngste Klasse var indrettet saaledes, - kl. 6½ var der Reveille, idet en Trommeslager vækkede os ved ubarmhjertig at slaa paa Trommen under Køjerne. 5 Minutter senere saa de to Vagthavende Sergenter af Marinekorpsset (der var 8 ialt) om alle var staaet op, i en Fart maatte da Køjen rebes til og Toilettet foregaa, thi kl. 7 stillede til det første Maaltid, bestaaende af Vandgrød, The og Smørebrød. Kl. 7½ stillede til Parade paa Dækket, hvorefter der afmarcheredes til Skolelokalerne, en vej på ca. 7 minutter, gennem Admiralitetsbygningens Have og derefter over Værftet til Pladsen foran Skolen hvor der holdtes Renligheds Parade. Ikke alene saas efter om Tøjet var børstet, men

ogsaa om man var renvasket og navnlig om Hænderne var ordenlig plejede. Var der noget i vejen fik man Kvarterarrest. Derefter undervistes fra 8 - 11, hvis der da ikke ekserceredes eller Toværksarbejde udførtes. Kl. 11 marcheredes tilbage til Skibet og der blev drukket Kaffe, hvornæst man havde lidt fritid, der benyttedes til Brevskrivning, konversation, navnlig paa Røsterne, da man her kunne liste sig til at røge o.s.v., kl. 2 indtoges

Middagen der, som oftest, var meget tarvelig og svinsk tilberedt, mange Gange fandtes en skraa i Suppen og da blev der ikke nydt meget og Sulten maatte stilles ved Spisning af Kager, der blev i et Konditori, naar der Onsdag, Lørdag og Søndag gaves nogle Timers Landlov om Eftermiddagen, eller i Klassen, efter at Kagerne var anskaffede ombord. Kl. 3½ afmarcheredes påny til skolelokalerne, hvor der gaves undervisning til kl. 6, hvorefter lektierne skulle læses under fornødent tilsyn af sergenternes side til kl. 7½. Atter marcheredes tilbage til skibet, der blev drukket the, spist og kl. 9 gik trommen atter til tegn på, at det var sengetid, hvorefter køjerne måtte redes

(6-1)

og man måtte skynde sig I seng, ti kl. 9½, når inspektionen gjorde sin runde, måtte alt være roligt.

Livet var altså ensformigt, men undervisningen var god, navnlig I matematik, historie, sprog og de militære fag, som artilleri og skibsbygning. Ihvertfald interesserede den mig og efter 2 måneders forløb, havde jeg fra den nederste plads I klassen arbejdet mig op til at blive nr. 1, blandt klassens 40 elever, hvad der forskaffede mig navnet " Kraan " (en fugl, der ved sit smukke ydre udmærker sig frem for sine medskabninger) Hver måned var der nemlig censur for hver elev I klassen I hvert enkelt fag, og dygtigheden angaves ved et tal, imellem 0 og 100. Som regel nåede jeg på 80-90 I de fleste fag, og denne min dygtighed gav mig en vis position mellem mine kammerater, da jeg oftere kunne hjælpe dem. Mine konkurrenter til nr. 1 pladsen var Walaardt Sacré og Engelbresh. Da jeg lærte så let var lektitiden om eftermiddagen altfor rigelig tilmålt og for ikke at kede os altfor meget fandt vi hurtigt hoveder da på at fordrive tiden med kortspil (Whist) hvori vi blev så øvrige at vi endogså fortsatte det efter at være kommet til køjs. Regnskabet opgjordes årsvis, og som regel var da gevinsterne for den enkelte kun ringe. Dette

spilleraseri I de unge dage, havde dog det fortrin, at jeg senere I livet kun ugerne tog kort I hånden, I hvert fald ikke for længere tid af gangen, og derfor altid sagde " jeg spiller ikke kort, heller spiller jeg klaver ".

Når vi havde landlov begav vi os endnu til et konditori for at spise os mætte I kager eller også besøgte vi en Kafé for at spille billard, hvori jeg opnåede en ikke ringe færdighed. En søndag var dog lang nok at få has på, selv om vi om formiddagen gik I kirke. (Da jeg endnu ikke var konfirmeret, måtte jeg 2 gange ugentlig møde til religionsundervisning hos den tilhørende præst og han formanede os stedse til at komme I kirke om søndagen). Det var derfor heldigt, at jeg fik introduktion hos et par familier, således hos en skibsmægler Zurnüellen og en Marinekaptajn van Erp Taalman Kip (senere marineministeriet) gift med en dame fra Woerden (Frk. De Braniv, datter af vor læge) Navnlig sidstnævnte sted komjeg gerne, fordi fruén var megetm venlig imod mig og kaptajnen altid spaserede en længere tur med mig efter middagen og meddelte mig meget om sine rejser I Indien.

Tiden indtil min første ferie gik således hurtigt forbi og med stor glæde rejste jeg ved juletid tilbage til mit hjem, der nu ikke længere var I Woerden men I Utrecht, idet min fader var blevet Assesser (6-2)

I Arrondissementsretten, dersteds samme efterår. Det hus, han havde lejet lå ved Oude Gracht, lige overfor gigarfabriken Pelitier og var ganske rummeligt, men det stod dog langt tilbage for det I Woerden, og navnlig savnede jeg dettes store dejlige have og mine gamle kammerater. Til gengæld fandt jeg det morsomt at bo I en større by med smukke omgivelser og navnlig var der mig en tilfredsstillelse at vise mig I Søkadetuniformen på gaden. For øvrigt har jeg ikke nogen erindring om dette mit første feriebesøg, andet end at jeg besøgte Onkel Henri der nu boede på Sterrenbésch og Onkel Disnys på Rhy nbliet, hvor der altid vankede en lille skilling. Tilbagerejsen fandt sted over Amsterdam og derfra pr. dampskib ad kanalen, hvor der var meget lidt plads til alle de hjem vemdte søkadetter, vi yngre måtte udendvidere tage en ældre på slødet, hvad der var meget trættende. Livet I Helder frembrød heller ikke noget nyt, alt gik sin vante gang, jeg sluttede mig ikke til nogen, men var god kammerat med mange og da der kom forår I luften, gik vi mange ture langs sødiget, til klitterne

eller I den langstrakte kedelige by. Underfor denne var der kun Marsk, der ikke opfordrede til lange ture. Et nyt undervisningsfag kom til, nemlig dans, hvilket øvedes I spisestuen ombord, idet to små jøder med violin optrådte som lærere. De var meget pedantiske og forstod ikke at indgyde min interesse for denne ædle kunst så jeg aldrig lærte hopsa og hellere sad med en spændende roman (Greven af Montecristo, Londons mysterier o.s.v.) I en eller anden afkrog. Jeg blev derfor aldrig en dygtig danser, og da jeg anvendte samme trafik under gymnastikundervisningen, heller aldrig nogen flink gunmastiker. Da det blev varmt måtte vi også svønne, hvilket foregik fra en flåde I inderhavnen hvor vandet var lidet rent. Vi måtte lægge vort tøj på nogle bænke og stod da ofte længe splitternøgne inden vi kunne komme I selen, der holdtes af en underofficer.

Omsider blev det sommerferie og denne tilbragte jeg I Utrecht hvor jeg dog havde det meget stille, thi min bedstefader på den Engh var død 7 april 1857. Da det var Påske den gang, kom jeg med til begravelsen, og denne gjorde et dybt indtryk på mig, idet vi kørte efter ligvognen fod for fod fra den Enghs til Bill, (ca. 14 km.) hvor der var en familiebegravelse, Såvel I hjemmet som ved graven holdtes forskellige taler, navnlig af Onkel Ferdinand. Også et andet dødsfald var kort efter forekommet I familien, idet dennes kone, Tante Fanny, f. Berry, var død den 6 maj.

(6-3)

altså tilbragtes ferien med spasere- og roture, besøg hos onklerne og enkelte større udflugter I omegnen, hvortil der var rig lejlighed.

Da jeg I begyndelsen af oktober atter kom tilbage til skibet, var jeg ikke længre " Baar " men en virkelig kadet, og dette bidrog ikke lidet til at styrke min selvfølelse. På den anden side gav denne sig gav denne sig ikke altid heldig udslag, ti nu var vi for store til at besøge konditorierne og landede som oftest I vor fritid I en eller anden vinstue, hvor vi trakterede hinanden. Dette gav da anledning til at en eller anden let fik for meget og tilsidst hændte det også mig, hvorover jeg dog I høj grad skammede mig, da jeg kom ud på gaden og havde ondt ved at gå den lige vej hjem. Drikkeriet havde til følge at mange af mine kammerater også besøgte dårlige huse, og stadig opfordrede mig til at gå derhen. Dette ville jeg dog ikke indlade mig på, men en aften tvang de mig til at spasere med dem på sødiget med en dårlig pige, der var meget ugenert. Jeg følte mig dog højst ulykkelig I dette

selskab og undgik senere sådanne udskejelser, men tonen mellem søkadetterne var rå og jeg hørte også mere end en 15 årig dreng har godt af. Jeg fik også den vinter min første straf, 3 dage arrest fordi jeg havde angivet at være syg, men alligevel stod op og morede mig ombord fremfor at følge undervisningen. Sommeren 1858 gav mig det første indblik I det egentlige søliv, idet ældste og næstældste hold kadetter sendtes på togt I Züider søen med kadetskibet " Urania " et Fregatrigget skib, men med dimensioner afpasset efter ikke fuldvoxsne unge mennesker. Det var en dejlig tid at leve på søen og at blive sat ind I sejlkunstens hemmeligheder. Jeg ser mig endnu som Bramsågast på stormasten ?????? sejl, støttet med benene på pårderne og med brystet mod råen. Vuggede skibet, var det ikke så let at holde sig fast eller at undgå søsygen, men jeg led ikke af svimmelhed. Derimod maglede jeg armkræfter så det kned med at komme til vejrs udenom mærset, men til at kommandere skibets vendinger eller anden seljmanøvre var jeg flink nok, ligesom jeg holdt meget af observationerne, opgørelsen af beslikket o.s.v.. Mange minder knytter sig også til vagterne, når man om natten lå for anler og hørte dete det brogede fiskerliv omkring sig, eller alt var stilhed og mørke. Under togtet besøgte de fleste byer ved Züidersøen og da først og fremmest Amsterdam, hvoe vi kadetter fik indbydelse til at deltage I rokappestrid. Vi trænede et par dage og da jeg

(6-4)

ikke førte nogen kraftig arme, blev jeg ansat som styrmand. Som sådan løste jeg under de afgørende strid mit hverv så vel, at min båd kom ind som nr. 1, således at den erholdt en smuk gevinst af sølv. Det var en egen følelse at skulle modtage den, men langt mere indtryk gjorde det dog på mig at være vagthavende om natten på ????? og se den store by ligge fr---- med sine talrige klokketorne, hvis spil hvere kvarter lød dæmpet over til os, de mange skibe I havnen og det brogede liv på -----

Omsider nærmede sommerferien sig og denne tilbragte jeg atter I Utrecht - mest indtryk gjorde det på mig at min onkel Ferdinand var blevet gift med en rig dame Marianne Meyer, I Amsterdam. Hun havde et dejligt landsted I Zeijst, hvor det gik fint til og det interserede mig at komme derud, køre I ekvipage og spise en fin middag. Glæden var dog for så vidt blandet, som mine fætttere var

meget kede af deres faders giftemål, og navnlig havde min ven fætter Hendrik ikke på nogen måde kunnet forson sig dermed, så der opstod noglt bittert hos ham. Senere I livet hjalp Tante Marianne netop denne stedsøn 2 gange med betydelige summer for at hævde hans stilling som grosserer, hvilket dog ikke lykkedes. Det var på dette landsted " Schoonoord " at jeg første gang gjorde bekendskab med Croqnetspillet. Et andet minde fra denne ferie blev dette at min onkel Dionys forærede mig en meget svær guldkæde, hvortil min far så gav mig et gammelt guldur, der havde tilhørt min oldefar I Alkmaar, (købt af en russisk officer). Disse gaver var mig meget kærkomne. Ellers har ferien I 1858 ikke efterladt videre minder hos mig, uden at den store komet der viste sig gjorde et stærkt indtryk på alle.

I begyndelsen af oktober vendte jeg altså tilbage til Helder og denne gang som hørende til de ældste kalsser. At jeg var flink og påpassende kan fremgå deraf, at jeg den 19 februar 1859 på Kongens fødselsdag erholdt en guldkrone over ankeret på kraven hvad der ansås for en stor udmærkelse, så at jeg derved gjorde mine forældre en stor glæde. - Ak, kun 14 dage senere beredte jeg dem en meget stor sorg, idet chefen for skibet meddelte dem, at jeg var fjernet fra Akademiet og ville blive sendt hjem med det samme. Det er et stort vendepunkt I mit liv, jeg troede at stå så højt og faldt så dybt, idet ikke alene mine forhåbninger om snart at blive søofficeren knustes, men jeg kom påny til at føle hvorledes enhver forseelse fører sin straf med sig. Svære tider oprandt, men jeg erkender nu I ved det skete tillige Guds nådige førelse, idet den vej jeg var inde på, måtte føre til fordærvelse for mig, medens det slag, der nu

(7-1)

med rette hændte mig, havde til følge, at jeg vendte om og med Guds nådige bestand fik kræfter til at anspænde mig af yderste evne hvorved min karakter udvikledes langt mere end hvis jeg var vedblevet at gå den slagne landevej.

Om lynet havde slået ned for mine fødder kunne jeg ikke være blevet mere forfærdet, hvilken skam overgik mig ikke, og det følte jeg straks såre godt, skinnet var I høj grad imod mig, men måtte antage det værste. Det var frygtelige timer jeg tilbragte resten af dagen I kachotten. Maden lod jeg stå urørt og gik frem og tilbage uden at

kunne finde nogen udvej til at afværge den skæbne, som jeg følte måtte ramme mig. Omsider faldt jeg dog I søvn, og den næste dag førtes jeg for skibets chef, kommandør Wimpfan, der ellers havde været mig venlig sindet. Nu var han imidlertid på forhånd indtaget imod mig og alle mine forsøg på at forklare hvad der virkelig var sket afvist, det blev betydet mig, at jeg ville blive indstillet til at fjernes fra Akademiet, såsnart Marineministeriets godkendelse heraf indgik, kunne jeg rejse hjem, men sålænge måtte jeg blive I kachotten. Al forbindelse med mine tidligere kammerater var skåret ober, og min karriere I den hollandske Marine afsluttet. Vendt tilbage til kachotten, var jeg først bedøvet af slaget rasende nåske også en del over den uretfærdighed, der blev begået imod mig, men måtte dog tilsidst erkende at jeg ikke havde haft karakter nok. - Men allerede nu modnedes den tanke hos mig, at jeg herefter ville stræbe efter at føre et bedre liv, dygtiggøre mig I min nye gerning, hvilken den end måtte blive, så jeg atter en gang kunne se mine forhenværende kammerater I øjnene og genvinde deres agtelse. Jeg drømte allerede om at vende en gang tilbage som Admiral I fremmed tjeneste eller General.

Så omsider slog timen til afrejse, og hvilken rejse var det ikke, thi det værste stod nu tilbage, mødet med mine forældre. En aftenstund den 9 marts mellem 7 og 8 stod jeg sønderknust foran dem I dagligstuen I Utrecht. Min moder sagde intet blot græd og græd, min fader talte dybt bedrøvet og mildt bebrejdende. Uden at se mine søskende, der aldrig fik sagens rette sammenhæng at vide, og med hvem jeg aldrig har vekslet et ord derom førtes jeg op til mit værelse, (gædte kammeret) hvor jeg søgte trøst I bønner og omsider kon til ro. Det var en bedrøvelig og svær tid, som nu oprandt for mig, ikke mindst fordi mine forældres sorg og bekymring gik mig nær til hjertet og fordi min far ikke vidste hvad der nu skulle blive af mig. Til studeringerne havde jeg ikke den ringeste lyst, kun officervejen tiltalte mig, men denne var lukket for mig I Holland, efter hvad der (7-2)

var sket I Helder. Således var der da kun den udvej åben at søge ansættelse I udenlandsk hær eller marine og der blev straks undersøgt om en udlænding kunne komme an I England, Preussen eller Østrig. Det viste sig dog at være forbundet med så mange vanskeligheder at denne plan måtte opgives, derimod formendt min danske bedstefar på

Frederikskilde, at det ikke var umuligt for mig at komme I dansk tjeneste, såmeget mere som det så krigerisk ud på grund af de vanskelige forhold I Hertugdømmerne. Da jeg havde en talrig slægti Danmark og altså ville stå mindre isoleret der end andetstede fandt mine forældre tanken tiltalende og besluttede at søge den sat iværk. Det var dog ikke muligt at drage af sted straks, ti først måtte jeg konfirmeres. Lære lidt dansk of idet hele taget vise mig værdig til at sendes ud på egen hånd. Da mindst 3 måneder ville gå dertil og mine forældre fandt det pinligt at have mig gående hjemme så længe tog de med tak imod Onkel Dionys tilbud at jeg kunne bo hos ham på Rhinfliet, hvor nu også min bedstemor med selskabsdame boede. Den 14 marts 1859 flyttede jeg altså derud og opholdet her havde I mange henseender en heldig indflydelse på mig. Først trængte jeg til lidt venlighed og overbærenhed og denne fandt jeg hos min onkel, der som Pebersvend var glad for at få et ungt menneske til selskab og altså stadig tog mig med på alle sine ture til byen, Utrecht, hvor vi navnlig besøgte antikvitethandlere, Kaféer og Onkel Hein og på sine besøg hos familien I omegnen. Også min bestemoder var særdeles venlig imod mig og livet på Rhijnfliet, hvor det gik ret flot til blev således langt hyggeligere end derhjemme, hvor jeg kun så bedrøvede ansigter. Fritiden fordrev jeg med at tegne, en beskæftigelse, jeg altid har holdt meget af, apille klaver, lære dansk eller fiske I floden Rhin, lige uden for haven. Et par gange om ugen gik jeg også til Pastor Westhoff, der havde påtaget sig at forberede mig til konfirmationen ved Påsketid, hans varme indtrængende forkyndelse gjorde et dybt indtryk på mig og han styrkede mig I min beslutning om at blive herre over mig selv og at leve et liv I Gud. Ikke desmindre havde jeg mangan kamp at bestå. Det varede længe inden foråret rigtig ville indfinde sig det år, og den skarpe nordenvind gjorde turene til byen ofte meget ubehagelige, men ved påsketid blev det bedre og da kom også den søbdag, da jeg skulle bekende min tro for menigheden. Da jeg var eneste konfirmant blev jeg et par dage forinden eksamineret I min kristnetro I ko---steriet, hvor enighedens ældste og diakoner var tilstede (min far var som ældste tilstede) og selve den højtidelige handling foregik

(7-3)

derefter I kirken. Mit løfte om at holde dåbspagten var alvorlig ment, men kun altfor godt ved jeg, hvor svag menneskenaturen er, og hvor

ofte jeg har syndet, jeg søgte dog altid tilbage til vor frelser og holdt meget af at læse Zschokke eller andre gudelige skrifter. Efter konfirmationen var jeg I hjemmet den dag, den tilbragtes forøvrigt ved at gå tvende gange I kirke, og den eneste gave jeg erholdt, var et silkelommelærklæde, hvilket min kære moder forærede mig, der I det hele taget var meget kærlig imod mig og bad mig være stærk. Efter konfirmationen blev spørgsmålet om at komme I dansk krigstjeneste nærmere undersøgt. Resultatet var, at kun en vej stod mig åben, nemlig at komme ind på den Kgl. Militær Højskole, hvortil adgangseksamen dog var vanskelig medens det ikke var sikkert at jeg uden dansk indfødsret kunne blive optaget. Imidlertid forment min bedstefar at jeg skulle gøre forsøget, og for straks at komme I berøring med militæret, foreslog han, at jeg skulle se at komme I huset hos en fætter af min moder, Kaptajn Ross, der lå I Garnison I Eckernførde, hvad der havde det gode at jeg samtidig kunne lære dansk og tysk. Efter at min mor havde sat Kapt. F. Ross ind I sagen, erklærede denne sig villig at tage mig I sit hus og lære mig dansk og tysk og således var da den første vanskelighed m.h. til at finde en livsvej overvundet, idet det tillige fastsattes at min afrejse fra Holland skulle finde sted den 1 juli (1859). Den tid som endnu var tilbage dertil forløb hurtigt og frembød ikke noget særligt af interesse, hjem kunne jeg ikke komme, da min broder Ferdinand havde fået skarlandsfeber og jeg forblev således på Rhynfliet, hvor mine forældre en gang imellem besøgte mig. En aftenstund her sang min moder nogle af sine smukke sange og det var egentlig sidste gang denne glæde forundtes mig. Ellers gik tiden mest med udflugter I omegnen for at se på landejendomme, hvori min onkel spekulerede eller med at aflægge visit hos nabofamilierne. Ved sådan lejlighed overraskedes vi, da vi var for hjemgående af et heftig tordenvejr. Pluudselig slog lynet så tæt ned ved siden af os at jeg næsten besvimede og nægtede at gå videre I et sådant vejr, hvorfor vi også kom I hus, men skrækken for tordenvejr holdt sig derefter længe hos mig.

Efter at have taget afskrud med venner og bekendte, var jeg rede til afrejsen. Da blev min broder Jacob så heftigt angrebet af skarlandsfeber at der syntes at være fare på færde og under disse
(7-4)

omstændigheder blev det besluttet, at min rejse skulle udsættes et par uger. Hver dag vandrede jeg til Utrecht for at høre til hans befindende og stedse lød bulletinen ugunstigere. Så en aftenstund den 7 juli kom onkel Hein og tante Mari kørende ud til R---fliet, den sidste opløst I gråd og meddelte mig at min broder samme eftermiddag havde udstridt. At jeg således skulle miste ham, hvem jeg holdt af frem for nogen gik mig meget nær til hjertet og mindet om hin dag, der endte med en pragtfuld aftenhimmel, gravede sig dybt ned I min sjæl, idet jeg ligesom kom himmelen nærmere. Mine forældre nedbøjedes dybt ved deres kære Jacobs bortgang, thi han var en sjælden ædel og elskværdig karakter. Han blev begravet I familiegrastedet på de Bills kirkegård.

Der var nu ikke længer grund til at opsætte min rejse til Danmark, hvilken fandt sted den 14 juli 1859, idet mine forældre fulgte mig til Amsterdam, for at vi dog kunne være sammen nogle timer, forinden den formentlige lange adskillelse (mine søskende havde jeg blot kunne vinke til fra gaden af hensyn til smittefaren) Efter at have besøgt Artis (den zoologiske have) fulgte jeg mine forældre tilbage til banegården, hvorefter jeg besøgte onkel Ferdinand og endnu samme aften kom jeg ombord I dampskibet til Hamburg, ledsaget af fætter Hendrik.

Med lyse forhåbninger og frejdigt mod så jeg fremtiden imøde ti jeg ville begynde et helt nyt liv og ved ihærdigt arbejde og eksemplarisk opførsel om muligt udlette den sorg, jeg havde forvoldt mine forældre.

For 3. Gang gjorde jeg altså rejsen fra Amsterdam til Hamburg. Vejret var prægtigt og søndag den 17 juli kl. 5½ Fmd. Blev jeg sat I land I Altona, hvorefter jeg pr. jernbane kørte til Kiel og derfra med diligence til Echernførde.

(Se min dagbog som jeg straks begyndte at føre efter ankomsten dertil)

Det hjem, som optog mig, bestod af Kaptajn Ross gift for 2. Gang med Cathrine Caspersen, sønnen af 1. Ægteskab, f. 1851 og en lille dreng Alexander, medens Fruens søster og hendes mand Marinekaptajn Holbøl var I besøg. Lejligheden var på 1. Sal I et hus der tilhørte gravemester Schmidt, en erkeslesvigholstener og lå lige overfor borgmesterens, Pechlen. Da pladsen var meget indskrænket, måtte jeg dele værelse med August, der skønt meget yngre, blev min

legekammerat. Værelset lå på 2. Sal, og herfra havde man en herlig udsigt over havnen til Borreby, men her opholdt jeg mig kun lidt, da onkel Ross straks holdt på, at jeg altid under mit arbejde skulle sidde I hans værelse.

(8-1)

Overvejelser, angående hvorledes jeg skulle gribe sagen an har jeg berettet I min dagbor, og skal derfor blot berøre at onkel Ross ville læse dansk med mig. Løjtnant Colding, der havde været elev på den K.M.Højskole, matematik og fysik, løjtnant Rønnow tegning og en tysk skolelærer tysk, dette fag var jeg navnlig meget tilbage I og gjorde heller ikke gode fremskridt, under mit ophold I Eckernførde, da jeg som optaget I en dansk familie kun talte med danske, og det først og fremmest gjaldt om at tilegnemig " min moders sprog ". Onkel og tante Ross kom mig straks venligt imøde, ligesom alle de nye mennesker, hvormed jeg kom I berøring så jeg efter kort tids forløb følte mig hjemme, hvortil kom at det energiske arbejde, som nu krævedes af mig, gjorde mig tilfreds. Onkel Ross var vistnok af adelig slægt, men trange kår I hjemmet havde nødsaget ham til selv at arbejde sig frem I livet. Han havde måttet begynde som underofficer og kun ved jernflid, ti hans evner var ikke store, var det lykkedes ham at komme ind på Landkadetakademiet og blive officer. Som sådan gjorde han god fyldest I krigen 1848 - 50, havde derefter bragt det til Brigadeadjutant og nærrede derfor ikke ringe tanker om sin egen dygtighed. Men forøvrigt var han et elskværdigt og livligt menneske, god selskabsmand og hjælpsom mod andre. Med sin anden kone, der var et rigtigt Københavnerbarn (hendes fader var ankersmed Caspersen) opdraget I et godt hjem, men meget vant til selskabelighed og til at tage livet fra den lette side, levede han lykkelig sammen med. Hun udmærkede sig også ved et lykkeligt tilfreds sind og meget hjertens godhed, så jeg snart kom til at holde af hende og når onkel var nede kunne jeg sidde og små snakke med hende, hvad der ofte var mig til opmuntring. Begge var musikalske, idet de sang godt og navnlig havde Fru. Holbøll en smuk stemme, så jeg hørte mange gode sange såvel hjemme som på vore udflugter. Officerkorpset I Eckernførde kom jeg ligeledes snart I berøring med. I Bataillonschefen den gamle Overst Hindenburgs hjem tilbragte jeg mange fornøjelige timer, han havde to døtre, forlovede med to af bataillonens løjtnanter, Rønnow og Hjorth, og disse to damer var altid

I de par dage mine forældre blev I Eckernførde gjordes en køretur til Louiselund og Mysunde, hvilket sidste sted interesserede mig meget, og da mine forældre rejste tilbage til Kiel fulgte jeg dem derhen. Efter en god middag på hotellet roede vi en på Kielerfjorden og gik I land ved Ellebæk, kun lidet anede vi den gang, at den tyske marine her skulle anlægge sin hovedflådestation og billedet af det idylliske sted den gang har senere ofte stået for mig.

At onkel Ross havde benyttet min faders nærværelse til at bede han om et større lån, fik jeg først langt senere at vide, min fader havde under de givne omstændigheder ikke ville sige nej, men sagen forstemte ham, da han selv havde med økonomiske vanskeligheder at kæmpe, fordi jeg kostede mange penge, inden jeg kom ind på højskolen. - Såsnart sommeren var forbi blev der

(8-3)

over stadighed over mit arbejde, det der voldte mig de største vanskeligheder var at skrive en dansk stil, over et frit emne. Det første som opgaves mig var " Enhver er sin egen lykkes smed " og jeg tænkte endnu med gru på, hvor vanskeligt det var for mig at lave en indledning " en disposition " og en slutning ti I holland havde jeg aldrig befattet mig med noget lignende, og det filosofiske var nu en gang ikke min styrke. I de andre fag, gjorde jeg derimod gode fremskridt og navnlig var løjtnanterne Colding og Rønnow særdeles fornøjede med mig, den første forment dog, at jeg måtte arbejde mere om dagen, hvis jeg skulle nå, at få hele pensum igennem af matematik og fysik inden 1 maj 1860. Dette havde imidlertid sine vanskeligheder, ti der fyredes kun I onkels stue, ikke oppe hos mig og han holdt ikke af at jeg om aftenen arbejdede førstnævnte sted, medens det kolde værelse ovenpå ikke tiltalte mig. Desuden fandt jeg det langt hyggeligere at forblive nede I familiensskød, spille på klaver, snakke lidt med tante eller gå I selskab. Desuden mente jeg, at der endnu var så lang tid til eksamen(feb. 1861) at jeg sagtens kunne læse, hvad der fordredes I begge fag, hvori jeg alt I Holland havde haft mere end der krævedes til Højskoleeksamen - Således gik da tiden hen, uden at jeg anstrengte mig videre, dette kunne altid ske I København mente jeg. I min dagbor fra den tid, ført på hollandsk., Har jeg noteret alle begivenheder og oplevelser fra den tid lige fra 25 dec. 1859 og jeg forbigår dem derfor her. Det var navnlig for at vinde frem I min kamp med mine syndige tilbøjeligheder at jeg besluttede at

føre dagbog og jeg må med tak erkende at disse selvbetraktninger hver aften har været mig til gavn og styrket min svage vilje, idet jeg søgte hjælp hos vor Frelse.

Det var således ikke let for mig at optræde på den rette måde overfor August, som ofte ærgrede mig ved sin vigtighed eller indskrankethed, men på den anden side søgte jeg stadig at more ham ved at lave forskellige ting, Drager, Befæstninger, o.s.v., hvorved jeg tillige morede mig selv. Heller ikke mit forhold til onkel Ross var helt tilfredsstillende, vi forstod ikke hinanden, og det ærgrede mig ofte, at han påstod at vide god besked om alt muligt, medens jeg oftere mente det modsatte. Det endte med at vi på vore spasereture gik tavse ved siden af hinanden, og at jeg helst undværede hans selskab. Så meget større glæde havde jeg af tante, hun var altid venlig imod mig og de aftner, da jeg kunne småsnakke med hende om mine forhold var mine størete opmuntring, thi de selskaber hvori jeg deltog, og hvori der som regel spillede " Puk ", " Rambus " eller " Whist " var for mig kun lidet morsomme. - Støre glæde havde jeg dog af mine spasereture alene i byens smukke omegn, navnlig da foråret

(8-4)

kom, og det gjorde et dybt indtryk på mig, da jeg første gang så den danske bøgeskov i sin lysegrønne drag, og den med annemoner bedækkede skovbund. Ligeledes beskæftigede jeg mig meget med kampen på fjenden den 5. April 1849, da Linieskibet Christian VIII sprang i luften og det glædede mig meget at komme i besiddelse af et ?????, lavet af varngstumper og???? på skibet. Endelig skal endnu nævnes, at jeg i maj måned blev meget indtaget i en skuespillerinde, der med et selskab gav teaterforestilling. Det var ganske vist en sværmen på afstand, men det gik mig nær til hjertet, da hun rejste. Lige fra årets begyndelse havde jeg længtes efter at komme til København, efter forskellige forhandlinger blev det bestemt at jeg dersteds skulle anbringes i huset hos premierløjtnant Chr. Gandil og omsider kom da den dag, da jeg skulle forlade Eckernførde og det hjem hvori så meget godt var blevet mig til del. Den 20 juni rejste jeg med deligencen til Kiel, hvor jeg besøgte Düsternbrock og tog så om aftenen med Dampskib til Korsør, hvor vi alt ankom kl. 4 morgen, medens toget først afgik kl.

byen og blev venligt modtaget af Pastor Fenger, men da det var lørdag så jeg derefter kun lidt til ham, medens den øvrige familie, såvel fru en som de mange sønner og døtre lod mig ganske ligge, så jeg ?????? ville have fortrudt mit besøg, hvis ikke Pastor Fenger dagen efter havde præsenteret mig for cand. theol. Ludvig Wagner, som kom I besøg og anmode ham om at bringe mig I forbindelse med broderen Frederik, der var elev på den kgl. Militær Højskole og sikkert kunne være mig til nytte. Med ham rejste jeg I middagstunden den 1. Juli til København, og efter at han på banegården havde hjulpet mig med at få fat på en droske og mit tøj, kørte jeg afsted til min nye bolig, Bredgade 45, hvor Lt. Gandil havde en lejlighed til gården. Ankommet hertil viste det sig imidlertid, at der ingen var hjemme, så jeg havde kunnet blive stående på gaden med min kuffert, hvis ikke en enden pensionær tilfældigvis var kommet tilstede og havde lukket mig ind. Men efter at have sat min kuffert til side, besluttede jeg straks at gå ud og rettede mine skridt til Tivoli, hvor jeg glædede mig over at høre god musik I koncertsalen. Først henad 10 stiledede jeg tilbage til Bredgade, idet vejen var let at finde og traf nu Lt. Gandils hjemme, der modtog mig venligt og førte mig til mit værelse, en et fags stue ved siden af ???kammeret, hvad havde den gene at jeg altid måtte gå nedover gården for at komme til opholdsværelserne. Den familie, jeg var kommet til bestod af tre personer, Lt. Gandil var en dannet, selskabelig anlagt mand, med kun ringe evner, der havde svært med at komme ud af det. Derfor tog han mod høj betaling, pensionærer I sit hus, og søgte at tjene så meget som muligt på dem, så kosten var miserabel - jeg skulle give 450 Rdlr. om året, for at kunne føre et fornøjeligt og selskabeligt liv. I pengesager var han derfor ingen fin mand, og han gjorde ikke mere for mig end hvad pligten bød, så jeg aldrig kom til at sætte videre pris på ham. Allerede begyndelsen gjorde et dårligt indtryk på mig, thi han lod mig forstå, at jeg for den fastsatte betaling kun ville få et umøbleret værelse, så jeg måtte købe mig en sovesofa, et skrivebord og lampe m.m. hvad jeg fandt temmelig sjofelt. Hans kone var af helt anden karakter. Hun var datter af fhv. Skolebestyrer Ingerslev I Kolding og udmærkede sig ved en god forstand, et kærligt sind og en nobel tænke måde, så jeg altid har holdt af hende, og I mit hjerte takket hende for udvist venlighed moderlig omhu. Endelig havde de en lille datter , på 4 år (senere gift med Oberst Harbou) som jeg straks blev

fransk med Prof. Bjerring, en broder til W. Bjerring, matematiske med Docent Kolding, landmåling og tegning med Løjtnant Meldahl og geografi med cand. Ingerslev, lærer ved Borgerdydskolen på Christianshavn. Lærerne i dansk og tysk tvivlede om jeg på den korte tid, der var levnet mig, nemlig til 1. Februar 1861, kunne blive flink nok, men i matematik og landmåling m.m. var jeg blandt de bedste og navnlig var Kolding snart meget tilfreds med mine opgavers løsning, hvori

(9-3)

jeg opnåede stor færdighed. Imidlertid, trods alt det meget jeg havde om ørene længtes jeg stadig meget efter at komme tilbage til Jydstrup og i slutningen af juli rejste jeg derud for et par dage, uden først at have meldt min ankomst. Modtagelsen var hjertelig og jeg var lykkelig ved at gense Anna Cora, hvis selskab jeg mere søgte skønt der var mange gæster, deriblandt en Fru. Nissen med to døtre, hvoraf den ene spillede udmærket klaver. Der var i det hele meget muntert i præstegården, der arrangeredes mange ture og jeg besøgte Skjaldnelsholm ?, men mest glædede jeg mig over samlivet med den lille Anna Cora, hvem jeg blev meget forelsket i, noget som tante Cora så med glæde, da hun selv havde holdt meget af min far, så hun stadig begunstigede mig. Alt for hurtig fløj disse dage forbi og med vemod i hjertet vendte jeg 1. August tilbage til København hvor jeg nu ikke skulle være hos Lt. Gandils, der var bortrejst, men hos Kommandør Gandils på Gammelholm, hvor der var højst idyllisk og fredeligt. Tanken om A.C. forstyrrede mig dog en del og først efter nogle dages forløb genvandt jeg min fulde arbejdskraft. Ikke desto mindre kunne jeg ikke modstå fristelsen til i begyndelsen af september atter at rejse til Jydstrup, hvor jeg vistnok nød kivet i fulde drag, men også måtte bære følgerne i form af forøget længsel efter A.C. da jeg kom tilbage igen. Det var også hende, der var skyld i at jeg senere på efteråret afslog at efterkomme indbydelsen, såvel af **morbroder Conrad**, som af **morbroder Harald** der begge var på besøg i København og opsøgte mig om at benytte den første fritid jeg havde til at besøge dem. Thi nu hed det sig, at jeg, på grund af eksamenslæsning slet ikke fik nogen fritid mere. Der var da også givet, at jeg efter at være kommet tilbage fra Jydstrup måtte arbejde af fuld kraft for at kunne bestå eksamen. Fysik havde jeg hidtil ikke læst, men det blev rådet mig at høre fysiklæreren på Højskolen, Prof.

Holleus foredrag, hvor forskellige aspiranter samlede. Her traf jeg således første gang mine senere kammerater, Schnack, Schjødte og Kabell af hvilke den første var meget storslående og overlegen, medens den sidste, skønt lidt pjattet, faldt mere i min smag, da han var livlig og godmodig. Men i det hele taget opdagede jeg alt nu, at de unge mennesker, med hvem jeg kom i berøring, havde en helt anden opfattelse end jeg af mange forhold, så at jeg følte mig som en fremmed iblandt dem og denne følelse har naturligvis været gensidig. Da Prof. Holleu's forelæsninger ikke var egnede til eksamensforberedelse fik jeg sammen med Kabell og en anden aspirant N.Meyer (død som Departementschef i Krigsministeriet ??????????????) af Dre Engen Ibsen, en mand hvis undervisning vi snart satte pris på, så det var meget uheldig, at han endnu inden (9-4)

vi var færdig, blev udnævnt til Adjunct i Sorø. For at vænne mig til at høre fransk besøgte jeg gentagne gange den franske reformerte kirke, hvad der også var en god øvelse. Ved eksamen blev der nemlig lagt meget vægt på diktatstilen. Efterhånden arbejdede jeg med større og større kraft, om jeg end ofte gik i theatret, hvor jeg glædede mig over at se Fru. Heiberg i en Kur?? Og Maria Stuart, medens jeg stadig holdt søndagen fri, og da søgte opbyggelse i Garnisonskirken hos pastor Blædel, hvis varme forkundelse var mig til stor opmundring og trøst. Selskabeligheden blev derimod lagt mere på hylden og aftenerne tilbragte jeg ikke mere i familiens skød men på mit værelse for at udrette så meget som muligt. Den tanke opstod ofte hos mig, hvorledes det dog ville gå mig hvis jeg ikke bestod eksamen til Højskolen, hvad løjtnant Gandil anså for det rimeligste. Han foreslog mig endogså i så fald at melde mig som reserveofficersaspirant og ad den vej at blive fast officer, en plan han også foreslog min fader. Rimeligvis har han også anset det for højest usandsynligt at jeg ville få tilladelse til at indstille mig til Højskoleeksamen, fordi jeg var udlænding, men denne tanke beskæftigede mig ikke, thi min bedstefader Nyegaard havde lovet at søge derfor. Han havde en god talsmand i sin ven Justitsråd Harhoff i Ringsted, der var nøje knyttet til Departementschef Reich i Krigsministeriet, og det viste sig også , at denne foratod at overvinde alle vanskeligheder, så tilladelsen blev mig givet - Fredag den 30 november fik jeg omsider besøg af Løjtnant Fr. Wagner, som udtalte at han interesserede sig for mig, og gerne ville

hjælpe mig I enhver henseende. Det ville glæde han om jeg ville komme til middag hos ham den påfølgende søndag. Efter at have gjort forskellige visiter bl.a. hos Prof. Andersen, indfandt jeg mig hos Wagners, hvor jeg blev modtaget med stor venlighed. Familien Fruen, enke efter Oberstløjtnant Wagners, sønnerne Frederik Carl og Ludvig og døtrene Charlotte og Anna, den første forlovet med kand.theol. L. Schrøder, og I dette hjem, der næsten optog mig som en søn, kom jeg I berøring med mange dygtige og udemærkede mennesker af den grundvigske kreds, idet der levedes meget selskabeligt, medens Fr. Wagner straks behandlede mig som kammerat og gav mig mange nyttige vink, ligesom han også foreslog mig, at vi skulle spásere sammen om morgenen. Imidlertid bar jeg mig den dag lidet kløgtigt ad, thi straks efter middagen brød jeg op for at gå I teateret, (her gik Sparekassen og Fjernt fra Danmark), hvad der var lidet høfligt, men jeg havde nu engang taget billet og ville ikke ofre denne. Snart nærmede nu julen sig

(10-1)

og med Længsel imødesaa jeg denne Tid, da jeg haabede at kunne tilbringe nogle Dage i Jydstrup. Skønt jeg i det hele taget var flittig og ved godt Mod, var der dog ogsaa Tider, da jeg var temmelig forknytt, og navnlig havde jeg kun ringe Lyst til at gaa en Reserveofficersskole igennem, hvad jeg skulde ifølge ind given Ansøgning, hvis jeg ikke kom igennem min Eksamen. Saasnart jeg var mindre oplagt, besøgte jeg stadig Teatret, (hvor jeg hørte flere Operaer) eller Bekendte, ogsaa den nye Professor P.Hjorth, tidligere I Sorø og Fru. Nissen. Ligeledes aflagde jeg Kabell et Besøg, medens jeg ogsaa opsøgte Lt. Rønnow, der var kommet til København og Valdemar Schjødt, hvor jeg atter traf Onkel Conraad, der paany opfordrede mig til at besøge sig. Af andre Begivenheder, som indtraf dette Efteraar, skal jeg nævne at min Fader blev Medlem af Provinsen højeste Ret, hvad der glædede mig meget, at Lt. Gandil blev Kaptajn og at Ross's kom I Besøg til København, saa der var Aveksling nok.

Den 23' December tog jeg ud til Jydstrup og tilbragte her nogle dejlige Dage I Anna Coras Selskab, dog var det kedeligt at Tante Juleaften var forkølet og ikke kom ind til Juletræet, samt at Onkel Petersen var I meget daarligt Humør. Hjemvejen lagde jeg efter Indbydelse atter over Taastrup Præstegaard, hvor Pastor Fenger viste mig megen Venlighed, og hvor jeg traf Fr. Wagner, med hvem jeg

delte værelse, og som foreslog mig at dekke dus med ham. Straks efter Tilbagekomsten til København vilde han forestille mig for Professor Roosing, Læreren I Dansk ved Højskolen, og dette Løfte indfrieede han den 30 Dec. Professoren var meget venlig og lod mig forstaa, at mine Stile vilde blive milde bedømte, hvad der satte mit Mod en Del op, og desuden viste Wagner mig stadig saa megen Venlighed. - jeg tilbragte Nytaarsaften I hans Hjem, at jeg ikke noksom kunde paaskønde det. - Straks efter Nytaar tog jeg fat paa Eksamenslæsning, saa jeg fra Kl. 6 Morgen til Kl. 11½ Aften uafbriúdt sad I Bøgerne eller passede mine Timer. Den eneste Adspredelse jeg havde var Spasereturene med Fr. Wagner, idet vi skiftevis afhentede hinanden. Han gjorde mig til en rigtig Tilhænger af Ejderpolitiken, og satte navnlig en Dag min Fantasi I Bevægelse ved at meddele mig at Forholdene til det tyske Forbund var meget spændt, saa jeg rimligvis fremfor alt komme paa Højskolen vilde komme med I Krigen, noget der ikke absolut glædede mig, eftersom jeg følte mig temmelig ung til at taale et Felttogs Strabadser. Legmlig var jeg ogsaa lidet stærk, hvad der ogsaa viste sig I Gymnastiktimerne hvor jeg stadig gjorde mine Sager daarligt. At springe over Hest syntes

(10-2)

mig ganske umuligt, og endnu mindre kunde jeg klavre Eksamen I Gymnastik frygtede jeg derfor meget for. Faldt man igennem vilde det have til Følge, at man fik Martsmaaned fri, man maatte gaa paa det gymnastiske Institut I den Tid for at blive flinkere, navnlig dette pinte mig, thi jeg kunde Risikere at forblive I København, efter endt Eksamen, frem for at kuna rejse til Holland, en Mulighed, som jeg glædede mig I høj Grad til. - I Begyndelsen af Januar fik jeg at vide, at 11 Februar var 1. Eksamensdag og at vi civile Aspiranter skulde møde Lørdag den 9'. - Saa blev denne første Skærsild lykkelig overstaet, hvorefter Eksamen tog sin Begyndelse med Besvarelsen af 8 forskellige skriftlige Opgaver, to om Dagen, 3 Timer til hver, fra 9-12 og fra 3-6. Vi var ialt 60 Aspiranter, der framstillede sig mest Officerer, men ogsaa en hel Del Civile, hvoriblandt foruden de nævnte L.Lunn, Spyer og muligvis flere. Da den skriftelige Prøve var overstaet, begyndte den mundtlige (2 Spørgsmaal) og om jeg end straks fik Udfaldet at vide, saa vidste jeg dog at alle mine skriftlige

Besvarelser var rigtige, og at jeg havde glimret ved den mundtlige Prøve. - Jeg begyndte altsaa med godt Mod paa de andre Fag, klarede mig godt I den franske Diktatstil, begik ikke større Dunheder I Tysk og havde til Slutningen foruden Geografi og Historie, hvori kun faa Aspiranter eksamineredes, kun Dansk tilbage. Der gaves I dette Fag to skriftlige Opgaver en fri og en bunden Stil, den første lød som følger " Ingen kan forhindre en Fugl I at flyve over ens Hoved ", eftersætning : men vel at bygge Rede deri, hvilken jeg ikke kendte, manglede. Min Fortvivelse var derfor der, ti jeg forstod ikke et Ord af, hvad der egentlig var tilsigtet med Opgaven, og min Besvarelse var derfor I høj grad tarvelig, den var sikkert ikke til mere end mdl., dermed var jeg faldet I Dansk og som Følge deraf ikke kommet igennem hele Eksamen. Imidlertid galdt det om ikke at tabe Modet og heldigvis klarede jeg den bundne Stil, en historisk Opgave, langt bedre, omend Sproget næppe har været rigtig Dansk.

Med Spænding saa jeg nu Censuren imøde og hvem skildrer min Glæde, da jeg I Matematik stod opført som Nr. 1 med 58 Points (60 var det højeste Antal, der kunde gives.) Ikke faa bl. Officererne havde ikke en Gang opnaaet et positiv Antal Points, jeg tror at Nr. sidst havde -36, men sikkert er det, at en af dem, Lt. Galster, der senere blev en meget anset Lærer I Matematik, specielt for dem, der forberedte sig til Officerseksamen, kun fik -25. Vi sagde derfor senere, da vi hørte

(10-3)

at han havde begyndt denne Lærervirksomhed : han er netop godt egnet dertil, ti han ved, hvor Skoen trykker.

Endelig forelaa I Begyndelsen af Marts hele Censuren, der udviste at jeg var bestaaet I Dansk med et tg og et g 4 Points og at jeg vedblivende var Nr. 1; kun 12 havde bestaaet Eksamen, 49 faldne, men da der kun var 10 Pladser, var de sidste afskaarne fra at blive Elever, de fik kun Ret til at blive admitterede. Blandt disse var L. Mayer og S...jer, medens Schach, Kabell og Schjø?? Var iblandt de heldige 10.

Man kan forstaa, hvilken overstrømmende Glæde, jeg følte over dette Resultat, der overtraf mine dristigste Forventninger, og herladede hele Højskolepersonalets Opmærksomhed paa mig, deriblandt først og fremmet Skoleofficerne, Artillerikaptejnen Mønster, der lugønskede mig, medens en Enkel Elev Zachariæ, den senere

Generaløjtnant I høj Grad complimenterede mig og sagde forskellige venlige Ord.

Det bedste var imidlertid, at jeg kunde glæde mine Forældre, som I det heldige Resultat maatte se et afgørende Bevis at jeg havde holdt mit Løfte at anstrænge mig af yderste Evne, for at mildne den Sorg, jeg for 2 Aar siden havde forvoldt dem. Jeg afsendte derfor strax følgende Telegrafdepeche : " J'ai passé mon examm comme N. 3 ", at jeg ikke skrev Nr. 1 var dels af Beskeden hed, dels fordi jeg selv vilde have den Glæde at meddele den dette sidste.

Thi, dertil stod nu al min Hu, at rejse til Holland for at gense mine Forældre, mine Slægtninge og mit Fædreland, Men der var endnu en Hindring at overvinde, Gynmastiken, hvor jeg skulde aflægge Eksamen. En graa Marts morgen samlede altsaa de bestaaende civile Aspiranter paa det gymnastiske Institut, og det lykkedes mig denne Gang, takket være den modtagende Underofficers kraftige Hjælp at springe over Hesten og at gøre mine Sager ret taaleligt, saaledes at jeg slap igennem. Der var nu intet til Hinder for at jeg kunde komme afsted, og efter at have gjort en Visti hos den hollandske Gesandt M. Rochussen, som senere blev gift med en dansk Dame og optraadte paa flere offentlige Møder, rejste jeg en Aftenstund over Kiel til Hamburg og derfra videre til Utrecht.

Mærkelig nok, kan jeg kun huske lidt af denne Rejse og mit derpaa følgende Ophold hos mine Forældre; at disse var glade over min gode Eksamen er en Selvfølge, og hvor jeg kom i Berøring med Venner og Bekendte f.Ex. paa Koncerter eller offentlige Steder, komplimenterede man mig. Den 30 Marts tog jeg atter tilbage over Hannover, (10-4)

Harzburg til Hamburg, hvor man den Gang skulde opholde sig en hel Dag forinden Toget til Kiel afgik I Forfindelse med Dampskibet til Korsør. Jeg maatte altsaa more mig saa godt jeg kunde dersteds og dette var ikke vanskeligt, da det var ualmindelig smukt Foraarsvejr (14 R) medens det I Holland havde været meget byget.

Uden videre Oplevelser kom jeg 31 Marts tilbage til Kbhn, idet jeg Dagen efter meldte mig paa Højskolen I min nye Uniform. Chefen var Oberst Keller, en human Mand, der hidtil havde været Lærer i des??pliv Geometri. Skoleofficer Artillerikaptajn Mønster medens Lærerne var Professor Rovsing I Dansk, Kaptajn Knudsen I discipliv Geometri, Premierløjtnant Schou I Felttjeneste. Major Klingsey I

Topografi og Opmaaling. Intendanten hed Schalburg, der udbetalte mig 36 Daler om Maaneden. Deraf kunde jeg ikke leve og da Eleverne tidligere havde haft 45 Daler lovede min Fader mig at tilskyde disse 9 Daler. Bøger og Undervisningsmaterialer skulde vi selv anskaffe, men Intendanten aabnede os Strax en Kredit paa 10 Rdaler, saaledes at vi var meget flotte med vore Anskaffelser. Klassen bestod af følgende Officere, Rohde, Westergaard, Søltoft, Thestrup, Müller, Petersen, Schmitter, Caroc og F. Bayer, samt af Eleverne Schmack, Thalbiqer, Sch??tz, Kabell og mig foruden Speyer som admitteret.

Et meget vigtigt Spørgsmaal strax var, hvor jeg skulde bo og hvorledes jeg vilde indrette mig. Kaptajn Gandil kunde ikke beholde mig I Længten, da han var forsat til Ratzeburg og desuden fandt jeg ingen Behag I at være I Pension,. Dette var ogsaa Grunden til at jeg afslog Fr. Wagners Tilbud om at komme I Huset hos hans Moder, (Tilbudet modtages da af Kabell). Mit Ideal var at have eget Værelse, og efter længere Tides Søgen fandt jeg et saadan hos Politibetjent Z??ga, I Blancogade 8 I Bagbygning, hvor jeg for 8 Rdaler maanedlig fik 2 Værelser med Udsigt til Haver, men uden Sol. Den 1 Maj flyttede jeg med mine Møbler til det nye Kvarter, forsynede det med Klaver, hvorfor jeg gav 9 Mark om Maaneden og her blev jeg boende indtil jeg fik eget Hus og Hjem. Alle Maaltiderne tog jeg hjemme, m.U.af Middagsmden, som jeg spiste I Bochmanns Restaurant. Mine Indtægter var tilstrækkelig store til at bestride alle Udgifter, og det forekom mig at jeg havde det godt, da Værtinden var venlig og sørgede godt for mig. Ogsaa livet paa Højskolen tiltalte mig, idet jeg lærte meget nyt og fandt nye Kammerater, deriblandt Løjtnant Caroc hvis Fader var General og beboede en Villa I Rosenvænget. I dette Hjem blev jeg snart indført

(11-1)

og tilbragte her mange hyggelige Timer. On Søndagen var jeg der ofte til Middag og traf her interessante Personligheder, saa som Major Ankjær og mange Unge, deriblandt Lauritz Lunn, der var admitteret paa H.S.Frknr. Nachtigall, hvem jeg oftere ledsagede hjem om Aftenen og flere. Om Hverdagen var vi ofte ude at sejle, idet Brødrene Gustav og Harald var vordende Sømænd og havde anskaffet en Baad. Søkadet Nielsen den senere Direktør for Burmeister og Wain deltog som Nabo oftere I disse Sejlture.

Ogsaa mange andre Familier besøgte jeg om Aftenen eller Søndag Eftermiddag, navnlig Fru Nissen (Præsteenke fra Præstø) hvor jeg hørte god Musik, Fru Løbell, hvor der blev spist godt, Fru Rosenørn og Fru Bech. Sidstnævnte Sted var der aabent Hus om Mandagen, saa der kom mange, og til Trods for Tarveligheden, havde vi det altid meget rart, fordi Tonen var dannet, men utvungen, og fordi de Mennesker her mødtes var af god indre Gehalt. Fru ech's Hjem paa Østerbro. Ligeved Søen, udøvede saaledes snart stor Tiltrækning paa mig og jeg kom der meget ofte, idet der om Aftenen blev spillet Boston, hvad jeg holdt meget af. Mest Pris satte jeg dog paa Samtalerne med Datteren Nanny eller Gæsterne, deriblandt Prof. Roeds, Professorinde Scharling, Pastor P.Boisen, Fru Maribo, Grevinde Mollke med Datter og mange Mange andre. Den anden Datter Maltz styrede Huset for Orla Lohmann, og ved hende blev jeg indført I dette interessante Hjem. - Ogsaa hos Wagners kom jeg en hel Del, sjældnere hos Fru Rosenørn og Prof. Hjorts, hvis Søn og Datter var meget livlige, og hvor jeg ogsaa lærte Frk. Zahle at kende. Endelig besøgte jeg Hindenburg, baade den gamle Oberst og hans Broder, hvis Sønner, jeg kendte fra Eckernførde. Denne havde en Søster, som var mig meget venligt sindet og hun vilde endelig at jeg skulde komme til hendes Ven Oberts Tscherning. En Aftenstund fulgte hun mig derhen, men hvor forskrækket blev jeg ikke, da der I Anledning af Datterens Fødselsdag var inviteret en Snes unge Damer, imidlertid tog jeg mig idet saa godt jeg kunde og talte mest med den gamle Oberst og hans Ven Dr. Gert Wienther, imellem hvilke jeg sad ved Bordet.

Saaledes nærmede Pindsen sig og dermed min første Ferie. Lt. Wagner foreslog, at han, Kabell og jeg skulde benytte denne til at gøre en Fodtur I Skaane, hvad der tiltalte mig meget. En Middagsstund tog vi med Damper til Malmø, besøgte den smukke Kirke der, og kørte derefter til Røhr hvorfra vi spaserede ad Rinnsjøen til Stehag og overnattede her. Den næste Morgen gik vi til den ????? Lejr til Benarpsked, hvor Wagner kendte Ritmester Edelsberg, da var gift med en Datter af Paster P.Fenger. I Lejren blev vi hjertelig modtaget
(11-2)

men maatte drikke meget Punch, saa vi sov ganske fast den Nat. Over Söderaasen gik vi Turen videre til Helsingborg, hvor fra det var

Meningen at besøge Kullen, men Wagner forefandt paa Hotellet et Telegram om at møde hos Højskolens Chef (Vi havde ingen Rejsetilladelse til Udlandet), og han maatter derfor straks rejse tilbage til København. Kabelle og jeg forblev I Helsingborg for at tage til Kullen næste Dag, men da det blev stærkt Regnvejr, vendte vi ogsaa Næsen hjemad. Af Sommerferie fik jeg det Aar ikke meget tefter Bestemmelsen skulde de civile Elever have et 4 Ugers Kursus I Landmaaling I Feritiden. Opmaalingerne skulde som sædvanlig finde Sted I Helsingørs Omegn og vi 6 Civile, (Schnack, Thal??. Speyer, Kabell, Schiobz og jeg) blev derpaa indkvarterede paa Kronborg og inddelt I tvende Hold, der hver fik sit Stykke at opmaale. Jeg blev sat I Spidsen for 2. Hold med K.S som Assistent og der oprandt nu en interssant og bevæhet Tid for os. Hver Dag opmaalte vi fra 8½ til 5½ under Ledelse af Major Klingsey som dog ikke saa meget til os, saa vi fandt paa mange Spilopper. Saa spiste vi til Middag I Byen, klædte os om og optraadte som Løver paa Marienlyst Badeanstalt (den Gang det gamle Slot) Igennem Fru Løbel havde jeg faaet Introduktion til Familien Knox, hvor Grosserer Chabot med Frue f. Knox fra Rotterdam var I Besøg og derved kom jeg I Forbindelse med mange andre Familier, som laa paa Marienlyst. Med Iver deltog jeg I Ballerne, sværmede om Aftenen med de unge Damer paa den dejlige Spaseretur til Julebækhusene eller Verdens Ende, eller hvis vi ikke traf Bekendte red vi samme Vej paa Æsler for at bevare Tratitionen. Som sagt, Livet her I den dejlige Natur og underbehelige Omgivelser, uden at være oberbebyrdet med Arbejde, har altid efterladt et dybt Indtryk paa mig, medens Samlivet med Kammeraterne udviklede mig og bortsleb nogle af mine Kanter.

Efter endt Opmaaling fik vi saa 14 Dages Ferie, hvilke jeg benyttede til først at besøge Frederikskilde og derefter Jydstrup. Det førstnævnte Sted traf jeg Tante Betzy temmelig daarlig medens Bedstefader var temmelig flink, gik sine sædvanlige 3 Ture om Dagen I Haven. Det morede hverken ham eller mig, at Tante Betzy var meget igaaget med Højskoleforstander Crove og hans Forlovede Sofie Fenger, samt en Skolelærer Hansen, der idelig kom til hende og lagde an paa at vinde hendes Taknemmelighed. I Jydstrup tilbragte jeg fornøjelige Dage og navnlig mindes jeg herlige Spasereture til Skj??næsholm og Gyldentøves Høj, samt en stor Udflugt til H????dalen. Det var

vistnok ved Hjemkomsten derfra at Pastor F.Bagger gift med Hanne Nyegaard fandtes ankomne til Præstegaarden og maatte anbringes saa godt Pladsen tillod det. Pastor Bagger blev anbragt inde hos mig, i en daarlig Seng, og det tiltalte ham

(11-3)

ikke, kun lidet anede jeg, at han 3 Aar senere skulde blive min Svigerfader.

Efter Ferien genoptages Studierne paa Højskolen, hvor Livet gik sin sædvanlige Gang, de Fag, som interesserede mig mast var Matematik, Fysik og descriptiv Geometri, hborimod Sprogen stadig var min svage Side. I Tysk gjorde jeg, som født Hollænder stadig mange Bommerter, og min Lærer W.O.W.Lehmann var helt fortvivlet derover. Foredragene I de første Fag var frit og det galdt derfor om at føre ordentlige Kollegier, hvad der var en fortrinlig Øvelse, da Opfattelsesevnen skærpedes og man lærte at fatte sig I Korthed og at skynde sig. Navnlig var det meget Vanskeligt at følge Kapt. Bolmsons Foredrag, men jeg fik ingen Huller og maatte ofte hjælpe mine Kammerater, navnlig Kabell og Schiotz.

Livet uden for Skolen gik som før med Besøg hos adskillige Familier, men som oftest var jeg dog hjemme, idet jeg akkerderede med min Værtinde om at give mig Middag, først for 16 Skilling, (senere 20) pr. Maaltid, hvad der ikke alene var økonomisk men afholdt mig fra at komme paa offentlige Steder, og sparede mig meget Tid. Mangen ledig Stund tilbragte jeg med at spille paa Klaver, hvilket jeg havde lejet for 9 Mark om Maareden. Kun om Søndagen holdt jeg meget af at komme ud og det var ogsaa let nok at faa Indbydelse til Middag eller til Aften, da jeg havde en stor Bekendtskabskreds. Da Vinteren nærmede sig begyndte ogsaa Ballerne, og om end jeg ikke var nogen stor Danser og ikke gjorde Lykke som Balkavaler tilbragte jeg dog mange fornøjelige Aftener i gode Huse.

Julen tilbragte jeg atter dels paa Frederikskilde og dels I Judstrup, herefter rejste jeg til Haslev Præstegaard, hvor min Ven Schi??? Havde inviteret mig til Bal og Libet gik derefter fremdeles som ovenfor skildret, uden at der hændte mig noget af Betydning.

Da jeg levede temmelig økonomisk, havde jeg I Begyndelsen af Sommeren 1862 sparet saa meget sammen, at jeg forment at have ????? til atter at rejse til Holland, som jeg mere og mere længtes efter, og jeg fik endogsaa udviklet Tilladelse til at drage af Sted, inden Ferien begyndte, hvad der dog var uheldigt for mig som I den Tid Differen??regningernes Intergration blev gennemgaaet, hvorved fik jeg et Hul I min Viden, hvilket aldrig blev indhentet og kom til at svie til mig ved Oprykningseksamen. Angaaende Opholdet I Holland erindrer jeg ikke meget. Jeg var naturligvis glad ved at se mine Forældre, mine Søskende og hele min Slægt, og inderlig tilfreds over den Opmærksomhed jeg vakte I min Uniform, men nogen Oplevelse af Betydning havde jeg ikke. Det skulde da være at jeg netop paa Grund af denne Uniform med den trekantede Hat kom i (11-4)

Forbindelse med et japansk Gesandtskab I Utrecht. I Byens Tivoligaves der en større Fest til Ære for dette og Uniformen gav mig da let adgang til disse mærkelæige Fremmede, med hvilke jeg udvækslede Visitkort, medens min Fader, der ogsaa var I Tivoli maatte nøjes med at se dem paa Afstand.

Efter Hjemkomsten begyndte en travl Tid, thi Oprykningseksamen stod for Døren, og der var en stor Stofmasse at gennemgaa, saa først og fremmest Ballerne, og dernæst al anden Selskablighed maatter lægges paa Hylden. **Imidlertid besluttede jeg dog at holde en ordentlig Juleferie og rejste da, efter at have været I Jydstrup til Frederikskilde, hvor Bedstefar laa syg, og hvor min Hjælp tiltrængtes. Det viste sig snart at være alvorligt. Dr. Bayers fra Sorø, som behandlede ham, forment at den Lungebetændelse, hvoraf han var angrebet, vilde volde hans Død, og den 28 December, da jeg ml. 1 og 2 Eft. sad ene ved hans Leje, mærkede jeg at hans Aandedræt mere og mere minskedes og pludselig ophørte. Underlige Følelser bemægtigede sig mig I dette Højtidelige Øjeblik og hele Livet igennem har dette Dødsleje staaet man??? For mig. - Efter at have kaldt paa Jfr. Lübschitz, Husjomfruen og talt med Tante Betzy, der var for svag til at komme ind til sin Faders Dødsseng, lod jeg strax spænde for I den Hensigt at køre til Jydstrup for snarest at melde Tante Cora hendes Fars Død. Kl. var ikke 3 da jeg kom Afsted. Heldet vilde, at jeg alt ved The????, hvor Jernbanen overskærer Chansséen**

mødte Vognen fra Jydstrup, med Onkel Petersen og Tante Cora, der var blevet urolige over mit sidste Brev, og derfor havde besluttet at køre til Frederikskilde. De vendte saa tilbage med min Vogn, og der blev nu meget at ordne, saa jeg denne Gang ikke saa meget til Jydstrup.

Efter Hjemkomsten til København fik jeg meget travlt med Eksamenslæsning og tog fat med saadan Iver, at jeg 14 Dage før Eksamen begyndte var fuldsændig forberedt og kunde tage mig en Del Frihed, idet jeg blot under mine Spasereture reper´terede Stoffet. Jeg gjorde dog ikke mine Sager videre godt, ti jeg var svag I Integralregning og løste de deri givne Opgaver kun daarligt, derimod gik det mig godt I Fysik, Kemi og des???. Geometri, saa jeg blev Nr. 1 af mit Hold og altsaa kunde vælge den Vaabenart jeg vilde. Ingeniør agtede jeg dog ikke at blive, dette Vaaben valgte Caroc og Schnilter og saaledes kom jeg til Artilliriet, og da jeg ved mit Bekendtskab med Orla Lehmann havde faaet Indfødsret I Kongeriet (I Menarkiet kunde den ikke opnaas, da Holstenerne i Rigsraadet havde gjort S???) haabede jeg ogsaa at faa

(12-1)

Udnævelse til Seconløjtnant a la suiet. Dette Haab fik et fast Grundlag, fordi Krigsminister Thestrup, I hvis Hus jeg kom en Del, navnlig til The om Aftenen, fordi jag var blevet en god Ven af Sønnen, der havde en rig Samling af danskLitteratur, hvilken jeg flittigt benyttede, lovede at indstille mig og I Tillid hertil bestilte jeg da ogsaa en Løjtnantuniform af hvilken navnlig de rødstribede Benklæder og Guldgehegnet samt Løbepakken smigrede min Forfengelighed. Af Kammeraterne kom ogsaa Schnack, Kabell og Thalbikzer igennem, den sidste dag med megen Møje, saa Professor Steen endogsaa sagde til ham : " De er bestaaet med ringe Ulejlighed fra Deres, men meget Møje fra min Side " . Schiøtz bestod ikke. Professor Steen var ogsaa misfornøjet med mine Præstation, da jeg ellers altid havde kunnet mine Ting og hørte til hans kjære Elever. Jeg satte ogsaa stor Pris paa Manden, der var en Skræk for de fleste ved Examensbordet, og saa med Ærbødighed op til ham, navnlig imponerede det mig, at han var erklæret Gudsfornægter, og dette satte min Fantasi saaledes I Bevægelse, at jeg havde haarde Anfægtelser I religiøse Henseende, og I lang Tid var jeg paa Vej til at kaste min Tro

overbord. Jeg er dog Taknemmelig over, at jeg, takket være Pastor Blædels Indflydelse holdt fast paa den.

Da Examen var afsluttet I Slutningen af Februar og ældste klasse først skulde begynde I Begyndelsen af April, havde jeg altsaa atter en lang Ferie for mig, som jeg først tilbragte I Jydstrup og dernæst paa Frederikskilde. **Her skulde holdes Auktion, og I de svære Dage var jeg Tante Betzy til god Hjælp, ligesom hendes Læge Dr. Bojsen, med sin muntre Spøg var os til stor Opmuntring. Efter at Huset var tømt flyttede Tante Betzy til Sorø**, medens jeg blev inviteret til at boe nogen Tid hos Pastor Tryde I Lyng. Han selv var en prægtig Mand og hans Kone en begavet Kvinde, medens to Døtre gav Opholdet i Præstegaarden forøget Tiltrækning. Om Dagen gjorde vi mange Ture til Fods eller I Kane, og om Aftenen læste jeg højt I Palludan-Møllers Skrifter : Adam Homo, Danserinden o.s.v., hvilket tiltalte mig meget. Ogsaa Speyer, der var en Slægting af Huset, kom der I Besøg og skøndt jeg ellers ikke stod ham nær, havde vi dog mange mundre Timer sammen. Mangen Fornøjelse havde jeg af at blive inviteret til Bal paa Sorø Akademi, hvad der for mig, som ikke Soraner var en sjælden Fest.

Hjemkommen til Kbhvn., deltog jeg strax en hel Del I Selskablivet og var paa Bal saavel hos Wagners, idet Frederik nu var færdig med Højskolen, og hos Orla Lohmann. Paa Højskolen, hvor nu to Marineofficere, Munter og Jessen indtraadte I Artilleriafdelingen, var (12-2)

jeg meget flittig og udførte en hel Del Tegninger, hvad der senere kom mig tilgode, men ellers frembød Livet ikke nogen stor Afveksling, uden for saa vidt at jeg fik **Johannes Petersen fra Jydstrup der skulde gaa I Metropolitansskolen - hidtil havde han sammen med Broderen, haft Huslærer - til Kon??bernal I Biancogade, hvad der var meget rart, da han spillede en Del Klaver og var hyggelig i Omgang.** Med Kammeraterne havde jeg derimod kun lidt Omgang, undtagen med Caroc, I hvis Hjem jegofte tilbragte mangan en fornøjelig Søndag. Min største Glæde var at komme I Thestret eller I de Familier jeg kendte, og navnlig blev jeg en trofast Mandagsgæst hos Konferentsraadinde Bech hvor jeg traf mange ypperlige Mennesker, baade gamle og Unge, deriblandt en Student Wi??, en Stud. Bojsen og hans Søster. Den gamle Konferentsraadinde var en af de gammeldags Mennesker uden Nerver

og meget strix, saa at der altid blev gaaet til Bords bestemt Kl. 4½. Middagen bestod altid kun af 2 Retter, der skulde række til, hvor mange Gæster der end kom, men var vi meget sultne blev der købt Kager til Kaffen, og det var en hel Herlighed.

Min Bedstefaders Død bevirkede, at min Moder arvede en hel Del Penge (hele Formuen efter Salget af Frederikskilde var en 120.000 Rdl.) og da der skulde deles en hel Del Veerdigenstande foruden, var det naturligt, at mine Forældre vilde benytte denne Lejlighed til at besøge Danmark I Sommerens Løb, hvortil jeg glædede mig særdeles meget. Forinden fandt der dog et Par Begivenheder Sted, som jeg maa omtale. I Foraaret 1863 indfandt sig en græsk Deputation for at tilbyde daværende Prins Vilhelm Kongetronen. Da Orla Lehmann den Gang var Indenrigsminister, var det naturligt, at han gav en stor Fest for denne Deputation I sin Bolig, Bredgade Nr. 33 ?, hvortil ogsaa jeg blev indbudt. Da jeg talte ret godt fransk, noget som selv I det højere Bourgeoisi herhjemme den Gang var en Sjældenhed (af de Mødte unge Damer var der kun en Frk. Thyra Hammerich som talte Sproget) var det en let Sag at komme I nærmere Berøring med de græske Udsendinger, blandt hvilke jeg sluttede mig til Philemon, senere Borgmester I Athen, hvem jeg besøgte paa hans Hotel, (Phønix) og med hvem jeg udvekslede Fotografi.

Dernæst kom Onkel Haral med sin unge Hustru, Tante Petræa til København, og da de netop skulde rejse til Bornholm, da min Pinsefrie begyndte, havde de let nok med at overtale mig til at gøre Følgeskab, saa jeg atter blev Jydstrup utro.

(12-3)

Rejsen gik over Ystad til Rønne, og derfra til en Gaard, som en Jespersen ejede 1/4 Mil uden for Byen. Her tilbragte vi Natten, og kørte saa den næste Dag til Nexø, hvor Onkel var By- og Herredsfoged. Han havde her en prægtig Bolig med mange Kunstgenstande ligesom ogsaa Haven var ypperlig indrettet, og der levedes muntert med mange Ture, og megen Selskabelighed, saa Dagene fløj forbi. En Tur til Hammeren maatte dog opgives, da Vejret var daarligt, men jeg lovede at komme tilbage I Sommerferien.

Bornholms Natur, for saa vidt jeg saa den, interesserede mig dog meget, men endnu større Interesse fik jeg for Tante P. der næsten

var min jævnaldrende, medens det ærgrede mig at se, hvor hensunsløs Onkel oftere behandlede hende. Vi blev saaledes gode Venner og lovede at tilskrive hinanden.

I Slutningen af Juni kom mine Forældre til Danmark, denne Gang ledsaget af min Søster Anna, som skulde bo hos Bechs under Opholdet I København. Af hele dette Ophold har jeg kun faa Erindringer tilbage. Mest Indtryk gjorde Fordelingen af Veerdigenstandene paa mig, hvilken fandt Sted I Jydstrup Præstegaard hvor hele Familien samledes. Skiftet gav, som næsten altid vedsaadanne Lejligheder Anledning til beklagelige Scener, idet navnlig Tante Cora følte sig tilsidesat og gav sin Misnøje tilkende. Pengeskiftet kunde først finde Sted efter at Executererne, Justitsraad Harhoff I Ringsted og Pastor Quistgaard I Gunderlevholm havde afsluttet Boet ved Salg af Frederikskilde m.m..

Paa Rejsen til Danmark besøgte mine Forældre Haagerups Præstegaard I Fyn hvor min Mors Kusine Hanne Nyegaard var gift med Pastor Bagger og de var blevet saa godt modtaget der, at min Moder varmt opfordrede mig til ogsaa at aflægge dette et Besøg, men jeg besluttede I mit Stille Sind ikke at følge Opfordringen, da Jydstrup stadig udøvede stor Tiltrækning paa mig, kun lidet anede jeg at netop Haagerup Præstegaard snart skulde trække mig langt stærkere, og at min Kærlighed til Anna Cora, som mine Forældre fandt ufordtaalig kun var en Barneforelskelse. Med dem besøgte jeg Blidstrup Præstegaard, hvor jeg saaledes lærte Onkel Conrads Familie at kende. Tante Caroline var imidlertid stadig lidende og meget forkælet, og de fire Børn Augusta, Luoise, Lauritz og Caroline forblev mig fremmede, saaledes at jeg ikke fik Lyst til at gentage Besøget, skønt Onkel var meget elskværdig og Præstegaarden hyggelig, smukt beliggende med herlig Udsigt til ?? og Kattegattet. Efter mine Forældres Afrejse tog jeg efter løfte atter til Bornholm og havde her nogle fornøjelige Dage,

(12-4)

men heller ikke denne Gang var Vejret gunstigt, saa jeg af Øens smukke Punkter kun fik Rytterknægten og Ekkodalen at se, derimod tilbragte jeg inden Døre mange gode Timer med Petræa og hendes 4 Børn, Peder, Vitta, Emma og Alfred.

Efte endt Sommerfreie optog jeg med Iver mine Studier paa Højskolen, hvor navnlig de militære Fag : Artilleri, Kaptajn Linramann og Fortifikasjon Lt. Koefoed interesserede mig, Teknisk Mekanik, Major Kauffmann og Maskinlære, Professor Wilkens stod mindre I Kurs, ligeledes Geodæsi, Major Klingsey og Engelsk. Nogen særlig oplevede jeg forøvrigt ikke, men efterhaanden lagde den spændte politiske Situation Beslag paa alles Opmærksomhed, thi Forholdet til det tyske Forbund blev paa Grund af Kundgørelsen af 30 Marts 1863 mere og mere spændt, især da Regeringen, ved en ny Forfatning vilde knytte Sønderjylland nærmere til Kongeriget og mente sig stærk nok dertil ved Støtte fra Sverige. Søndag d. 16 Nov.

(1863) havde jeg spist til Middag hos gamle Professor Scharling, (Sønnen Prof. Henrik Scharling, havde jeg indført I mine Forældres Hus) og spillede om Aftenen L'hombre med ham og Prof. Hermansen, da denne fik Meddelse om at Kong Frederik d. 7. var død på Glücksborg. Denne Efterretning gjorde et overvældende Indtryk paa os alle, ti det var ensbetydende med at Danmark stod foran alvorlige Begivenheder. Novemberforfatningen var vedtaget af Folkerepresentation, men manglede Kongens Underskrift, og det store Spørgsmaal blev strax, Vil den nye Konge Christian den 9. underskrive den. Herom førtes en voldsom Strid ikke alene I Regerings kredsen men ogsaa Mand og Mand imellem. Flertallet I Befolkningen ønskede det og dette blev Resultatet den 18 Nov., men for Stormagterne blev det et velkomment Paaskud til at blande sig I vore Forhold. Her skal dog ikke skrives Danmarks Historie og kun berøres at Hærens Mobilisering berørte os Højskoleelever I høj Grad og gjorde os lidet skikkede til at følge Undervisningen med Opmærksomhed, undtagen I de militære Fag, og navnlig lyttede vi spændt efter Lt. Koefoeds Fremstilling af Dannevirkestillingen, som jeg ind tegnede paa et Kort og nøje studerede. Alt den Gang stod det mig klart, at en Overgang over S?? ved Arnis Kappelen for os var det farligste.

Meget optagne var vi ogsaa af Frederik VII's Castrum doloris, og hans Begravelse. Ligvognen kørte fra Christiansborg Slot, langs Holmens Kanal og Kongens Nytorv gennem Strøget til Vesterport, idet alt hvad der kunde skræbes sammen af Tropper, deriblandt ogsaa Borgervæbningen stod opstillet " en haye " paa den Vej, Toget skulde

følge. Højskoleeleverne havde deres Plads paa Kongens Nytorv, mellem det kgl. Theater og Hotel dé Nord og her maatte jeg staa (13-1)

I 7 g's Kulde uden Kappe I længere Tid, hvad der var en drøj Tur. I politisk Henseende kom det efter November Forfatningens Vedtagelse til at se mere og mere truende ud, overalt herskede Alvor navnlig efter at Forbundet havde vedtaget at foretage en Exekution af Holsten. De gamle Helstatsmænd, der ogsaa var repræsenterede I Hæren, fandt at en Krig for en hver Pris næsten burde undgaa, medens de nationalliberale og med dem en stor Del af Folket mente, at Øjeblikket var kommet til at hævde Danmarks Ret ved Vaabenmagt i Tillid til at " 22000 Svenskere og han selv " vilde yde os Hjælp og at ihvertfald Stormagterne ikke vilde tillade Tysklands Udvidelse. Men vore Forhold til Stormanterne var ikke det bedste, Frederik D. 7. Havde, ved sit Giftemaal med Grevinde Danner isoleret det danske Hof. Kong Christian 9. Var endnu ukendt og hans Datter Alexandreas Giftemaal med Prinsen af Wales var uden al politisk Betydning, da Dronning Victoria var tysksindet. Napolien d. III var os I Virkeligheden ikke gunstig sindet, thi han mente, at kunne vinde Preussen ved at lade det tage Elbehertugdømmerne, og Rusland havde vi fornærmet ved at støtte Polakkerne. - Endogsaa Fru Hall og Birkedal havde imod Konseillepræsidentens ?????

Faaet optaget en begejstret Artikel for Polakkerne, I Dag bladets Regeringens Organ. Kort sagt, vi stod isolerede udaftil, og var slet forberedt I militær Henseende, takket være Hr. Fengers (Finantsministeren) kortsynede Finansstyrelse. Hvad Undes da, at mange blandt Officerne med Bekymring saa Forholdenes Udvikling I møde , tilmed da Dannevirkestillingen, hvortil Folket vilde sætte sin Lid, var slet udrustet, og ikke kunde bruges om Vinteren, naar det frøs stærkt, af vor svage Hær. At Kong Christian IX og hans Dronning saa Faren, kan der næppe være Tvivl om, men netop derfor, var de ogsaa I høj Grad upopulære og mistænkt de for at mere tyske Sympateis, hvad der var en stor Uretfærdighed.

I Julen havde jeg den sædvanlige Ferie, som jeg tilbragte I Jydstrup Præstegaard, hvorefter Undervisningen paa Højskolen genoptoges. Men I Januar fik alle Officere Udkommando, saa vi for?? Civile Elever, der manglede enhver militær Uddannelse, følte os I høj Grad tilsidesatte. Da saa 1 Februar Krigen virkelig aabnedes forlangte

vi hos Chefen Oberst Keller, at han vilde udvirke vor Udkommando tilmed da Skolen samtidig lukkedes, Krigsministeriet fandt os dog uanvendelige og beordrede os til Tjeneste

(13-2)

paa Laboratoriet, hvor vi fik det Hverv at passe paa Patronfabrikationen, der for en Del udførtes af holstenske Soldater, som gerne gjorde det saa daarligt som muligt og undlod at fylde Krudt I Papirhylstret.

Tjenesten paa Laboratoriet var derfor lidet behagelig, tilmed da vore Kammerater var udkommanderede. Der foretoges derfor adskillige Skridt I Ministeriet for at vi kunde komme over til ?????? og omsider fik vi Ordre til at afrejse til Frederica for at gøre Tjeneste ved Fæstningsartilleriet, idet jeg under 29 Februar havde erholdt min Udnævnelse til Secondløjtnant I Artilleriet, og den 13 Marts stillede Schnack, Thalbizer, Kabell og jeg paa Københavns Banegaard, for at gaa vor nye Bestemmelse I Møde.

Siden Krigen begyndte, var vor Situation paa Krigsskuepladsen forandret meget, idet Hæren den 5 Februar om Aftenen havde rømmet Dannevirkestillingen og var gaaet tilbage dels til Dybbøl og dels til Jylland. **Paa mig gjorde Rømningen, som jeg altid havde betragtet som nødvendig, saasomt Fjenden angreb den med overlegne Styrke, ikke noget dybt Indtryk. Desuden opholdt jeg mig netop I de Dage I Jydestrup for at tage Afsked med Familien der, og dette optog mig langt mere, fordi jeg jo ikke vidste, om jeg nogen sinde kom der tilbage.** Til København kom jeg desuden først tilbaged. 8 Februar, altsaa efter at hele det Røre var overstaet, som Rømningen havde foraarsaget. **I Jydstrup var det forøvrigt aftalt at Johannes og Theodor skulde overtage min Lejlighed I Blancogaden, saa længe jeg var udkommanderet.**

Den Dag vi forlod København, 13 Marts, var der en frygtelig Storm, hvad der bevirkede, at vi med det lille Dampskib " Gerda " brugte 3 Timer for at komme over Store Bælt. Ankommen til Nyborg maatte vi melde os hos Kommandanten Major Lumholtz, der havde 7 Døtre siddende omkring sig, og saaledes blev det Aften, inden vi maade Odense, hvor vi maatte overnatte. Først den næste Morgen gik Posten videre til Strib, og paa dene Tur, saa jeg første Gang Vissenbjerg Præstegaard, med dens vidunderlige Udsigt, der imponerede mig mægligt, kun lidet anede jeg, at dette Sted var min tilkommende

Hustrus Fødested. Ankomne til Strib Færgegaard ?????????? vore Haab om at komme over til Fredericia, ti Stormen vedblev at rase, saa al Forbindelse over Lille Bælt var afbrudt. Ogsaa den næste Dag var det foreløbig umuligt at komme over og vi maatte se at fordrive Tiden saa godt som vi kunde I den kedelige Færgegaard, ved hvis Fod dog et Serandbatteri var beliggende det første tegn paa, at vi nærmede os Krigsskuepladsen. Først henad Eftermiddagen vovede Baaden fra Fredericia sig over til

(13-3)

Strib, og med den tog vi til Fæstningen, hvor vi ved Henvendelse til Kommandantskabet fik Kvarter anvist. Kabell og jeg fik Kvarter paa Hjørnet af Venders - og Jyllandsgade I en Kælder, hvor der havde boet en Jødefamilie og efterat have meldt os til Artillerikaptajn Meister, Chef for 5' Fæstningskompagni, der havde besat Fæstningens sydlige Front, fik vi Ro til at indrette os saa godt Forholdene tillod det. Vanskeligst var det at faa Brændsel, og da alle Bestræbelser I saa Henseende var frugtesløse og Kulden var meget generende huggede vi et Par Stole I Stykker for at faa en varm Kakkelovn. Den næste Morgen begyndte vor militære Uddannelse, idet vi under Kommando af en Reserveofficer, indviedes I Skytsbetjeningens Vanskeligheder. Exersitzer foretoges I Prins Georgs Bastion, hvorfra vi tillige havde en herlig Udsigt over Omegnen og hele Byen. Da Fjenden hvert Øjeblikventedes, var vor Opmærksomhed mere optaget af hvad der foregik ude end ved Exercitsen, der ikke varede mere end et Par Timer, saa vi havde Tid nok til at se os om, slutte Bekendtskaber, og søge et Spisested. Da jeg om Opholdet I Fredericia og der derpaa følgende Tid har skrevet en Dagbog (paa Hollandsk) skal jeg derom fatte mig I Korthad og kun meddele et lille Hovedindtryk.

Byen havde endnu mange af sine Indbyggere, men da Besætningen var taltig, saas mest Militære paa Gaderne, og navnlig herskede paa Hotellet, hvor de tjenestefri Officere samledes, et broget Liv. Med en vis Selfølelse modtog jeg alt den første Dag en Oppasser, lydende Navnet Søren, der var saa ufrivillig komisk at Thalbizer bad mig om at bytte med ham imod en Godtgørelse af 10 Rdl. Men jeg vilde ikke af med Søren, og trods hans Dumhed var han mig under hele Belejringen en trofast Hjælper. Samme Dag meldte vi os ogsaa til den øverstkommanderende Artilleriofficer, Oberstløjtnant Holm, der

havde Premierlt. Bang til Adjudant, hvorimod vi ikke var fine nok til at stedes til Audiens hos Kommandanten General Lunding, der var meget stræng, og I høj Grad frygtet. Samme Oberstløjtnant Holm, med tilnavnet Rasmus Olsen, fordi han en Gang, som Batterichef havde gjort Staldvagtstjeneste for en sovende Staldvagt, med det Navn, uden at straffe ham, var om godmodig, men meget lidet fremragende Personlighed, der slet ikke kunde magte sine lidet disiplinære Kaptajner, Monster, Moltke og Schmidt. Allerede en af de første Dage, da jeg spaserede paa Volden og mødte den gamle Oberstløjtnant, der gav sig I snak med mig fik jeg et godt Begreb om hans ringe Dygtighed. Under Samtalen bemærkede han saaledes " Naa min unge Ven, naar nu Fjenden snart kommer, saa vil han nok anlægge sine

(13-4)

Batterier I Forlængelse af Baslionernes Facer, det har jeg da læst i min Ungdom, hvortil jeg bemærkede : " Det er jo efter Recepten, men har Hr. Oberstløjtnanten ikke tænkt paa, at Fjenden ogsaa kunde lægge Batterier ved Sandalshusene og derfra skyde hele Nordfronten I Ryggen ". Samtidig pegede jeg derhen, men fik ikke andet Svar end : " Saa det mener De ", og dermed skilles vi. Den 17 Marts, en Torsdag, var det smukt Vejr og vi tog nu for Alvor Fat paa Exercitsen, men allerede kort efter begyndte Preusserne I Smaagrupper at rykke frem mod Fæstningen og kunde vi tydelig se dem ved Stoorstrup hvor en Forpostkamp opstod. Fæstningen blev nu allarmet og hele Dagen hengik nu med fra Volden at iagttage, hvad der foregik I Fæstningens Omegn. Da Preusserne den Dag besatte Gaarden Kristinebjerg udenfor Trelleskoveb, blev denne skudt I Brand fra den befæstede Lejr, og denne store Ildebrand, det første Krigstegn jeg saa, gjorde ikke ringe Indtryk paa os. Den næste Dag forløb forholdsvis rolig og havde jeg det Held, at finde et forholdsvis hyggeligt Sted tæt ved min Bolig, hvor jeg kunde spise til Middag sammen med en Del civile Folk, deriblandt **Pastor Zeuthen fra Fredericia, der var meget bekymret over at Sømmen Frederik (senere Stiftprovst I Viborg og min svoger) havde været med I Kampen d. 17 Marts**, samt Feltpræst Dr. Peter Rørdam, som var meget venlig imod mig. Meget glædede det mig ogsaa, at der I Hjemmet fandtes et Klaver. Det sidste Aar havde jeg taget Spilleundervisning hos Kapel???? St??mar, der kom hos **Ross**, og han

bragte mig saa vidt, at jeg med Lethed udenad spillede Wibers Concertstykker og mange andre Ting, saa jeg længtes meget efter at røre Fingerne.

Det var dog snart forbi med de rolige Dage, om Lørdagen (19 Marts) viste det sig en Del Bevægelse hos Fjenden, som Besætningen allerede 9½ Fmd. Alarmeredes. Vi maatte dog fortsætte Exersitsen til Kl. 1 og først da kunde vi begive os til Oldenborg Bastionen hvorfra der med Kan. 84'n II blev skudt mod Teglværket, der var besat af Preussere. Et velrettet Skud (en Granat, som sprang og kastende en Mand til Vejrs) fordrev dem dog derfra. Hele Eftermiddagen vedblev Tiraileringen udenfor Fæstningen, endogsaa Feltartilleri rykkede ud, og jeg tegnede af dette moment nedestaaende Billed. *

Et dybt Indtryk gjorde det paa mig om Aftenen paa Hotellet at erfare at en Premierlt. Christensen samme Eftermiddag var blevet dræbt af en Geværkugle, da han red ud ad den befæstede Lejr I mindst 2300 Alens Afstand fra Fjenden. Saaledes oprandt Søndagen den 20 Marts, en klar Foraarsdag. Jeg vaagnede ved Kl.6 om Morgenen at høre Kanonskud og kort efter kom " Søren " helt bestyrtet ind (14-1)

til mig, idet han fortalte, at Tyskerne skød paa Byen, og at han havde set en Mand blive dræbt for sine Øjne. I en Fart kom vi I Klæderne og begav os til Bastionen, hvor vi skulde eksercere, og saa undervejs mange Militære bukke sig for Fjendens Granater, selv saa gamle Officerer som Oberst Neergaard, der førte Befalingen over den sydlige Front. Exersitsen maatte dog snart opgives efter at nogle Granater var sprunget I Nærheden, og vi fik Lov til at træde af.

Formiddagen tilbragtes mest paa Volden, og det var underligt at høre Sprængstykkerne ofte hvine omkring os. Kaptajn Mønster vilde strax have sendt os over til Strib, for at skaane vore unge Liv, men Oberstløjtnant Holm var heldigvis af en anden Mening, og holdt paa, at vi skulde gøre Tjeneste som Officerer, skønt vi manglede al Uddannelse. I Løbet af Eftermiddagen samlede en Mængde Artilleriofficere deriblandt ogsaa Kaptajn Mønster, I den Kaptajn Foss tilhørende Villa, der laa tæt under Volden ved Kesvigs Bastion, og altsaa var nogenlunde beskyttet, og der tilbragte vi ca. 10 I Tallet Natten I en stor Stue, hvor vi redte paa Gulvet med de fra det gamle Kvarter reddede Sengeklæder. Under hele Dagens Bombardement forefaldt der en Del Uorden, navnlig omkring Prinsens Port, hvor

Ilden var heftigst og flere Brande opstod, hvilket benyttedes af Soldaterne til at " redde " alt hvad de kunde faa fat paa, navnlig Drikkevarer, men personlig saa jeg ikke noget til det.

Den næste Morgen kom Befalingen om vor Ansættelse :

????????????????????

????????????????????

????????????????????

????????????????

????????????????????

????????????????????saa vi, en hel Del Konstabler

komme slæbende med reddede Møbler og Genstande, der skulde tjene til at pynte deres Opholdsrum under Volden. Mønster blev rasende herover, og befalede dem at aflevere alt I vor Villa. Da nu alle de Officere som havde søgt derhen ligeledes havde forsynet sig med alt muligt, opholdes her en Mængde Husgeraad, saa Kaptajn Mønster, Lt. Bernhard Jensen (senere Arbejdsinspektør) og jeg, der alene blev tilbage I Villaen, kunde indrette os, særdeles bekvemt og behageligt I Stueerne, hvad der lettede mig Tilværelse meget. Da Brigadechefen Oberst Neergaard ogsaa fandt

(14-2)

Villaen tiltalende til Opholdssted, forlangte han, at vi skulde flytte derfra, men Kaptajn Mønster var ikke til at spøge med, han lod sig ikke udvise og Brigaden maatte tage til Takke med Loftetagen og Kvisten. Forholdet imellem Brigaden og Artillerikommandoen blev derved spændt. Senere paa Dagen forlangte M. at jeg skulde følge ham for at se Lt. Jelstrup skyde med nogle 84'n's Morterer mod et fremført Batteri ved Tobaksluset. Næppe havde Mortererne gjort nogle Kast førend Granaterne slog tæt omkring Mortererne og Løjtnanten faldt derved flere Gange I Knæ, " De er en Kylling ", sagde Mønster, men befalede dog samtidig Ildens Ophør, da Granaterne dog ikke kunde ramme Fjendens usynlige Batteri. Kl. 12 ankom en Parlamentær til Fæstningen for at forlange dens Overgivelse og samtidig ophørte Beskydningen indtil Svaret var givet. Jeg benyttede Lejligheden til at aflægge et Besøg I mit gamle Kvarter, hvor flere Granater var sprunget uden at tænde, saa der saa frygteligt ud.

Jeg fik da Lyst at gaa ind I Huset ved Siden af, men næppe havde jeg fra Gangen lukket Døren op til det forreste Værelse førend en Granat

fra Gaden slog igennem Ydervæggen og indhyllede mig I en sand Murstøvsy. Det kan nok være, at jeg hurtig søgte ud til Gaden igen, og atter begav mig til Villaen, hvor jeg I den forholdsvis sikre Dagligstue skrev nogle Breve, kun forstyret af de I Haven springende Granater.

Om Aftenen, henad Kl. 8 kom Kaptajn Mønster hen til mig og befalede, at jeg skulde overtage Befalingen over tvende E?ping?? I Oldenborg, Forværk, hvor kun en Reservekorporal kommanderede. Da det den 22 Marts var Kong Vilhelms Fødselsdag var det ikke umuligt, at en Storm kunde blive forsøgt, og jeg skulde da med mine Esping??er tilbageslaa Angrebet. I Mulm og Mørke begav jeg mig med bankede Hjerte til min farlige Plads. Undervejsafgav det brændende Fredericia maleriske, men ikke videre opbyggelige Skue, og jeg var beklemt over, at jeg hverken kendte noget til mit nye Mandskab, eller viste hvorledes en Espingol skulde betjenes. Imidlertid - her hjalp ingen kære Mor, og meldt mig med stram Holdning til den Kaptajn I Fodfolket som havde Kommandoen I V??kat * Han gennemskuede dog strax min lidet misunelelsesværdige Stilling, og tog sig faderligt af mig. Efter at jeg, paa hans Raad, havde hilst paa mit Mandskab, og saa godt det I Mørket lod sig gøre, havde undersøgt de to Espingoler, der stod I ??????????, gav han mig Husly

(14-3)

hos sig I den opførte Barak, hvor jeg fik et Tæppe og lagde mig til Hvile paa Gulvet, Meget Søvn fik jeg ikke, ti, der allarmedes flere Gange I Løbet af Natten, rimeligvis fordi Nerverne var spændte I Forventning af Stormen, flere Geværkugler fandt ogsaa Vej til Værket, og da det blev Dag, stillede jeg Mig derfor ind I Blenderingen, parat til at skyde løs. Der kom dog ingen Fjende den Gang, I Løbet af Natten avr han draget bort til Elbodalen, og dermed endte min krigeriske Virksomhed under Fjendens Ild. Hin 22' Marts opad Formiddagen meldte jeg mig tilbage til Kaptajn Mønster, og han meddelte mig nu, at han havde udset mig til at føre Befalingen over de to Bastioner Holsten og Slesvig, (Kommandoen over Slesvig fik jeg først senere), da hans Reserveløjtnanter ikke var egnede dertil, navnlig fordi der paa den første Bastion skulde opstilles

2, 12'n's riflede Jernkanoner, de eneste som Fæstningen kom til at eje.

Jeg var uhyre stolt over min nye smukke Kommando, der gjorde mig til Foresat for en Korporal og 13 (eller 73) Mand, der havde at betjene Bastionernes Kamp- og Flankeringskyts. Da jeg manglede enhver Militær Uddannelse, søgte jeg strax at sætte mig I et godt Forhold til Mandskabet ved at sørge for deres Fornødenheder, og ved at holde dem á jour med alle Krigsbegivenheder, og de gamle Forstrkningsfolk var taknemmelige derfor, saa jeg aldrig havde den mindste Vanskelighed med at gøre mig gældende. Ihvertfald har jeg aldrig behøvet at indmelde eller straffe for at hævde Disciplinen. Folkene var rolige fornuftige Forstækningsmænd, der tænkte paa Hjemmet, men passede deres Tjeneste paa sindig Maade. Hovedbeskæftigelsen bestod af Exercits, Manipulations og Reparationsarbejde. Navnlig lagde Oberstløjtnant Holm, der hver Morgen inspicerede Fronten, meget Vægt paa at den indre Brystværnsskraaning var 7½ Fod høj, hvilket eftermaaltes med Tifodsstokken. En Gang, da der manglede noget heri paa Oldenborgs Bastion fik Kaptajn M. en Næse: Kabell, som fulgte med Holm, var da saa barnlig at gentage Oberstløjtnantens Bemærkning, hvad der satte Mønster I et sandt raseri. Ved Frokosten samme Dag blev han med Udtalelser som : " Det Asen, jeg skal nok huske ham det, o.s.v.. Sagen var, at Kabell, der altid var blevet forkælet af sin Mor, ikke egnede sig til den militære Stand, og dertil var meget lidt taktfuld. Det endte da ogsaa med, at han siden maatte forlade Hæren, (En Dag havde jeg med Kabell spaseret I Byen, og ved den Lejlighed reddet en Stegepande, som vi savnede. Dette var forbudt af Kommandanten, og vor ??? var derfor stor, da vi paa Hjemvejen mødte denne. Kabell gav Panden til sin Oppasser, som fik Lundi??? Hele Vrede over sit Hovede, og sad flere Dage

(14-4)

Arresteret, (Han døde som Stationsforstander i Thistde)

Tjenesten var forøvrigt indrettet saaledes, at Kompagniets Løjtnanter skiftevis havde ne Dags Vagt paa Fronten, og da var ansvarlige for, at der holdtes gode Udkig fra Porten paa Volden, at al Ammunitionen var I Orden og Flankeringskanonerne ladte og indstillede. Om Natten skulde der jævnlig rundes. Man trængte sltsaa til et Opholds??? Og

det tilvejebragtes I Holstens Bastion, der efter at de 12'n R.K. var indtruffet saa saaledes ud. *

Hytten var anbragt under Kavalleren og var meget hyggelig indrettet med Bord, Seng o.s.v., saa at man godt kunde faa Tiden til at gaa. Da de riflede Kanoner havde en betydelig Skudvidde og Retning mod Erritzø, hvor under Bombardementet et østrisk Batteri havde ligget, fandt jeg det nødvendigt at begive mig derhen, for at kende dets nøjagtige Beliggenhed. Kaptajn Mønster gav mig Tilladelse dertil, og forsynet med Parol og Feltraab, men uden Sabel vandrede jeg gennem vor Forpostlinie derhen. Jeg naaede lykkelig og vel til Batteriet, der alt delvis var ødelagt, men fik nu at vide af Beboerne, at Østrigerne endnu stadig var I Byens Udkant. Ad en besværlig Omvej maatte jeg se at slippe tilbage igen, og følte mig højst ulykkelig over, ikke at have Sabel med hvis jeg var blevet taget til Fange.

Livet I den følgende Maaned gik nu sin rolige Gang. Beboerne vendte tilbage enkelvis, kun Kvinder og Børn holdt sig fremdeles borte.

Om Søndagen var jeg oftere I Kirken og hørte med Glæde saa vel Dr. Rørdam som Dr. Zeuthen. En Dag fik vi Besøg af Hr. Maj. Kong Chr. IX og kom han ogsaa til Holstens Bastion hvor jeg stod foran Fronten med mit Mandskab; Han henvendte nogle venlige Ord til mig og fik nærmere Beskad paa hvorledes jeg, som Hollænder, var kommen I dansk Tjeneste. I de første Dage af April blev det koldt Foraarsvejr og da hele Besætningen, Artilleriet inclusive, hver Morgen maatte staa kampberedt fra 5 - 7, idet Neergaard, skønt Fæstningen var stormfri, frygtede for et Overfald paa sin Front (Oberst Scharffenborg var mindre forkyt paa sin Front) blev jeg oftere forkølet ved denne Staaenstille I den frosttaagede Morgenluft, saa at jeg led meget af Diarhre og endogsaa maatte melde mig syg en Gang. Paa den anden Side, havde Anordningen det Gode, at jeg stiftede personligt Bekendskab med en hel Del Fodfolksofficerer, idet 2 Battellioner havde Allarmplads lige ved Villaen, og det var da rimeligt

(15-1)

at vi fordrev Tiden med en hyggelig Passiar. Med Kapt. Mønster og min Kontubernal Lt. Bernhard Jensen tilbragte jeg forøvrigt mange fornøjelige Timer, og det var mig derfor en virkelig Sorg, da der den 12 April indtraf Order om, at de skulde afgaa til Dybbøl, hvor man trængte til flere Artilleriofficerer. Kort efter fik ogsaa Scharfensbergs

Brigade Marchsorder, og vi var med Vemod i Hjertet Vidne til Afrejsen, thi uvilkaarlig spurgte man sig selv hvilken Skæbne de gik i Møde. I hvert Fald var det givet, at Dybbøls Modstand næppe kunde vare længe.

Ved Kaptejn Mønsters Afrejse blev Kaptajn Bahnsom Chef for 5' F.K. og altsaa min umiddelbare Fortsatte, medens jeg tillige fik Kommandoen over Bastion Slesvig, og herefter boede alene I Villaens Værelser.

Efter Dybbøls Fald, der gjorde et dybt Indtryk paa os alle, trode vi først, at Turen nu skulde komme til os, men Kong Chr IX vilde det anderledes. Han satte imod Overkommandoens udtrykkelige Ønske og Major Stjernholms Forestillinger hos Krigsminister Lundbye igennem, at Fæstningen skulde rømmes, Den 26' April om Eftermiddagen fik vi de første Efterretninger om, hvad der var I gære, idet det riflede Skydts og en Del Ammunition skulde sendes til Strib, og den 27' begyndte Besætningen at afgaa. Saaledes oprandt Natten 27- 28 April, den sidste jeg skulde tilbringe I Fæstningen (Jeg havde Vagt). Man var meget bange for at Østrigerne udenfor kunde faa Nysom, hvad der var I Gære og foretage en Overrumpling, hvorfor stræng Agtpaagivenhed var befalet for Areilleristernes Vedkommende. Hele Natten vandrede jeg derfor op og ned langs Fronten, og indskærpede Posterne at holde godt Udkik. Jeg blev derfor meget ubehagelig berørt, ved paa min Ronde at savne en saadan. Jeg søgte overalt, og fandt ham sovende I et L???hus. I en Fart trak jeg min Sabel og gav ham nogle ordentlige Rap med Klingen, men lovede saa ikke at melde ham. Det var den eneste Gang I mit Liv, at jeg har slaaet en Soldat. Der herskede hin Nat en egen Stemning I Fredericia, og mange Gange hed det sig at Østrigerne nærmede sig, men alt var blind Allarm, og ved Daggry stillede Kompagniet marchfærdig for at afgaa til Landgangsbroen paa Østfronten, hvorfra Skibe sikrest kunde gaa over til Fyn. Kl. 5 blev alle 3 Artilleri??? Indskibede paa Transportbaaden, og kort efter bugseredes vi I den stille Foraarsmorgen til et Landgangssted I Baaringvig.

(15-2)

Med triste Tanker saa vi Fredericia svinde mere og mere bort, ti lige fra Kommandanten til den menige Soldat forstod man ikke Nødvendigheden af at rømme Fæstningen. Det var en saameget desto

større Fejl, som dens Hævdelse dog ogsaa var af Betydning for Fyns Forsvar.

Efter Landsætningen blev Kompagneerne beordrede til at marchere til en anvist Lejerplad ved Cathrinebjerg Mølle, hvorfra man ganske vist havde en dejlig Udsigt over Lille Bælt, men hvor vi intet havde at gøre. Sagen var, at intet var forberedt m. H. til vor Indkvartering, og vi maatte altsaa tilbringe mange Timer under aaben Himmel uden Mad, inden endelig Ordre indløb, om hvor vi skulde hen. 5'

Kompagni gik anvist Skovby Sogn ved Bogense, med Stabskvarter paa Huggetgaard (ca. 12 Tdl. Hartkorn) hvor Kapt. Balmsom og jeg fik Bolig. Marchen derhen var drøg nok og først længe efter at det var mørkt var alle Mand I Hus og gjorde vi os det tilgode med et godt Maaltid.

Huggetgaard laa nær ved Kattedagtet og fra dens Nærhed havde man en smuk Udsigt paa Bogense. Manden var Enkemand og gjorde os det godt paa mange Maader, * men han var meget realistisk anlagt og manglede al Nationalfølelse, medens han som de fleste Landmænd holdt mest af Drikkevarer og Kortspil. Kapt. Balmson følte sig tiltalt af Manden og tilbragte mange Timer I hans Selskab, medens jeg fandt mere behag I at komme ud I den smukke Natur, eller I Ongang med yngre Kammerater og Egnens Familier. Strax efter vor Ankomst til Hugget blev det Foraar, og da Tjenesten var meget let, kun Fodeksercite kunde øves, var der Tid nok til herlige Ture. Dette syntes Balmson dog ikke om, og derved lagdes alt Grunden til, ay han blev mig mindre venlig sindet. Af de mange Ture jeg gjorde, mindes jeg en til Middelfart, en anden til Langesø, en tredje til Kjærsgaard og en fjerde til Gyldensten, ligesom jeg ogsaa ofte kom til Bogense og spillede Kegler der, samt gjorde Bekendtskab med Dr. Larsen.

Igennem Kabell, der var indkvarteret s.f. Bogense, kom jeg ogsaa I Huset hos en Pastor Heilmann, og her drages jeg oftere hen, I det han havde en 14 aarig meget smuk Datter, Valborg, hvisd Billede trænhte Anna Coras noget tilbage. Saaledes fløj Foraarddage muntert forbi, og da der 12'Maj var sluttet Vaabenstilstand, skænkede vi Krigen ikke mange Tanker længere. Imidlertid fandt Artelleriet, at vi kunde gøre noget bedre end at ligge paa Landet paa Fyen, og det beordredes civile Elever til at vende tilbage til København, for at deltage I
(15-3)

Feltartilleriets Rekruttskole. Den 22 Maj afrejste jeg fra Hugget, tilbragte et Par Dage I Ydestrup og kom den 24' tilbage til min gamle Bolig I København. Allerede den næste Dag begyndte vi paa Rekruttskolen, hvad der var en stor Overgang, men det glædede mig at komme til Hest og at lære Feltartilleriet lidt at kende. De Officere, som var Lærer paa Skolen var imidlertid lidet dygtige (Reserve eller Borgesvæbn.) og kun for Overfyrværker Preciss, der var Riddelærer, havde vi Respekt.

Kort efter Tilbagekomsten til København kom **Tante Cora med A.C. til Byen for at adspredes og være sammen med Sønnerne. Jeg var naturligvis en Del sammen med dem og tilbragte mange fornøjelige Timer I deres Selskab, men det var dog ikke lutter Glæde. A.C. forekom mig temmelig tilbageholden og optagen af andre, saaledes at Valborgs Billed oftere fortrængte hendes, men omsider blev alting som før, og fejrede jeg denne glædelige Begivenhed ved at jeg lod mig fotografere sammen med hende. - Snart fik jeg dog andet at tænke paa, idet min Fader 24 Juni kom til København over Lybæk for at modtage Mor's Fædrearv I Ringsted. Ialt var der vistnok en 16.000 Rbdlr (han havde faaet en Del forud) og derafr blev, efter Vexeller H.P.Hansens Raad, 6800 Rdlr. indskrevne paa min Moders Navn I Statsgældskontoret en Viden som senere kom mig til Gode. Ogsaa Onkel Conrad havde nu modtaget sin Arv ca. 20.000 Rdlr., hvilke han glemte I den Droske, der fra Banegaarden bragte ham til sit Logi. Han fik dem dog heldigvis igen. - Med min Fader tilbragte jeg nogle fornøjelige Dage omend Vejret var meget ugunstig. Han afleverede I Udenrigsministeriet en betydelig Sum Penge der var indkomne ved Salget af " Hakon Jarl # som han havde oversat til Hollandsk, til Fordel for de danske Saarede, og haabede vistnok at faa en Decoratio til Gengæld, men dette Haab blev skuffet. Den 3'Juli gjorde jeg en Tur med min Fader til Helsingør og Kronborg, hvoraf vi havde meget fornøjelse, men derefter rejste han tilbage til Holland, lidet opbygget over, at han saa lidet mærkede til Krigen og at ikke en Gang Als' Tab kunde fremkalde en stærk national Begeistring men snare en dump Resignation. Om af melde sig frivillig ved Hæren (vi havde ikke almindelig Værnepligt) var der ikke Tale, og hver Gang vi mødte et kraftigt ungt Menneske paa Gaden blev han ærgelig til Mode.**

(15-4)

Kun lidet anede jeg, at der snart skulde komme Befaling til mig og mine Kammerater om at melde os til Felthæren. Det var den 9 Juli en Lørdag, og Ordren lød paa, at vi skulde afgaa d. 12'. **Jeg kunde ikke tænke mig at drage af Sted igen, uden at have taget Afsked I Jydstrup, og dette gjordes saa om Søndagen. Da jeg drog derfra I en bevæget Stemning, anede jeg kun lidet at mange Aar skulde hengaa, inden jeg kom der igen med Glæde.** Altsaa Tirsdag d. 12' drog jeg atter af Sted til Fyn, med Order til at melde mig ved 6.te Batteri, Kapt. Thestrup, der specielt havde ønsket mig, medens jeg, ifølge mit Nr. skulde have været ved 1' Batteri, hvor nu Schmack fik Ansættelse. Batteriet laa I Stilling ved Middelfart, og her fik jeg at vide, at Kaptajnen var blevet paaskør af Batteriet en Nat, det stod I Allarmstilling fordi Trænkonstablerne ikke havde holdt paa Hestene, der fulgte efter en forbigående Vogn. Kommandoen var derefter overtaget af Kaptajn de Coninch. Premierløjtnanten hed C.V.Ringsted, desuden var der een Secondljtnt. Schiøtte (en Oliemøllers Søn) og en Læge Hallas, samt en Dyrlæge Petersen. I Skrillinge stod Batteriet, hvori jeg blev Kannokommandør ved 1. Kanon (en 12 n. forspædt med 8 Heste), hver Nat fra 1 - 3 I Allarmstilling, da Overkommandøen var bange for en Overgang til Fyn, der blev meget omdebatteret. Man vilde tage imod Fjenden, der sandsynligvis vilde gaa ober N.f. Hindsgavl, I en Stilling ved Stauby, hvad der dog havde den Mangel, at Besætningen paa Hingsgavl vanskelig kunde komme tilbage over Lavningen Øst for Middelfart, der beherskedes af 50 Kanoner paa Bakken mellem Snoghøjgaard og Løngsodde. Ihvertfald kunde paa Hingsgavl snart saa mange Tropper samles, at Stillingen ved Stauby blev vanskelig at holde. Disse Allarmnætter satte min Fantasi I levende Bevægelse, navnlig naar der hørtes Skydning I Bæltet, mern Fjenden vovede dog ikke Overgangs forsøget, og den 20 Juli sluttedes allerede en foreløbig Vaabenstilstand, hvorefter vi den 21' marcherede til et Kantonne??? I Aalsbi (Rørup Sogn) idet jeg sammen med Ljt. Schytte indkvarteredes paa Ormehøjgaard, her tilbragte jeg nogle behagelige Dage, omend Løjtnanten vilde Liv generede mig en Del, ved at der blev gjort en hel Del Ture I den smukke Omegn, Rørup Kirke, Erholm, Skydsbjerg og Middelfart. Med Batteriets Officerer kom jeg

ogsaa jævnlig sammen I deres Kantonement, og der gik det ofte lystigt til, omend Kaptajn

(16-1)

de Coninck søgte at holde igen, saa godt han kunde. Den 31 Juli fik vi imidlertid Order til at marchere tilbage til Skrillingen, I Anledning af at Vaabenstilstanden var forbi, og her modtoges vi at Kaptajn Thestrup, der atter var blevet rask. Han var en højst ubehagelig Foresat den Gang, og benævnedes aldrig andet end " den Fæle " 8 selv paa Folkenes Breve stod der Tj. Hos " den Fæle " ved 6'Batteri), og han var I den Grad hadet af Folkene, da han atter paa Parkpladsen overtog Kommandoen over Batteriet, gemte sig under Frontstillingerne saa han med Sablen maatte fordrive dem derfra. Vi marcheredwe fra Skrillinge 1. August for at ligge i Bivouak ved Adlershus, hvorfra 2 Kanoner delacheredes til Hindsgavl Have for at bestryge Fænø Sund. Her tilbragte vi et Par uhyggelige Dage, ti Kaptajn T. gik altid til Behrendts Hotel, hvor han drak sig fuld og hvorfra han først kom sent hjem. Første Nat vilde han have, vi skulde sove I hans Telt, men da han ved Hjemkomsten brækkede sig I dette, foretrak vi at lave en Hytte til os selv , og da han heller ikke der lod os I Fred, lagde vi os paa den bare Mark I vore Regnkapper. Ofte raabte Folkene Hurra for ham, og han blev derved saa opbragt, at nogle af dem blev bundet til Træer I Nærheden hele Dagen. Vi var derfor glade, da vi den 3 August marcherede tilbage til Alsbo, hvor jeg nu fik Kvarter hos en Gaardmand, hvor jeg blev ordentlig trakteret. Imidlertid tog Kaptajn T. sig af min Opdragelse og gav Sergent Rosendahl (en belæst Underofficer) Befaling til, at jeg hver Dag skulde ride en længere Tur paa glat engelsk Sattel uden Bøjler, ti jeg skulde falde af Hesten. Denne Fornøjelse fik Kaptejn'en ikke ti jeg klemte mig godt fast med Benene, men jeg lærte derved at sidde godt fast paa en Hest, og at faa et godt Sæde. Søndag Nat d. 14 August marcherede Batteriet til Ver????????? Idet der efter Vaabenstilstandens afslutning gaves Befaling til, at det skulde ligge I spredt Kanto????????? I Brahe Trolleborg Egnen, altsaa I Nærheden af **Pastor Bagger's, som jeg hidtil aldrig havde villet besøge**, at machere saa lang en Vej I Skridt var ikke nogen behagelig Tur, navnlig I Mørke og Tordenvej, men omsider naaedes Verninge, hvor jeg sammen med Kaptajnen kom I Kvarter hos Præsten. Hos ham tilbragte vi en behagelig Dag da T. var meget charmant imod mig og

spøgede om, at kunne vise en Hollænder frem. Tidlig den næste Morgen afmarcherede vi igen, men nu havde

(16-2)

Piben en anden Lyd. Under Frokosthvilten begav jeg mig fra 1 Kanon hen til ??????? af Batteriet for at finde min Oppasser, der havde Frokosten. Midt I Batteriet mødte jeg T. der skældte mig voldsom ud, fordi jeg havde forladt min Kanon, og truede mig med Arrest. Jeg lod Manden skælde og var I mit Hjærte glad over, at han senere ikke kunde faa Mandskabet til at synge, da det var misfornøjet med hans hele Optræden imod mig. Omsider kom vi efter en lang Marche til Allarmåpladsen I Krarup, Nobosognet til Barhe Troldeborg, og medens Kaptajnen indkvarteredes paa Lundsgaard I Sognets Østkant, fik jeg Kvarter I Lydene Mølle, næsten 2/4 Mil derfra. Her var dog ikke videre behagelig, og navnlig var Forplejningen langt fra som I det nordlige Fyn, saa Folkene den næste Morgen ved Appellen var alt andet end fornøjede, (Vi havde allesammen faaet Boghvedegrød og Pandekager til Middag) **Om Eftermiddagen besluttede jeg at ride over til Haagerup Præstegaard for at lære Paster Baggers at kende, (altsaa den 16 August)** Jeg befandt mig ikke ganske vel, og maatte derfor kort inden jeg naaede Præstegaarden stige af Hesten for at ofre. Næppe var jeg færdig dermed, førend jeg saa to Damer nærme sig mig, og da det formentlig ikke kunde være andre end Præstens Datter, hilste jeg paa dem, ikke anende, at den ene var min vordende Hustru. I Præstegaarden, der saa meget fornem ud, blev jeg venligt modtaget af Fru. Bagger, der strax bad mig kalde hende Tante Hanne og hendes Mand Pastor Bagger som opfordrede mig til jævnlig at besøge dem, da der var megen Ungdom til Huse, nemlig foruden Døtrene, en Frk. Palline Lützen, forlovet med den ældste Søn David paa Lolland, Frk. Alina Lund fra Udby og flere. Kort efter kom Døtrene hjem fra deres Spaseretur, og jeg forestilledes altsaa for Frida, den ældste, 24 Aar gammel og den yngste Louise, kun 16 Aar, der senere skænkede The for mig, og ved sije smukke Skikkelse og ladylike Optræden straks vakte min Opmærksomhed. Foenøjet over at være kommen Præstegaarden saa nær, red jeg om Aftenen tilbage til mit Kvarter og en helt nu Periode i mit Liv begyndte. Den 17 August var det stærkt Regnvejr, og kom jeg saaledes ikke til Haagerup, men den 18.de indfandt jeg mig atter og nu hengik der

ikke mange Dage, uden at jeg kom anstigende, til ringe Glæde for Pastor Bagger, men til stor Opmuntring for mig selv, der snart kom paa det rene med, at Louises Kærlighed nok var svæt at vinde. Det var en lykkelig Tid, der oprandt for mig,

(16-3)

saasnart Tjenesten var forbi, red jeg over til Præstegaarden, hvor jeg befandt mig vel I de unge Damere Selskab, men navnlig var jeg meget sammen med Louise og Polline Lützen, der snart opdagede min voksende Kærlighed og begunstigede den, ved at optræde som Forklæde. En kort Tid var jeg bange for at Forpagter Gade fra Brahe Troldeborg, der ogsaa kom meget I Præstegaarden, skulde være min Medbejler, men jeg beroligedes snart ved at erfare, at han navnlig havde Friede for Øje. Tiden gik med mange Køreture, hvortil jeg sætter Batteriets Heste til Raadighed, for ikke at lægge Beslag paa Præstens i Højtiden, og med at give Tableauer i Havepavillongen om Aftenen, eller ogsaa ved at danse, eller at musicere. Men navnlig satte jeg Pris paa Spasereturene i Marken.

Hvad mine tjenstlige Forhold angaar, saa belv de snart ogsaa meget behagelige. Premierløjtnant Ringsted kommanderedes bort, og som eneste fast Løjtnant ved Batteriet, overdrog Kaptajn Thestrup mig at lede Batteriets Øvelser selvstændigt hver Formiddag; han selv vilde saa komme en Gang. Dette skete dog aldrig. En Dag I Oktober fik jeg Befaling til at melde ham, hvor Batteriet, der manøvrerede I hele Omegnen, var at træffe; men den udsendte Korporal kom tilbage fra hans Kvarter, med følgende drastiske Melding : " Jeg fandt Kaptejnen liggende, med Hovedet ud af Sengen, paa Gylvet I sit eget Breck ", saa han kommer vist ikke ". Ringsteds Bortrejse bevirkede, at jeg fik Kvarter I Krarup hos Gaardmand Jens Hansen, en flink Mand, der meget paaskønnede, at jeg var saa lidt hjemme. Afstanden til Præstegaarden blev derved noget længere, men hvad havde det at betyde for en Rytter; kun generedes jeg paa mine Rideture meget af de mange Led; som jeg maatte lukke op og I, da de fandtes paa alle sydfunske Biveje, til Afspærring af Markerne.

Saaledes oprandt den 2. Sept. En Fredag. Paa hvilken det var bestemt at Frida, Louise, P.Lützen og jeg skulde køre til Faaborg, for at gøre Indkøb m.m. Det var en herlig Dag, og vi var alle I straalende Humør, saa vi ogsaa besluttede at lade os fotografere

samen. Henad Kl. 2 skulde vi køre tilbage og alt gik godt, indtil lidt før Gaarden Hyppet. Da rejser Kusken sig pludselig op, beder mig holde Tømmerne og springer af Vognen, Uvilkaarlig trak jeg I Tømmen, uvidende om, at denne var gaaet I Stykker. Følgen blev da, at Hestene blev trukket ud til Venstre, saa Vognen kørte lige I den derværende dybe Grøft, hvor den væltede. Da jeg saa Ulykken komme, var det naturligt at jeg siddende paa Bagsædet med Louise tog hende I mine Arme, for at afparere Stødet og heldigvis slap vi ogsaa alle godt fra

(16-4)

Faldet, kun læderede jeg min Tommelfinger noget, og fik Kusken der var faldet I Springet, sine Knæ skrabede, men Hestene stod stille, og stod vi saaledes velbeholdne paa Landevejen, men med Vognen ramponeret. Medens Kusken blev ved denne, spaserede vi til Hyppet for at faa Hjælp, og en anden Vogn til at køre hjem I, hvad der dog tog Tid, saa man I Haagerup var blevet urolig over vor lange Udeblivelse.

Men paa mig havde Begivenheden gjort et dybt Indtryk og modnet min Beslutning om at knytte min Skæbne nærmere til Louise. Navnlig den følgende Eftermiddag, da jeg kom til Præstegaarden, gik jeg en Del alene omkring I Haven og paa Markerne for at prøve mig selv, og bede Gud lede alt til det bedste og endelig om Søndagen, medens Pastor Bagger var til Eftermiddagsgudtjeneste, sagde jeg det forløsende Ord, saaledes at L. og jeg var forlovede da han kom tilbage. At han blev forbavset, er en Selvfølge, men han gav os strakx sin Velsignelse, og forlangte kun I Betragtning af vor store Ungdom, at forlovelsen ikke skulde offentliggøres førend mine Forældre havde givet deres Minde dertil.

Nu vilde den løjerlige Skæbne, at Louise den Dag havde faaet Besøg af sin afdøde Mors Søstersøn, Otto Petersen, der son Soldat laa I Faaborg. Han havde alt tidligere indledt en Korrespondence med hende og længtes saa meget mere efter at lære sin kære Kusine personlig at kende, som min vordende Svigerfader havde stillet sig noget køligt ligeoverfor hans Forældre. Det maatte da være ham paafaldende, at han efter Ankomsten til Præstegaarden fik saa lidt at se til sin Kusine og at hun om Eftermiddagen paa en Køretur, jeg ved Batteriets Hjælp havde

arrangeret paa Høstvogne, blev placeret aller bagerst ved Siden af mig medens han fik anvist Pladsen ved Siden af Kusken. Grunden til dette blev dog ikke sagt ham, om han gættede sig til den, lader jeg staa hen; men noget slukøret vandrede han om Aftenen tilbage til Faaborg _ Uendelig lykkelig red jeg derimod I den stjerneklare Aften tilbage til mit Kvarter, fulgt af Louises trofaste Hund Hector, der helt vel forstod mit nye Forhold til hende og vilde give dette til kende ved at følge mig.

Efter en 10 Dages Forløb kom saa Brevene fra Holland, hvori der udtaltes, at jeg selv maatte vide, hvad jeg gjorde. Støtte hjemmefra til at bestride en Husholdning kunde jeg ikke vente, vi var endnu unge, men fandt min Svigerfader det bedst, at Forlovelsen blev declareret, vilde mine Forældre ikke nægte det. Saaledes blev vor Forlovelse bekendtgjort, hvad der først affødte den sædvanlige Udsending af Kort, og dernæst en Tur til Odense for at

(17-1)

bestille Ringe. Vi tog ind hos Louises Onkel Biskop Engelstoft, hvis Datter Eleonora, ligeledes var bleven forlovet med en Student Bille, (en ulykkelig Forlovelse som kort efter hævedes) og hvis gæstfrie Hjem med de mange Børn tiltalte mig meget. Ligeledes blev vi nød til at aflægge mange Visiter hos Egnens Folk, hvad atter medførte en Del Middagsselskaber, som det jo er Skik.

Længere hen paa Efteraaret fik vi den Plan realiseret, at vi foretog en lille Rejse sammen til Slagelse, for at besøge Fru. Svensen, L's Tante og Sorø for at hilse paa Tante Betzy, og af den Tur havde vi megen Fornøjelse. Ogsaa I Haagerup tilbragte vi mange glade Dage, idet vi var meget overladte til os selv, saasom det ansaas for naturligt at jeg lærte L. Hollandsk, og saaledes styrkedes Baandet mere og mere imellem os.

Men alle gode Dage skulde have en Ende og saaledes ogsaa mit Ophold I Krarup. I Slutningen af Oktober indgik Ordre til mig om at Undervisningen paa Højskolen skulde genoptages 1. Nov. Det havde været mit Haab, at kunne slippe for Batteriets Præsentation for Overstløjtnant Holm, hvad der hele Tiden havde været stillet I Udsigt; men ak, den sidste Dag, jeg var til Tjeneste, fandt Inspiceringen Sted. Vistnok havde jeg uddannet Batteriet meget I

Fægtningstjeneste, men alle andre Discipliner var noget forsømte og det var netop heri min Chef havde sin Styrke, saa jeg kom ikke godt fra Prøven og navnlig opvakte det Jubel, da jeg under Fodexercitsen kommanderede " Til Venstre ??? op løb ", men ikke " Ti?? Holdt ", saa hele Batteriet I vildt Løb spredtes over Pladsen. Jeg trøstede mig dog snart over mit Uheld, og drog med friske Kræfter til København. Her mente jeg at have Ret til min gamle Lejlighed I Blancogade, som **mine 3 Fætre havde beslagnat. I Jydstrup, hvor man havde taget min Forlovelse meget ilde op, var man af en anden Mening, men Resultatet af Forhandlingerne blev dog, at de 3 Fætre søgte sig en anden Lejlighed I Vestkanten af Byen, medens jeg atter drog ind I Blancogade hos Zoega's.**

Paa Højskolen, hvor Kammeraternes Kreds forøgedes med Carl Castenskjold fra Borreby, fik vi nu meget at bestille, men det mest var de militære Fag, og med dertil hørende Opgaver, hvilke ikke gav stort Hjemmearbejde, fik jeg meget Tid tilovers. Da det nu gjaldt om som forlovet at have Raadighed over flere Penge besluttede jeg at forskaffe mig saadanne ved at oversætte en

(17-2)

hollandsk Roman paa Dansk, og jeg arbejdede saa ivrigt derpaa, at den 250 Sider store Bog var oversat, da Julen nærmede sig , dervære havde jeg ikke den mindste Garenti for at den kunde blive trykt, men saa erfaren var jeg endnu ikke. Derimod fløj Ugerne til Julen hurtigt forbi, og jeg deltog meget lidt I Selskabelighed, men skrev meget flittigt til Louise, hvis Breve altid var mig til stor Opmuntring. Omsider fik jeg da Juleferie, og en trist kold Decembermorgen amkom jeg med Deligence fra Nyborg til Korinth Kro, hvor **Louise hentede mig med Vogn. Hvor forskrækket var hun dog ikke over at se mig, bleg og mager, I civil Paaklædning, saa hun næppe kunde have genkendt mig saaledes havde Byluften taget paa mig. Julen bragte os forøvrigt nogle dejlige Dage, og lærte jeg nu tillige L's Broder Vilhelm, der gik I Herlufsholm Skole, at kende. Ellers var der ingen fremmede, men vi blev bedt en Del ud, og det hele kunde have gaaet fornøjeligt, hvis ikke Forholdet til min Svigerfader og hans Kone, Tante Hanna, der ikke altid var Louise god og navnlig ærgrede sig over, at hun var for lidt inde I Dagligstuen, var blevet lidt mindre godt, saa jeg var glad da Ferien var forbi saameget mere som Louise skulde rejse med mig**

til København, hvor hun kunde være hos sin Far's Søster, der boede på Gl. Torv. Da jeg ikke gerne vilde være uvenlig mod Familien I Jydstrup, blev det besluttet at vi to L og jeg skulde aflægge et Besøg der paa Vejen til København, hvilket meldtes pr. Brev, for at Vognen kunde afhendte os paa Borup Station. En mørk Vinteraften kom vi der, men fandt ingen Vogn fra Præstegaarden, hvorimod en anden Vogn fra Eggen var saa venlig at køre os derhen. Det første vi hørte I Præstegaarden var " Hvad, er du her, har du ikke modtaget Meddelelsen om, at vi ikke ønsker eders Besøg ". Det var en kold Spand Vand over Hovedet, men der var intet Valg, vi maatte blive den Nat I Præstegaarden, og havde det højst ubehageligt, navnlig Louise, der maatte sove I Onkel Petersens Seng, for at Tante Cora rigtig kunde udøse sit Hjerte for hende og sværte mig. Men da vi næste Formiddag drog til Borup Station, lovede vi os selv, ikke for det første at komme til Jydstrup, hvilket Hjem nu ganske vandte mig Ryggen, fordi jeg ej havde holdt fast ved Anna Cora, for hvem jeg imidlertid, Barn som hun var, nu ikke længere følte det mindste.

I København oprandt nu en bevæget Tid for os, ti L. havde aldrig været I Kbhvn., saa der var ikke alene meget at se for hende, men (17-3)

vi skulde jo ogsaa aflægge Besøg hos hendes og mine Slægtninge, hvad der medførte en Del Selskablighed og endelig havde det kgl. Teater en stor Tiltrækning for os. Louises ophold var bestemt til at vare en Maaned, saa det gjaldt om at udnytte Tiden og L's Tante Hanne var derfor saa venlig, at bede mig efter Højskoletiden at spise til Middag hos hende, saa at vi kunde være meget sammen.

Tante Hannes Venner var : Fru Diechmann, med en Søn, Prokurator Ernst D. og to Døtre. Fru Birkerad med en Søn og to Døtre, Konsul Heck??hers paa St. Annæplads, hvor Fruen var en Kusine til min Svigerfader og i hvilket Hjem, vi kun passede daarligt. Dr. Ballins, Højesteretsassessor Müller og mange andre. Af alle disse saa vi mest til E. Diechmann, der kendte Louise fra Præstegaarden og forvaltede Tante Hannes Pengesager. Men ogsaa jeg havde en stor Kreds, saaledes som tidligere nævnt, hvori jeg vilde indfører Louise og der var altsaa ikke mange

Aftner, at jeg var i mit eget Hjem, i hvert Fald først efterat jeg havde drukket The paa Gl. Torv og spillet Whist eller L'hombre der. Efter at Maaneden var fløjet forbi, skulde jo Louise være rejst hjem, men netop i de Dage indtraadte strængt Frostvejr, saa der blev Itransport over Bæltet, og under disse Omstændigheder maatter Rejsen opgives for det første. Men Kulden vedblev og saaledes skete det, at hendes Besøg paa 1 Maaned forlængedes til 3 Maaneder, navnlig ogsaa fordi Louise efter at have været paa Bal hos Orla Lehmanns gik hjem i fugtigt Vejr og deraf fik Luftrørsbetændelse, saa hun var sengeliggende i flere Dage. Som unge Forlovede nød vi Øjeblikket og havde saaledes en dejlig Tid, (vi var f. Ex. 18 Gange I det kgl. Theater), men for mine Studier var denne lange Ferie absolut ikke heldig, og vilde det have gaaet endnu mere udover, end det I Virkeligheden gik, hvis jeg ikke havde været saa vidt fremme fra før Krigen med mine Tegninger.

Saaledes nærmede sig Paasken, og da jeg saa dog skulde tilbringe denne I Præstegaarden, blev det bestemt, at jeg skulde følge Louise hjem den 8 April. Der var da endnu saa meget Is I Bæltet, at Damperen kun kunde lægge til ved Slipshavn, istedet for ved Nyborg og her hentede Vognen fra Præstrgaarden os, for at bringe os til Haagerup.

Ved Hjemkomsten til København maatte jeg saa se at indhente det forsømte paa Højskolen og dette lykkedes saa nogenlunde, men en ny Begivenhed truede med at gribe forstyrende ind I mine Studier. Den 20. 1865 fejrede mine Forældre deres Sølvbryllup og det var (17-4)

da naturligt, at de ønskede at se ikke alen mig men ogsaa Louise ved denne Lejlighed. Det var et uheldig Tidspunkt, langt fra Ferien, men denne Hindring lykkedes det mig at skaffe tilside. Chefen Oberst Reich, (han døde 14 Juli s.å.) lovede mig Orlov paa den Tid. Langt vanskeligere var det at overvinde den anden Hindring, at faa Louises Rejse til Holland sat igennem, ti det var umulig at vi to som Forlovede kunde foretage den alene. Den Tanke afviste jeg paa Forhaand som uigennemførlig. Ved at forebringe Sagen for min Svigerfader stillede han som absolut Betingelse at Louise kun fik Tilladelse til at rejse til Holland, naar jeg kunde skaffe et passende Rejseselskab til hende, men hvor

mange Danske rejser I de Tider til Holland. Det saa virkelig sort ud. Imidlertid Forsøget maatte gøres, og da jeg ikke kendte Nogen, der tænkte paa at rejse til Holland, tyede jeg til Avisen. Men heller ikke dette førte til noget, og jeg var meget ked af det, da aabnede sig en Udvej, idet Frk. Nanny Bech havde faaet opspugt, at en Datter af Professor Petersen paa Østerbro, efter Bryllupet med Skuespiller Johan Wiehe, ledsaget af Forældrene skulde rejse til Paris I Midten af Juni Maaned og ved Forhandlinger med Professoren eller hans Frue fik jeg udvirket at L. maatte slutte sig til dem fra Korsør til Oberhansen. Vi havde da blot at rejse alene der fra til Emmerich, hvor min Fader vilde afhendte os. Den saaledes kagte Plan forelagdes min Svigerfader, der godkendte den, og saaledes kunde L. træffe sine Forberedelser til den hollandske Rejse, der fik ubestemt Varighed, for at hun kunde lære min Familie og Landet at kende. Han forlangte kun at hans Kone skulde følge L. til Korsør, hvor da Presentationen for Familien Petersen skulde finde Sted, inden vi kom om Bord på Lübeckerdamperen. Forbindelsen til Udlandet gik den Gang endnu over Lübeck paa Grund af Krigen. Glad I Hu afrejste jeg altsaa en Juniaften med 7 Toget fra Kbhav. Til Korsør, I hvis 2 Kl. Ventesal jeg traf min Svigermorde og L. og efterat Presentationen havde fundet Sted, og der var blevet mig overgivet L's Rejsepenge 120 Rdlr. I Sølv, der vejede tungt til, kom vi ombord paa Lübecker, medens min Svigermoder straks rejste tilbage til Nyborg. Som naturligt var, brød de fremmede Mennesker sig ikke det mindste om os, men lod os være alene, og vi sad da trods Regnvejr længe paa Dækket I den milde Sommernat. Om Morgenen Kl. 10 kom vi til Stationen I Lübeck, hvor vi spiste Frokost og hvorfra Rejsen skulde gaa videre til Hamburg Kl. 4. Min Fætter Hendrik Domela, som den Gang havde Plads I Hamburg, havde skrevet mig til at han vilde tilbringe Dagen sammen med os I Lübeck, men
(18 -1)

da han ikke var paa Stationen, fandt vi os ikke foranlediget til at vente paa ham der, og da Familien Petersen ønskede at have sin Frihed, var vi ganske overladt til os selv. Vi benyttede da Tiden til først at tage ind paa et Hotel I Lübeck hvor vi spiste og kørte dernæst en yndig Tur I Lübecks Omegn. Først over 3 kom vi

tilbage til Stationen, hvor vi traf min Fætter, der jo ikke var opbygget over vor Forsvinden. Han maatte lade sig nøje med at køre tilbage med os til Hamburg. Da Toget fra Hamburg til Cöln var stærkt besat, skiltes vi alt her fra vort Rejseselskab, og fik en god Plads I en anden Kupe, og kom saa henad 9 over Oberhausen til Stationen Enmerich. Min Far var dog ikke rejst derhen, men var forblevet I Zeevenaar, den hollandske Toldstation, hvor han havde truffet sin gamle Velyder, Minister Thorbecke, for hvem vi blev præsenterede, og som hjalp os over Formaliteter med Toldeftersynet. Ved Kaffetid ankom vi saa omsider til Utrecht, hvor min Moder og mine Søsken tog venligt imod os. Hun sagde dog strax til Louise, ja I Dag taler jeg endnu Dansk til dig, men I Morgen begynder vi paa det hollandske. De Dage vi nu tilbragte sammen I mit Hjem staar uforglemmelige for mig, thi hvor meget havde jeg ikke at vise Louise, der starks følte sig tiltalt af den hollandske Natur. Med Familien stiftede hun strax Bekendskab paa Sølvbryllupsdagen den 20 Juni, hvortil der blev truffet store Forberedelser, og som skulde fejres med en flot Middag paa 11 Retter Mad, medens mine Forældre havde bestemt, at Børnene ikke skulde give dem Gaver, men selv vilde modtage saadanne (Louise fik et Blækhus, hvilket jeg siden stadig har benyttet, og jeg et SølvCigaretui) Middagen gik meget fornøjeligt, og deltes efter hollandsk Skik I tvende Afdelinger, adskilte ved en længere Pause, for at trække Vejret og røre sig lidt I Haven. Først ved den anden Afdeling kom de enentlige Taler, ved hvilken en Fætter udmærkede sig med Smagløshed, idet han sammenlignede Brudeparret med Lokomotivet, der trak et Tog med 7 Vogne (Børnene) Mere smagfuld var min Fars gode Tanke, at tildele hver af Gæsterne sit og min Mors Fotografi, givende hinanden Haanden, med " Daabsenglen " imellem sig.

Efter Sølvbryllupet gjordes der nogle Udflugter I Omegnen, for at L. kunde lære denne, men navnlig den nærmeste Familie at kende. Hovedfornøjelsen opsattes dog til min Tilbagekomst I Sommerferien, dog mine Indtryk fra den Tid skal jeg ikke gengive, det var nogle herlige Dage, navnlig da L. befandt sig vel I Holland,

(18-2)

hvis Natur hun fandt smuk, og I mit Hjem, hvor forskelligt dette end var fra hendes eget, Naturligvis var der mange Skikke og Former, som ikke tiltalte hende, men hun kom dog let over meget, fordi man I det Hele var venlig imod hende, særlig da min Far. Kun en Gang imellem berørtes hun ilde af min Søster Annas Smaalighed eller min Bedstemoders Ligefremhed, den sidste forlangte nemlig, at hun helst skulde give mig mit ord tilbage, for at jeg kunde faa en Pige med en Pose Penge hvad der havde været let opnaaligt.

Endelig var det taagede fugtige Klima ikke heldigt for L's Øjne, saa hun I længere Tid maatter lade sig behandle af den bekendte Øjenlæge Dr. med. Sneller.

Efterhaanden som Slutningen af min Ferie nærmede sig, traadte Afskedens Stund stærkere frem, hvilket denne Gang blev mere højtidelig, fordi vi ikke vidste, naar vi atter skulde ses, eftersom min Svigerfar forment, at L's Ophold I Holland ikke skulde være for kortvarig. Følge min Forlovede tilbage til Danmark kunde jeg jo ikke, men da Rejsedagen kom, telegraferede jeg til min Chef I København (nu Oberst Ernst) at jeg paa Grund af særlige forhold, vilde blive 2 Dage længere I Holland. Paa Forhaand gjorde jeg Regning paa hans Overbærenhed, og han sagde heller intet, da jeg meldte mig; kun Kapt. Mønster, Skoleofficeren tilkastede mig nogle vrede Blikke. I Sommerferien var Højskolens lokaler paa G???huset flyttet til det gamle Landkadet Akademi, og her tilbragte jeg altsaa min sidste Lærertid. Der var meget at gøre, navnlig forskellige Opgaver at løse vedr. Artilleriet og Ingeniørkunsten, hvad der krævede meget Omhu og Flid. Om jeg end gik med Lyst til Arbejdet og I og for sig løste Opgaverne fornuftigt saa gjorde jeg mig ikke den Ulejlighed at anstille nogen Kontrol paa Regningens Rigtighed. Dette bevirkede, at flere af de artilleristiske Opgavers Besvarelse var behæftet med Fejl, hvad der skadede, ikke alene min Eksamenskarakter, men ogsaa bidrog til at jeg senere efter Afgangen fra Højskolen, paa Grund af det Vidnesbyrd denne gav mig, ikke kom til Forsøgskommissionen, hvilken Plads tilfaldt Castenschiold, som netop klarede Opgaverne bedst. Jeg havde altsaa gjort mig skyldig I Sjuskethed, **en Fejl som jeg har haft svært ved at faa Bugt med I mit sener Liv.**

Imidlertid nærmede Efteraaret sig og Louise Længtes efter at komme

(18-3)

hjem til Danmark blev nu saa stærk, at der maatter skaffes Udvej til at dette kunde opnaas. Det blev endelig fastsat, at hun skulde gaa ombord I en hollandsk Damper, " Rembrandt " hvid Fører, Kapt. Hendriksen var gift og vilde paatage sig det Hverv at føre en ung Dame til København.

Det var jo med Farten igennem den nordhollandske Kanal ikke nogen kortvarig Rejse, ca. 3 Døgn, og det kunde storme slemt paa Nordsøen, men Turen gik heldigt og **en Morgenstund, kort før min Fødselsdag afhentede jeg L. ombord paa Damperen der laa fortøjet ved Toldboden. Det var dejligt at ses igen og at tilbringe en Dag sammen I København, forinden hun rejste tilbage til Haagerup. Vistnok var Opholdet I Holland blevet længere end først forudset, men det havde det Gode, at L. lærte min Familie helt at kende, og blev ganske fortrolig med det hollandske Sprog, hvad der for os begge var af uvuderlig Betydning. Deuden havde Rejsen og Opholdet I det fremmede Land stor Indflydelse paa hele hendes Udvikling.**

Tiden indtil Juleferien gik nu for mit Vedkommende med Eksamenslæsning, og selv da jeg rejste til Haagerup tog jeg mine Kol??? Med. **Selve Opholdet der blev ikke videre fornøjeligt, fordi min Svigerfar langtfra var tilfreds med hele min og L.'s Optræden, saaledes at der blev vekslet flere bitre Ord. Idet hele taget var han ikke nogen Ynder af lange Forlovelser, og naar jeg sagde ham imod, gjorde jeg det ikke altid paa nogen behagelig Maade, saa det ligefrem sagdes mig at nu taler nok den ubehagelige Lt. N..** Examenlæsningen fortsatte I det nye Aar, uden at der forøvrigt skete noget af Betydning og I Marts Maaned aflagde jeg saa omsider min sidste Eksanen med det Resultat, at jeg vistnok bestod som Nr. 1 af mit Hold, men dog fik den Ved??ning, at mine skriftelige Arbejder i Aarets Løb, havde været mindre tilfredsstillende.

Fra 1 April til 10 Maj, den Dag Rekristerne ved Feltartilleriet gav Møde, havde vi Artellirister intet at bestille, og det var derfor naturligt at jeg ønskede at tilbringe denne Tid I Haagerup Præstegaard. **L. og jeg nød Landlivet I det smukke Foraar I fulde**

Drag, men paa den anden Side følte hun mere og mere, at Hjemmet var for trangt, og at hendes rige Evner bedre kunde udfolde sig I andre Omgivelser. Om at gifte sig var der foreløbig ikke Tale, og saaledes var der kun tilbage at søge en stilling hos Fremmede. Ulykken var at min Svigerfader, der lagde meget Vægt paa Verdens Omdømme, næppe ville (18-4)

give sit Samtykke til, at L. søgte Plads hos Fremmede, for at det ikke skulde hedde sig, at Stedmoderen havde fordrevet hende fra Huset; gode Raad var altsaa dyre. Saa opstod den Tanke, at jeg I al Hemmelighed skulde rejse til L.'s Onkel og Tante I Flensborg, for at tale med dem om Sagen, muligvis at de vilde modtage L. I deres Hjem. Saaledes drog jeg en Dag I Maj, under et intetsigende Paaskud med Dampskib fra Faaborg til Flensborg, og læret altsaa der Louises Slægt at kende. Jeg blev modtaget overordentlig venligt, og der taltes meget frem og tilbage om hvor vanskeligt Forholdet imellem min Svigerfader og hans 2' Kones Familie havde været, saaledes at de ikke turde tilbyde hende en Plads I deres Hjem. Derimod vilde de indbyde hende til at komme til Flensborg I Løbet af Sommeren for at overvære Datteren Marie Petersens Bryllup med Cigarhandler Petersen I København. Allerede den næste Formiddag maatte jeg rejse tilbage med Damperen for ikke at være for længe borte fra Præstegaarden og landsattes I Svendborg, hvorfra jeg paa 3¹/₂ Timespaserede den 3 1/4 Mil lange Vej til Haagerup; saa længsels fuld var jeg for at meddele L. Udfaldet af min Mission. - Hvad min Svigerfader har troet om min Flugt fra Præstegaarden, har jeg aldrig faaet at vide, han har vel gjort sig sine egne Tanker derved, og ihvertfald opfordrede han Louise til at rejse nogen Tid over til sin Broder David, der var Forpagter paa Gaarden Aalstrup (Lolland) for at være ham til Trøst, efter at hans Forlovede Polline var afgaaet ved Døden. Kort efter rejste jeg tilbage til København, for at begynde min Tjenste paany som Rekruy, medens Louise drog til Lolland, jeg fandt det da ganske naturligt, at jeg benyttede Pinsedagene til at opsøge hende der, hvorved jeg stillige lærte min Svoger nærmere at kende. Men dette besøg havde den Virkning, at min Svigerfader nu tabte Taalmodigheden og skrev til mig, at han helst saa at jeg giftede

mig, for at Louise paa passende Maade kunde komme hjemmefra og faa en Stilling, han vilde støtte mig ved at lade Sønnen Wilhelm der blev Student det Aar fra Herlufholm være i Pension hos os, og forsyne os med forskellige Naturalier m.m. Intet var mig naturligvis kærere end at hjemføre Louise og faa mit eget Hjem, saameget mere, som jeg jo stod noget isoleret, som født i Udlandet, men paa den anden Side var Løjtnantgagen jo aldeles utilstrækkelig til at brødføde en Familie og til at faa en privat Virksomhed

(19-1)

havde jeg ikke den mindste Chance, da jeg manglede en hver Forbindelse med indflydelsesrige Personer - At henvende mig til mine Forældre om Hjælp vilde være ganske unyttigt, og i min Vaande besluttede jeg da at bede om Understøttelse hos Onkel Henri og Tante Mari i Utrecht. Disse erklærede ikke at kunne yde mig en saadan, hvorimod de stillede en Obligation paa hen ved 1100 Gynden til min Raadighed. Denne kunde være Rygstød for mig i de første Aar, og imens kunde jeg maaske have faaet Fat paa noget andet. Det var kun lidt at begynde et Ægteskab med, men min Svigerfader fandt det fyldestgørende, og saaledes bestemtes da Bryllupet til Slutningen af September, idet han vilde kautionere for det Tilskud af 600 Rdlr. Jeg skulde have foruden min Lønning for at kunne gifte mig. Hvad Louise angaar, saa rejste hun over til Flensborg for at overvære sin Kusines Bryllup, hvorefter hunskulde være hjemme for at sy paa Udstyr; om at besøge hende i Sommerens Løb kunde der ikke være Tale, da jeg som Rekrut var bunden til Byen, men efter Raps høsten, (en Mark af Præstegaardsjorden var beplandet dermed for at skaffe Penge til Udstyr) vilde hun, ledsaget af sin Far og Stedmor komme til Kbhvn. for at gøre de fornødne Indkøb. Saaledes gik Sommeren i glad Forventning om, hvad Efteraaret vilde bringe, og lejede jeg en tom, nylig istandsat Lejlighed Absalonsgade Nr. 8 (nu 18) paa 1' Sal (4 Værelser til 260 Rdlr.) hvor vort Hjem skulde indrettes. I Slutningen af August blev saa Udstyret købt og Sagerne efterhaanden bragt hen til den lejede Lejlighed. Min Svigerfar var rundhaandet nok med Indkøbene, men min Svigermor bemærkede stadig, at da vort Hjem kun bestod af 3 Personer, behøvede Glasvarer og Køkkensager kun at være

smaa, hun forudsaa ikke at Familien kunde blive større. I de 3 Dage Indkøbet varede tilbragte jeg for øvrigt mange glade Timer med min vordende Hustru, og vi blev enige om, at vi skulde begynde vort Samliv med en Rejse til Harzen, der fra Barndommen stod for mig i en egen Glans, og til Holland, for at være sammen med Forældre og Søsken og nyde Livet blandt dem. Til Rejsepenge vilde jeg benytte en Gave paa 250Gl. fra min Bedstemoder i Holland. Vanskeligheden for mig var at faa Orlov saa tidligt, at vi kunde faa lidt Fornøjelse af Rejsen. Min Reginentschef, Oberst Glahn blev helt forfærdet over min Anmodning om Orlov fra d. 19 September, thi det var jo Exercertid, men han lod sig dog formilde og lovede at anbefale min Ansøgning. Saaledes kunde Bryllupsdagen fastsættes til Fredag (det var den eneste Dag
(19-2)

i Ugen min Svigerfar ansaa for en passende Bryllupsdag) den 21 September. Kun lidet anede jeg, hvor uheldig Valget af Dagen var eftersom jeg senere næsteb altid var borte fra Byen d. 21 Sept. Paa Grund af Efteraarsøvelser m.m., og saaledes ikke kunde holde Sølvbryllup den Dag. En anden Vnskelighed for mig var at skaffe en Forlover. Vistnok var Onkel Ross villig til at optræde som saadan paa mine Papirer, men han vilde ikke rejse over til Haagerup, og ag min Familie i Holland var ingen til at bevæge dertil. Heldigvis gik min Ven og Fætter Hendrik Domela Nieuwenhuis, der endnu var i Hamburg, ind paa at være min Fører i Kirken, og han indfandt sig derfor den 19 Sept. i København, hvorfra Afrejsen bestemtes til d. 20 Sept. om Morgenen, idet Svigerfars Vogn skulde afhente os i Nyborg. Her vilde min Kusine Elisabeth Nyegaard fra Blidstrup ogsaa indfinde sig, som Repræsentant for min danske Familie ved Bryllupet og Brudepige. I glad Stemning foregik Køreturen fra Nyborg til Haaderup, hvor vi ankom ved 4 Tiden, og hvor alt en hel del Bryllupsgæster var ankommen, navnlig Familien Engelstoft fra Odense samt flere. (I et Brev fra Hendrik til min senere Svoger Francis Pieterse?? Beskrives Bryllupet i alle Detaljer). Bryllupsdagen var den 21 September oprandt med mørk overtrukken Himmel, efter Traditionen maatte jeg ikke faa

min Brud at se førend i Kirken, men vi fik dog Lejlighed til at mødes i Haven, og kort efter begyndte det at regne i Strømme. Vielsen var fastsat til Kl. 2 og skulde foretages af min Svigerfar og et Kvarter før Tiden indfandt jeg mig i Kirken, hvor efterhaanden Bryllupsgæsterne deriblandt Honoratiores fra Egnen, samledes, Omsider kom Louise ved sin Fars Arm op ad Kirkegulvet under Orgelets Toner og blev vi Viiede. Da jeg var i Uniform og altsaa havde Sabel paa venstre Side var det naturligt, at jeg førte min unge Hustru ud af Kirken paa højre, hvad der fremkaldte en Bemærkning fra min Svigerfar om at jeg nok straks vilde gaa over (Aaget)??

Inderlig lykkelig kørte vi nu Mand og Hustru fra Kirken til Præstegaarden, og bemærkede ikke en Gang den smukke Æreport som Bønderne i Sognet havde rejst på Vejen for os. Efter Modtagelsen af Lykønskninger og Gaver fandt Middagen Sted, ved hvilken kun en Sang af Marie Gulhardt, forlovet med Ludvig P. Otto Petersens Broder blev sunget. Udenfor Spisestuen stod Haagerups Befolkning i Haven for at se paa Stadsen.

(19-3)

Natten tilbragtes i Præstegaarden og den følgende Dag kørte vi saa med Engelstofts til Odense, hvor vi ligeledes skulde opholde os et Døgn, og derfra skulde saa Rejsen gaa videre over Kiel til Hamburg. Hendrik Domela vilde have rejst med os, men det tiltalte mig ikke, og jeg formaaede ham til fra Odense at gøre Turen over Fredericia til Hamburg, hvor vi jo atter kunde mødes. Endelig den 23 Sept. om Eftermiddagen blev vi vor egen Herre og rejste alene til Hamburg, hvor vi installerede os i Hotel de l'Éuropa i et Værelse med glimrende Udsigt over Alsteren. Allerede den 24' om Morgenen indfandt Hendrik sig paa vort Hotel, men han følte dog snart, at han var tilovers og tog da Afsked med os. Medens vi nød Dagen sammen, da det var blevet dejligt Sommervej, hvilket fulgte os Resten af Rejsen. Fra Hamburg tog vi til Brunsvig hvor vi fik udmærkede Værelser paa Hotellet og tilbragte en behagelig Dag, indtil vi om Eftermiddagen den 26 afrejste til Harzburg. Turen i Harzen havde vi stor Glæde af, da Forholdene og Vejret i høj Grad

begunstigede os. Efter at have set os om ved Harzburg, tog vi den næste Morgen paa Mulæsel og med Fører op til Brecken, en dejlig Tur, og da vi om Eftermiddagen efter at have spist paa Hotellet gik omkring paa Bjerget var det Solskin og 12 g. Varme. Den næste morgen mødte vi til Solopgang og saa da alle Bjergtoppene rejse sig op af et Taagehav, hvad der var vidunderlig smukt. Kort efter begav vi os paa Nedturen langs Ilsenstein til Ilsenburg, og derfra videre langs Rabenklippe tilbage til Herzburg. Den følgende Dag endelig gjorde vi Turen pr. Mulæsel til Ockerthal, men vi havde nu brugt saa mange Penge, at det var nødvendigt at sætte Kursen til Holland, saameget mere, som vi ikke turde meddele Familien der vor Afstikker til Harzen. Saaledes naaede vi den 30 September Utrecht og fik her en venlig Modtagelse af mine Forældre og Søskende. Lige indtil den 19 Oktober var vi Gæster i mit gamle Hjem og Opholdet sluttede med et fornøjeligt Selskab, hvorved ogsaa en af mine gamle Skolekammerater Jan V. Zei(p)jst var tilstede. I øvrigt lagde der sig dog en lille Skygge over vor Bryllupsrejse. Om Sommeren fandt Krigen ml. Preussen og Østrig Sted og under denne opstod en Koleræpedemi, der ogsaa naaede Holland. Min Broder Coenraad var blevet angrebet af Sygdommen og om han end kom sig var Fars?ten stadig tilstede i Byen og i hele Byen. Mine Forældre havde derfor været noget betænkelig ved at modtage os, men vi tænkte i vor Lykke ikke derpaa.

(19-4)

Ved Slutningen af vort Ophold i Holland fik L. dog stærk Diar??? Og vi blev meget bekymrede, men heldigvis slap vi med Skrækken. Paa Tilbagevejen var vi saa uheldige at miste Korrespondencen med Iltoget til Hamburg og maatte i overnatte i " Minden " hvad der forøgede vor Rejseudgifter en Del og sinkede os en hel Dag, men omsider kom vi d. 22 Oktober om Morgenen en Søndag, tilbage til København, modteget af gamle trofast Dis (Frøken Ris??? Husjomfru i Haagerup) der havde indrettet hele vort Hjem, saaledes at alt var fix og færdigt. Ogsaa Vilhelm Bagger var kommet og vor Pige, saaledes at det daglige i

vort eget Hjem kunde begynde. Vor første Bestræbelse gik ud paa at gøre dette saa hyggeligt som muligt ved Anskaffelse ??? Klaver, Gulvtæppe og flere Sager, medens vi af og til besøgte Theatret eller saa enkelte Venner hos os. Men i det Hele levede vi stille, og havde jeg nok at gøre med at passe min Tjeneste paa Befalingsmandskolen, i hvilken Tid Louise sad alene i den forholdsvis trange Gade hvad der var en stor Overgang fra Livet paa Landet. Oplevelser havde vi kun faa af. I November antog vi som Huslæge Dr. E. Silfverberg efter Anbefaling af min tidligere Læge, og ham beholdt vi i mange mange Aar, i December sagde vor Pige op paa en højst ejendommelig Maade ved at tilskrive mig et Brev, der var lagt i min Serviet, og som begyndte ,ed, ” Vel er jeg ikke Slave men ” ovs. saa at vi lærte Pigesorger at kende. I Julen havde vi pyntet Juletræ og inviterede dertil Fru Adolphine Pedersen med hendes 3 Børn, Viggo og Thoralf og Agnes, hvad der beredte os megen Glæde. Senere paa Aaret havde vi et Par Smaaselskaber og kom ogsaa noget ud, navnlig hos Bechs og hos Ross’s men ellers gik Vinteren stille og fornøjeligt. Kun om Foraaret var Louise heftigt syg af Mæslinger. Den 10 Maj 1867 blev jeg kommanderet som Lærer paa Rekruskolen der forestodes af Kapt. Barlholm, og dermed fulgte Forpligtelsen til at bo i Lejren paa Amager. Dette var ikke meget behageligt for os, da L. ventede sin Nedkomst i August, og hun saaledes ikke kunde være glad ved at vide mig saa langt borte om Natten. Heldigvis bad Kaptajnen mig om at lære ham Hollandsk, (han var forlovet med en hollandsk Dame) og til Gengæld saa han da igennem Fingre med, at jeg ofte tilbragte Natten hjemme. Men for min Hustru oprandt alligevel en svær og kedelig Tid, at sidde saa meget alene i den triste By, uden Venner eller Slægtninge. Hendes Tante Hanne rejste nemlig tidlig til Haagerup. Saaledes gik Sommeren alt andet end fornøjeligt, og den eneste Afveksling vi havde var en kort

(20-1)

Spaseretur i Frederiksborg Have, eller andre mindre Ture. Det var dog en Begivenhed, da vi i August modtog Besøg af to hollandske Artilleriofficerer. Kaptajn Bergansius og Løjtnant

van Pesch, der kom fra St. Petersborg og skulde studere forskellige Forhold her i Landet. Skønt Louise hver Dag kunde blive syg, bad vi dem dog til en Frokost, og havde megen Glæde af dette Besøg; thi jeg kom derved i nært personligt Forhold til dem og navnlig knyttedes jeg med Venskabsbaand til Bergansius, med hvem jeg derefter stadig underholdt en Brevveksling. Kun faa Dage senere blev der født os en Datter, som kom til Verden den 13 August Kl. 2 Middag. Min Svigermor havde lovet at komme for at passe Louise i den første Tid, og hun indfandt sig ogsaa Dagen efter, saa at jeg kunde være med større Ro hjemmefra. Thi den Hjælp vi for øvrigt havde, var ikke den bedste, og den lille Pige var alt andet end rolig, da hun daarligt kunde taale at flaskes op, hvad der var en Nødvendighed, da Moderen ikke kunde føre igennem at amme hende selv. Det varede altsaa længere Tid, inden hun kom paa Benene igen, og Svigermors Afrejse. I Daaben der forrettedes i Garnitionskirken af Pastor Blædel fik den lille Pige Navnene Mariane Louise Elisabeth.

Imidlertid fremkom der den Forandring i vor Husstand, at Vilhelm Bagger, som havde forlovet sig om Vinteren med Marie Wulff, Datter af Kommandør P.W., ikke længere ønskede at bo hos os, da han vilde være sine Svigerforældre nærmere, eller i hvert fald foretrak at bo alene. Derved forandrede mit økonomiske Grundlag saa meget, at jeg fandt det nødvendigt at søge en billigere Lejlighed, og en saadan fandt vi paa Svanholms Bryggeriet, Gl. Kongevej 86 i Stuen, hvor vi fik 4 ret gode Værelser, navnlig en god Dagligstue med Havedør, der gav os Adgang til en lille Have ud til Gl. Kongevej, for 200 Daler om Aaret. Herhen flyttede vi altsaa til Oktober Flyttedag, efter at Exercertiden var overstaet. Jeg gjorde da Tjeneste som Halvbatterikommandør, ved Batteriet Johansen, en meget ubehagelig Person, ” Skomageren ” kaldet, der var meget ligt dygtig og som navnlig i Skydekunsten prosterede det mest utrolige, medens hans Renomme fra Felten – han skulde have vist Feighed i Kampen ved Vejle – ikke foragede vor Respekt for ham. Ellers havde jeg været ansat ved Batteriet Klin (3) der var gnaven og lod sin Oversergent besørge det hele, saa jeg snart kom i Konflikt med denne. Min Tjeneste ved Feltartilleriet fik imidlertid senere en brat ende, ti ved

Kundgørelsen af 21 Sept. Blev jeg ansat ved Laborat??afdelingen, hvad der var en Skuffelse for mig, thi jeg havde haabet at komme til Forsøgskommissionen, en Plads, der tilfaldt Schnack. Jeg avancerede samtidig til Premierløjtnant, men fik derfor ikke meget større Gage, ti den nye Lønningslov var kun lidet

(20-2)

heldig for Officererne. Imidlertid maa jeg bagefter erkende, at min Ansættelse ved Laboratoriet, var stillet under Befaling af Oberts Tilli?ch, ??? Kaptajnen var min gamle Ven fra Felten C. V. Ringsted og Premierløjtnant A. Wolff, min Kammerat som Løjtnant blev til Held for mig i mange Retninger, saa jeg deri maa se et naadigt Forsyns Ledelse. Først og fremmest var de nævnte Officerer dygtige Folk som behandlede mig med megen Velvilje, saa Tjenesten blev meget behagelig og navnlig kom jeg i nært personligt Forhold til den alle tre, medens Oberts Tillisch var en karakterfast og uafhængig Personlighed, der altid har støttet mig paa bedste Maade, og for hvem jeg nærede megen Respekt. Men dernæst var Virksomheden paa Laboratoriet interessant, idet netop den nye Re???lø? Riffel var bleven antaget, hvortil Patron fabrikationen skulde sættes i Gang, hvad der fremkaldte en stor teknisk Virksomhed, ligesom ogsaa efterhaanden mange andre vigtige artilleristiske Spørgsmaal dukkede op. Endelig var Tjenesten paa Laboratoriet saa langvarig, at jeg maatte se at faa Tiden paa Kontoret udfyldt paa bedste Maade, og jeg kastede mig da med Iver over Studiet af Artilleriet, i Haab om en Gang med Tiden at blive Lærer i dette Fag ved Officersskolen. Vistnok afskar jeg mig derved Muligheden for at opnaa lønnet privat Virksomhed, hvad der var i høj Grad ønskeligt af Hensyn til min daarlige finansielle Stilling, men baade Louise og jeg trøstede os med, at mine Studier i Længten vilde betale sig, og hvad ogsaa i Virkeligheden blev Tilfældet.

Altsaa efter endt Flytning til Gl. Kongevej, hvor vi fik et beskedent lille Hjem, begyndte jeg at studere paa Kraft, medens min kære svage Hustru var optaget af at passe Mariane, hvilket uden Barnepige var svært nok for hende . Meget Selskabelighed eller Deltagelse i Fornøjelser kunde der under disse Forhold ikke

være Tale om og Vinteren gik ensformigt og stille. Men vi holdt af hinanden og lærte Resignation, i Haab om bedre Tider.

Det varede ikke længe førend den Tanke opstod hos mig at gøre mine Studier frugtbringende ved at optræde som Militærforfatter og som kommende lige fra Feltartilleriet, Valgte jeg som Emne : ” De europæiske Feltartillerier ” hvilket jeg indleverede til ” Tidsskriftet for Krigsvæsen ”, i hvis Redaktion, ??værende Major W. Kauffmann havde megen Indflydelse. Nu vilde Tilfældet, at der netop var opstaaet en strid mellem General Jongnieres, Artilleriets Chef og Konstruktøren Kaptajn O. Blom, der fandt det uforvarsligt, at vor 7 punds Riffelkanon kun skød med 7½ punds i stedetfor med 10 punds Granater, og da jeg i min Afhandling hævdede dennes Standpunkt, og

(20-3)

med Tal paaviste, at vor Feltkanon i Forhold til sin Virkning var den tungeste i Europa, fandt Redaktionen Afhandlingen særlig egnet til Optagelse, da jeg paa en vis Maade ragede Kastanierne ud af Ilden for Kaptejn Blom og hans Meningsfæller. Om hele dette Forhold anede jeg dog intet, og var derfor meget forbavset over at Major Kauffmann i flere Timer arbejdede sammen med mig for at rette Stilen i mit Arbejde, hvilken endnu var noget mangelfuld.

Afhandlingen udgaves derefter strax og gjorde sin Runde i den europæiske Tagpresse, navnlig Udtrykket ” at den danske Feltkanon var den tungeste i Europa ”. Man kan forstaa, at General Jonquieris var opbragt og personlig gav mig sim Misfornøjelse til Kende. Kort efter forandredes dog Kanonprojektilets Vægt til 10 pund og havde jeg saaledes ufrivillig vundet en ikke ringe Sejrr. Det næste Arbejde jeg tog Fat paa, var Undersøgelsen af det 12 punds Projektils Bane i Luften ifølge Majer?skis Formler. Beregningerne tog mig lang Tid, men omsider kom jeg til et Resultat, og indsendte Afhandlingen til Artilleriet, som nu sendte mig en meget anerkendende Skrivelse, saaledes, at jeg atter havde Tilfredsstillelse ved min Flid. (arbejdet blev trykt i dansk Artilleri Tidsskrift). Stadig søgte jeg nye Emnar, hvad der ofte kostede en Del Fødselsveer, og efter at have skrevet en Afhandling over Ammunitionstilvirkningen kastede jeg mig over Panserspørgsmaalet, men da mine militære Emner ikke i Længten kunde finde Optagelse i Tidsskrift for Krigsvæsen, kastede jeg mig

ogsaa over mere historiske Emner, som jeg sendte til ” Historisk Archiv ”, ” Fædrelandet ” og i ” Ledige Timer ”, medens jeg tillige ” gennem min Far ” opnaaede at blive Korrespondent for en hollandsk Avis, ” Arnhemsche Courant ” hvad der ogsaa havde den Behagelighed, at jeg fik et Exemplar af Avisen tilsendt. Store Summer indbragte Forfattervirksomheden dog ikke og da Husføringen krævede ikke saa lidt, var det et stort Held for mig, at mine hollandske Forbindelser abnede en Indtægtskilde for mig, Allerede mens jeg endnu var paa Højskolen havde flere af Lærerne anmodet mig om at forskrive Cigarer fra Holland, da de syntes saa godt om dem, jeg røg, og som sendtes mig fra P?lchiers store Fabrik i Utrecht. Dette blev Begyndelsen til en lille Cigar – og Tobakskommisions forretning, som jeg har vedligeholdt lige til nu, uden at jeg har haft Borgerskab. Som Følge deraf, kunde jeg ikke tage Fortjeneste paa, hvad jeg solgte, men lod enhver, der ønskede Cigarer eller Tobak forskrevet, forstaa at jeg vilde gøre ham den Tjeneste, som en af mine Bekendte, at opfylde hans Ønske. Det kan dog ikke nægtes, at min ” Bekendtskabskreds ” paa den Maade blev temmelig stor, da Varerne anbefalede sig selv ved deres Prisbillighed og Godhed, men udover 500 Kr. om Aaret har dog Omsætningen ikke været, selv i den bedste Tid. Dette var dog for en Løjtnant at ikke ringe Beløb, og ydede mig den Fordel at jeg som Regel fik kontant Betaling, medens Petetier, hvis Cigarer jeg alt havde røget som 10 Aars Dreng, og som kendte mig, indrømmede mig 6 Maaneders Kredit og en Kommission af 4 Procent. Saaledes kom jeg hver Gang en Tobaksforsending arriverede til en forholdsvis betydelig Sum Penge, hvad der ofte hjalp mig ud af en Forlegenhed, men saa blev det vanskeligt, naar Regningen skulde betakles at skaffe, hvad der manglede, og navnlig laa det da neer at anvende Beløbet, jeg modtog for den næste Sending dertil. Paa den Maade blev min økonomiske Status i Virkeligheden ikke forbedret, vænnedes jeg til at bruge mere end jeg havde, og kom derved senere i Vanskeligheder.

Starx efter at være blevet gift, besluttede jeg at opgive al Røgning for at spare Udgiften dertil, og jeg holdt ogsaa mit Løfte i saa Henseende i 3 á 4 Maaneder, men da jeg havde saa let Adgang til gode Cigarer blev Fristelsen til at smage dem for stor, og jeg beroligede mig med, at jeg dog selv skulde bedømme de Varer jeg leverede til andre.

Cigarforretningen, der ikke forblev skjult for andre Cigarimpotører, og derfor skaffede mig enkelte Ubehageligheder og Forfølgelser f.ekx. 1889 i Bladet ” Politiken ”, bragte mig i Forbindelse med Skibemæglerfirmaet N. Schjøttz Hochbrandt, der klarede Varerne for mig paa Toldboden. Da de var Agenter for de hollandske Dampskibe og andre hollandske Skibe, og naar disse led Haveri behøvede en Tolk, anmodede Firmaets Chef mig om at søge Translarøbevilling, da den hollandske Transaltør, de hidtil havde benyttet var tarvelig. Saaledes blev jeg i 1868 Kgl. Translatør i Hollandsk, og fik paa den Maade en ny Indtægtskilde. I de første Aar kunde jeg Tjene indtil 500 Kr. om Aaret, hvad der var en god Hjælp, men senere blev Indtægten meget mindre, men jeg har dog haft megen Glæde af min Virksomhed som Translatør, dels fordi jeg derved uventet oftere fik en velkommen Extra Indtægt, og dels fordi jeg derved fik enkelte Smaarejser f. Ex. Helsingør og Kallumborg, Nakskov og flere Byer. (Under Sikringsperioden 1914 oftere 3000 Kr. og derover. Vinteren 1867 – 68 henlevede vi i Stilhed afterhaanden som Foraaret

(21-1)

nærnede sig, blev det dog saa svært for Louise at passe den lille Mariane, der var et stort Barn, at hendes Armkræfter ikke slog til og min Svigerfar fandt det derfor rigtigst, at vi skulde holde Barnepige. Forinden lod han dog Datteren Friede rejse over til os for at yde Louise nogen Hjælp, et Besøg som dog ikke fremkaldte lutter Glæde. Ogsaa paa anden Maade vilde min Svigerfar hjælpe os, idet han foreslog at Louise, som ikke havde været hjemme siden Bryllupet, tilbragte et Par Maaneder i Præstegaarden for atter at komme, til Kræfter. Samtidig kunde jeg saa ogsaa tage en lille Ferie, og det bestemtes, at vi skulde drage af Sted i Begyndelsen af Maj Maaned, hvad vi glædede os meget til, da Vinteren jo havde været ???? for os. Selskablighed var der kun lidt af, og mine Forsøg paa at omgaas Schack og Thalbi?er (den første bad jeg med hjem med sin elskværdige Hustru fra Oldenburg) mislykkedes, det var derfor en stor Begivenhed for os, da vi igennem Bechs blev bedt til et stort Bal som Orla

Lehmann vilde give i de første dage af Maj paa Frederiksberg Slot, hvor han boede, forinden han skulde fraflytte denne Lejlighed, der skulde omdannes til Officersskole. Vi havde nogle finansielle Betænklinger ved at tage imod Indbydelsen, der vilde kræve forskellige Anskaffelser, (jeg skulde have ny ???dragt) men omsider sagde vi ja og Ballet, der overværedes af ??? Honoratiores og den norske Forfatter Bjørnstjerne Bjørnson beredte os mange Glæder.

Faa Dage derpaa, vistnok den 5 Maj rejste vi saa til Fyen, og da Sommeren det Aar allerede indfandt sig Dagen efter, mindes jeg med Glæde de herlige sorgløse Dage, vi kunde tilbringe i den hjemlige Præstegaard, hvor Louise kunde komme til Kræfter og hvorfra vi aflagde Egnens Folk adskillige Besøg. Blandt disse mindes jeg navnlig Forvalteren paa Brahe Trolleborg, senere Forpagter paa H??ppet Garde, med hvem jeg oftere gjorde Ture og Dr. Krohn en af de gamle gemytlige klartseende Læger, der aftore indfandt sig. Da han første Gang saa lille Mariane og hande betragtet hende noget nøjere udbrod han, ja hun vi blive meget smuk.

I Slutningen af Maj drog jeg atter til København, medens Louise forblev i Præstegaarden, og jeg fik nu en travl Tid paa Laboratoriet og med mine Studier. Jeg læste flittigt alle Tidsskrifter og vigtige Værker igennem, hvoraf jeg tog omhyggelige Ex?????. For øvrigt mindes jeg ikke noget videre fra den Tid, uden at Sommeren blev meget varm og tør, hvad der for dem, der deltog i Lejren ved Hald, der det Aar 1. Gang var Etableret blev drøjt nok. Efter at min Hustru var kommet tilbage fik vi Indbydelse af Premierløjtnant Wolff, der

(21-2)

beboede en dejlig villa Vadroffvej nr. 8 til at besøge hans hjem, og vi fik nu i nogle år megen glæde af denne omgang idet W. var en meget begavet originak persomlighed, der havde studeret Kirkegaard, Napoleon og den Nordamerikanske krig. Han selv forment, at han var en dårlig løjtmant en mådelig kaptejn men en udmærket generar, forinden han nåede kaptejnsgraden blev han dog afskediget. Han havde desuden mange jern i ilden, havde været engageret i

Saltbækvig's ud???? Noget der kostede ham mange penge, så han snart fraflyttede villaen nr. 8 og lejede en beskeden lejlighed længere hen på vejen, men da han desuden spekulerede i grundejendomme, byggede han sig en ville nr. 56 på Vadrofsvej, hvis stueetage han så beboede. W. begavelse var dog mest filosofisk og æstetisk, og det var en stor fornøjelse at høre han læse digte op. Konen var venlig og smuk, men passede slet ikke til ham, hvad der gav anledning til rivninger og til sidst til skilsmisse, hvorom senere. De havde to flinke sønner.

Den 5 okt. Rejste vi til Haager??. for at overvære søster Fridas bryllup med pastor Zeuthen.

Om efteråret indflyttede premløjtnant V.H.O. Madsen, der var blevet gift med en datter af pastor Petersen i Geslev ind i en lille lejlighed, overover Andersens jernstøberi ved siden af os. Jeg kendte ikke Madsen, der var underofficers søn, videre den gang, skønt vi havde gået sammen på højskole (han i yngste klasse jeg i ældste klasse) men jeg havde hørt om hans store begavelse i matematisk regning, og det varede nu ikke længe førend vi aflagde hinanden visit og blev omgangsvener for livet. Vores første samvær indskrænkede sig dog til ekelte gensidige besøg. Wagner, der alt var blevet gift i dec. 1866 med en datter af købmand Grønvold i Slagelse, så vi derimod mindre til, da han straks efter bryllupet var flyttet til Frederiksværk som ???mentskommandør. Efter tilbagekomsten derfra i 1868 begyndte vi dog atter at se hinanden og stiftede vi således bekendtskab med hans kone, der dog ikke straks viste sig meget i møde kommende, eftersom hun hang meget ved hjemmet og sin egen kreds. Men til begge disse mænd, der indbyrdes ikke kunne lide hinanden, hvad der senere affødte adskillige vanskeligheder, kom jeg hele livet til at stå i nært personligt forhold.

Vinteren 1868-69 frembød ikke noget af interesse, kun fandt jeg det fornødent at forøge mine indtægter end yderligere, og meldte mig som lærer i tegning ved Galster og Holbølt's kursus, tulfældigvis var den anden lærer senere Oberst Borch forhindret i at varetage

(21-3)

undervisningen, så jeg fungerede nogen tid for ham, medens jeg selv senere oprettede et kursus i tegning hjemme, hvilket besøgte af Lt. Senere Højesteretsassesser Paulsen, brødrene Baron Gersdorff, Søløjtnanterne Lesser og Schack, samt flere, men dette forsløg ikke og jeg måtte til sidst bede min far om at understøtte mig med 200 Gylden årlig, (en henvendelse til min onkel Dionys blev uændse?? Hvad han gik ind på, under den betingelse, at pengene skulle betragtes som forskud på min eventuelle arv, Under disse forhold levede vi meget stille, så det ofte var trangt nok for min kære hustru, der endnu var så ung og havde så få venner i København, hvor livet heller ikke tiltalte hende. Jeg kunne bedere klare mig, da jeg havde min faste tjeneste og mine studier, om vinteren var jeg ag??? Til middag hos Oberts Tillisch, hvis begavede dødre det var en fornøjelse at tale med. Den ene forlovet med Dr. Troels Lund, med hvem jeg således kom i berøring.

Henad sommeren 1869 meddelte min far, at han og min mor ville besøge os, og vi fik travlt med at indrette os på at kunne modtage dem, hvortil lejligheden ikke var videre skikket, tilmed da min søster Betzy også skulle følge med. Imidlertid fik vi alt ordnet og en morgenstund kom de over Kiel og Kosør, til vort lille hjem, og vi glædede os meget over at være sammen med dem. De forblev dog ikke lang tid hos os, men rejste til Jydstrup, hvorhen vi, på grund af det spændte forhold til tante Cora ikke kunne følge dem, hvorimod vi ledsagede den til onkel Conrads i Blidstrup, hvortil vi rejste over Helsingør og derfra med vogn til Præstegården, hvor tante Caroline imidlertid ikke viste sig, så at vi ikke havde så meget glæde af dette besøg.

Kort tid efter tilbagekomsten derfra holdt Kronprins Frederik og Kronprinsesse Louise deres højtidelige indtog i Købehavn, hvilken stads vi blev vidne til, ligesom vi også overværede festen i Rosenborg Have (9 aug.). Men tillige blev der givet et Galabal på Christiansborg slot nogle dage senere, hvor til min far, igennem konsulatet fik indbydelse tilligemed familien. Min mor ville ikke derhen, men Betzy havde ??? lyst til at komme med. Vanskeligheden var dog at skaffe et passende toilete i en fart, hvad min mor også fandt en urimelig udgift. Alle betænkeligheder i så henseende blev dog ryddet til side og bestiltes dragt hos Goldschmidt på Amagettorv, at levere på 24

timer, hvad der også lykkedes. Vanskeligst var det derimod at få en indbydelse til mig selv, men omsider lykkedes det mig, at få premierlt. Edsberg, der som ældste

(21-4)

løjtnant ved de tekniske afdelinger var inviteret, til at afstå sin retr til mig, og med store forventninger kørte vi 3 derefter den pågældende festaften til Christiansborg. Festen var pragtfuld nok og Betzy fik også danset en del, men hun kunne ikke tåle bevægelsen, fik kvalme og måtte ofre i Kongens sale, heldigvis uden at nogen uvedkommende så det. Men dermed var fornøjelsen forbi, og vi tog tidlig hjem (skrevet og tog vi tidlig hjem)

Mine forældre sluttede deres besøg ved et par dages ophold i Haagerups præstegård, hvorhen vi altså rejste alle sammen og der tilbragte nogle glade stunder. Den sidste eftermiddag var vi inviteret hos Dr. Krahn's, og her måtte jeg tage afsked med mine forældre, idet jeg kørte derfra til (Q)uerndrup for at komme til København næste morgen. Det var en dejlig sommernat, og jeg spaserede fra næste landsby til Nyborg, en tur, jeg oftere havde gjort, men disse nattevandringer, alene på mindre befærdede landeveje var dog alt andet end behagelige. Der tilstøtte mig dog ikke noget og nåede Nyborg kl 3½ om morgenen da det dagedes. Kort tid efter kom også Louise og Mariane tilbage til København og vinteren nærmede sig nu atter.

Af oplevelser havde vi ingen, kun gjorde det os ondt, at Kapt. Ringsted, som var blevet gift året forinden, mistede sin hustru i barselsseng, hvorimod det var hyggeligt for os, at vi oftere så Marie Petersen fra Flensborg, gift med cigarhandler Petersen i Frederiksberggade. Mest holdt vi af at besøge gode venner på det uvisse til the og dette kunne vi desuden gøre hos Wagners, Madsens, Ross', Starcks (gift med L' kusine Julie Tofte), Fru Adolfin Petersen (hvor vi undertiden traf A.D. Jørgensen, den senere ?? og flere.

Og så hændte det, at vi fik besøg af tante Cora, som havde lovet mor at gøre dette forsonende skridt. Hun gjorde det dog på en

sådan måde, at det ikke fik nogen betydning, thi hun kom blot til døren og sagde goddag, men ville ikke træde indenfor. Således oprandt året 1870, (jeg var det forår censor i matematik ved adgangseksamen til officersskolens næstældste klasse. Ved den lejlighed kasserede chefen de af os underskrevne opgaver fordi de formentlig var for svære og Kapt. Ravn, læreren, gav så noglenye uden at underrette os censorer derom) Foreløbig optoges vi dog mest af vore egne forhold

(22-1)

ti vi ventede i maj atter familieførøgelse. Min svigermor havde denne gang ikke lyst til at komme over og hjælpe os, hvorimod min svigerfar bestemte, at gamle Dis, som vi holdt så meget af skulle tage over til os. Endelig den 21 maj kl.8½ om aftenen blev der født os en dreng, hvad vi enderlig glædede os over, og dagen efter indfandt Dis sig. I de første dage syntes alt at gå godt, men på den 6. dag indfandt der sig feber og jordmoderen der kom om aftenen, beordrede mig da straks hen til lægen, og da hun samtidig erklærede, at hun ikke kom mere, og at vi måtte skaffe en sygeplejerske, forstod jeg kun alt for vel, at min kære hustru havde fået barselsfeber, som den gang grasserede i Kbh. Højliggen nedtrykt søgte jeg at træffe Dr. Silverberg i sit hjem, men kl. var alt blevet så mager, at han ikke var hjemme, og man rådede mig da til at søge han i byen hos sin broder, der boede ligeoverfor Holmens kirke. Det varede længe inden jeg kunne komme ind og aldrig glemmer jeg, de angst fulde øjeblikke, jeg stod på gaden. Omsider lykkedes det mig at få fat på Doktoren, som fuldte hjem med og straks beordrede Iglers på underlivet, hvad der så skete. Det var en svær tid, vi nu gik i møde, ti min kære hustru svævede længe mellem liv og død, så vi bad pastor Blædel, som vi stadig havde hørt, og var glade ved. Om at yde hende den sidste trøst. Takket være dog kære gamle Dis's omhu og doktorens behandling (sygeplejersken var ikke meget værd) blev efterhånden krisen overstået, og efter flere ugers forløb, kom L. atter oven senge, netop i de dage da Prinsen af Hohenzollerns kandidatur til den spanske trone satte Frankrig i fyr og flamme, så den så længe frygtede krig mellem dette og Tyskland syntes

uundgåelig. Denne blev også resultatet af de forhandlinger, som i Enes førtes mellem Kong Wilhelm og den franske gesandt Benedete, og pludselig stod Danmark i en meget vanskelig situation, ti den franske Kejser gik ud fra, at vi ville slutte os til ham, hvad også folkestemningen forlangte, og han opsendte derfor Hartugen af Cad?er til vort hof for at træffe nærmere aftale, understøttet af et fransk krigsskib, som med stor begeistring modtoges på toldboden. Hvoeledes faren for at vi kom med i denne krig blev afværget, skal ikke omtales her – megen indflydelse havde det i Statsrådet, at General Rosloff forlangte en beretning fra Prlt. Søltoft – min kammerat fra højskolen), der lige var hjemkommen fra Algier, om den ,franske hærs slette tilskud. Også jeg var personlig overbevist om, at Frankrig ikke alene kunne stå sig mod det samlede Tyskland, og da jeg altid, fra min barndom af havde hadet franskmændene, var min sympati under hele krigen snarest på tysk side,

(22-2)

hvad der bragte mig i et vanskeligt forhold til mine omgivelser, og navnlig gjorde det mig ondt, at jeg havde andre sympatier end min kære hustru, der hadede tyskerne af et godt hjerte, og gerne havde set dem kuede. Hvorledes stemningen var herhjemme, kan bedst fremgå deraf, at min kammerat Premierlt. Wolff for alvor beskæftigede sig med den tanke at overrumple Sønderborgs befæstning, og bad mig være deltager i dette komplot, men han indså snart, at det hele var håbløs gerning. Desuden gav tjenesten på laboratoriet os snart nok at bestille, ti om vi end ikke kom med i selve krigen, blev dog en kombineret Brigade fra lejren ved Hald samlet omkring Kolding til forsvar af grænsen, ligesom det også ansås for nødvendigt at kompettere vore beholdninger af amonunion. Vi måtte derfor hver dag møde på laboratoriet fra 6 – 4 for at kontrollere patronfabrikationen, der blev drevet med så stor kraft at vi omsider lavede 100.000 patroner om dagen.

For min hustru var denne strenge tjeneste ikke heldig, ti jeg kunne kun være lidt hjemme for at følge hende ud i det fri, hvor til hun højlig trængte, og enhver tanke om at komme på landet med hende måtte opgives, da ingen officer under de givne forhold kunne få orlov. En adspredelse var det, at

min bror Ferdinand, der studerede arkitektur i Berlin, meddelte os, at han ville rejse hjem til Holland over København, da jernbanerne var fuldstændig overfyldte af troppetransporter imod vest og den 18 juli kom han således herhen. Vi besluttede at benytte hans nærværelse til at lade vor lille dreng døbe, der skulle opkaldes efter min far, Conraad Jacobas Nicolaas, hvor han således kunne repræsentere. Dåben fandt sted om eftermiddagen 20 juli i Garnisonskirken ved pastor Blædel. Kort efter rejste Ferdinand pr. daer direkte tilbage til Holland, og ligeledes forlod Dis os, således at vi atter var i den ganle gænge, men måtte have en barnepige for at passe børnene. August måned hengik på den ene side i travlhed på labrotoriet, og på den anden side i stor spænding ved de vigtige begivenheder som forefaldt på krigsskuepladsen. At Louise ikke kunne komme på landet, hvortil hun i høj grad trængte ??? som et stort savn, der ikke kunne afhjælpes ved forskellige små ture vi gjorde i Københavns nærmeste omegn. Under disse forhold måtte jeg prise min lykke, at jeg i slutningen af måneden blev beordret til, som medlem af krudtkommissionen at rejse til Frederiksværk, thi derved åbnede sig en mulighed for at jeg med hele familien kunne tage ophold der så længe kommissionen arbejdede. For at finde et passende logi for oa alle rejste jeg den 28 august til krudtværket og hørte her at -----
-hvor jeg ?? os i kost

(22-3)

for en ringe betaling, og samme sted kvarterede Kommissionens formand Kapt. Lassen og det andet medlem Premierlt. F. Wagner sig, således at vi her blev en hel koloni. Den 1 sep. Sedandagen, rejste vi over Roskilde til vort bestemmelses sted, det var byggevejr og stærkt indtryk gjorde det på mig i Roskilde at få meddelelse om at Kejser Napolion med hele sin hær, var indesluttet ved Sedan og kæmpede den sidste fortvivlelses kamp. Om aftenen kom vi til Agerhus og installeredes Wagners og vi i nogle loftværelser, medens Kapt. med frue fik et værelse i stueetagen. Samlivet mellem os tre familier blev meget hyggeligt og navnlig kom vi Wagners meget

nærmere, fordi hans kone viste sig fra den elskværdigste side. Navnlig var hun meget indtaget i lille Conrad – Lassens holdt sig mere tilbage, men de var dog meget hyggelige ved måltiderne, kun beklagede Kapt. L. sig undertiden til Louise over min uforsigtighed under mør?? Prøverne, idet jeg ikke altid holdt mig i tilstrækkelig stor afstand fra bomben, der en gang ramte kvartermesterens hæl, medens jeg sad ved siden af ham. Hvad Agerhus angår, så gjorde såvel manden som konen, en pæm dane, alt hvad de formåede, for at gøre os opholdet på værket behageligt. Utallige var de køreture de arrangerede om eftermiddagen, dels til Tisvilde, Asserbo Slot, Lejnæs, Spodsbjerg o.s.v. og kørte vi ikke, var der afveksling nok i værkets dejlige omegn. Også kom vi af og til hos Krudtværksbestyreren, Oberst Lundahl, gift med en søster til General W???offer, hvis tyske???? og sentimantalitet forenet med stor godhjertethed forbavsede os en del, med andre familier kom vi ikke meget sammen, men måtte dog hilse på Herredsfogden Ser?? d'Aqueria og Etatsråd Larsons. Wagner, der var ivrig jæger, søgte ligeledes at vække min lyst til denne sport, navnlig andejagten, men jeg blev hurtig ked af at stå i skumringen ved stranbredden, da jeg havde ondt med at opdage ænderne i tide. Derimod havde vi glæde af hans ivrighed som kusk og en søndag aflagde vi med ham et besøg hos onkel Conraad i Blidstrup. Således fløj dagene, ti tjenesten var ikke streng og kom Louise mere og mere til kræfter, men omsider var herligheden forbi, og den 5 okt. Rejste vi tilbage til København, idet hele opholdet hao Agerhus havde kostet mig 90 Rdl.

Det sædvanlige liv i København begyndte nu atter, og det gjaldt da om at finde et nyt emne til at beskæftige mig med. Tilfældigvis traf jeg Kapt. Blom, som henledte min opmærksomhed på en prisopgave i norsk militær tidskrift om panser???målet, drøbaksbefæstningen m.m.

(22-4)

Jeg fik da lyst til at indsende en besvarelse deraf og kastede mig, rigt forsynet med materiale af Kapt. Blom, over opgaven, som interesserede mig meget. Selve hovedspørgsmålet, om de svære

panserbryderprojektilers indtrængelse i jern og jord kunne jeg nok løse, men vanskeligere var det at gøre forslag til en befæstning af Drøbaksund, uden at have set den pågældende egn, og de der alt eksisterende befæstninger, hvorfor jeg helst måtte rejse derhen. Da midlerne dertil manglede, henvendte jeg mig til mig gamle ven, Oberst Thomsen, direktør i krigsministeriet med anmodning om understøttelse, han modtog mig meget venligt og bød mig 90 Rdl., de eneste penge som var tilovers på rejsekontoen og jeg tog med tak imod dette tilbud.

Således rejste jeg i slutningen af november pr dampskib op til Kristiania, vel forsynet med anbefalinger fra Kapt. Blom til norske officerer. Over Skagerak stormede det meget, således at jeg måtte holde mig i min køje, kun lidet anende, at en ballon fra det belejrede parie, netop drog hen over skibet, og dalede ned langt nord for Kristiania, men da jeg vågnede næste morgen var det blikstille og kommer på dækket frem bød der sig et billede for mig, som jeg aldrig skal glemme. Vi var nær Laurvig og så de snedækkede bjerge, belyst op af solen på den ene side og skærgården imod øst. Damperen løb ind til Laurvig og opholdt sig der så længe, at jeg kunne gå en tur til jernværket og bøgeskoven, hvornæst jeg i fulde drag nød den herlige indsejling til Kristiania, hvor jeg ankom om aftenen og hvor jeg tog ind på hotel Viktoria. Den næste morgen meldte jeg mig så i krigsministeriet og hos kommandanten på Anershus, og fik løfte om at få tilladelse til at besøge fæstningen Oscarsborg og dens omegn. Men inden jeg kunne få den ville der gå et par dage, og dem benyttede jeg til at stifte bekendskab med forskellige norske officerer, Obersterne Kjørulf og Dahl, Kapt. Heiberg og Møller, samt mange andre, ligesom jeg også besøgte Kapt. Heyerdahl, gift med en dansk dame og indførtes i Kristiania Officersforening. Megen fornøjelse havde jeg af Kapt. Heyerdahl, der boede på villaen Framnes op Drammens vejen, og inviterede mig til at stort militært, politisk selskab, på i alt 24 personer, deriblandt Kapt. Schnitler, lærer i krigshistorie, og militær forfatter, der var meget optaget af den fransk-tyske krig, og indtog samme standpunkt som jeg, m. h. til bedømmelse af tyskeenes krigsførings???, at vi blev gode venner, medens de øvrige var mere fransk-sindet

-----herfra er afskrevet korekt efter PNN's mat.

(23-1)

Som rimeligt var, drak alle Gæsterne et Glas med den danske Officer, og mente jeg at maatte besvare hver enkelt Henvendelse saa det blev en drøg Omgang. Ligeledes var jeg til Middag hos Oberst Kjærulf, den gang Feltløjtnant, senere Norsk Minister i Stokholm, gift med en dansk Dame, der spillede smukt Klaver, og beklagede sig over at de norske Damer endnu stod saa langt tilbage i Udvikling og Frihed, for de danske. (Jeg maatte saaledes ikke efter Bordet forblive hos Damerne for at tale med dem, men hentedes af Værten til Rygeværelset). Endelig besøgte jeg Oscars hall, en Tur, der i det glatte Føre var meget besværlig, og (Frognerseeteren)???. Glædheden var saa stor, at jeg i den bakkede Del af Byen ligefrem maatte krybe paa alle fire. Ligeledes gjorde jeg enkelte andre Ture i Byens Omegn, saa Dagene fløj, indtil omsider Tilladelsen modtoges til at besøge Oscarborg. En Morgen sejlede jeg derefter med Damper til Moss hvorfra jeg hentedes pr. Baad til Fortet, det ligger paa Sr. Koholm, behersket i Nord af den store Haa-Ø. Kommandanten, en elskværdig Mand af fransk Herkomst, boede i en yndig Villa paa Nr. Koholm, der ved en Bro var forbundet med Sr. Koholm, og han inviterede mig strax til en stor Frokost med Champagne og efter denne Indledning besaa jeg Fæstningsværket, hvis Mangler ivrigt blev discuterede, saa at jeg fik et godt Grundlag til mit Arbejde. Kl. 2½ var der atter stor Middag hos Kommandanten, og i den gemytlige Stemning der herskede, blev det bestemt, at vi skulde drikke 14 Pousse Cafier. Det var da en Lykke, at Damperen til Kristiania meldtes, da vi havde drukket de 7, saaledes at jeg nogen lunde ædru, kom om Bord. Men i det hele taget havde jeg faaet det Indtryk, at Nordmændene drak Voldsomt tæt, at de desuden hadede Svenskerne, fik jeg mange Beviser paa.

Da jeg nu var færdig med mine Undersøgelser, maatte jeg tænke paa Hjemreisen, der paa Grund af den stærke Kulde, ikke kunde foretages pr. Dampskib, saaledes at jeg blev nødsaget til at vælge den lange besværlige Vej over Arvika, Karlstad, Malmø. Jeg kørte altsaa en Morgenstund, ledsaget af Kapt. Møller til Kongsvinger, og derfra til Arvika, hvorefter jeg spiste til Middag. Herfra gik Turen Kl. 6 Eftermiddag pr. Deligence gennem Värmland til

Karlstad. Det var 10 – 12 (grader) Frost og Maaneskin, da jeg drog af Sted, sammen med en anden Passager, og Turen der, der mest lignede Farten paa en Rutschebane, var i Begyndelsen interessant, men efterhaanden blev jeg forfrossen og sulten og spurgte da Postillonen, hvor vi kunde spise til Aften. Han svarede : ” ingen Steder, De maa selv have Mad med ” Det havde ogsaa mine Medrejsende sørget for, men for lidt til at dele med mig, og til
(23-2)

siden matte jeg da bede Postillonen om at holde ved en Gaard ved Vejen, hvis vi traf en saadan, for at jeg kunde faa noget. Omsider Kl. 12 Nat holdt Vognen og bankede Postillonen paa Døren af en stor Gaard. Da der lukkedes op og jeg traadte ind, frembrød der sig et underligt Skue, ti i det store Rum, der i en Fart blev oplyst af det brændende Ved, der kastedes paa Ilden, laa hele Gaardens Befolkning i Senge langs Væggen, baade Mændene, Kvinderne der ved min Indtræden rejste sig og de sidste fik i en Fart kogt noget Mælk, som jeg med Begærlighed satte til Livs, ligesom ogsaa Postillonen og min Medrejsende fik noget. Uder videre Æventyr naaede vi Karlstad Kl. 4 og tog her ind paa et Hotel, medens jeg senere paa Dagen begyndte den lange Rejse til Malmø der var højst anstrengende, da Kupeen ikke var opvarmet. Heldigvis havde jeg lejet en Pels, saaledes at jeg ikke var helt forkommen, da Maalet omsider naaedes, og endnu samme Aften, var jeg atter hjemme. Med Iver fuldførte jeg nu min Afhandling, men jeg naaede dog ikke at faa den færdig i rette Tid, hvorfor jeg sendte den i Begyndelsen af Januar til Oberst Dahl med Anmodning om at tage sig af den, hvad han lovede.

Vinteren 1870 – 71 blev særdeles stræng, det frøs saaledes 21 (grader) den 19 Januar om Morgen, saaledes at lille Conrad fik Krampe. Vor Lejlighed var navnlig under disse Forhold meget ubekvem, saa vi led meget af Kulde, ligesom der ogsaa løb Rotter fra Gaarden ind i Stuerne. Det var derfor nødvendigt at flytte og heldigvis hevde vi alt inden d. 1 Januar faaet Kig paa en anden god Lejlighed (400 Kr.) i Viktoriagade Nr. 3 som vi nu lejede. Dette gik saaledes til, Ved mine historiske Afhandlinger kom jeg i Forbindelse med Redaktionen for Historisk Tidsskrifte, Pastor Joh. Petersen, og vi syntes saa godt om hinanden, at han bad os hjem til sig. Hans lejlighed i Victoriagade 3.1 var unmærket, og

da vi meddelte, at vi skulde flytte , anviste han os 3'sal i samme Sted, der var ledig. Vi slog da strax til, og saaledes kom vi til at skulde bo i Hus sammen med den dygtige Personlighed, hvis Kone ogsaa var meget venlig og flink. Han var ogsaa meget musikalsk og det morede han at give mig Undervisning i de første General?asregler, hvorved min Fantaseren paa Klaveret vandt betydeligt. Imidlertid afventede jeg med Spænding Udfaldet af min Afhandlings Bedømmelse, og blev da omsider i Beg. Af Marts i høj Grad overvældet af Meddelelsen om, at Tidsskriftet havde bekronet den med sin Guldmedailla, og at den med det første vilde blive trykt, hvorfor jeg vilde faa almindelig Forfatterhonorar. Glæden var stor, og vi fejrede Begivenheden ved en Køretur og ved Indkøb af Vin, da flere Gratulanter (23-3)

vilde indfinde sig. Men desuden erholdt jeg serene en meget anerkendende Skrivelse fra Artilleriet, der lykønskede mig i Anledning af den Udmærkelse, der var faldet mig til Del, ti endnu aldrig havde nogen norsk Officer opnaaet den. Da det var længe siden, at jeg havde besøgt Holland, besluttede jeg strax at anvende det forventede Honorar til at rejse med hele Familien til Holland, saasnart Aarstiden blev gunstig og Flytningen var overstaaet. Denne fandt Sted selve Flyttedagen, og da min Hustru var meget svag, kom det os særdeles tilpas at Pastor Petersen tilbød at huse hende den Dag, og sørge for vor Kost. Flytningen selv gik for øvrigt hurtigt fra Haanden. Den kostede mig kun 15 Rdl. Og alt Kl. 4 var den gamle Lejlighed rømmet. Jeg gik da endnu en Gang omkring for at se, om intet var glemt, og blev da ikke lidet betaget ved at finde vor Pige liggende døddrukken i sit Kammer, saa hun ikke kunde flyttes. Jeg meldte Sagen strax til Politiet, der kendte hende og lovede at tage sig af hende, men det var højst uhyggeligt at komme i den nye Lijlighed, hvor alt stod hulter til Bulter uden Pigehjælp. Vi fik snart Fat paa en flink Kone, hvis Mand var rejst til Grønland, men da hun navnlig skulde være Barnepige, og hun ikke vilde bære Brændsel op, fik jeg gennem Lt. Wolff fat paa en Laboratarbejder N. Larsen, der paatog sig dette Arbejde. En Mand, til hvem jeg blev knyttet hele Livet igennem.

Han viste sig strax at være flink op paapasselig, og af nobel Tænkemaade, i Krigen 1864 havde han været Oppasser hos Oberst Lundby og blev senere Koporal

Efter at Lejligheden var kommet i Orden, kunde vi tænke paa at træffe Forberedelser til Hollandsrejsen (Fra Norge modtog jeg 84 Rdl. i Honorar) og den 19 Maj vilde vi saa rejde med Dampskib til Lübeck idet vor Barnepige Fru Kirsten skulde med for at passe Børnene. Da vi kom ombord, var det blevet et saa forryende Vejr, med Snebyger, at alle andre Passagerer gik i Land igen, men vi var tapre og sejlede af Sted. Indtil Møen, gik det ogsaa nogenlunde, men da var Stormen saa stærk, at Kaptejnen mente det nødvendigt at kaste Anker, og der laa vi saa det meste af Natten i stærk Søgang, saa det blev en drøj Tur, navnlig for Louise, der ikke havde mindste Hjælp og Kirsten, eler af Kahytsjomfruen, men maatte tage til Takke med en Skibsdreng. Omsider lettedes dog Ankeret og stærkt forsinket naaede vi omsider Lübeck, hvor det var dejligt Foraarsvejr og hvor vi snart kom til Hægterne.

Om den videre Rejse til Holland og Opholdet dersteds, er ikke videre at meddele. Vi boede naturligvis hos mine Forældre, hvorfra vi gjorde de sædvanlige Udflugter til Amsterdam og Haag, hvor jeg traf min gode Ven

(23-4)

Bergansius og flere. Ligeledes kom vi aftere paa ??erren Cos?? (Onkel Henrys') og viste Tante Mari os megen Venlighed medens Onkel Dionys var mindre forekommende. Den, der følte sig mindst vel til mode var vor Pige Kirsten, der paa Grund af sin national Paaklædning (Huen med Baand) forfulgtes af Gadeungdommen, Desuden havde hun ingen at snakke med, men en Dag , da hun tilfældigvis lukkede op stod 4 danske Herre udenfor, som naturligvis blev meget forbavsede over at træffe en dansk Pige i Utrecht, medens hun blev meget glad for dette Møde med Landsmænd. De 4 Herre var Landmænd, deriblandt Forpagter Bech fra Valsølligaarden, i Nærheden af Jydstrup og disse ønskede at sætte sig ind i den hollandske Osteproduktion. Da en Bondekone paa Onkel Henrys' Gaard Sch?nauwe var bekendt for sine gode Oste, tog vi den næste Dag derhen og

maatte jeg i 3 Timer fungere som Tolk, hvilket var alt andet end let.

Omsider var vort Besøg i Holland til Ende og over Flensborg, Svendborg tog vi tilbage til Haagerup, hvor vi tilbragte et Par Dage inden vi søgte hjemad.

I Løbet af Sommeren fik vi Besøg af den hollandske Digter og Rigmand J. Kneppelhout med Hustru, hvilke agtede at rejse rundt i Danmark og Norge. Kneppelhout var en Studenterkammerat af min Fader og havde anmodet ham om at medgive sig en Anbefaling til mig for at bringe ham i personlig Berøring med danske Personligheder. H.C.Andersen kendte han allerede fra Holland, og desuden Archæolog Boje, der endogsaa havde tilbragt 14 Dage paa K's herlige Bolig ” Hemelsche Berg ” i Osterbeck, nær Arnhem. Meget kunde jeg ikke gøre for Hr. Kneppelhout (paa Hjenreisen havde de besøgt Haagrup Præstegaard) da min Bekendtskabskreds var ringe, men de var taknemmelige for mine Anvisninger og viste os selv megen Venlighed, medens der heraf udviklede sig et Venskabsforhold, som for mig skulde faa den største Betydning.

Ogsaa et andet Punkt maa jeg her omtale. Allerede i længere Tid havde jeg spekuleret paa at konstruere et simpelt og billigt Perkussionsbrandrør til vort Feltskyte, der alene anvendte Temperm?sbrandrør og jeg mente at kunde anvende Exceerpatroner til Bagladeriflen af M 1867 dertil. Saaledes opstod det Nieuwenhuis'ske Brandrør, hvor med der foretoges en Del Forsøg paa Amagerfællid, hvilke syntes meget lovende. Desuden syntes Røret at være anvendeligt til de svære Skibskanoner. Imidlertid havde det den Mangel, at Paatændingen var usikker paa de smaa Afstande, og saaledes vilde Artilleriet ikke det, hvorimod det gav mig Lov til at tilbyde det fremmede Regeringer (derimod blev det senere antaget af Marinen, der udbetalte mig 500 Kr.

Endvidere opfordrede, Generalkommando Officerer af Københavns Garnison til at holde Foredrag om selv valgte Emner af den fransk – tyske

(24-1)

og jeg besluttede da strax at melde mig, idet jeg vilde behandle Paris' Belejringen, et Emne, der efter mig Mening, for os Danske havde

særlig Betydning, og strax efter Sommerens Slutning gik jeg i Lag med Arbejdet.

Imidlertid ventede min kære Hustru atter sin Nedkomst i September og den 26 (sep.) Kl. 11½ om Aftenen fødte hun en Datter. Denne Gang kom ingen fra Haagerup for at hjælpe os, men vi havde faaet antaget en vordende Diakonisse som Sygeplejerske, og heldigvis gik det sim regelmæssige Gang. Kun Sygeplejersken var alt for missionsk, og da Doktoren forlangte, at der skulde leges Amme til Barnet fik vi en saadan, som derpaa afløste Frøkenen. Allerede snart var L. atter paa Benene, men den lille Pige kunde ikke trives ved Amningsmælk, saa der maatte dog tyes til Flasken, og Ammen blev da som Barne pige (Emilie). Daaben blev fastsat til 10 November, Tante Hannes Fødselsdag, og udførtes som sædvanlig af Pastor Blædel i Garnisons Kirken. Da den lille Pige var født paa min Moders Fødselsdag vilde det have været rimelig, om hun var blevet opkaldt efter hende, men Navnet tiltalte os ikke, (Augusta, den tyske Kejserinde) og hun fik saaledes Navnet Inger Marie, hvad der sikkert var min Moder en Skuffelse. Efter Daaben havde vi en lille Middagsselskab hjemme, hvilket gik meget fornøjeligt, kun tog Kogekonen en Sølvske med ved denne Lejlighed.

Jeg arbejdede nu med Kraft oaa den Opgave jeg havde sar mig, men desværre viste det sig mere og mere, at det foreliggende Materiale i den udenlandske Litteratur netop for Artilleriets Vedkommende var i høj Grad mangelfuldt, saaledes at den Tanke opstod hos mig, ved en Rejse til Paris og Berlin at skaffe de nødvendige Oplysninger til veje. Men hvordan skulde jeg skaffe Pengene dertil til veje ? At bede Krigsministeriet derom lod sig ikke gøre, ti saa vilde alle de 12 Foredragsholdere som havde meldt sig, gøre det samme. Saa kom jeg til at tænke paa Hr. Kneppelhout, som efter hvad jeg viste, oftere havde ydet unge Mennesker Hjælp, og i min Vaande skrev jeg han et langt Brev til, hvori jeg udviklede min Nød for han og tillige antydede, at jeg havde opfundet et Brandrør, som jeg agtede at sælge i England, saaledes at jeg muligvis kunne tilbagebetale den Sum, han vilde laane mig. Stor var min Glæde, da jeg pr. omgaaende fik Brev tilbage om at hvis jeg vilde indfinde mig paa Hemelsche Berg, vilde han hjælpe mig.

Vi fik nu travlt med at træffe Forberedelser til min Rejse, ti der var meget at gøre forinden. Ikke alene skulde jeg have Anbefalinger fra Udenrigsministeriet til forskellige Gesandter, men Orlov og Rejsetilladelse, en passende Udrustning m.m. Men da Rejsen vilde blive

(24-2)

temmelig langvarig fandt jeg det bedst, **at L. med Børnene rejste til Haagerup Præstegaard, saaledes at ogsaa hun og Børnene maatte udrustes til denne Udflugt i Vinterens Hjerte. Imidlertid blev alt ordnet og kunde jeg drage af Sted den 2 December, hvorimod L. først kom til at Rejse et Par Dage senere. Netop da var Frostens særdeles haard og Turen fra Nyborg blev derfor særdeles kold for vor lille Inger. L. vidste da ikke bedre end at putte hende i en stor Skind Muffe, hvorved hun holdtes varm.** Hvad mig angaar, saa kom jeg den 4 December om Morgenen til Arnhem og aldrig skal jeg glemme Køreturen i en elegant Equipage fra Stationen til ” Hemelsche Berg ” i det dejligste Vintervejr, det var næsten som et Æventyr, thi ogsaa Modtagelsen paa det dejlige Slot var overmaade hjertelig. Var mit Værelse havde jeg den herligste Udsigt over Rhinfloden og under Frokosten og Middagen stod Tjenere bag Stolene. Saa efterdet sidste Maaltid bad Hr. Kaepelhout mig at følge med til sit Værelse og medens jeg stod foran Kaminen i bange Forventning, overraskede han mig med 400 Gylden Sedler samt en Anbefaling til en Bankier i Paris, hvori jeg bemyndigedes til at hæve mere hvis dette behøvedes. Ubegrænset var min Taknemmelighed og sjælden er jeg en Dag gaaet gladere til Ro. Da Tiden skulde benyttes rejste jeg allerede næste Eftermiddag fra ” Hemelsche Berg ” til Utrecht for at aflægge mine forbavsede Forældre et kort Besøg, og kom her saaledes den 5 December, St. Nicolaas med al sin Morskab, men allerede den næste Dag rejste jeg videre til Rotterdam, hvor jeg tilbragte Natten, for næste Morgen tidlig over Harwich at begive mig til London, idet jeg vilde begynde der, for at faa mit Brandrør afsat. Efter Anbefaling af Kaptejn Th. Jessen af Marinen tog jeg ind til Soho Hotel, der var beliggende i Soho Street temmelig midt i Byen, men i et berygtet Kvarter, saa der var billigt. Endnu den første Dag jeg var i London, var det Frostvejr, saa jeg saa Solen skinne paa de Skjøteløbende i Regebt Park, men Dagen efter blev det Tø og Taage, og fra nu af, saa jeg intet andet af London, end

den berømte tætte Taage, hvad der gjorde Opholdet alt andet en behageligt. Jeg skal ikke dvæle ved mine Bestræbelser ???? engelske Krigsministerium, hos Armstrong og Vavasseur for at faa mit Brandrør afsat, de fandt alle uheldigt ud og kun sidste Firma lovede mig skriftelig at tage Sagen under Overvejelse. Men for øvrigt havde jeg meget Udbytte af mit Ophold i London, thi jeg lærte at tale flydende engelsk, besøgte Sandringham?? Parlame???, St. Pauls Kirke, Britisk Musæum og South Kensington m.m., ligesom jeg ogsaa kom i Berøring med Gesanten, General Bülow, og en hollandsk Grosserer, Ven af Hendrik

(24-3)

Domela, der oftere tog mig hjem. Omsider maatte jeg dog tænke paa at bryde op, ti med Juleferien ophørte alt Forretningsvæsen i England, saaledes at min Plan om at rejse til Arenstrong i Newcastle maatte opgives. Den 22 December om Morgenen tog jeg altsaa over Folkstone Bon??? Til Paris, efterat have betalt min Hotelregning der kun beløb sig på 2½£ Sterling for et Ophold paa 14 Dage.

(26-1)

var kommet, og med ængstelig Spænding imødesaa jeg Svaret. Dette kom omsider. Louise og jeg afhentede det selv en Dag fra Posthuset i Halle, og vi læste der Brevet, siddende paa en Skrændt der begrænser Stationen mod Øst. Hvor jublende glad blev vi ikke det det lød gunstigt, om end min Far i høj Grad bebrejdede mig, at jeg havde sat ham Kniven paa Struben. Dette rørte mig dog ikke, thi jeg var sikker paa at have gjort en god Handel, hvori tog jeg ikke fejl, saaledes som Fremtiden viste. Dagen efter blev Købekontrakten affattet og fik jeg Pengene udbetalt igennem Vexeller H.P.Hansen, hvorefter jeg blev Ejer til Lykkeholmsallé 11 og Veert for 8 forskellige Lejre. **I den første Tid blev der nu meget at ordne. Papirernes og Skødets Udfærdigelse overdroges til Overretssagfører Engelstoft, hvilket kostede ca. 446 Rdlr., derefter maatte der lægges Vand i Ejendommen, Kælderen helt repareres. Plankeværk opsættes m.m., saaledes at jeg kort efter Salget havde en reel Udgift af over 900 Rdlr., men jeg var meget tilfreds med Udsigten til at kunne bebo det nye Sted, uden at Boligen vilde koste mig noget, og til at kunne undvære min Faders aarlige Tilskud af ca. 300 Gùlden. Kort sagt**

min finantselle Status blev i høj Grad forbedret, hvad der var meget nødvendigt, ti Aaret 1872 havde jeg en personlig Udgift af 1878 Rdlr. medens min Indtægt, bortset Tilskudene fra min Fader og min Svigerfader ect. Kun var 1422½ Rdlr. (min Gaga var 596 Rdlr.

Forinden vi forlod Øverød, hvorfra vi medførte de lyseste og herligste Erindringer, hvortil den gode Sommer og den dejlige Egn bidrog meget, havde vi Besøg af Forældrene i Haagerup, som bad os komme over til sig i September, hvad vi ogsaa gjorde, og saaledes nærmede Vinteren sig.

Af særlige Oplevelser havde jeg kun denne, at Madsen en Dag kom op til mig for at sige, at han skulde være Lærer i Artilleri paa Officersskolen, idet Baron Güldenchrone havde opfordret han dertil. Mine Studier i artilleristisk Retning, mod denne lærerpost for Øje vare saaledes omsomst, men da jeg nu skulde gøre Tjeneste ved Generalstaben, laa det nær at kaste mig over det taktiske Studium i Forbindelse med Fæstningsvæsenet i Haab om at faa Held til at opnaa en anden Lærerplads.

Den 1. November kom jeg altsaa til Tjeneste ved Generalstabens tektiske Afdeling, der stod under Oberst Tvermoes, medens der af Kaptejner fandtes N.P.Jensen, Buchwaldt. Kaptejn Holbech kom ned i Krigsarchivet for at skrive paa Fremstillingen af Krigen (26-2)

1848 – 50. Den Tjeneste, som paalagdes mig, Hærordnings sager, Recognosceringsarbejder m.m. var mig meget fremmed, men jeg kom dog hurtigt ind i, hvad der den Gang forlangtes af Officererne ved taktisk Afdeling. Dette var vel ikke meget, men vi udvekslede mange Tanker under Diskussioner og læste en hel Del hvortil Krigene 1866 og 1870 –71 jo ogsaa stærkt opfordredes.

Allerede temmelig kort Tid efter, at jeg var kommet til Generalstaben lod General Stjernholm, dens Chef, mig vide, at han ønskede at have mig til Adjudant fra Efteraaret 1873 i Stedet for Premierlt. Rohde, der skulde afgaa. For at kunne beholde mig 5 Aar fastsatte han at jeg i et halv Aar havde at gøre Tjeneste ved den topografiske Afdeling.

Tjenesten der, var mig saameget imod at jeg satte Himmel og Jord i Bevægelse for at blive fri. (Tvermose støttede mig ved den Lejlighed) hvad der ogsaa lykkedes mig saa jeg hele Aaret forblev ved taktisk Afdeling.

Lykkesholmallé Nr. 11 lagde naturlig en Del Beslag paa mig, og det jeg først og fremmest trængte til var en paalidelig Vicevært, idet den Mand, som passede Ejendommen udvendig, var gammel, og lidet paalidelig. Jeg kom da til at tænke paa Laboratoriarbejder N.Larsen, som havde hjulpet mig med at bære Brædsel op, og han var villig til at tage Pladsen, mod at erholde Bolig i Kælderen, 2 Værelser med Køkken. Da Lejligheden var gjort i Stand til ham, flyttede han derind med Kone og en lille Pige, og det viste sig snart, at mit Valg havde været heldigt.

Ogsaa vi selv ønskede at flytte ind i Ejendommen, og i Tide havde jeg da opsagt en Beboer paa 1'sal, som Kaptejn Nielsen ikke gav det bedste Skudsmaal. Lejligheden bestod af 5 Værelser, hvoraf 2 mindre, og vi følte det som noget herligt, at boe mellem grønne Træer og at have en landlig Udsigt samt en yndig Have. De Aar, vi kom til at tilbringe her i Lykkesholmallé Nr. 11 blev nogle af de bedste og lykkeligste i vort Liv, ti her voksede vore Børn op, under heldige Forhold, og i bedste Forstaalelse med os Forældre, der søgte at gøre dem til flinke Mennesker, i hvilken Henseende min Hustru var en udmærket Støtte.

Da Foraaret kom, blev jeg beordret til at ”recognosere” det sydlige Jylland, tilligemed min Kammerat Premielt. Christensen, Kaptejn N.P.Nielsen rejste med os til Kolding, hvor vi tog ind paa Hotel ”Skandinavien”, hvis Vært, Hr. Thomsen, havde huset alle de bekendte tyske og østerieske Hærfører i 1864, og som kunde fortælle mange ting

(26-3)

om deres Ophold dersteds. Den første Historie om Niels Kjeldsen (se ”Vort Forsvar Nr. 12) skyldes ham. Jeg har tilbragt mange Dag i hans Hotel og blev saaledes nøje bekendt med ham. Kapt. Jensen skulde give os den første Vejledning i Recognoseringskunsten, men tog det Hele meget flot, saaledes at navnlig Mosers Passabili(let) for de forskellige Vaabenarter ikke blev nøje undersøgt, hvad Christensen senere kom til at bøde for. Derefter rejste Kapt. Jensen tilbage til Kbhvn. Og maatte vi staa paa egne Ben. Det Terræn jeg skulde undersøge laa i malle Grænsen, Vejle – Egtved, og en Linie mod Vest, der gik fra Bække til Foldingbro, og jeg lærte saaledes dette Grænseterræn grundigt at kende, idet jeg havde 4 Uger at arbejde i.

Det var ogsaa herligt i Foraarstiden at køre rundt i denne smukke Egn og besøgte mange vanskelige Punkter, saaledes Skamlingsbanken, Hvide Bjærg ved Fredericia, Vejledalen, Term?nsens Gaard, Askov Folkehøjskole, hvor der holdtes Pigeskole, saa jeg var sammen med 90 unge Kvinder, Tislund Stenen ved Folding Kirke, Skibelund Krat og Munkebjerg, som den Gang endnu ikke var opdaget. Et vistIndtryk gjorde det paa mig, at de 9 slevigske Sogne, som var forblevet ved Danmark, gennemgaaende var tysksindede, og at der i Vamdrup herskede et alt for godt Forhold imellem de danske og tyske Told og Jernbaneembedsmænd. I Vamdrup Kro var forholdene meget tarvelige, og da jeg overnattede der, blev jeg Kl. 3 om Morgenen noget forskrækket ved at en ” Mand kom ind i mit Værelse og begyndte at klæde sig af. Jeg fik ham i en Fart gennet ud og beklagede mig den næste Morgen til Værten om denne Forstyrelse. Manden havde dog været i sin gode Ret, ti det var en Jernbanemand, som plejede at sove i mit Værelse.

Fra Foldingbro gjorde jeg en lille Udflugt i det slesvigske og fik her at vide, at ikke faa dansk sindede Familier talte tysk. Imens jeg saaledes færdedes i Jylland, **holdt min Svoger Wilh. B. Bryllup i København med Marie Wulff, hvorved ogsaa Louise var tilstede. Vi var dog ikke glade over dette Giftemaal, ti vi frygtede for at Ægteskabet vilde blive mindre lykkeligt. Han skulde være Kappellan hos sin Far og byggede sig et lille Hus nær Præstegaarden.**

Under mit Ophold i Vejle aflagde jeg Besøg hos Louises Fætter Otto Petersen paa Skovgaard, nær Jelling og da han hørte, at jeg skulde til Lejren i Hald inviterede han Louise med Børnene til at komme over til ham i den Tid, hvad vi med Glæde tog imod.

Efter Hjemkomsten til København fik jeg travlt med at skrive (26-4)

Rapprt og med at forberede til Lejren og til Skovgaard. De 6 Uger jeg tilbragte i Hald som Divisionsadjutant blev uforglemmelige for mig og udviklede mig i høj Grad i taktisk Henseende. Lejerchef var General Neergaard. Stabschef Oberst Fog, Souschef Kaptejn Holbech. Adjudanterne, foruden mig, Løjtnanterne, Halbøll og Christensen. Chef i Hovedkvarteret Løjtnant Kjær. Divisionslejren var i Skoven, men vi spiste som Regel i Messe Nr. 1. Det vilde blive for langt at skildre alle mine Lejroplevelser og skal kun anføre, at

Oberst Fog meget ofte beordrede mig til at følge ham paa sine Rideture, samt at Kaptejn Halbæk tog sin Opgave som Souschef vel let, saaledes at vi Adjudanter som Regel maatte forelægge Sagerne af alment Indhold til Stabschefen, hvad denne blev vred over, da vi manglede Rutine. Under Brigadeøvelserne blev jeg Adjudant hos den ene Brigadechef Oberst Stricker, Stabschef Kapt. Vestergaard og disse Øvelser der endte med langt udgaaende Bevægelser, saa vi maatte ????? om Natten, var meget lærerige, og gav mig et godt Indblik i Fodfolkets Kamp.

En Søndag fik jeg Besøg af Louise og Ma??? Petersen, der ogsaa boede paa Skovgaard, og dette var en stor Glæde for mig. Kun Skabe, at den sidste led saa meget af Tandpine, at hun slet ikke kunde nyde den skønne Natur ved Hald.

Intet har gjort et stærkere Indtryk paa mig end om Aftenen, naar det var Fuldmaane, at spasere paa de høje Skovbakker, og derfra at betragte den nedenfor liggende Lejr med sit brogede Liv. Nedenfor gives et par Skizser. ~~xxxxxxxxxx~~

Blandt mine Kannerater syntes jeg bedst om Lt. Kjær, med hvem jef red adskillige Ture i den smukke Omegn. Lt. Holbøll brød jeg mig mindre om, da han var en Del forkælet og troede at staa langt over os andre. Han forment sig derfor berettiget til at komme 2 Gange til Taffel hos den kommanderende General for hver Gang vi kom der. Denne kunde vistnok have været flink nok, men i Terrænet var han næsten hjælpeløs, da hans svage Syn hindrede han i at se det mindste, hvorfor vi stadig maatte fortælle ham, hvad der skete, ” Stil mig lige mod Finderup Kirke ” hed det stadig. **Efter endt Lejrtur rejste jeg jeg til Skovgaard for at hente Familien. I og for sig var der meget rart, men jeg blev strax bragt i daarlig Stemning ved Meddelelsen om, at Louise havde mistet en Syæske, der indholdt alle hendes Guldsager, deriblandt en Kapsel med hendes Moders Protræt, hendes Ur et Guldarnbaand m.m.. Jeg vilde**
(27-1)

have bragt Sagen for Retten, da jeg havde Fru. Petersen's Pige fra Flensborg mistænkt, men derom ville Otto P. intet høre. Først senere fik vi Vished for at hun var Tyven, men da var hun alt kommen tilbage til Flensborg og uden for vor Rækkevidde. Den 30 Juli rejste vi tilbage til København. Men Opholdet her blev kun kort, da jeg skulde deltage i en Generalstabsrejse, medens Louise

skulde benytte min Fraværelse fra 13 August til 1. September til at besøge Haagerup Præstegaard.

Denne Generalstabsrejse, der lededes af Oberst Tvermose og foregik i det Terræn, Christensen og jeg havde recognoseret, men lig i det sydlige Jylland og det nordlige Fyen, idet en Division fra Kolding af en overlegen tysk Styrke blev tvunget tilbage til Fredericia og til Strib, hvor den senere afslog en tysk Landgang, blev meget lærerig og fornøjelig. Tvermose havde en egen Evne til at bibringe os alle Forestillingen om, at det hele var fuld Alvor. Ikke alene formeredes Stabene, som under Krigsforhold, men de lagdes ogsaa der, hvor Situationen krævede det, og dette nødvendiggjorde Indsendelse af Befal??er af Meldinger m.m., samt deres Modtagelse ved Ord??ser til enhver Tid paa Dagen. Først var Forholdet til Tyskland kun spændt, saaledes at sprede Kon??o?? indtages, men snart blev Situationen mere truende, og jeg glemmer aldrig, hvorledes Obersten efter at vi kom hjem fra en Recognosering af Kolding Stillingen med den største Alvor sagde til os, ” Mine Herrer i dette Øjeblik har jeg modtaget Telegram om, at Krigen er erklæret ”.

Der blev saa Travlhed med at koncentrere Kræfterne og min Brigade der førtes af Kapt. Kranold blev da koncentreret i Paaby, hvor vi saa for gode Ord og en rimelig Betaling maatte skaffe os Kvarter i en Gaard, hvoraf der ovenstaaende gives et Billede.

Den første Modstand ydedes af et De???? I Vamdrup, hvortil vi alle begav os, for at undersøge, hvorledes dette kunde klare sig og derefter indtoges Beredskabsstillingen ved Krybily og ved Gudsø og derefter til Fredericia. Omskibningen derefter til Strib fandt Sted den paafølgende Nat, og om Morgenen maatte saa Forsvaret af Fyens Nordkyst indrettes. Min Brigade kom til at ligge i R??le, og da Fjenden saa kort efter landsatte Tropper ved Strib blev ?? sat i Bevægelse derimod, for at tage den i Flanken. Forat fuldende Fjendens Nederlag førtes Rytterbrigaden (bestaaende af 6 Dragonunderofficerer) imod de vigende Linier. Tvermose satte sig teatralsk i Spidsen

(27-2)

for dem. Vi saa med Undren paa dette vilde Ridt, men dette fandt en brat Afslutning, ti ved at ride over en Mose, som Recognocenten havde angivet som passabel for Rytteri, blev alle Rytterne stuikkende i Dyndet, og nu vendte hele Oberstens Vrede sig mod den ulykkelige

Recognoscent Premierlt. Christensen, der som Straf maatte blive 24 Timer i Strib, for at lære at recognosere Moser.

Vi andre holdt et stort Indtog i Middelfart, ledsaget af General Stjrenholm, som kom for at inspicere Øvelsen, men af Tvermose altid holdtes paa en vis Afstand. Dermed var Rejsen forbi, og vi vendte tilbage til Kbhvn., hvor den sædvanlige Travlhed begyndte. Noget af Betydning skete der for øvrigt ikke den Vinter, **uden at Mariane begyndte at gaa i Skole hos en Familie Richter i Frederiksberg Allé. Ogsaa Julen gik stille, ti min kære Hustru ventede sig, og den 11 Januar en Søndag 1874 om Eftermiddagen fødte hun en Datter. Slev Fødslen gik forholdsvis let nok, men bagefter kom en hurtig Blodstyrning, som nær havde kostet min Hustru Livet, og hun var derefter længe svag. Mariane og Conraad var den Dag hos Kaptajn Ringsteds, der boede V?drofvej Nr. 7. Atter kom Dis over for at hjælpe os.** Udadtill begyndte jeg den Gang at udholde en ikke ringe Virksomhed ved i Bladene at tage Del i Diskussionen om Københavns Befæstning, et Spørgsmaal, der var blevet aktuelt, efterat Krigsminister Thomsen havde forelagt et Lovforslag derom i Folketinget, støttet paa en Kommissionsbetænkning af 1872, med det Resultat, at det fuldstændig begravedes under en Haanlatter. I militær Kredse ansaa man det da for nødvendigt at oplyse Befolkningen om denne Foranstaltnings Nødvendighed og en Kreds af Officerer, Balmson, Güldenchrone, Koefod, Mülertz, Schou og Madsen og N.P. Jensen traadte da sammen for at drøfte, hvad der skulde skrives. Jeg var ikke til det første Møde fordi baade Balmson og Güldenchrone erklærede ikke at kunde lide mig, men Madsen holdt fast paa at jeg skulde med og i et nyt Møde erklærede jeg mig da villig til at give et Udkast til en Pjece om Københavns permanente Befæstning. Den udarbejdedes i Foraaret 1874 og blev fuldstændig godkendt af de andre Herre, hvorefter N.P. Jensen tilføjede nogle sider om Befæstningsspørgsmaalet. Derefter udkom den paa Trydes Forlag, under Mærket ” Miles” og vakte en ikke ringe Opsigt, ligesom den gav Anledning til en Del Discussion.

Imidlertid var Louise blevet saa nogenlunde rask, saaledes at vor lille Pige den 20 Februar (1874) havde kunnet døbes, og fik Navnet Gerda. Desuden var jeg fra d. 1 Nov. 1873 blevet Adjudant hos General Stjernholm, hvorved jeg fik Hest og Hestepasser, hvilken

sidste blev en god Hjælp i Huset. Min Stilling j' hos General Stjernholm blev meget behagelig, ti han var en overlegen Personlighed med stor Krigserfaring, og det morede han at fortælle om sine Oplevelser eller at discutere forskellige Sprogmaader med mig, navnlig Københavns Befæstning, hvoraf han var en Modstander, da han ikke troede paa at Byens Befolkning vilde medvirke ved Forsvaret, men kun vilde være en Klods om Benet paa de militære. Den eneste Vanskelighed, jeg havde i min Stilling var Forholdet til Oberst Tvermose, ti jeg kunde kun daarligt finde mig i, at han behandlede min General saa overlegent, saa jeg støttede denne i at optræde mere selvstændigt. Selve Tjenesten var imidlertid i høj Grad behagelig, da jeg kom i personligt Forhold til alle Generalstabens og Adjutantstabens Offid'cerer. Megen Glæde havde jeg ogsaa af at sidde i Stue med Intendant Hersleb, der var særdeles vanlig imod mig. Ogsaa Forholdet til Chefen for topagrafisk Afdeling, Oberst Klingse(y)?, min gamle Lærer, var altid godt, og henlede han paa elskværdig Maade Opmærksomheden paa de Fejl jeg begik i Dansk. En Dag i Foraaret sendte Krigsminister Thomsen Bud til mig, om at komme hen til ham i hans Hjen, Bülow'svej 24, Jeg var meget spændt paa, hvad han vilde mig, og blev gladeligen overrasket, da han sagde, at Ministeriet havde udset mig til at være attacheret Prins Alexander af Nederlandene – sammen med Kaptejn Hedemann af Generalstabens – der havde anmeldt sin Ankomst ved vort Hof, for at se paa Prinsesse Thyra.

Jeg fik nu travlt med at faa min Garderobe i Orden og afrejste vistnok 1 Juli, **efter at Louise og Børnene var taget til Haagerup** – med Hedemann til Korsør, hvor vi overnattede, for den næste Morgen at tage imod Prinsen der skulde indtræffe med Krigsdamperen. Det regnede stærkt, den Morgen og dette i Forbindelsen med fejl Besked, bevirkede, at vi først kom til Damperen efterat Prinsen havde passeret Toldrevisionen, hvormed Premierlt. Wagner var ham behjælpelig, saa at denne senere altid drillede mig med, at han burde have haft den mig tildelte Bekoration som Ridder af Egekroneordenen. I en Salonvogn kørte vi derefter til København, hvor jeg sluttede Bekendtskab med Prinsens Følge, en Intendant, en Kaptejn Beyermann, (Skuespilforfatter) og en Grev Hoogendorp, (Lt. I Garden) Allerede samme Dag ??? Prinsen til Audiens hos Kongen og gjorde her i sin Admiralsuniform med store Epauletter et uheldigt

Indtryk, saa han sammenlignedes med en Skildpadde. Det viste sig ogsaa, at han aandelige Evner var ringe, og at hans Adjudanter (navnlig Beyermann) drev Gæk med ham, selv naar vi fremmede var tilstede, hvad vi skulde være hele Dagen

(27-4)

(Prinsen boede paa Hotel Royal), saaledes at hans Kvalifikationer som Bejler var lidet gode.

I de følgende Dage blev der nu vist Prinsen stor Opmærksomhed fra Hoffets Side, og i al den Tid havde jeg den Fornøjelse at være med lige fra om Morgenen til om Aftenen i Kongefamiliens nærmeste Kreds. Der blev gjort mange Ture til forskellige Steder i Nordsjælland, og om Middagen spiste vi oftere paa Bernstorf, hvor vi ogsaa tilbragte forskellige Aftner, ved hvilken Lejlighed jeg indviedes i et Hasardspild, der var indrettet saaledes, at de kongelige Personer altid kunde vinde. Jeg var dog ikke tilstrækkelig indviet i Spikllets Hemmeligheder og vandt saaledes 3 Mark fra Prinsesse Thyra.

Imidlertid førtes Forhandlinger om Prinsens Ægteskab med hende. Han var meget indtaget i den unge Prinsesse, men hun gengældte ikke hans Følelser, og da han den Gang ikke var Kronprins, blev Forhandlingerne afbrudt. Prinsen blev meget bedrøvet derved og vilde nødig rejse tilbage, men omsider blev det betydet ham. At han maatte af Sted. Dermed var mit Hofliv til Ende, som varede i 8 Dage, og som i høj Grad havde interesseret mig , men tillige trættet mig, ti man maatte jo i aandelig Forstand være i Gala hele Dagen. **Kort efter afrejste jeg til Haagerup Præstegaard, hvor jeg tilbragte en fornøjelig Ferie. Vi besøgte bl.a. Glerup Gods og den berømte Have dersteds, samt Vissenbjerg, hvor Louises Mor ligger begravet.**

Efter Hjemkomsten derfra skulde jeg atter deltage i en Generalstabsøvelse, som indledes med en Rejse til Silkeborg, Himmelbjerget, Additskov og Horsens, hvor Byen gav et Bal til vor Ære. Hele Turen var meget fornøjelig og begunstigedes af det skønneste Vejr. Sleve Øvelsen begyndte atter ved Kolding, hvorfra Divisionen førtes til Stillingen ved Vejle. Derfra maatte vi retirere om Natten til Stillingen ved (Vejle) Horsens og Skanderborg. Her skulde Øvelsen ende med en stor kombineret Bevægelse fra Dover Kirke til Frueringe hvor Fjendens Angreb skulde tages i Flanken. Det var et

gyseligt Vejr den Dag, og min Brigade, der kommanderedes af Kapt. Kranold havde at holde Fjenden fast i Fronten ved Legaardslyst, hvor jeg med stor Forsigtighed tændte Kanonslagene fordi ved Kolding en Underofficer havde faaet Maven revet op ved en saadan Sprængning. Det blev en lang Ventetid her, ti Bevægelsen fra Dover til Frueringe kom ved en Misforstaaelse for sent til Udførelse, og denne benyttedes af de herværende Officerer til poetiske Udgydelser som, ” I det store Slag ved Legaardslyst, der fik Tysken rigtig Bø?st, Da(0)g, vi kunde heraf Lære, hvorledes man ej sig ad skal bære ”. Næppe var vi færdige med denne Sang, førend General Stjernholm, hvis Adjutant, jeg jo var beordrede mig, der var afgiventil Oberst Tvermose under Øvelsen, til at søge denne, og give ham Ordre
(28-1)

til at standse Øvelsen. Det var et ubehageligt Hverv, men heldigvis var det mig umuligt at finde Obersten, saa denne holdt ud, medens Generalen red til sit Kvarter. Jeg bragte Meldingen om mine forgæves Bestræbelser, og kort efter indfandt Obersten sig, der nu fik en alt andet end blid Modtagelse. Øvelsen endte saaledes i Misstemning og navnlig blev det rent galt, da Premielt. Hanner om Aftenen oplæste den digtede Sang. Tvermose rejste sig strax og holdt en Tale, hvori han vistnok indrømmede, at Øvelsen ikke kunde henregnes til Generalstabens beauxjours, men paa den anden Side dadlede den i Sangen indeholdte Kritik.

Den Vinter jeg nu gik i møde fik atter en stor Betydning for min Fremtid, saasom General Stjernholm en Dag meddelte mig at Krigsministeriet paatænkte at udsende nogle Officerer til Udlandet for at studere Befæstningsvæsenet Stanspunkt, fortrinsvis Søbefæstninger i forskellige europæiske Lande. Men vilde helst udsende ældre Officerer, men det var muligt, at jeg kunde komme i Betragtning naar jeg gennem Generalstaben indsendte et Arbejde om Panserspørgsmaalets Standpunkt til Ministeriet. Paa denne Opgave arbejdede jeg nu flittigt i Løbet af den kommende Tid, saa jeg kunde indlevere Afhandlingen i Begyndelsen af Januar 1875, og det lykkedes nu virkelig General Stjernholm at sætte igennem, ligeoverfor Ministeren General Steinmann, at jeg blev en af de 4 udvalgte. Det var dog en Tilfældighed, idet Oberst Kaufmann i sidste Øjeblik lod sig fritage for Hvervet og jeg traadte da i hans Sted.

I Marts fik jeg Ordren, der lød paa, at jeg, sammen med Kaptejn Keyper skulde berejse Vest-Europas (Dette foretrak jeg for Øst Europa) medens Kaptejn O. Blom og Premierlt. Tobiesen fik Øst-Europa tildelt. VortHverv blev nærmere præciseret, idet vi navnlig skulde undersøge, hvorledes større Søfester i Udlandet var opførte i enhver Henseende. Da jeg i den Anledning henvendte mig til Kapt. Keyper blev vi enige om at medføre en Del Værker angaaende Befæstningsvæsenet, navnlig Brialmonts, da derved vort Hverv vilde blive lettet og Bekostningen derved ikke vedrørte os. Forinden vor Afrejse gav General Steinmann en Middag for os i sit Hjem og forsynet med de nødvendige Anbefalinger (saaledes en fra General Thomsen til den franske Oberst Fay, ansat i Generalstaben) drog vi den 31 Marts med Aftentoget af sted til Fredericia og Hamborg. Det var endnu komplet Vinter, saa Forbindelsen med Kiel ej kunde bruges.

Jeg behøver ikke at skildre den Tilfredsstillelse jeg følte, ved saaledes at faa tildelt et meget vigtig og interssant Hverv, der kom til at strække sig over et Tidsrum af 4½ Maaned og hvorved jeg erholdt en Udvikling

(28-2)

som har været til Gavn for mig hele Livet. **Det smertede mig dog at maatte lade Louise med Børnene blive ene tilbage, men som oftere før besluttede hun snart at rejse over til Haagerup Præstegaard.**

Det vilde blive for vidtløftigt her at omtale, hvad jeg oplevede paa denne vidunderlige Rejse, saameget mere, som mine Dagbøger fra den Tid forefindes, jeg indskrænker mig derfor til at nedskrive enkelte Hovedindtryk. Hvad da først min Rejsekammerat Kaptejn Keyper angaar saa var han et elskværdigt gudefrygtigt og dygtigt Menneske, i høj Grad paalidelig og støt, men tillige noget ubevægelig og sindig. Vi kom altid udmærket ud af det sammen, og der faldt aldrig et(ondt) Ord imellem os, men ved min Ivrighed, Ungdommelighed og Rastløshed, var jeg ham sikkert ofte til Besvær, navnlig da jeg strax to Kommandon m. H.T. Alt hvad der angik Planlæggelsen for hver Dag og Pengevæsenet.

Efter at have overnattet i Hamborg, hvor vi besøgte Generalkonsul Pontoppidan og Colm, kom vi den 2 April til Paris, hvor det allerede

var helt sommerligt, i det Kastanietræet var udsprunget. Vi tog ind i Hotel de haulés Alpes og henvendte os først til Firmaet ”Forges at Cl??tiers de la Mediterranie ” idet Gesandten lod os vide, at der vilde hengaa nogen Tid, inden Krigsministeriet vilde opfylde vort Ønske om at besøge Paris’s nye Befæstning. Det nævnte Firma, der havde (fabrikker) i Marseille og le Hâvre samt ved Toulon (la Seyne) ønskede nemlig at træde i nærmere Forbindelse med os, af Hensyn til en mulig Leverance af Panserplader. Det gjorde derfor strax megen Stads af os, inviterede os til en flot Frokost med Æsters og Champagne og førte os om Aftenen til Bal mabille, hvor jeg for første Gang saa Da?????????+ og dens Optræden. Under de derpaa følgende alvorlige Forhandlinger blev det meddelt os at et, paa la Seyne bygget brasiliansk Panserskib, med det første skulde foretage sin første Prøvetur paa T?ulons Rhod, ved hvilken Lejlighed der ogsaa skulde skydes med 2 Vavasseur Kanoner, der ladedes hydraulisk, og man anmodede os om, at rejse ned til Toulon for at være tilstede. Det var rigtignok en lang Rejse, men Udsigten til denne herlige Tur var alt for fristende til at vi kunde sige Nej, og saaledes afrejste vi alt d. 6 April over Dijon til Lyon, en herlig Jernbanetur, som

Jeg altid vil mindes med Glæde. For rigtig at kunde nyde hele Rejsen til Marseille. Købte vi Guide Joau??e, ” De Paris á Lyon og de Lyon á la Mediterranie ” , hvilke to Bind give fornøden Oplysning om de Egne, man paa denne Rejse kører igennem. Det første vi gjorde i Lyon, var at bestige Taarnet ved Kirken Notre Dame de Fournie’s res hvorfra man har en pragtfuld Udsigt, ikke alene over Byen, men over (28-3)

Hele Saone Dalen, Mont d’Or i Vest, Alperne i Øst. Det var Aftenstid, da vi kom derop, og aldrig glemmer jeg det herlige Landskab, som viste sig for os, navnlig gjorde Synet af den mægtige Alpekæde, med sine Snetoppe deriblandt Mont blanc et vidunderligt Indtryk paa mig, og selv Kayper maatte indrømme, at Synet nok var Ulejligheden værd. Naar vi standsede i Lyon var Grunden den, at man paa Hovedkontoret for F. ? Ch. D.I.M. havde ønsket, at vi skulde besøge Fabrikken Marril ??? i Rive de Gier, der leverede Panserplader til Skibene i la Seyne, og saaledes rejste vi derhen den næste Dag og blev festlig modtaget af Direktøren, der viste os hele Fabrikken.

Saaledes afrejste vi først den 8e April fra Lyon til Marseille, en tur vi begyndte om Morgenen, saa vi nød atter Udsigten fra Kupévinduet paa de herlige Egne vi passerede. Mest frapperede mig det yppige Planteliv, de blomstrende Mandeltræer, og de mægtige Bjerge, deriblandt M. Ventoux ved Orange og dernæst Byen Avignon med sine rige Minder, Arles, Crauslitton og Etang de Berre. Efter at have passeret en 4638 Meter lang Tunnel ved Nerthe, bredte Middelhavet sig ud for os og kort efter, var vi i Marseille. Det der strax slog os her, var den lysende varme Sol, de mægtige Cactus og en ukendt Vegetation, og i stor Begejstring kørte vi til vort Hotel i Rue Cannebieres, hvor vi for 3,50 Frs pr. p. fik et udmærket Værelse paa 1. Sal til Gaden. I Marseille var meget at se (se Guide Joaune), men først besteg vi Taarnet paa Notre Dame de la Garde, hvorfra vi atter havde en herlig Udsigt over Byen; det var imidlertid en drøj Tur og Keyper var næppe glad ved den. Imidlertid vinkede Forretningerne os, og vi meldte os altsaa hos Direktøren for Etablissementet F. et Ch. de l. M. Modtagelsen her var kølig, ti Mr le Moine var ikke fornøjet med at Direktionen i Paris havde sendt os derned. Imidlertid var han jo nødt til at være os behjælpelig og viste os Maskinfabrikken, ligesom han gav os et Anbefalingsbrev til M. Barrel, Ingeniør for Dokkerne i Marseille, hvilke vi ved hans Hjælp fik at se, ligesom denne ogsaa forærede os et meget kostbart Værk angaaende alle Byens nye Havneanlæg. Vi fik dernæst at vide, at Prøven med Solimoes skulde finde Sted den 14^e April, hvilken Dag vi altsaa maatte være i Toulon. Vi havde altsaa nogle Dage fuldstændig til vor Raadighed; og ved at studere Guide Joaune var vi i den Grad blevne betagne af Nizza's og Omegns smukke Omgivelser, at vi besluttede at benytte Ventetiden til at gøre en Udflugt derhen. Vi afrejste derfor d. 11^e April direkte til Nizza med sine dejlige Palmer, de høje Bjerge, Promenaden og det yppige Liv. Strax efter at have spist paa Hotellet, gjorde vi en Tur (28-4)

til Villefranche, omendskønt Luften var trykkende, da der herskede Sirocco. Den næste Dag besluttede vi at gøre Turen til Monaco, ikke pr. Bane, men ad route de la Corniche pr Landauer, den smukkeste Køretur jeg nogensinde har haft. Vejen bugter sig indtil 1000 Fod over Havet igennem Olivenskov. Saa viste sig paa den ene Side det dejlige Middelhav og dens klipperevne Kyst med Byen Eze, samt helt

i det fjerne Corsika og til venstre Søalpernes snedækte Bjærgtoppe der fortegnede sig herligt mod den azurblaa Himmel. Over la Tourbil naaede vi omsider Monaco og spiste en dyr Frokost i Spillesalen uden at røre Roulettebordet; thi vi foretrak at færdes i den herlige Have, og i selve Byen Monaco. Tilbagevejen var mindre skøn ti saa var Vejret blevet graat og af Sparsommelighedshensyn spiste vi saa i Nizza paa en daarlig italiensk Restaurant, hvad der bekom os daarligt. Den næste Dag søgte vi opad Bjergene, kørte til en idyllisk Dal, Grotten St. André, men rejste derefter ved Middagstid til Toulon. Sejladsen med Solimoes begyndte den 14' April Kl 9 om Morgenen, og ombord var en Mængde høje Marine or Artilleriofficerer for hvem, vi dog ikke blev præsenterede. Kursen sattes mod de hyeriske Øer, og det var for os som et Æventyr at sejle paa Middelhavet i det herligste Vejr og under saa aparte Omgivelser. Mest interesse havde jeg af at overvære Skydningen med Skibets Kanoner, der betjentes hydraulisk af selve Armstrongs Konstruktør Mr Renotte, som jeg her saa for første Gang. Jeg var saa ivrig, at jeg ikke tog mig iagt for Krudtslammen, der med Viskeren sprøjtedes ud af løbet og ganske ødelagde min nye Sommerfrakke. Med Keypers Billigelse blev den nye Frakke, jeg maatte anskaffe mig, sat paa Statens Regning. Til Frokosten, som gaves om Bord blev vi ikke inviterede, hvad vi fandt uforskammet, og vor Stemning blev ikke bedre, da le Moyne, efter at have spist, kom hen til mig og sagde: "Est ce que vous avez faim Monsieur", hvortil jeg svarede "Oui Monsieur" og han bad os da gaa med ned og se om der var blevet noget til Rest. Kl 3 var Sejladsen til Ende og Skydningen forbi og gjorde vi os til Gode paa Hotellet. Den næste Dag kørte vi til la Seyne's Skibsværft, og fik da tillige Lejlighed til at se de Steder, hvorfra Napoleon, som ung Kaptajn havde rettet sit Hovedangreb mod Fæstningen. Om Eftermiddagen klavrede vi op ad Bjærget Mont Pharaon, der krones af et Fort og fra dette 600 Meter høje Punkt havde vi en herlig Udsigt over Middelhavet, hvor den franske Flaade holdt Øvelser, ialt 14 Panserskibe. Oppe paa Bjærget traf vi atter Mr. Rendte, og hans Søster, men kom

(29-1)

dog ikke i Samtale med dem. For at afkorte Vejen lod vi os glide et langt Stykke nedad Bjerget i løse Rullesten. Jeg har stadig beundret min Skomager, ti mit Fodtøj modstod virkelig denne Rutchetur

vidunderlig godt. Den 17 rejste vi tilbage til Marseille. Her gjorde vi endnu en lille Sejl tur til Chateau d'If, hvor der forevistes os det Hul, hvorigennem Greven af Monte Christo (se Alex. Dumas' Roman) var brudt ud og derpaa havde styrtet sig i Havet. - Efter at have taget Afsked med vore nye Bekendte dersteds, rejste vi den 18 April tilbage til Paris, hvor vi ankom d. 19' om Morgenen, uden at vi oplevede noget særligt. Men hele Turen til Middelhavet har altid staaet for mig som noget af det herligste jeg har oplevet.

Et nyt Afsnit i vor Rejse begyndte nu, idet der skulde arbejdes med Kraft for at faa Paris Befæstning at se, og vi opsøgte derfor strax vor Gesandt, Grev Moltke, der dog tvivlede om, at Tilladelsen vilde blive givet; han lovede dog den 21' personlig at ville præsentere os for Krigsministeren, General de Cissey, en Mand paa over de 70, men veltjent fra Krigen 1870. I denne var han blevet saaret og fangen og havde tilbragt en Del af sit Fangenskab i Grevind3 Moltkes Faders Hjem (en sachisk Greve) hvor han mødte megen Venlighed. Han følte sig altsaa Greven forpligtet og lovede os derfor ogsaa, at han vilde gøre alt, for at lette os vort Hverv i selve Paris, hvorimod han nægtede os Adgang til Fæstningerne i det østlige Frankrig, i hvert Fald maatte han først tale med Marchal Mac. Mahon (Præsidenten) derom. For at den Tilladelse der vilde blive givet os, til at besøge enkelte Forter i Paris' Omegn, ikke skulde afføde ubehagelige Konsekvenser for Regeringen, maatte vi forøvrigt højtideligt love, ikke at slutte Forbindelser med andre franske Officerer end dem, der officielt fik Underretning om den givne Tilladelse, eller at give Møde i Officersforeninger.

Forhandlingerne førtes mellem Cissey og mig, da Keyper ikke kunne opfatte det franske Sprog eller udtrykke sig deri med fornøden Hurtighed, saa Cissey strax opgav enhver Samtale med ham. Vi blev henviste til Chefen for de nye Fæstningsanlæg omkring Paris, General Dubost, og dermed var Audiensen forbi.

Imidlertid var der endnu en lang Vej at gaa, inden den skriftlige Tilladelse kom os i Hænde, og denne Tid benyttedes paa forskellig Maade. Ikke alene besøgte vi forskellige Etablissementer, Artilleriautoriteterne i Marineministeriet (Oberst Berge) og Oberst Fay, der præsenterede

(29-2)

os for General de Rivière, den store Mand, under hvem Ingeniørvæsenet i Kuut var henlagt; tillige aflagde vi Besøg mange Steder, som Jardin des Plantes, Louvre, Pantheon, Invalidehotellet, Palais de l'Industrie, Theatret, Operaen o.s.v. o.s.v.

Ligeledes blev vi inviterede til en Soiré som Krigsministeren gav, men vor tarvelige Uniform gjorde her saa lidt Lykke, at Gesandten derefter "glemte" at præsentere os for Marechal Mac Mahon, saa vi ikke blev bedte til hans Soiré, hvad vi var temmelig kede af..

Til Gengæld havde vi megen Fornøjelse af at blive bedte til en Déjeuner hos Oberst Fay, hvis Hjem var meget elegant og dannet, medens hans to unge Døtre var nydelige og underholdende. Vi fik her et godt Indtryk af et rigtig dannet fransk Hjem.

Jeg privat opsøgte min Onkel Adrian, hvis Kone var død, og hvis Børn var sendte til Holland. Han hørte nu desværre til de deklasserede, og bad mig endogsaa om et Laan paa 20 Frcs, hvilket jeg ikke fandt Anledning til at yde. Helt paa Kant kom jeg med ham, en Søndag da jeg ikke holdt en Aftale om at gaa ud med ham, idet Kneppelhouts inviterede mig til at være sammen med dem hele Dagen, og jeg ikke i Tide kunne faa sendt Afbud. Vi kørte fra Paris til Versailles, spiste Frokost der, og kom henad 6 tilbage til Byen, hvor vi spiste en lille Middag, der maatte betales med 135 frcs; det blev en fornøjelig Dag i behageligt Selskab og smukke Omgivelser, og da jeg vidste, at min Rejse ogsaa gjaldt Holland, blev Aftalen, at jeg skulde opsøge dem paa Hemelsche Berg.

Endelig kom da den skriftlige Tilladelse til at se Paris' Forter i hvilken Anledning vi meldte os til General Dubost, der anviste os, hvorledes vi ved Hjælp af Jernbane og Omnibus kunde komme derud; jeg gjorde dog strax gældende ligeoverfor Keyper, at vi skulde gøre disse Ture pr Wienervogn, hvad der vilde give os større Anseelse, og saaledes tog vi den 30' April til Fort St Cyr, der byggedes af en Alsasser, Kapt Derendinger under Tilsyn af en Major.

Begge spiste Frokost, da vi ankom og bad os til Bords, hvorefter Kaptajnen bemærkede: Naar De kommer her, er det for at faa nøjagtige Tegninger af Fortet. Jeg har selv været sendt til Udlandet, og jeg skal sørge for, at De faar dem. Under et eller andet Paaskud fik han nu Majoren fjærnet, og lukkede os inde paa Kontoret sammen med en Underofficer, der efterkom alle vore Anmodninger, og vi sad

nu og kopierede alle Tegninger i løbet af de ca 3 Timer Majoren lod os have Fred. Hans Tilbagekomst blev i Tide anmeldt, saa vi kunde (29-3)

pakke vore Sager sammen; men Manden var meget forbavset over, at vi havde behøvet saa lang Tid til at se os om paa Byggepladsen. Den næste Dag kørte vi atter ud til St. Cyr, nærmest for at takke Kaptajnen, og bede ham til Middag, men han var nu meget afvisende og expederede os snarest ud til Fort Bois d'Arcy, der byggedes af en Løjtnant. Vi tilbød denne, der præsenteredes for os i St. Cyr at køre ham ud til sit Fort, og han blev saa imponeret af vor Flothed, at han ogsaa paa Kontoret trak alle Tegninger frem, som Keyper derefter med stor Sindsro kopierede, mens jeg i en Times Tid holdt Manden hen med Snak. Omsider blev han dog saa urolig, at jeg raabte til Keyper: Hold nu op, den gaar ikke længere. Tegningerne blev saa pakkede sammen, og vi kørte veltilfredse tilbage til Paris. Den næste Dag, Søndag, tog vi til Versailles, hvor der var stor Springvandsforestilling, hvilken imod de lyse Lindetræer i herligt Solskinsvejr tog sig prægtigt ud. Vi traf atter vor Kaptajn fra St. Cyr, men han undgik os med saa megen Bestemthed, at vi ikke turde nærme os, og han vilde ikke paany mindes om, at han egentlig havde forsømt sin Pligt. Ogsaa andet Steds fulgte Heldet os, saaledes da vi besøgte Fort Chatillon. Chefen var her, i det Øjeblik vi kom derud, saa optaget, at han bad os selv gaa omkring, idet han samtidig overrakte os en Tegning af Fortet til Vejledning. Istedet for at bese Fortet, skyndte vi os hen til en neden for dette liggende Kro, hvor vi tog en Kopi, og efter at den var færdig, vendte vi tilbage til Fortet for at tilbagelevere Originalen. Andre Steder, som ved Domont, blev vi som Danske betragtede som Frankrigs gamle Allierede og fik alle de oplysninger vi ønskede. Kort sagt, det lykkedes os i Løbet af 14 Dage at tilvejebringe et fuldstændigt Materiale til Paris' nye Befæstning og havde desuden lært de ledende Anskuelser paa Fæstningsbygningens Omraade at kende.

Endnu gjorde jeg en Udflugt til Krudtværket le Bouchet og til Fortet Vinunnes sammen med Oberst Berge's Adjudant Meunier, senere kommanderende General, ligesom ogsaa til Compagniet Fives Lille's Fabrikker i Paris. Med General Rivière havde vi mange Samtaler, og flere Gange trængte jeg paa, for at faa Lov til at rejse til Østgrænsen, men omsider brød han bestemt af og sagde: det er umuligt, vi

kommer snart til at armere Forterne her; det er bedst, De rejser nu. Først bagefter fik vi at vide, at Forholdet til Tyskland var blevet meget spændt, at Bismarck endogsaa vilde knuse Frankrig forinden det var kommet helt til Kræfter, men standsedes i sit Forehavende (29-4)

af Kejser Alexander III.

Den 18 Maj afrejste vi derfor fra Paris, da vort Hverv der maatte betragtes som endt, og ifølge Anmodning fra F. et Ch. d. l. M. gik Turen til Havre for at se Firmaets derværende Fabrik. Vi besluttede at standse en Dag i Rouen, hvad der nok var Umagen værd, thi ikke alene ligger den meget smukt ved Seinen, men den har en vidunderlig Arkitektur, smukke Kirker og Bygninger, samt mange historiske Minder. Den næste Dag kom vi til le Havre, der ogsaa frembyder meget af Interesse, navnlig fordi det er en vigtig Handelsby, hvis Havn kun er tilgængelig ved Flodtid, og derfor må holdes spærret ved Sluser under Ebbetid.

Fabrikken her var ikke videre stor men Ingeniør Canet, der ledede den var en interessant Mand, der senere skulde blive verdensberømt. Fra le Havre rejste vi over Amiens til Lille, hvor vi ogsaa opholdt os en Dag, og derfra gik saa Turen om Natten over Dover - Calais til London, hvor vi ankom Kl 6 om Morgenen. Vi havde først tænkt os at indlogere os i Soho Hotel, men Forholdene her var saa tarvelige at vi maatte søge et andet Logis, og landede da omsider i et Pensionat, hvor vi dog kun forblev i kort Tid. Strax efter Ankomsten meldte vi os hos Gesandten, General Bülow, der mente, at der vilde hengaa nogen Tid inden vi fik den officielle Tilladelse til at se nogle Befæstninger, og han medgav os et Introduktionskort til Krigsministeriets Ingeniørchef. Han raadede os derfor til at hjælpe os selv og til at benytte Ventetiden paa bedste Maade. Da jeg sidst var i London, havde det været lutter Taage, nu var det straalende Solskin, og Byen tog sig prægtigt ud, og der var meget at se saavel paa Musæer eller Teatrene. Vi var saaledes i Hyde Park, Crystal Palace, Richmond, Windsor, Hampton Court, o.s.v. hørte Christina Nilsson, Trebelli, Adelina Patti, besøgte National Gallery, Tower, British Museum o.s.v. og hvad Arbejdet angaar, saa blev vi efterhaanden kendte med Forholdene i det engelske Krigsministerium, saa vi opnaaede at faa Kort til Woolwich, hvor vi var mange Gange, (her traf jeg Kapt. Jöhncke af Marinen, den senere Marineminister, og

hjalp ham med at spionere i Torpedoafdelingen, saa han fik en Hemmelighed at vide, medens jeg afledte vor Førers Opmærksomhed ved Samtale) Adgang til Schewburnpress o.s.v. saaledes som det er beskrevet i min Dagbog. Ogsaa kom vi i Berøring med Armstrongs Repræsentant Mr Rendel, en Broder til Ingeniøren, og den første raadede os da til at rejse til Newcastle for der at studere Fabriken, dels at tale med

(30-1)

de derværende betydelige Personligheder Kaptajn Noble og Mr. Rendel om de Spørgsmaal, vi havde at undersøge. Saasart Tilladelsen til at bese Fæstningsværkerne i Plymouth og Portsmouthvar kommet os i Hænde besluttede vi derfor at drage fra London, hvor Opholdet i den varme Sommertid jo ikke var saa morsom. Desuden var Keyper blevet mig noget utro. Hans Kone, der er meget ivrig i Missionens Tjeneste, havde faaet det Hverv, at undersøge forskellige kirkelige Forhold i London, og i Slutningen af Maj ankom hun med Damper dertil fra Hamborg. Det var jo ikke sa let at faa opspurgt, hvor Damperen lagde til og hvad Tid den kom, og i bestræbelserne i saa Henseende paa Toldboden blev det noget sent paa Dagen. Da vi saa gik derfra og vandrede i en Gade nær Themsen, kom en Politibetjent hen til mig og anmodede os høfligst om at følge ham, hvis vi ikke vilde risikere at blive udplyndrede og kastede i Themsen. Den følgende Dag afhentede vi saa Fru Keyper ved et Værft nær Floden, og der var stor Glæde over Gensynet, men naturligvis var jeg nu mere tilovers.

Den 8^e Juni med Toget Kl. 9 (The flying Scotchman) tog Keyper og jeg til Newcastle. Skønt vi kørte paa 1ste Klasse var Vognen meget daarlig, og rystede forfærdeligt med den 10 Mils Fart, Toget havde. Det første Stoppested var York, 20 Mil fra London, hvor vi havde et saa langt Ophold, at vi kunde bese Domkirken, men saa gik det videre gennem interessante Egne til Newcastle, hvor vi kom Kl 4 efter at have tilbagelagt 60 Mil. Den følgende Dag saa vi Armstrongs berømte Fabrik under Rendels Ledelse, og vi gjorde nu hans personlige Bekendtskab, medens Lord Armstrong derimod ikke var tilgængelig.

Dagen sluttedes med en Middag hos Rendel i dennes Familiekreds og efter Bordet bad hans Søster mig spille lidt paa Orglet. Jeg foredrog da bl.a. Psalmen ”Her vil ties, her vil vies”, hvilken gjorde et saadant

Indtryk paa de tilstedeværende, at den Afstand, man hidtil havde holdt os paa pludselig svandt bort. Nu blev vi til kære Gæster, og bad man os endelig blive endnu nogle Dage. Dette kunde vi ikke, men for at udnytte den resterende Tid, arrangeredes den næste Morgen Kl 9 en interessant Køretur til Armstrongs Park med paafølgende Lunch, ved hvilken jeg gjorde Bekendtskab med Kaptajn A Noble en fremragende Videnskabsmand.

Saa slog Afskedstimen, og Kl 4 drog vi sammen med Fru K. der kom fra London, til Edinbough, idet vi havde planlagt en lille Rejse til de skotske Højlande. Jernbaneturen igennem Skotland dertil havde vi lovet os meget af, men blev dog lidt skuffede, idet

(30-2)

Eggen overalt manglede Farve, selv Slottene tog sig ikke ud, fordi Bygningsmaterialet var for graat. Derimod glædede vi os over de blomstrende Syrener og Guldregn i det dejlige Foraarsvejr, lige siden vi kom til Lyon, havde det jo været Foraar. Edinbough gjorde strax et imponerende Indtryk paa os, ikke mindst Walter Scotts' store Monument, ligeoverfor hvilket vi boede, men forøvrigt var vi for trætte til at gaa meget omkring. Tidlig den næste Morgen var jeg derimod paa Færde, og overlod Ægteparret til sig selv. Jeg besøgte Arthur's Seat, Holy Road Castle med sine mange Minder og Edinbough Castle, og blev ligesom betaget af Byens Skønhed og Fortidens Begivenheder. Da jeg Kl 11 kom tilbage til Hotellet var Keypers netop i færd med at staa op, men skyndte da paa dem, ti, sagde jeg: det er umuligt at rejse fra Edinbough, uden at have set den.

Saaledes gjorde vi først en Køretur, inden vi om Eftermiddagen tog til Stirling, og derfra videre til Trossachs Hotel. Her var vi midt i Høj Skotland, og jeg nød om Aftenen en Spaseretur ad Vejen forbi Loch Lubnaig, med Udsigten til det smukke Bjærg Ben Venue, hvilket jeg atter beundrede paa en anden Spaseretur den næste Morgen. Strax efter Frokosten den Dag, tog vi saa med Coach gennem "the Trossachs" til Loch Kathrine med Ellens Isle, hvorfra en lille Damper skulde føre os videre til Loch Lomond. Paa det derværende Hotel, hvor vi ventede noget, blev vi pludselig tiltalte paa Dansk af en Herre, der viste sig at være Grosserer Rømler fra Hull. Han blev saa betaget af at træffe Landsmænd, at han, skønt kommende fra Glasgow tilbød at følge med tilbage dertil, for at nyde vort Selskab,

og vi havde i ham en brillant Fører og en fornøjelig Rejsefælle. Det saa en lang Tid truende ud med Regn paa Bjærgene, men Skyerne trak bort, og ved Foden af Ben Lomond besluttedes saa at bestige dette Bjærg, hvorfra vi havde en herlig Udsigt helt hen til Irland. Efter en vel anvendt Dag kom vi om Aftenen til Glasgow, hvor vi styrkede os ved en bedre Middag, og dermed var Skotlands Rejsen til Ende. Den næste Dag var det Søndag, som holdes strængt i Skotland, saa Rømler var Aftenen forinden taget tilbage til Edinborough, for ikke at sidde fast. Der gaar nemlig ingen Tog i Landet om Søndagen, undtagen Iltoget til London for Brevenes Skyld. Da vi paa Hotellet gav til Kende, at vi vilde rejse med dette (ti den næste Dag, skulde vi melde os i Plymouth blev man der meget bestyrtet, ti, sagdes der, vor Bagage kunde ikke blive besørget. For dobbelt Betaling fik vi dog omsider fat paa en

(30-3)

Droske, og naaede tidsnok Jernbanestationen, hvor der slet ingen Mennesker var, saa at vi foreløbig blev de eneste Passagerer med Toget. Med Lynets Fart drog vi nu atter syd paa igennem triste Egne. Fra Carlisle fik vi dog passagerer med, og nu gik det igennem kulrige Egne, saa Himlen oplystes af et flammende Skær forbi Liverpool til Manchester, hvor vi sagde Farvel til Fru Keyper, medens vi med noget Besvær fandt det Tog, fulgt af en Mand med vor Bagage, der skulde bringe os til Plymouth. Det blev en lang Natterejse over Bristol og Exeter, men kl 11 Fmd d. 14 Juni ankom vi omsider til vort Bestemmelsessted, hvor vi, efter at have gjort os i Stand, meldte os til General Smyth, der henviste os til den højstkommanderende Ingeniørofficer Sir Henry Treeling. Det var nu forbi med det smukke Vejr, ti Atlanterhavets Skyer sendte den ene Regnbyge over os efter den anden. Dog besaa vi endnu samme Eftermiddag den berømte Park, Mount Edgecumbe med sine dejlige sydlandske Træer, medens vi den næste Dag gik i Lag med Landforterne (en Tur der blev afbrudt med en Lunch hos Sir Henry), og den paafølgende med det berømte Breakuster Fort. Det slog mig ved denne Lejlighed, at Besætningen til dette Fort i Fredstid ikke er anbragt paa dette, men paa en Kaserne tæt ved paa den nærmeste Kyst. Her havde Mandskabet det udmærket i dejlige lyse komfortable Lokaler, i hvilke end ikke et Billard manglede. Ogsaa Officerernes Kontorer var hyggelige, men de beklagede sig over deres mange Uniformer, som

de skulde slæbe om med over hele Jordkloden. Den 17^e Juni om Morgenen afrejste vi fra Plymouth til Portsmouth, hvor vi ankom Kl 3 Eftm, og strax efter meldte os hos den kom. General, Sir Hastings Doyle og Admiralen Elliot. Den første meddelte, at alt skulde være parat til os Kl. 11 næste Dag, medens den sidste henviste os til Værftschefen Admiral Mac Clintoch. Opholdet i Portsmouth varede 4 Dage, idet her var meget at se, men af Tegninger fik vi kun lidt; en Underofficer lod sig dog købe til at levere en Tegning af et Landfort; vi afrejste d. 21^e Kl 9 Fmd under Ledsagelse af M. Btuiblecomben til Øen Whigt, for at blive gjort bekendte med de derværende Befæstninger, navnlig langs the Needless. Dette var en særdeles interessant Tur, da vi om Eftermiddagen klavrede rundt i de derværende Klipper. Samme Aften rejste vi tilbage til London, hvor Keyper havde bestilt ”private Lodgings” til sig og sin Kone, jeg derimod først fra den næste Dags Morgen. Jeg troede imidlertid nok at kunne faa Tag over Hovedet, men havde ikke (31-1 NB 30-4 eksisterer ikke)

beregnet, at netop Epsom Races var bleven afholdt samme Dag. Overalt, hvor jeg derfor henvendte mig, var der fuldt optaget, og efter to Ti,ers Forsøg, da Klokken var 11½ tog jeg til Takke med et lille Rum under Taget paa Charing Cross Station Hotel, for hvilket jeg ubeset maatte betale 5 Sh. forinden. Da jeg kom derop (6^e Sal) viste det sig, at Døren ikke kunde lukkes, naar jeg strakte Benene lige ud i Sengen; desuden var der megen Uro af Piger og Kelnere, der her havde deres Værelser. Kort sagt Kl 4 opgav jeg ævred, klædte mig paa og listede ned ad Trappen, hvorpaa jeg, som en anden Stodder satte mig paa en Bænk i et nærliggende Lystanlæg, hvor jeg fik mig et Blund, indtil Kl 7, da jeg vandrede ud til mit nye Logis i Strand. De følgende Dage bragte nu megen Travlhed med i Krigsministeriet at supplere det endnu manglende Materiale.

Jeg kom derved i Forbindelse med en Mængde interessante Personligheder: Artilleristerne General Addey og hans Adjudant Major Aldersen. Oberst Campbell, og Ingeniørerne Oberst Nugent, Oberst Inglis, Major Taylor og Lt. English. Taylor havde en vis Sympati for os, da han ogsaa havde besøgt Forterne ved Paris, dog med det Resultat, at han var blevet arresteret af Gendarmeriet og vist ud af Landet. Derimod var Oberst Inglis aldeles bestemt paa ikke at give os Tegningerne over Spithead Forterne. Anmodningen herom

blev afvist med en vis Haan, idet baade han og English derpaa forlod deres Kontor, saa jeg og K. saa befippede paa hinanden. Næppe var vi kommen ud af Døren, førend det bankede paa en anden Dør, og en Herre traadte ind, som paa Dansk sagde saaledes til os: ”Jeg har hørt den sidste Samtale, og den Tort, der er overgaaet Dem, jeg samlede derfor strax de ønskede trykte Tegninger her ved Siden af, og tilbyder dem til mine Landsmænd”. Det var jo Forræderi, men vi tog imod de vigtige Aktstykker, gav Manden Mr M. et £ Sterling og nu gjaldt det at slippe velbeholdent ud af Horseguards Bygningen. Heldigvis havde jeg Sommerfrakke paa, og i denne en stor Brystlomme, men det var med bankende Hjærte, jeg passerede Skildvagten nedenfor. - Ogsaa et andet vigtigt Aktstykke angaaende Gas Checks paa Projektilerne fik jeg fat paa i Woolwich, idet det laa fremme paa et Kontor, hvor ingen Officer var tilstede, men en Underordnet, der gav mig det. Men efter disse Bedrifter ansaa vi det for bedst snarest at rejse, da vor Materialesamling var righoldig nok. Den sidste Dag, 25^e Juni besøgte jeg endnu Vavasseurs Fabrik og talte om mit Brandrør, men Fabriken havde (31-2)

intet gjort derved.

Altsaa den 25^e Juni vilde Keyper med Frue og jeg over Harwich rejse til Holland, vor næste Station; i engelske Togplaner angives Tiden Fmd eller Eftm. ved Bogstaverne p.m. (post meridiem) og am. Toget til Harwich i Forbindelse med Damperen gik i Virkeligheden p.m. men jeg havde læst a.m. og arrangerede altsaa alt paa at være Kl 6³/₄ Fmd paa Østbanegaarden, hvad der jo ikke var let, navnlig for Keypers, der maatte op Kl 5¹/₂. Stor var derfor min Flovhed, da det viste sig, at jeg havde læst galt. (Det var den eneste Fejl jeg begik under hele Rejsen). Man maatte imidlertid tage Forholdene, som de var, og søge at gøre det bedst mulige ud deraf. Først stiftede vi Bekendtskab med Londons East End i den tidlige Morgenstund, hvad der var meget interessant, men uhyggeligt, og under vor Vandring besluttede vi alligevel at tage til Harwich, og undersøge Kystbefæstningerne paa Spejdermaner. Ankommen hertil spiste vi Frokost paa et Hotel og lejede derefter en Baad, og min Dagbog vil vise, hvor dreven jeg var bleven m. H. til at recognosere Fæstningsværker, og til at gengive dem blot ved at se paa dem udvendig fra.

Om Aftenen kom vi altsaa i god Tid om Bord paa Damperen og sejlede den 27 Juni om Morgenen ind ad den nye Maas-Munding forbi Hoeck van Holland til Rotterdam, hvorfra vi pr Jernbane tog til Utrecht. Jeg havde nemlig foreslaet Keyper at tage Hovedkvarter der, hvad der ikke alene var bekvemt, men tillige satte mig i Stand til at boe hos mine Forældre. Ved hvad jeg derved sparede og havde sparet op af mine Diæter blev jeg i Stand til at lade Louise med de to ældste Børn komme til Holland, saa vi kunne være noget sammen i det gamle Hjem. Planen var nu lagt saaledes, at kort efter min Ankomst til Utrecht kunde jeg afhente min kære Hustru paa Banegaarden. Glæden over Gensynet var stor, kun blev L. forbavset over at se mig med Lorgnét, hvilken jeg havde anlagt mig i Paris, for at se tydeligere paa land Afstand. Vi fik altsaa nu en hyggelig Dag i det gamle Hjem, kun gjorde det mig ondt at se, at min Far ikke længere kunde holde sit Hovede lige, hvad der pinte og generede ham meget, at min Moder var bleven udslidt og gammel og at de 3 yngste Sønner var slet opdragne. Anna var bleven gift med Lt. Francis v. d. Oudendijk Pieterse. Ferdinand forlovet i Delft med Josefine Janitsch og Betzy den samme glade gode Person.

Opholdet i Holland bragte os i mange Henseender og ikke mindst ved at Louise var med mange fornøjelige Timer, og i tjenstlig Henseende stort Udbytte paa Grund af mine Forbindelser med Bergantius (31-3)

og andre hollandske Officerer.

Vort første Besøg gjaldt Konsul Brandt i Amsterdam den 28 Juni, for at vor Sendelse officielt kunde komme til den holl. Regerings Kundskab, og denne Tur, hvorpaa Louise ledsagede os, havde vi megen Fornøjelse af. De følgende to Dage holdt vi Hvil i Utrecht, men gjorde derpaa atter en Udflugt over Amsterdam til Haarlem, (Torsdag 1 Juli) for at høre det dejligste Orgelspil og se Frantz Hals' berømte Malerier. Først d. 2 Juli kom vi saaledes til Haag, hvor vi dog endnu ikke kunde melde os til Krigsministeren, da Consulens Skrivelse endnu ikke officielt var tilgaaet ham. Derimod tilbragte vi flere fornøjelige Timer sammen med Bergantius og Joh. Pieterse, idet vi om Aftenen besøgte Scheveningen.

Først den næste Dag kunde vi gøre Krigsministeren, Marineministeren og de forskellige Autoriteter vor Opvartning, ligesom jeg satte mig i Forbindelse med den berømte Ingeniør

Stieltjes, for ved ham at faa de nue Havnearbejder i Rotterdam og Molerne ved Yimuiden at se. Forinden Tilladelsen til at bese de forskellige Forter i Utrechter Stillingen, Amsterdam og Helder var modtaget, benyttede vi derfor Lejligheden til den 5^e Juli under Stieltjes Ledelse at besøge Fabriken Tegenoord ved Rotterdam og de derværende nye interessante Havnearbejder. Først den 6^e Juli meldte vi os til Ingeniørkommandoen i Utrecht, Major Kromhout, en interessant Personlighed, der senere blev chef for Ingeniørkorpset, og den 7^e kunde saa endelig Fortbesøgene tage deres Begyndelse; der fortsattes de følgende Par Dage.

Vi kom saaledes ogsaa til Naarden, hvor Ingeniørerne gav os en splendid Middag i Bussum. Paa Køreturen herfra til Ytrecht blev vi om Aftenen i en Skov overfaldne af et saa heftigt Tordenvejr, som jeg aldrig har set før eller siden. Fra alle Grene straaled Elektricitet, saa det formelig lyste, medens der idelig fandt Nedslag Sted i vor Nærhed. Glade var vi, da Vejret omsider sagtnede lidt.

Med Louise og Børnene gjorde jeg dernæst d. 10 Juli en interessant Tur over Arnhem til Nijmegen for at besøge Søster Anna, gift med Francis v. d. Oudendijk Pieterse, der var Premierlt. og Lærer ved Regimentsskolen. Navnlig var Køreturen fra Arnhem til Nijmegen (ved en Kro gjorde vi os til Gode med Rugbrød) og Farten over Waal interessante og ogsaa selve Byen Nijmegen frembød mange Mærkværdigheder, idet her endnu findes Minder om Karl den Store. Den 12^e Juli rejste vi til Helder for at besøge de derværende Forter, og saaledes gensaa jeg, efter 16 Aars Forløb det Sted, hvor jeg havde levet som Søkadet, og saa mine lyse Forhaabninger tilintetgjorte. Det gjorde et dybt Indtryk paa mig at se alt uforandret, ogsaa det gamle Vagtskib, det gamle Sødige og Fort Kykduin med Fyrtaarnet. Men der var saa meget at

(31-4)

bestille under Opholdet i Helder, at jeg ikke længe kunne dvæle ved Fortidsminderne. Fra Helder besøgte vi Amsterdams Værft, samt den nordhollandske Kanal gennem het Y til Yimuiden. Ingeniør Stieltjes havde stillet en Dampner til vor Raadighed og han spaserede selv med os ud paa en af de Moler der begerænser Havnen paa ca 2 Km.'s Længde ud i Havet. De var opførte af Beton og Havets Kraft fremgik deraf, at de paa Molen liggende Jernbaneskiner kunde skrælles af Svellerne og bøjes sammen som Skruestikkere.

Den 15^e Juli besøgte vi for sidste Gang Haag, paa hvilken Tur Louise var med, for at melde os til Afrejse. Saa gjorde vi endnu en Tur til Vogns til Maarn med Familien i Utrecht, og dermed var Opholdet i Holland forbi, idet den sidste Dag anvendtes til at besøge Familien Kneppelhout paa Hemelsche Berg, hvor altsaa Louise kom for 1 Gang og hvor vi blev venligt modtagne. Den 19 Juli skulde Keyper og jeg afrejse til Bryssel. Louise havde megen Lyst til at rejse med, men min Kasse tillod ikke denne nye Extraudgift, og jeg maatte altsaa skilles fra hende. Hun selv rejste med Børnene alene tilbage til Danmark idet hun til Oberhausen fik Ledsagelse af min Far, der med Ferdinand og Betzy gjorde en Udflugt til Schweiz.

Opholdet i Belgien frembød ogsaa stor Interesse for os, idet vi dog her, ligesom i Holland maatte hjælpe os selv, fordi den danske Konsul i Antwerpen v. Brockdorf, til hvem vi meldte os den første Dag, ikke mente at kunne være os til synderlig Nytte. Vi meldte os derfor selv i Krigsministeriet i Brüssel paa en anbefaling af Artilleriøverst Brun, der havde Forbindelse dersteds. Ministeren modtog os meget venligt og gav os Tilladelse til at besøge Forterne og Enceinten i Antwerpen, saavel mod Sø- som mod Landsiden. Hertil anvendte vi de følgende Par Dage, hvornæst vi den 23de om Formiddagen omsider kom i Forbindelse med den berømte Ingeniørgeneral Brialmont. Denne interesserede sig levende for Københavns Befæstning, idet han udtalte sin højeste Forbavselse over, at vi ikke forlængst var begyndt derpaa. Han udbredte derpaa et Kort over K's Omegn foran sig, og gav i Korthed en Oversigt over, hvorledes han havde tænkt sig at Befæstningen skulde se ud, ligesom han kom med mange interessante Bemærkninger bl. a.: ”En Krigsminister maa udvikle en høj Grad af Fasthed, naar (32-1)

han ligeoverfor Kamrene skal føre en Befæstning igennem”. De næste Dage besøgte vi Antwerpens Søforter, Arsenalet og Enceinten, hvorefter vi den 27 Juli vendte tilbage til Brüssel, hvor General Brialmont paany vilde modtage os. Efter en meget solid Frokost, der tog paa Kræfterne, saa Keyper strax efter Hjemkomsten maatte gaa i Seng, udviklede han sine Anskuelser for os, angaaende mange svævende Spørgsmaal, hvilken Samtale jeg strax nedskrev. Han raadede os paa det bestemteste paa Hjemvejen at besøge Griersons Fabrik i Magdeburg til hvilken han gav os en Anbefaling og ligeledes

tilraadede han os at besøge sin Svoger Nicaise, Artillerichef i Krigsministeriet, til hvilken han dog stod i et slet Forhold (Nicaise havde forført hans Søster) hvad der vistnok var Grunden til at Nicaise behandlede os mindre høfligt. Som Exempel paa godt Sammenhold i den belgiske Hær, anførte Brialmont, at den forrige Krigsminister, der var Modstander af almindelig Værnepligt og derfor ilde lidt i Hæren i Fjor i Beverloo Lejren havde indbudt 300 Officerer til Middag, havde alle sagt Nej.

De sidste Dage i Brüssel kom vi i Forbindelse med en Hr. Bardieux Agent for en større Panserfabrik, der bad os til en større Middag i sit Hjem. Konen var Flamlænderinde, og jeg talte saaledes Hollandsk med hende, hvad Manden ikke forstod, hvilket giver et godt Billede af Sprogforvirringen i Landet. Mange Rekrutter forstaar saaledes ikke et Ord Fransk, der er det officielle Sprog.

I det hele taget gjorde Belgien ikke noget heldigt Indtryk paa os, og navnlig havde vi i Antwerpen, hvor Consul Brockdorff bad os til Middag, Lejlighed til at se lidt af de sociale Forhold, der er ganske mærkelige, idet Husets Herrer altid tilbringer Aftenen ude i en Klub, medens Damerne saa samles indbyrdes hos hinanden. Tonen bliver derved lidet gemytlig, og alt er Business. Først henad den tyske Grænse bliver Menneskene mere hjertelige.

Endelig d. 29 Juli rejste vi over Hamborg - Kiel tilbage til København og indtraf her efter en Fraværelse paa 4 Maaneder. Strax efter begyndte vi paa Udarbejdelsen af Rapporten, hvortil ialt 6 Maaneder medgik, foruden over 600 Kr i Udgifter (Den var ledsaget af 254 Bilag); men næppe var vi begyndt, førend Krigsministeren ønskede at vi skulde overvære en Skydning med Montcriefske Affutager ved Horten. Jeg kom saaledes ikke til at deltage i Generalstabsøvelsen, som General Stjernholm denne Gang med Erfaringerne fra sidst, selv vilde lede, hvorfor det var ham en Streg i Regningen, at jeg atter drog af

(32-2)

Sted. - Vi rejste til Christiania over Land fra d. 16 August, den Gang en Tur paa 36 Timer (over Laxå, Karlstad, Arvika) og forundredes over, at møde et heftigt Tordenvejr, da vi kom ind i Norge, saa Lynilden slog ned og antændte en Gaard tæt ved Stationen. - Efter at have meldt os i Krigsministeriet d. 20' August, rejste vi s. D. over Drøbak og Oscarsborg til Horten, og havde her d. 21 Aug. en dejlig

Dag, idet Marinen modtog os meget venligt. (Montcrief Batteriet laa saa godt skjult at Kaptajnen paa ”Kristiania” hvormed jeg sejlede tilbage, ikke anede dets Existens). Derefter rejste vi tilbage til Christiania, hvorfra Keyper med Frue vilde gøre en Udflugt til Tinn-Sjøen og Rjukan Foss. Stor Lyst havde jeg til at være med paa denne Tur, men jeg havde ej Raad dertil, og maatte nøjes med en lille Udflugt langs Svangstrandvejen til Sundviken, hvorfra jeg næste Morgen vandrede op ad Krogkleven. Hele Turen til Sundviken var af vidunderlig Skønhed, og gjorde langt dybere Indtryk paa os end Skotlandsturen. Den 24 August skiltes jeg altsaa fra Keypers og begav mig med Dampskibet Kristiania tilbage til København. Paa denne smukke Tur havde jeg rig Lejlighed til atter i Tanken at gennemgaa de sidste 5 Maaneders herlige Liv, og det var helt underligt Søndag d. 25 August om Middagen, atter at komme hjem i de vante Forhold, som dog strax blev afbrudte ved at jeg den 27’ blev rekvireret som Tolk i Helsingør, og Louise og jeg havde der en fornøjelig Dag sammen, idet vi boede paa ”Marienlyst”.

Efteraaret gik nu med Rappportskrivning, hvilken foranledigede at jeg stadig kom sammen med Kaptajn Keyper, og dernæst blev vi begge ligesom Kapt. O Blom og Lt. Tobiesen, der havde berejst det østlige Europa, Medlemmer af en Kommission, under Chefen for Ingeniørkorpset, General Dreyer, som havde det Hverv at udarbejde Forslag til en Befæstningsplan for Danmark. I denne Kommission gik det ofte varmt til, fordi der var stærk Uenighed om Søforter skulde have Pansertaarne eller ikke. Oberst Kauffmann var en Modstander af Pansret ligesom O. Blom, medens Keyper og jeg, efter de indvundne Erfaringer bestemt krævede dets Anvendelse. I denne Strid stod General Dreyer noget vanskelig, og han udbad sig derfor Lt. Tobiesens Mening. Denne undskyldte sig med, at det var meget vanskeligt at udtale sig naar saa mange højere Officerer alt havde sagt deres Mening, hvortil Dreyer sagde: De er netop sendt ud for at danne Dem en Mening, hvilken Kommissionen

(32-3)

dog aldrig fik at vide. Paa Grund af al denne Virksomhed kunde jeg kun arbejde lidt for Generalstaben. I 1873 havde jeg udarbejdet en Fremstilling af den hollandske Hærs Ordning og det var overdraget mig derefter at bearbejde den tyske, men dette Arbejde blev aldrig fuldført.

Samme Efteraar ramtes min Onkel Byfoged H. Nyegaard i Nexø af den Ulykke, at han blev afsat fra sit Embede paa Grund af Kasseangel. Han havde altid været flot anlagt og under et Besøg i Holland, lang Tid tilbage, laant en ikke ringe Sum af Onkel Henri. Denne var misfornøjet med, at han aldrig saa Renter eller Afdrag, og Tante Marie, hans Kone, foreslog da, at overdrage Forretningen til mig, for at jeg kunde inddrive den. Selvfølgelig vilde jeg ikke indlade mig herpaa, og troede dermed Sagen ude af Verden, eftersom Gælden var over 20 Aar gammel i 1875. Min Onkel Henri havde imidlertid den Sommer overgivet Fordringen til en Sagfører, og denne havde tvunget Onkel Harald til at betale, hvad der kun var blevet muligt ved at Pengene var taget fra Embedskassen. Denne blev kort efter undersøgt, og saaledes kom Ulykken. Min Tante Petræa kom med de 4 Ældste Børn til København, idethun flyttede sammen med sin Moder. De to yngste Børn tog Paster Tranberg paa Bornholm sig af og Onkel Harald overlod hele Familien til sin egen Skæbne. Under disse for Petræa saa ulykkelige Forhold besluttede L. og jeg at tage en af Børnene, Emma, i Huset nogen Tid. Hun var ganske vist min Kusine, men fra nu af kaldte hun os Onkel og Tante, og hendes Søskende gjorde derefter det samme. Emma blev om Efteraaret angrebet af en Børnesygdom, og jeg fandt det da af Hensyn til Smittefare for vore egen Børn uforvarlig at beholde hende længere i Huset, saa hun kom tilbage til sin Mor, skønt det var hende ubelejligt. Da Petræa trængte til pekuniær Støtte for at kunne opdrage sine Børn fandt Kammerherre Fallesen, der kendte hendes Forhold, paa at skaffe hende en Lotteri kollektion, i hvilken Anledning jeg havde en Samtale med Kammerherren, der ønskede, at jeg skulde fremstille Petræa for Kongen under en Audiens, hvad jeg ogsaa gjorde. Det lykkedes virkelig at skaffe hende den attraade Kollektion, idet det dog blev betydet hende, at Forudsætningen herfor var, at hun ganske skilte sig fra Manden, hvad der ikke faldt hende svært, da hans Optræden havde været højst brutal og egenkærlig. Onkel Harald vilde ogsaa have, at jeg skulde gaa i Breche for ham, men forinden søgte

(32-4)

jeg da i Justitsministeriet Oplysninger om hans Forhold var saaledes at jeg kunde være det bekendt. En Samtale med

Departementchef Buchwaldt overtydede mig imidlertid snart om, at jeg var afsaaret fra at gøre noget for Onkel Harald, hvad denne tog mig ilde op. Han fik dog ved at henvende sig til Folketingsmand Chr. Berg en Pension paa 140 Kr. og kunde saaledes i det mindste sørge for sig selv. - Hvad mine egne pekuniære Forhold angaar, saa var disse stadig meget vanskelige, til Trods for de store Indtægter, jeg forholdsvis, havde, og navnlig viste det sig, at Huset i Lykkesholmsallé stadig trængte til Reparationer og uventede Udgifter, som jeg vanskeligt kunde bestride. Under disse Forhold optog jeg hos Vexellerer Hansen, i hvis Hus jeg var kommet, og hvis Søn nu styrede Forretningen, et Laan paa 2.000 Kr., hvilket foreløbig hjalp mig ud af Forlegenheden da jeg fik lang Henstand med at tilbagebetale Beløbet og Renten kun var 5 a 6 %. Dernæst aabnede der sig saaledes forekom det mig i det mindste, en Udsigt til at tjene Penge derved, at min Onkel Adrian i Paris henvendte sig til mig, som Agent for en rig Franskmand, der ønskede at købe store Skovstrækninger i Danmark.

I den Anledning henvendte jeg mig til Professor Frederiksen, som jeg kendte fra Wagners, og forelagde han Sagen. Professoren stod vistnok allerede selv den Gang paa svage Fødder, hvad jeg ikke vidste, og dette bevirkede, at han strax optog mit Forslag med stor Iver og spurgte, om Franskmanden kunde købe Grib Skov, der vistnok tilhørte Staten, men helst burde afhændes. Det blev nu mit Hverv at være Mellemand mellem Prof. Frederiksen og Franskmanden, der fik fuldt paalidelige Oplysninger om Skovens Træbestand m.m.. Disse tiltalte ham i den Grad, at han erklærede sig villig til Købet, selv om Summen, der forlangtes vilde gaa op i 6 á 7 Millioner Francs. Baade Onkel A og jeg glædede os til at kunne faa gode Procenter af Handelen, om jeg end ikke var blind for, at Skovens Afhænselse til en Fremmed, vilde støde paa mange Vanskeligheder; da Prof. Frederiksen dog ikke ansaa disse for uovervindelige, haabede vi paa at Sagen skulde gaa i Orden. Da brast pludselig Sæbeboblen ved Efterretningen om, at Franskmanden paa en Rejse i Spanien var forulykket med et Tog og jeg havde altsaa kun haft Ulejlighed af hele Affæren.

(33-1)

Saaledes gik Aaret 1875 omsider til Ende, et af de mest indholdsrige jeg har oplevet i ydre Henseende, og som i hvertfald havde udviklet mig paa mange Maader, og bragt mig i Forbindelse med mange interessante Personligheder i den store Militære Verden hvis Anskuelser angaaende Fæstningsvæsenets Udvikling, jeg havde lært at kende. Det kunde saaledes ikke være andet, end at jeg paa dette Omraade havde indvundet en stor Erfaring, hvilken gav mig Mod til at deltage i den offentlige Debat om Forsvarssagen, der mere og mere traadte i Forgrunden. Dette var vel ogsaa Grunden til, at Redaktøren af Tidsskriftet ” Fra Videnskabens Verden ” Prof. W. Scharling i Løbet af Vinteren 1875 – 76 opfordrede mig til at skrive en Afhandling om ”Muligheden og Nødvendigheden af Københavns Befæstning ”. I denne Afhandling, som udkom om Foraaret 1876 gjorde jeg de Synspunkter gældende, som navnlig General Brialmont havde udviklet for mig, og jeg kom saaledes til en Landbefæstning omkring København, der strakte sig helt til Vallensbæk Mose og dens Fortsættelse Porsemose, Værebrosø, Sønderløse. Netop paa det Tidspunkt fandt almindelige Valg Sted, hvorved Fæstningsspørgsmaalet traadte stærkt i Forgrunden. Venstres maritime Raadgiver Kaptajn Jöncke havde foreslaaet Anvendelse af flydende Forter, som jeg forkastede, og saaledes skete det, at mit Navn kom til at figurere paa flere Valgtribuner og blev temmelig kendt. I øvrigt oplevede jeg i 1876 ikke noget af særlig Interesse. Da min Chef General Stjernholm var bortrejst om Sommeren, kunde jeg ikke faa Orlov førend senere, men vi havde Besøg af en hollandsk Forfatter, Pastor Cohen Stuart, som var meget ivrig for at studere Forholdene herhjemme, og som senere udførte et Værk derom. I September aflagde vi et Besøg paa Aalstrup, hos min Svoger David, der havde Gaarden i Forpagtning, og her tilbragte vi nogle behagelige Dage, om end hans Hustrus Tilstand gav anledning til Bekymring. Fra Lolland rejste vi ligeledes til Haagerup og kom først i Slutningen af September tilbage til København.

Jeg havde nu kun kort Tid tilbage i Generalstaben, ti efter Loven maatte jeg efter 4 Aars Forløb vende tilbage til mit Vaaben. Altsaa den 1 November Kundgørelsen ansatte mig ved 2' Artilleriregiment under Befaling af Oberst Lønborg, og kom jeg til at staa ved 7 Bateria, Kaptajn Grove. Det var en stor Overgang for mig atter at

skulle gøre praktisk Løjtnantstjeneste ved Feltartilleriet, ti en ældre Løjtnant ved et Batteri har sandelig meget at passe, saaledes at der foreløbig ikke blev nogen Tid til theoretiske Studier, en Virksomhed (33-2)

der tiltalte mig mest. Imidlertid var det et Held for mig, at den gamle 4 punds Kanon netop var blevet afløst af den Kruppske 9 cms Bagladekanon, hvorved Feltartilleriet gik en hel ny Udvikling i møde, og med Iver kastede jeg mig derfor over min nye Tjenste. I alt hvad der angik Hestevæsnet, kunde jeg ikke opnaa stor Rutine, og maatte erkende Troppeofficerenes Overlegenhed, men til Gengæld blev jeg dem snart meget overlegen i Kendskabet til den nye Kanon og til dens Anvendelse fordi jeg ikke generedes af de gamle Reglementer, som jeg for længst havde glemt. Oberst Lønborg, som modtog mig med stor Venlighed, og til hvem jeg snart kom til at staa i det bedste Forhold, overdrog mig desuden Befalingen over Underkorporalskolen og denne selvstændige Stilling gav mig udmærket Lejlighed til at komme ind i Tjenestens Enkeltheder. Imidlertid fik min Virksomhed her pludselig en brat Afslutning. En Dag holdt jeg Sigteøvelser med Mandskabet i Enveloppevejen paa Amager. Der var meget koldt, og jeg frøs dygtigt, hvad der havde til Følge at jeg følte mig ilde, da jeg kom hjem. Samme Dag havde vi Middagselskab og bl. Gæsterne var ogsaa Admiral P.Wulff og hans Kone, som vi havde bedt for første Gang. Det var altsaa naturligt, at jeg førte hende til Bords, men næppe havde jeg sat mig førend jeg fik en saa heftig Feber, at jeg maatte gaa til Sengs. Mere mindes jeg ikke, thi jeg var blevet angrebet af en heftig Lungebetændelse, der gjorde mig ligegyldig for alt omkring mig. En svær Tid oprandt nu for min kære Hustru, som trofast plejede mig til Trods for sine svage Kræfter, men hun indsaa snart at min Tilstand blev mere og mere kritisk, og at jeg ikke var mig selv mægtig, saa at hun nødig overlod Plejen til nogen anden. Omsider forlangte dog vor Læge, Dr. Silfverberg, at en Sygeplejerske skulde antages for at min Hustru kunde faa lidt Søvn. Desværre blev jeg saa opbragt over at se et fremmet Menneske omkring mig, at jeg i min Vildelse styrtede mig over hende og greb hende i Struben. Dermed var hendes Hverv endt, ti hun betakkede sig for at være længere i min Nærhed, og Viceværten Larsen overtog da foreløbig den Nat min Pleje, tilligemed Louise som jeg strax kendte og som beroligede mig. Kort efter var Krisen overstaaet, og kom jeg atter

langsomt til Kræfter, men for mine Omgiverser havde det været en svær Tid, og man troede almindelig

(33-3)

at jeg vilde være gaaet bort med det samme. Blandt de Familier som viste os megen Deltagelse ved denne Lejlighed var ogsaa Kaptajn A.Nielsen i Krigsministeriet, gift med Julie Busck fra Brøndbyvester, som jeg kendte fra Bechs og med dem kom vi derefter i megen Berøring.

I Løbet af Vinteren besluttede det krigsvidenskabelige Selskab med Oberst Købke som Formand (i 1872 var jeg valgt ind i Selskabets Bestyrelse, men traadte tilbage, da det første Omvalg fandt Sted) at afholde en Diskussion angaaende den bedste Form for Københavns Befæstning, hvilket Spørgsmaal efter Udfaldet af Valget i 1876 foreløbig var blevet lagt paa Hylden af Regeringen. Da jeg havde fremsat et bestemt Forslag i "Fra Videnskabens Verden" gik Obersten ud fra, at jeg vilde deltage i denne Diskussion til trods for, at jeg endnu var svag efter min Sygdom. Dertil var jeg ogsaa villig, hvor lidt jeg end havde Ordet i min Magt, og ved det første Diskussionsmøde blev jeg da heftigt angrebet af Kaptajnerne Bahnson og Koefoed, der forment, at mit Forslag var alfor vidt gaaende. I mit Svar derpaa var jeg vistnok noget Kras i mine Udtalelser, saa de forfejlede en Del af deres Virkning; men efter at Kapt. Dahlberg havde gjort mig opmærksom paa denne Fejl, besluttede jeg at være forsigtigere næste Gang. Tillige rejste jeg ud til den af mig foreslaade Fortlinie for nøje at studere Terrænet og saaledes rustet, var min Optræden ved det andet Diskussions møde langt heldigere, saaledes at jeg fik megen Anerkendelse derfor. Kaptejn Koefoed blev i alt Fald fra den Dag min erklærede Ven og sagde ligefrem, at han godt kunde lide en dygtig Modstander, men tilføjede han: "med Bahnson er det noget andet, han kan ikke lide Modsigelser".

Af min Virksomhed som Skoleforstander havde jeg ogsaa noget Fornøjelse. Folkene var flinke, navnlig var en Holstein Rathlow, Broder til Lehnbesidderen til stor Opmuntring for de andre Elever, og jeg fik megen Ros ved Præsentationen af Vintereleverne. Derefter kom vi jo ud paa Amager, og omsider skulde jeg lede en Skydning med de nye Kanoner. Alle ved Regimentet var meget interesserede heri, og jeg anlagde derfor Skydningen saa krigsmæssig som muligt,

ved at opstille gamle Kanoner med deres Forstillinger i 4,000 Alens Afstand fra Batteriet. Da Observationen paa Grund heraf og Solen lige imod var meget vanskelig, standsede jeg Skydningen efter 12 Skud. Ved at ride ud til Maalet viste det sig dog, at den ene Kanon og den anden

(33-4)

Forstilling var trufne, og dette imponerede Oberst Lønberg saa meget, at jeg fra det Øjeblik blev hans erklærede Ven. Oftere red han med mig, og udtalte sig da bittert om sine tre Kaptajner (Grove, Bartholin, Hertel) hvad der jo ikke var behageligt at høre paa. Hvorom alting er, jeg havde nu en Gang faaet en Position ved Regimentet og blev betragtet som den, der bedst kunde skyde med de nye Kanoner, hvorfor det stadig faldt i min Lod at være Leder, saaledes at jeg i Løbet af Aaret 1877 personlig gjorde 1,000 Skud, hvad der gav mig en meget stor Rutine, som under hele min senere Tjeneste kom mig til gode, ligesom jeg fik Lejlighed til at fremsætte forskellige Forslag (Skydebog, Kikkertstativ m.m.) hvilke blev godkendte og indførte. Med min kære Hustrus Helbred var det imidlertid daarligt bevendt. Ikke alene havde hun Sygdom, men ogsaa den svære Husførelse under beskedne Kaar anstrængte hendes Nerver i den Grad, at Lægerne ansaa det for nødvendigt, at hun i længere Tid kom hjemmefra, og det anbefaledes hende navnlig at rejse til Grefsen ved Kristiania, hvor Dr. Steffens var Læge og nød megen Anseelse. Fornøden Aftale med ham, der opholdt sig nogen Tid i København blev truffet, saaledes at hun kunde rejse derop d. 1 Juni, for at være der i den første Saison paa 6 Uger. Da jeg var udset til at kommandere det Halvbatteri som 2' det Artilleriregiment stillede under Lejrøvelsen ved Hald, var det jo heldigt, at Børnene med en Pige kunde anbringes i Haagerup Præstegaard. Besøget dersteds var det sidste, ti fra Foraaret 1877 havde min Svigerfar taget sin Afsked, og var en ny Præst Wøldike alt udnævnt til han Efterfølger. Saaledes blev Familien den Sommer splittet paa 3 forskellige Stedet. Louises Rejse med Dampskib til Kristiania gik forholdsvis heldig, og traf hun paa Grefsen to danske Damer, Oberstinde Schønning og Pastorinde Bojsen (Grundtvigs Datter, som i 22 Aar havde været sengeliggende,) hvad der var hende til Opmuntring. Det viste sig dog snart, at L. var saa daarlig, at der næppe var Haab om, at hun kunde komme sig paa 6 Uger. Steffens holdt derfor stærkt paa, at Opholdet

skulde forlænges 6 Uger yderligere, og for at hun ikke skulde længes alt for meget, ønskede han, at vor ældste Datter, Mariane, skulde rejse derop. Dette var vanskeligt nok, da hun maatte foretage Rejsen alene; men det lykkedes dog at faa hende ledsaget fra Odense til København, at faa hende

(34-1)

anbragt der Natten forinden Damskibet afgik og installeret i dette, saa hun kom velbeholden til sin Mor.

Hvad mig angaar, saa drog jeg en Morgenstund i Juni med mit Halvbatteri, der indgik i Batteriet Grüner (2' det Lejrbatteri) fra 1' Artilleriregiments Kaserne til Høje Taastrup, hvor vi skulde tilbringe den første Nat. Derfra gik Marchen til Kirke Hvalsø (2' det Kvarter) og Viskinge. Her indkvarteredes jeg hos Pastor Helms, der havde 3 Døtre, og her tilbragte vi en fornøjelig Eftermiddag, medens der gjordes Tur til Agersø og Skarritsø. Det var et helt nyt Liv, der udfoldede sig for mig, Marchturene igennem smukke Egne interesserede mig i høj Grad.

Kaptejn Grüner var en sjælden dannet, og yderst elskværdig Mand, og med Folkene kom jeg godt ud af det. Min Hest "Bop" var meget flink og forbavsede Damerne i Kvartererne ved sin falske Pandelok, der anbragtes paa Hovedtøjet for at erstatte, hvad Naturen havde nægtet den. Fra Viskinge marcheredes til Kallundborg, hvor vi indskibedes for at overføres til Aarhus, hvor vi atter maatte indkvarteres, og efter to nye Marchdage, rykkede vi saa omsider ind i Lejren ved Hald, hvor jeg alt havde saa mange Minder.

Øvelsesdivisionen kommanderedes det Aar af Kronprins Frederik og det 1' Lejrbatteri stod under Befaling af Kaptejn Bahnson, med Suell som Premierløjtnant. Istedetfor at ligge i Divisionslejren, maatte jeg denne Gang nøjes med Artillerilejren, og de personlige Forhold var heller ikke saa behagelige som i 1873, eftersom Bahnson og Suell ikke hørte til mine Folk. Kapt. Grüner holdt sig meget for sig selv med sin søn, en ung Mand paa 16 Aar, der var med, og Rytterne, der ligeledes hørte til i Messen Nr 1 stod mig fjernt. I tjenestlig Henseende bragte Lejrtiden mig derimod et stort Udbytte, ti Terrænet ved Hald var fortrindeligt egnet til at øve Felttjeneste med de nye Kanoner af Nr. 1876 og jeg lagde særlig Vægt paa at gøre Befalingsmænd og Mandskab flinke i dette Fag, saaledes at da Brigadeøvelsen kom, var der ingen Opgave, som vi veg tilbage for

men satte en Ære i at komme frem overalt, og at yde de andre Vaaben den fornødne Støtte. Mine Brigadechef General Neergaard fik derved ubetinget Tillid til mig, og lod mig have fuld Frihed til at anvende Artilleriet under Manøvrene, saaledes som jeg ansaa det for heldigst. Mit Løsen var at komme frem overalt og at handle

(34-2)

Hurtigt, og opnaaede derved at gøre Feltartilleriet i høj Grad respekteret, medens jeg selv opnaaede en stor taktisk Erfaring. Det var naturligt, at da Kronprins Frederik var Lejrdivisions Chef, lærte jeg ham noget nærmere at kende. Hvad der først karakteriserede ham var en vis Vanskelighed for at gøre sig gældende. En Dag, da jeg skulde holde Foredrag for Fodfolksofficererne over den nye Kanon, overværede han dette, men gjorde mange Undskyldninger, fordi han forstyrrede os. En anden Gang besøgte han Artillerilejren i Regnvej, og jeg skyndte mig da ud af mit Telt for at ledsage Hs. Kgl. Højhed, der havde inviteret mig til Middag, saaledes at jeg var i pæne Klæder. Han følte sig dog saa generet af mit Følgeskab, at han til sidst for at slippe overskred Lejrsnoren, paa hvilken Vej jeg ikke kunde følge ham, men meget kongeligt var det ikke. Dernæst søgte han at gøre sig populær ved lange Taler, i hvilken Henseende han var ret heldig. F.Ex paa Fredericiadagen, der altid fejredes ved en Fest, og ved at være meget ængstelig for at anstrænge Mandskabet. En Natmarche blev saaledes afbrudt paa Grund af stærkt Regnvej, men da vi alt havde marcheret 1½ Mil og maatte samme Vej tilbage, var Mandskabet ikke meget opbygget over denne Mildhed, ti dyngvaade kom de sent om Aftenen tilbage til deres Telte, uden at kunde tørre deres Tøj. Af andre Oplevelser skal jeg kun omtale, at General Jonquières en Dag, inspicerede Batteriet, der overlodes til min Kommando. Jeg var da interesseret i at vise Generalen, hvad de nye Kanoner kunde præstere i Terrænet, og lod Kolonien, der marcherede paa Bunden af en dyb Dal, pludselig gøre højre om, hvorefter de alle i Galop jog opad Skrænten, som de med Lethed kom op ad. Generalen derimod fandt ingen Anledning til at følge Bevægelsen, og da jeg oppe paa Højen saa efter ham, var han redet sin Vej, og endte Inspektionen saaledes af sig selv.

En anden Begivenhed var, at Lt. Sauerbrey en Aften i Messen Nr. 1 talte for nogle svenske Kammerater, der besøgte Lejren. Han var dog saa taktløs at hentyde til den skaanske Krig, og til Muligheden af, at vi atter en Gang kom over Sundet. Vi saa bestyrtede paa hinanden, men i samme Øjeblik faldt Vagtskudet og den svenske General rejste sig da, idet han sagde: Kanonens

(34-3)

Röst skal vi ljute. God Nat, mine Herrer”, hvorpaa han og de andre Officerer forlod Messen. Senere maatte Sauerberg gøre ham en Undskuldning, og tog han sin Afsked paa Grund af Sindssygdом. Den sidste Aften vi var i Lejren havde vi atter en Sammenkomst i den samme Messe, og Kapt. Grüner udbragte da min Skaal, med Tak fordi jeg havde ført et naadigt Tøffelregimente imod ham. Det skulde være morsomt, men da Bemærkningen indeholdt nogen Sandhed, eftersom Grüner ikke havde det mindste Kendskab til de nye Kanoner og de nye Reglementer, var den mig ikke behagelig. Det blev imidlertid mig, der kom til at udarbejde Rapporten over de nye Kanoners Forhold i Lejren, et Aktstykke, der hos Autoriteterne vakte en betydelig Opmærksomhed paa Grund af dens Grundighed. Hjemmarchen gik over Skivholme, hvor vi overfaldtes af et heftigt Tordenvejr, og Borum. Paa Marchen mellem disse Byer passerede vi Frijsenborg, og Kapt. Grüner sagde da: ”De maa skaffe Batteriet en Indbydelse til Frokost fra Greven.” Jeg saa noget betuttet ud, thi jeg kendte slet ikke Greven, men jeg henvendte mig saa til en af Underofficererne, der havde Bekendte paa Gaarden og bad ham ride i Forvejen og melde vor Ankomst. Og virkelig kom han kort efter tilbage med en Indbydelse til hele Batteriet om at spise Frokost paa Gaarden. Vi Officerer fik anvist hver sit værelse for at gøre os i Stand til Bordet (Toiletsager havde vi ingen af) og nu tilbragte vi i den grevelige Familie en meget behagelig Time. Greven var højst charmant og ikke mindre Grevinden, en forstandig Dame. Med hvem jeg talte en Del om Hollands store Indflydelse tilligere i Jylland, og om Grevens Fortjeneste af at have indført den almindelige Værnepligt, skønt Sønnen maatte aftjene denne som Soldat Ogsaa Underofficererne blev saa godt beværtede at de Alle var mere eller mindre omtaagede ved Afmarchen; Mandskabet fik ogsaa saa

meget de vilde spise ja, endogsaa Hestene skulde have Grevens Havre. Kort sagt, Modtagelsen var kongelig, og i løftet Stemning drog vi til Borum Præstegaard, hvorfra vi om Eftermiddagen besøgte den udgravede Kæmpehøj, Borum Eshøj. Over Aarhus blev vi saa pr Damper befordrede tilbage til København; og saa snart jeg kunde rejste jeg saa til Haagerup for at se til Børnene. Her tilbragte jeg nogle behagelige Dage og lærte den nye Præst Wøldike

(34-4)

at kende, som alt var flyttet ind i Præstegaarden. Min Svigerfader var meget optaget af Forberedelserne til at flytte over paa Gaarden Sollerup, hørende ind under Sandholt, Frk Sperling, hvilken han havde lejet til om Efteraaret, og som Marie, Wilhelm og jeg en Dag besøgte i Robaad over Arreskov Sø – Paa Hjemvejen overfaldtes vi af en saa stærk Blæst, at det blev os umuligt at ro tilbage til Arreskov, men drev helt hen til Søens Sydside, saaledes at det blev meget sent inden vi naaede tilbage til Præstegaarden. Midt i August vendte jeg tilbage til Kbhvn for at tage imod min kære Hustru, der i al Fald havde samlet nogle Kræfter, men som dog stadig maatte skaanes en Del. Heldigvis havde vi den Gang to flinke Piger og da Lejligheden paa 1 Sal i Lykkesholm Allé var blevet os for lille var vi flyttede i en 6 Værelses Lejlighed paa 2' Sal, hvor Børnene fik et stort Soveværelse, saa vi fik bedre Plads i vort eget.

Vinteren 1877 – 78 frembød for øvrigt ikke noget af særlig Interesse. Vi havde nu 3 skolesøgende Børn. Louises Ophold i Norge havde kostet en hel Del Penge og alt dette bevirkede, at min finansielle Status stadig var daarlig.. Ved 2' Artilleriregiment forestod jeg atter Befalingsmandselevskolen, saaledes at jeg kun mærkede lidt til min Chef Kaptejn Grove, og havde lidt med Batteriet at gøre, men for øvrigt havde jeg ikke noget større Arbejde for, men studerede flittigt Krigshistorie, idet jeg havde til Hensigt at besvare en af de krigsvidenskabelige Selskaber udstedt Prisopgaver om at opstille en Sammenligning mellem Feltartilleriets Anvendelse i Krigene 1866 og 1870 – 71, hvortil jeg gjorde en hel Del Forarbejde, medens jeg sammen med Kapt Arendrup af Ing.korpset udarbejdede en Afhandling om Stangtorpedoen.

Da Louise ikke havde været i Haagerup det forgaende Aar, ej heller set Solerup, hvortil mine Svigerforældre flyttede i Nov. 1877 var det os en stor Glæde, at min Svigerfar bad os at komme derover til hans Fødselsdag, den 5 Januar, og vi tilbragte saa her et Par fornøjelige Dage. Kort Tid efter fik jeg en Eftermiddag Besøg af Tømmermester Sørensen, der boede ved Siden af os paa den nylig gennemførte Ørstedvej. Han ønskede at købe ca. 2200 (kvadrat) Alen af min Have, for derpaa at opføre en større Ejendom, og efter forskellige Forhandlinger blev vi enige om, at han skulde give mig 6 Kr pr (kvadrat) alen, hvoraf Halvdelen skulde betales Kontant, medens Halvdelen skulde forblive som Prioritet staaende i den

(35-1)

nye Ejendom. Da jeg ikke havde stor Tillid til min hidtil værende Sagfører L.Engelstoft, henvendte jeg mig nu til Omgangsvennen Asmussen, og han har stadig med Dygtighed og Troskab været min juridiske Raadgiver hele Livet igennem, saa jeg har al Grund til at være fornøjet med denne Forandring. Asmussen raadede mig til at tage imod Tilbudet, da jeg maatte tage Rentebeløbet af en saa stor Sum, som nævnt, i Betragtning, og trængte til Penge paa mange Maader, navnlig for ogsaa at forbedre Ejendommen. Saaledes blev Handelen afsluttet, efter at Prioritetsejerne den gamle Vognfabrikant Andersen og Enkefru Nielsen havde givet deres Tilladelse dertil, uden at gøre Krav paa Udbetaling. Jeg fik nemlig foreløbig kun ca 6000 Kr udbetalt, og maatte deraf strax anvende ca 1100 Kr til Ejendommens Forbedring; navnlig Omlægning af Spildevandsafløbet til Lykkesholms Alle', i Stedet for til Ørstedvej. Bygning af nye Retirader, o.s.v. o.s.v.. ikke desto mindre beholdt jeg jo en ikke ringe Sum tilbage som yderligere forøgedes ved Salget af ca 90 (kvadrat) alen Jord, som min Nabo Grosserer Dahl behøvede til en nybygget Stald, ligeledes a 6 Kr Per (kvadrat) Alen.

Min finansielle Status blev i hvert Fald betydelig forbedret ved disse Kontanter, og da Louise stadig var svag og trængte til Landluft besluttede vi at søge os en Sommerbolig i Taarbæk. En Søndag i Marts tog vi derud og fandt da et yndigt Sted ligeved Vandet, tilhørende et Postbud Bentzen, hvilket var til leje for 400 Kr for hele Sommeren. Vi flyttede derud 15 Maj, da det alt var blevet Sommer og

vi havde da her en herlig Tid, ti min Tjeneste var let og lagde mig ingen Hindring i Vejen for at være meget derude. I Huset havde vi desuden en god Hjælp, i en Jomfru Rasmussen, der tidligere havde været i Everdrup Præstegaard hos Frida. Det Foraar begyndte det i øvrigt at se noget krigerisk ud, paa Grund af det spændte Forhold mellem England og Rusland, hvilket sidste Rige nødigg saa Frugterne af Krigen 1877 – 78 forspildte. Man følte ved denne Lejlighed, hvor uheldigt Danmark, under en saadan Konflikt vilde være stillet, fordi København manglede en Befæstning mod Landsiden; og for at bøde herpaa besluttede Regeringen, frem for at afholde en Lejrøvelse ved Hald, at lade Halvdelen af Styrken ligge skiftevis i en Lejr ved Hjortekærhuset i Dyrehaven. Dette var jo et lykkeligt Tilfælde, thi jeg skulde være med den første Lejrbrigade hvortil 2 Art Regiment havde at afgive et Batteri, under Befaling af Kaptajn Bræstrup, og mit Telt, der laa lige ved Hjortekæret

(35 – 2)

kom saaledes i stor Nærhed af det Hus, vi havde lejet. Kapt Brædstrup var aldeles ukendt med det nye Skyts, og med Feltartilleriets prsktiske Tjeneste; men Oberst Lønborg bad mig om at være en god Støtte for ham, hvad jeg lovede, et Løfte, der var let at holde, ad B overlod alt til mig. Brigadechef var General Ankjær, som jeg kendte fra tidligere Tider, og han opfyldte beredvillig mit Ønske om at faa Frihed til at køre med Batteriet, hvorhen jeg vilde, i stedet for at forblive paa den anviste Exerцерplads (Rytteriets i Ermelunds Krattet) der var ubrugeligt for Artilleriet. Saaledes fik jeg rig Lejlighed til at indøve Batteriet paa bedste Maade i Felttjeneste, og til atter at prøve det nye Materiel. Det viste sig snart at Hjulene var meget skrøbelige ti hver Gang jeg i Trav passerede den Vej, som fra Ermitagen gaar mod Syd, gik forskellige Egge eller Fælg i Stykker ved Stødet, hvad der maatte indberettes til Artilleriet. Dette var lidet opbygget over min Opdagelse, og da jeg havde kørt 46 Hjul i Stykker tilskrev Kapt Müllertz ved Staben mig privat om dog endelig at høre op med denne Sport, der satte Artilleriet i stor Forlegenhed. Fejlen skulde nok blive rettet af Krupp, der indrømmede at Hjulene var fabrikerede paa et daarligt Slid, og efterhaanden vilde blive ombyttede.

Det var et herligt Liv hver Dag at manøvrere med Batteriet i Dyrehaven og dens Omegn, og navnlig benyttede jeg tidt Ulvedalen for at lære Mandskabet at køre opad dens stejle Bakker imellem Træerne. Blandt Officererne havde jeg en Sekondlt Koefoed Hansen, der viste sig at være meget flink, og som jeg fik Godhed for. Han kom senere som Premierlt til Fodfolket, men længtes tilbage til Artilleriet, og det skyldtes min Anbefaling at dette Ønske blev opfyldt.

Af Begivenheder i Lejr tiden for øvrigt var der kun faa. Da Bernstorff Slot laa i Nærheden, undgik vi ikke, at H.M.Kong Christian d. IX oftere saa os. Han interesserede sig mest for Batteriets Heste og deres Tilridning, og da en af Beriderne Sergant Blasius var meget haard mod sine Dyr indbragte dette Kaptajn Bræstrup flere Ubehageligheder. Ogsaa paa en anden Maade gjorde han sig misliebig, idet han ved en Revue for Kongen absolut vilde ride en vanskelig sort Hest (Loke) som vi advarede ham imod. Han lod sig dog ikke sige, hvoraf Følgnen var, at da han hævede Sablen for at udbringe et Leve for H.M.Kong Chr. IX kastede Hesten ham af, hvorved han fik en Del Kontusioner

(35-3)

saa han maatte holde sig i Sengen en 8 Dages tid, saa at jeg fik Kommandoen over Batteriet. – For øvrigt kom jeg godt ud af det med Bræstrup, og baade han og Lt. Koefoed- Hansen bad jeg en Dag til Middag i vort Hjem, idet han saa igennem Fingre med, at jeg oftere besøgte Familien der.

Den 14 Juni var jeg saaledes med Louise og flere andre paa en Tur til Vedbæk, hvorfra vi pr Sejlbaad besøgte et Krigsskib, der laa i Sundet, og hvorpaa vi havde Bekendte. Vejret var i Begyndelsen godt, men allerede paa Hjemturen blæste det dygtigt op, og da jeg var kommen tilbage til mit Telt, rasede en voldsom Storm med Regn. Den næste Morgen en Søndag saa det bedrøveligt ud i Skoven, og da Stormen vedblev skyndte jeg mig med at køre ned til Taarbæk for at se til Familien, der boede tæt ved Stranden. Det havde været en slem Nat for dem, ti Bøglerne sprøjtede helt hen over Huset. Bolværket og Badehusene udenfor var ødelagte, kort sagt Situationen var ikke

behagelig, men omsider bedagedes Vejret, om det end blev ved at regne hele Dagen, som jeg maatte tilbringe i Lejren for øvrigt. Da Lejrøvelsen i Midten af Juli var forbi og jeg altsaa meldte mig tilbage til Oberst Lønborg, sagde denne : Nu vil jeg ikke se Dem her paa Kasernen i 6 Uger. Flyt helt ud paa Landet til Deres Familie, og saaledes fik jeg en behagelig Ferietid. Vi vare meget i Dyrehaven, gjorde oftere Ture til Vogns og pr Baad og af Beskæftigelse hjemme havde jeg Oversættelsen af den sidste filosofiske Del af Limburg Brouwers Roman ”Akbarr” som Louise for øvrigt havde oversat ifølge Boghandler Schous Opfordring,(tidligere havde hun oversat : Slottet Groenerode, der udkom paa Reitzels Forlag, samt enkelte Stykker af Beetzy.

I August fik vi desuden Besøg af min Bror Henri, der trængte til at komme hjemmefra, idet han ikke kunde begaa sig imellem de andre Brødre, eftersom han ved egen Skyld, var en Stakkel i aandelig Henseende. Heldigvis kunde der faas et Værelse til ham i Nærheden af det lille Hus, hvor vi boede, og han var meget glad over at komme til sin Moders Land. Uheldigvis forstuede jeg, paa en af de første Spasereture med ham i Dyrehaven min Fod, saa at jeg i 3 Uger var bunden til Stuerne, saa han maatte gaa meget ud paa egen Haand. Han aflagde da Besøg i Jydstrup, hvor han sværmede for Anna Cora, og senere i Blidstrup, hvorhen jeg fulgte ham, og hvor han blev forelsket i Kusinen Caroline. Efter en Maanedes Forløb, rejste han atter tilbage til Holland.

(35-4)

Medens jeg saaledes holdt Ferie, fik jeg en Aftenstund uventet Ordre til at møde den næste Dag paa Amagerfælled for at lede 7^e Batteris Skydning, idet Chefen Kaptajn Grove ikke kunde være tilstede. Uden at gøre mig Skrupler over, at jeg slet ikke havde haft med Batteriets Uddannelse at gøre, udførte jeg de befalede Skydninger, der for saa vidt faldt uheldig ud, som Mandskabet og Underofficerer begik mange Fejl, hvad der viste at Ilddisciplinen i Batteriet var daarlig, men jeg indsendte Rapporterne uden at bemærke, at Skydningerne var ledede i Batterichefens Fraværelse. Først flere Aar senere fik jeg at vide, at man ved Generalkommandoen havde lagt Mærke til det daarlige Resultat (man havde ganske glemte mine tidligere gode

Skydninger) hvad der blev anvendt som Vaaben mod mig, saa at jeg ikke kom i Skydereglementscommissionen, og fik andre Ubehageligheder.

Først nu fik min Orlov Ende, og derefter flyttede vi atter tilbage til Byen, hvor Mariane var meldt ind i Frk Zahles Skole. Det var en lang Vej dertil fra Lykkesholmsalle, og ikke altid saa let at faa hende bragt og hentet, hvad der var nødvendig, af Hensyn til Vejens Ensonhed. Samtidig blev ogsaa Inger sat i Skole hos Frk Zahle. Hvad Coenraad angaar, saa var han sat i Skole hos Skolebestyrer Gregersen paa Ørstedesvej, hvor han forblrv et Par Aar, men da han kun læste lidt der, tænkte vi paa at lade ham gaa hos Skolebestyrer Helms (Borgerdydskolen paa Christianshavn) skønt det var en lang Vej. Først i Begyndelsen af 1879 fandt dog Flytningen sted.

Af andre Begivenheder skulle endnu følgende omtales: Siden jeg var kommet til Feltartilleriet havde jeg med en vis Iver kastet mig over det taktiske Studium, og navnlig dettes Anvendelse i Forbindelse med de andre Vaaben. Det krigsvidenskabelige Selskab havde netop udstedt en Prisopgave om at anstille en Sammenligning imellem Feltartilleriets Anvendelse i 1866 og 1870 – 71 og jeg besluttede strax at besvare den. Det viste sig dog ikke at være saa let for mig, og det første Aar kom jeg egentlig ikke videre, end til at samle et stort Materiale, saaledes at jeg ikke naaede at indsende en Besvarelse i rette Tid. Da Opgaverne næste Aar stilledes paany tog jeg fat paa Arbejdet og havde i Efteraaret 1878 den Tilfredsstillelse at modtage en Prisbelønning paa 200 Kr. medens Afhandlingen udgaves i Tidsskriftet for 1878 – 79.

Fra Holland fik jeg dernæst Anmodning om at interessere mig for en kalorisk (?) Maskine, konstrueret af Hr Rejsnes. Denne vilde udtage Patent her i Landet for den, og spaede den en stor Fremtid. Igennem Lt Wagner kom

(36-1)

jeg i den Anledning i Forbindelse med Kaptajn Rovsing, der interesserede sig for Maskinen, og et lille Exemplar blev fabrikeret af en Mekaniker Gattlob, men det hele blev ikke til noget, saa jeg havde ikke andet end Arbejde og Ærgelser deraf. Kaptajn Rovsing viste sig alt den Gang som en ubehagelig lidet omgængelig Personlighed;

senere blev han Politikens bekendte militære Medarbejder. I Oktober blev min Svoger Wilhelm Bagger, der en Tid lang havde været Kapellan pro loco i Storehedninge udnævnt til Sognepræst i Skjoldborg ved Thisted, og i Slutningen af Maanedens ankom hans Indbo pr Jagt til København, hvorfra det saa pr Damper skulde føres videre. Jagten laa i Nyhavn og V bad mig da være ham behjælpelig med at tilse Udladningen og den videre Vogntransport til Damperen. Det var en raakold Eftermiddag, at jeg stod ved Havnen i flere Timer, hvilket jeg ikke kunde taale, saa Følgen blev, at jeg atter fik Lungebetændelse og laa syg fra 22'Oktober – 1 December, hvad der atter gik stærkt ud over min kære Hustru. Desuden satte Sygdommen os atter pekuniært tilbage, da den kostede meget, medens jeg ikke kunde fortjene noget extra. Min finansielle Status var derfor, til Trods for Grundstykkets Salg, alt andet en heldig ti Udgifterne i 1878 var 5502 Kr, - Indtægten kun 3774 Kr.

Det kom mig derfor særdeles vel tilpas at Tømmermester N.Sørensen ønskede at indløse den Prioritet, jeg endnu havde staaende i hans Ejendom, der var opført paa den solgte Grund, i alt 6000 Kr. Han benyttede sig af min forlegenhed, saaledes at jeg kun fik 5361 Kr. derfor, men glad var jeg, ved disse mange kontante Penge. Uden disse, havde det imidlertid været umuligt for mig at klare mig den Gang, eller i den nærmeste Fremtid, ti hvorledes skulde jeg med Løjtnantsgagen underholde en Familie og opdrage 4 Børn. Det viste sig saaledes, at mit Køb af Huset i Lykkesholmalle havde været et godt Kup, og jeg var Forsynet inderlig taknemmelig derfor.

Kort efter min Helbredelse døde Konferentsraadinde Bech, i den høje Alder af 89 Aar, og det var mig en Tilfredsstillelse at kunne være tilstede ved hendes Begravelse. For Molly og Nanny Bech var det en tung Prøvelse, saameget mere, som Moderens Død afskar dem at faa Del i den Tuteinske Tontine (?), saaledes at de nu ikke fik saa meget at leve af, som de havde haabet. At det Bechske Hjem lukkedes, var ogsaa et Savn for os, da vi altid havde megen Glæde af at komme der. - Saa kom Julen, der forløb meget hyggeligt, og det var mig en Glæde at overraske min Hustru med et Dameskrivebord af Nøddetræ. Den Vinter lærte ogsaa Børnene at danse og engageredes

(36-2)

i den Anledning Balletmester Hoppe til at led Undervisningen hjemme. Endvidere blev jeg Medlem af Raadet i det geografiske Selskab fordi jeg havde bevist Secrelæren Professor Erslev nogle Tjenester m. H.t. Oversættelser, men kom dog, paa Grund af Lungebetændelsen ikke til det kgl. Theselskab. Siden 1876 var jeg endvidere Medlem af Selskabet for Littera??, Kunst og Historie, i hvilket jeg tilbragte mange fornøjelige Timer. I begge Selskaber sluttede jeg Bekendtskab med m,ange interssante Mennesker og navnlig i det sidste hørte jeg mange fortræffelige Foredrag af Bibliotekar Bruun, Professorerne Heegaard og Høffding o.s.v o.s.v.. I Begyndelsen af 1879 var det atter smaat med min Hustrus Helbred, og vor Huslæge Dr Silfverberg raadede os til at konsulere Stadslægen Dr. Tryde. Han var dog ikke den rette Mand til at helbrede hendes Nervesvaghed og efter nogle Konsultationer, der viste hans Uform??hed blev han atter opgivet. I tjenstlig Henseende havde jeg det meget behageligt, ti jeg kom godt ud af det med Oberst Lønborg som oftere underholdt sig med mig angaaende Batterichefens Udygtighed og om sin egen vanskelige Stilling. Hans Haab stod til at blive Inspektør for Feltartilleriet, men dette lykkedes ham ikke, ligesom han mødte meget Chicane fra Partiet Bahnsen, hvad der ærgede ham meget. I April lod det sig forudse, at jeg snart skulde være Kaptejn, idet jeg skulde avancere paa Kapt. L.Lund, Adjudant hos Kronprinsen, da denne maatte rejse tilbage til England, og vilde have sin gamle Adjudant med trak min Udnævnelse dog meget ud, og jeg rejste da i Begyndelsen af Maj til Everdrup, hvor min Svoger Pastor Zeuthen var Præst. Medens jeg var her, kom Udnævnelsen, (d. 7'de May) og Louise maatte saaledes tage imod de første Lykønskninger, deriblandt af min "Kammerat" Schnack, der udtalte "at han glædede sig over, naar det gik hans Venner godt", Saasart jeg fik Udnævnelsen at vide, rejste jeg til København og meldte mig til General de Yonqni????, der var Artilleriets Chef. Han udtalte ved denne Lejlighed, at han havde ansat mig ved Søbefæstningen, var det fordi han ønskede Kaptejnspladserne dersteds besatte med de dygtigste Officerer, og med den Besked maatte jeg trøste mig over at være kommen derud, hvad der ingenlunde passede Tilbøjelighed at blive Felttaktiker. Kort efter var jeg til Audiens hos Kong Christian d IX der modtog mig meget venligt, men forbavsede mig, med Spørgsmaalet, "De er Chef for Fort Prøvestenen. Voxer der mange

Træer". Dette var nemlig blevet min Bestemmelse, idet jeg som Chef for 4 Compagni

(36-3)

skulde bo paa dette Fort i den ????????? Sommer, og have Kommandoen over Rekrutskolen for dettes og 3^e Kompagnis Rekrutter, medens daværende Kapt. O Blom var Chef paa Trekrones og for de to andre Kompagniers Rekrutskole. Chef for 1 Art Batl. Og Søbefæstningen var Oberst Bruun, en dannet kundskabsrig Mand, hvem jeg strax kom godt ud af det med.

Forinden jeg overtog min nye Stilling, gjorde jeg endnu en lille Udflugt til Jydstrup, foranlediget ved at Præstegaarden dersteds var brændt, saa Familien boede paa Valsøllillegaards Havehus. Forholdet til Tante Cora var siden mit Giftemaal stadig spændt, og det blev ikke bedre, da jeg afslog hendes Indbydelse til mig alene om at komme med til Sølvbryllupet, idet jeg udtalte, at jeg ikke til en saadan Fest, uden at Louise var med. Nu imidlertid, vilde jeg dog vise mit forsonlige Sindelag, ved at aflægge hende et kort Besøg, og udtale min Beklagelse over Branden. Synderligt Udbytte af denne Tur, havde jeg dog ikke.

Med Rekrutternes Møde d. 10 Juni blev jeg altsaa Chef for Fort Prøvesten, og det galdt nu om, at komme ind i en helt ny, for mig fremmed Virksomhed. Som Kaptejn var min Stilling en helt anden, end som Løjtnant, og Overgangen var saa meget større, som jeg tillige var Chef for et vigtigt Fort, og havde mange Officerer under min direkte Kommando, samt maatte styre et betydeligt Materiel, og sørge for Mandskabets Forplejning. Min første Hjælper var Oversergant Roen, en dygtig Mand, som dog tidligere lod sig bestikke af Rekrutterne, men som jeg strax holdt saaledes i Ørene, at han Vogtede sig derfor, saa at han senere avancerede til Stabssergant. Næstkommanderende var Premierlt. Habboe en Officer med ikke store Evner, men meget tjenstivrig og nøje kendt med Tjenestens Detailler, saa jeg trygt kunde overlade ham at lede Rekrutskolen. Blandt de øvrige Officerer, var der en gammel Reserveløjtnant Bache, der senere blev Fængselsinspektør i Horsens. Denne var gammel i Gaarde og vilde tillade sig Friheder, men ved en given Lejlighed, da han ligefrem overtraadte en given Befaling (om ikke at

sejle ud paa Grund af Storm) satte jeg ham med Fund paa sin Plads og var fra nu af Herre over Situationen og respekteret.

Det havde været Bestemmelsen, at Conraad i Sommerferien skulde have boet hos mig paa Fortet, og at Louise med de øvrige Børn tog til Sallerup, men en Dag, da han i Solskin gik hjem fra Christianshavn, fik han Solstik, eller i alt Fald blev saa nerveangrebet at han maatte tages ud af Skolen og trængte til fuldstændig Ro paa Landet. Under disse Omstændigheder tog vi imod, et Tilbus fra min Svoger Vilhelm i Skjeldborg at huse Louise og Børnene nogen Tid,

(36-4)

og hun drog saaledes alene af Sted paa den Lange Rejse den 18 Juni saaledes at jeg nu havde det temmelig ensomt paa Fortet. Blandt dem jeg her modtog i Besøg var August Ross fra Buenos Aires, hvor han havde skaffet sig en Stilling. Han var meget imponeret over Fortet, og over den store Kommando, jeg havde som Kaptejn.

Kort Tid efter blev jeg kaldt op til Kaptejn Müller, Artilleriets Konstruktør, der meddelte mig, at han havde udset mig, til at blive hans Efterfølger, idet han ikke kunde med V.H.O.Madsen, hvis Dygtighed han anerkendte, men hvis Uro pinte ham. (Han æder altid sine egne Børn (Projekter) sagde M.) Jeg var naturligvis paa en vis Maade glad over dette Tilbud, men efter at jeg havde kastet mig over Studiet af Taktik'en og Krigshistorie havde jeg ikke meget Lyst til atter at vende tilbage til den tekniske, og navnlig interesserede Tjeneste paa Søbefæstningen mig ikke videre, til Trods for at der derved mindedes om mit gamle Liv paa Søen. Imidlertid kunde jeg foreløbig ikke sige Nej til at modtage Tilbudet, saameget mindre som Artilleriet allerede havde udvirket, at jeg skulde ledsage Kapt. Mülers paa en Rejse til Krupp, for at bestille 635½ Cm's panserbrydende Kanoner til Søfa????????? Forstærkning, hvortil Venstre ved C Bergs Indflydelse havde ydet en Bevilling paa 2½ Millioner Kr. Skønt jeg altsaa havde Rekrutskolen, kommanderedes jeg i Midten af Juli bort fra denne Tjeneste og rejste med M. til Essen, hvor vi modtoges med stor Pomp i Hotel Krupp og fik serveret en flot Middag. Den næste Dag begyndte Forhandlingerne angaaende de nye Kanoner, og hvad der skulde leveres af Kruup, med dennes artilleristiske Repræsentant Hr Grass, og disse gik glat fra Haanden,

hvorefter Kontrakten sluttedes, og en Vexel paa 900.000 Mark ydet som første Betaling. Hr Grass indbød os derefter til en Tur i Bjergene paa hvilken han stadig saa paa sit Pedometer, Barometer eller Thermometer, saasom han i et og alt var en Kendsgerningsmand, da jeg senere traf en anden Direktør der var fra Sydtykland, maatte jeg indrømme Sandheden af dennes Udtalelse; ”Hier arbeit man immer und immer in Süd Deuthland, aber sind wir auch Menchen”, At jeg nøge gjorde mig bekendt med Fabrikken, Forbrugsforeningen, Bagerierne, o.s.v, o.s.v. er en Selvfølge. Hovedbegivenheden var dog en Invitation til Krupps Landsted auf der Hügel. Hr Krupps, der opholdt sig i Italien, blev nemlig saa fornøget over vor Bestilling, at han rejste hjem for at give os en Middag i hans Hjem, der var meget imponerende i sin Pragt og Storhed. Alene af Gæsteværelser var der 100 og Salen havde en kolossal,

(37-1)

størelse, medens Slottet imod Ruhr omgaves af Buegange, i hvis Hjørner dejlige Villaer stod til Gæsternes Raadighed. Pladsen indenfor var en dejlig Have, der kunde oplyses af Tusinde Gasblus. Ved Middagen var kun Krupps og hans Kone, samt et Par Direktører, foruden os til Stede. Karakteristisk for den gamle Fabrikant var, at han i sit Værelse ikke sad paa Stole men i Sadler, stillede paa Bukke. Efter faa Dages Forløb, rejste vi tilbage til København, og kom jeg hjem med en hel Del Penge, idet al Beværtning og Hotelophold havde været gratis. Med Müllerss kom jeg godt ud af det, og han var en fornøjelig Rejsefælle. En stor Glæde beredte han mig ved at give sit Minde til, at jeg fra Essen gjorde en Afstikker til Neuenahr, ikke langt fra Rhinen, hvor mine Forældre opholdt sig. I Foraaret var min Moder blevet angrebet af en stærk Hoste, og Lægen tilraadede derfor et Ophold i nogle Uger ved nævnte Badested. Efter faa Timers Rejse kom jeg en Aften derud, og det var mig en stor Glæde at se min Fader, der var kvik og fornøjelig og ligesom i gamle Dage beherskede Samtalen ved Bordet; min Moder derimod var svag og lidende, og dette erfarede jeg navnlig den følgende Dag, da hun og Papa ledsagede mig pr. Vogn tilbage til Stationen, hvorfra jeg sporede tilbage til Essen, og traf Müllerss ved en Maj???? Hele Besøget var

kort, men det efterlod et uforglemmeligt Minde hos mig, og ogsaa de Egne jeg saa, var herlige.

Kort efter at have overtaget min Tjeneste igen, fik jeg at vide, at der i August skulde afholdes en stor Skydning paa Forsøgspladsen i Meppen, med alle Slags Kanoner, dog navnlig panserbrydende, hvortil 100 Officerer fra alle Lande vilde blive indbudt, samt at jeg var en af dem. De øvrige danske Officerer var Oberst Bruun, Kaptejn af Marinen Tv. Jessen og Kaptejn Müllerss. Udsigten til saaledes atter at komme af Sted svækkede noget min Interesse for Rekrutskolen, men for øvrigt ledede Harboe den med megen Samvittighedsfuldhed. Da det nu var længe siden, at jeg havde set noget til Louise og Børnene, der imidlertid var kommen til Sollerup, fik jeg Tilladelse til, da Rejsen til Meppen var blevet fastsat, at lægge Vejen over Fyen, saaledes at jeg først i Hamborg skulde støde til de andre Herre. Saaledes kunde jeg tilbringe en fornøjelig Dag sammen med Familien, og navnlig glædede det mig at se, at Coenraad var blevet raskere. En Aftenstund afrejste jeg derpaa fra Sollerup over Brobyværk til Odense, hvor jeg tog Nattoget til Hamborg. Allerede ved Vissenberg opstod det et heftigt Tordenvejr, der var paa sit højeste, da vi naaede Fredericia; men det blev ved gennem hele Slesvig, hvor jeg saa

(37-2)

mange Gaarde i Flammer, og endnu i Hanborg kom der mange Tordenskrald (I Sollerup varede Vejret ved til Kl. 2 Eftm.) Jeg fandt nu snart de andre Herre, og rejste sammen med dem til Münster, hvor vi skulde indkvarteres. Alt var arrangeret paa det bedste for os. Unge Krupp fungerede som Vært, og vi spiste sammen paa Byens første Hotel, medens der om Aftenen sørgedes for passende Underholdning i Teatre eller Varieteer. Hver Morgen førte et Extratog os til Skydepladsen, hvor det gik højt med Champagne og fine Retter, medens vi henad 5 var tilbage i den ærværdige Bispestad. Forsøgene varede i alt 4 Dage og da jeg i milit. Tidsskrift har givet en Beretning herom skal jeg ikke dvæle nærmere derved, men kun endnu anføre, at Modsætningen mellem de forskellige Nationaliteter var stor. Skandinaver, Hollænder og Schweizer talte dog sammen. Tyskerne var storsnudedede, Japanerne saa man ned paa med Foragt som smaa

Abekatte, kun lidet anende, hvad de skulde blive til, og Kineserne vandt alles Velvilje ved deres Elskværdighed. Den øverste Kineser var den fornemme af os alle, og det blev saaledes ham over draget ved Afskedsmiddagen at udbringe Krupps Skaal, hvilket skete paa Kinesisk. Det var en birkelig Tour de Force fra Krupp's Side, at et 20 cm's Panserprojektil, der Kl. 4 Efterm. Var skudt egennem en Panserplade endnu samme Dag ved Desserten præsenteredes for os paa Bordet med hel Spids.

En anden Mærkværdighed var at der paa Skydepladsen præsenteredes en 15 cm's Kanon, der ved Hjælp af en Kugle paa Hovedet var fæstet til et Panser saa de var urokelig under Skydningen. Det var en ægte Krupp'sk Ide at forsyne den med Sadel, hvorpaa det rettende Nummer tog Plads og blev siddende under Affyringen. Den første, somgjorde Forsøget var General Herzog, og mange fulgte efter. Den Ingeniør, som havde konstrueret Kanonen, og som jeg ved Bordet sad ved Siden af udtalte : Es wiederspeicht jede Theori, aber es geht ja doch" – Efter at Skydningen var tilendebragt blev Gæsterne inviterede til at5 besøge gamle Krupp, auf der Hügel, hvorefter alle havde faaet en Indbydelse til Griesons Fabrik i Magdeburg. Da jeg fornulig havde været i Essen, tillod Oberst Bruun, at jeg i stedetfor gjorde en Afstikker til Utrecht, hvis jeg blot i rette Tid var tilbage til Magdeburg. Saaledes fik jeg atter mine Forældre og mine Søskende at se. Det var dog et vemodigt Besøg, ti min Moder var nu blevet saa daarlig, at det anede mig, at jeg saa hende for sidste Gang. Jeg kørte en Tur med hende til Zeijst, og jeg læste ogsaa i hendes Blik, at hun ikke troede paa, at vi skulde mødes oftere i Livet.

Rejsen til Holland havde jeg foretaget sammen med en russisk

(37-3)

Kommandør, Nèvakovich, der i mange Aar havde forestaaet Anskaffelsen ad Skibe til den frivillige Flaade, og derved var kommen meget i København. Da han hørte, at jeg var Chef for Fort Prøvesten sagde han strax: jeg kan sige Dem det svage Punkt i Københavns Søbefæstning, det er Saltholmen. Skulde jeg angribe den, landsatte jeg strax Bel. Kanoner paa den Ø og bombarderede Byen, til Bef. Overgav sig.

Den Rejse, han fra Krupp foretog sig, havde til Maal af skaffe nye Kvitteringer for et Beløb af 6½ Million Rubler, for derved at godtgøre sit Regnskabs Rigtighed. Marineauteriteterne bebrejdede ham nemlig, at have faaet 25.000 Rubler tilovers.

En Søndag Em. Afrejste jeg fra Utrecht og til Magdeburg og indfandt mig tidsnok i Buc??? For at deltag i Besøget hos Geuson.

Hovedbegivenheden der var en overordentlig flot Frokost, der ganske fordunklede Krupp's Maaltider, og derfor stemte alle de Besøgende særlig gunstige. Ogsaa hans private Hjem med Hundreder af Bregnearter i en smuk Vinterhave, efterlod et behageligt Indtryk.

Efter Hjemkomsten til København begyndte først Præsentationerne, i hvilken Anledning jeg maatte give Oberst Bruun og Søbefæstningens Officerer en god Frokost, og derefter kom Exervertiden. Under denne samledes alle 4 Kompagnier paa "Prøvesten" for at dette kunde sættes i fuldstændig krigsmæssig Stand, og der foretoges derefter flere Angreb paa det, som blev afslaaet. I Slytningen af Sept. Hed det sig, at 1'ste Artelliri Batt. Skulde deltage i Kongerevuen paa Eremitagesletten. Oberst Bruun overdrog mig derfor i nogle Eftermiddage at holde Revinmarche med hele Battallonen paa Ø????fællid, med Musiken i Spidsen, og saaledes fik jeg en Battaillon at kommandere over. Saa kom Revudagen. Mandskabets Transport fra Prøvesten til Kalkbrænderihavnen frem bød ikke faa Vanskeligheder, men omsider fik jeg alt samlet og afmarcherede ad Strandvejen. Folkene var dog kun daarlige Fodgængere, flere Gange maatte der holdes Hvil og Baboerne Trakterede os da med alle Slags dejlige Frugter. Om sider naaede vi Eremitagesletten og blev opstillede. Efter at Kong Chr. IX var reden langs Fronten fandt Forbidefileringen Sted, men denne var paa Grund af særlige Forhold for Battaillonens Vedkommende saa daarligt at Publikum raabte Hurra, da vi marcherede forbi Kongen. Det blev sidste Gang, at 1' Art. Batt. Deltog i en

(37-4)

Kongerevue, ti Ministeren, General Kauffmann, som altid havde været derimod, fandt nu Anledning til at forbyde det i Fremtiden. Efter Folkenes Hjemsendelse d. 3 Okt. Ophørte min Virksomhed paa Prøvesten, jeg kom atter i Land, og efter den sted?????????

Tjenesteturnus, fik jeg ikke nogen Tjeneste i et helt Aar, en at jeg skulde møde i Forhør Krigsret o.s.v.. Jeg fik saaledes meget Fritid til min Raadighed, hvilken jeg benyttede til Studier i taktisk Henseende og til at deltage i den offentlige Debat om Forsvarsspørgsmaalet, som mere og mere traadte i Forgrunden efter at Minister Kauffmann havde nedsat en Kommission, under Kronprins Frederiks Forsæde, i hvilken Enighed mellem Hær og Flaade var tilvejebragt. Ministeren indbragte derefter i Folketinget et Hærlovforslag, ledsaget af en Forsvarsplan, der skulde komme til at spille en stor Rolle i den fremtidige Forsvarsdebat, idet den bestemt hentydede til Nødvendigheden af Københavns fuldstændige Befæstning, som Regeringen dog ikke havde Mod til at bringe i Forslag, samtidig med Hærlovforslaget af 1879. Derimod opstod der allerede i Befolkningen en betydelig Bevægelse om Spørgsmaalet Københavns Befæstning, der idelig drøftedes i Pressen. For at give mit Bidrag til Sagens Belysning, der forekom mig saa soleklar, fattede jeg da den Plan, at fortatte et lille Skrifte, der med Fremtiden for Øje kunde vise, hvor daarligt Danmark's Fremtid var ordnet, naar Landbefæstningen manglede. Saaledes opstod "Slaget ved Lyngby". Jeg viste Manuskriptet til Madsen, som strax forbederede det ved at give det en Fortale og et Forfatternavn : Holger Sørensen, og jeg tilbød det derpaa den Gyldendalske Boghandel, som strax lod det trykke og udbetalte mig 200 Kr. i Honorar.(Feb. 1880). Piecen, der sendtes til Krigs- & Marienministeren samt Kronprinsen, gjorde strax meget Opsigt, og saa megen Lykke, at Udgivelsen af et nyt Oplag blev nødvendig. Man gjorde sig strax megen Umage for at udforske, hvem der var Forfatteren, men min Anonymitet blev godt bevaret, indtil jeg selv navngav mig, den Gang min Biografi fremkom i Biografisk Lex. Kun Marinen var ikke glad for Bogen, og jeg havde i den Anledning en længere Fejde med den i Bladet "Nationaltidende", som den Gang ganske beherskedes af denne Etat (Kommandør Gjødeseu redigerede Søfartstidende).

Imidlertid behandlede Hærloven i Folketinget, og det viste sig da, at Højre, og de moderate var misfornøjede over, at Kauffmann, gennem Balmson, havde vundet C. Berg for sig, idet denne var utilbøjelig til

(38-1)

at formindske Hæren med 4 Liniebatailloner for at tilvejebringe det nødvendige Fæstningsartilleri til en event Københavns Befæstning. For en saadan Pris vilde de mange Fodfolksofficerer, der sad i Folketinget, ikke købe Befæstningen, og saaledes skete det at jeg en Aftenstund fik Besøg af General Thomsen, der ledede Højregruppen, hvorpaa han meddelte ”, at denne paa det bestenteste modsatte sig Kauffmanns Planer i Forbindelse med Berg.

Jeg spillede den uforstaaende, og sagde:” det var interessant at høre men jeg begreb ikke, hvad det kom mig ved. Men Generalen sagde : Oh, de forstaaer mig meget godt, og vil nok underrette Vedkommende om, hvad jeg har sagt. Ganske rigtiog skyndte jeg Dagen efter op til Oberst Bahnson for at referere, hvad Thomsen havde sagt, men skønt Kauffmann gennem ham blev advaret mod den Fare, som ??????? hans Plan, var han ikke stærk nok til at føre den igennem. Det var Højre og de Moderate i Forening som udenom K gennemførte Hærloven af 1880, hvad der havde til Følge, at han senere maatte gaa af, da Generalkommandoen i Kastellet blev ledig. Kauffmann var mig dog altid taknemmelig for min Optræden, og jeg vedblev at staa; i det bedste Forhold til ham. Jeg var ogsaa hans artilleristiske Hjælper ved det første Fæstningkrigsspil, som afholdtes her i Landet saavidt jeg husker 1878, og hvor Paris Befæstning blev angrebet. – Imidlertid varede Bevægelsen i Forsvarssagen. Der holdtes Møder imellem Folketingsmænd og Officerer for at drøfte, hvorledes Befolkningen bedst kunde paavirkes og dette gav paa den ene Side Stødet til at en Civilcomite dannedes under Ledelse af Assessor Madvig, Vexelerer Ludvig Hansen, Bygmester Benssen fra Vallekilde og flere, medens paa den anden Side Kaptejn Th. Schou, der havde været meget ivrig i hele Sagen, samlede en Mængde Officerer i sit Hjem, for at opfordre disse til at yde de civile Støtte.

Paa dette Møde blev Oberst Vaujsell valgt til Formand for en Militærkomite, som skulde skaffe Foredragsholdere til veje vælde Møder, Civilkomiteen vilde foranstalte afholdt hele Landet over. Jeg valgtes (paa Madsens Tilskyndelse) til Secretær, og Oberst Schroel, samt Kaptejn Arendrups som øvrige Medlemmer af Hæren. Komiteén tiltraadtes senere af Kommandør Carstensen, Kaptejn Victor Hansen og Kaptejn Jespersen. Endnu samme Aften (det var i Foraaret 1880) tilvejebragte jeg en Liste over hvilke af de tilstedeværende Officerer

paa Mødet vilde holde Foredrag eller skrive Artikler. Saaledes begyndte Forsvarsagilastionen, der gav mig meget at bestille. Da det blev Pinse, det Aar, fik vi Indbydelse til

(38-2)

At tilbringe denne i Everdrups Præstegaard, og med Glæde tog vi derimod. En dejlig Sommerdag med 18° Varme (vistnok 18 Maj) rejste vi altsaa til Olestrup Station og kørte derfra paa aaben Vogn til Præstegaarden, hvor vi fik en venlig Modtagelse. Efter Middag spaserede jeg med Zeuthen i den smukke Omegn, og vi glædede os til de kommende Dage. Men den næste Morgen blæste det en skarp Østenvind og Natten derpaa frøs det 3°, saaledes at alt Grønt blev ødelagt. Det var en sørgelig Pinse for mange, og det var ynkeligt at se Skovene da vi kørte hjem. Faa Dage efter var vi med paa en Skovtur til Dyrehaven, som Nanny og Mally Bech længe havde talt om, vi i Forening med dem og Mandagsgæsterne skulde gøre. Men ogsaa paa denne var Vejret meget uheldigt, og vi maatte spise vor Mad ikke i det Frie, men paa Raavad, hvor vi blev trukne voldsomt op (alene 10 Kr for Dækketøj, Tallerkner o.sv.) saa Fornøjelsen blev ikke stor. Den 26° Maj var det derimod meget varmt Sommervejr (22°). Den Dag gik jeg op til Redaktør Hjorth Lorentzen, for at takke ham for Tilsendelsen af en hel del Penge, som min Avisfejde med Marinen havde indbragt mig. Samtidig benyttede jeg Lejligheden til at spørge om jeg ikke fremdeles kunde skrive i Nationaltidende om militæret Emner, og stor var min Glæde, sa Redaktøren der kendte mig fra Eckernførde, og nu havde set min Pen, som Holger Sørensen, tilbød mig at blive Bladets Militærcorrespondent. Kun lidet anede jeg den Gang, at denne Stilling skulde indbringe mig en lille Formue. Belæsset med Bøger, som jeg saa tidt gik med, ilede jeg nu hjem over Søerne, for at meddele min Hustru den glade Tidende. Midt paa Dæmningen over St. Jørgens Sø, følte jeg imidlertid pludselig et Stik i Brystet og var syg, da jeg kom hjem. Jeg vilde ikke give mig, og var med Louise efter Middag i Frederiksberg Have, hvorfra jeg kørte til Oberst Vaupell hvor Militær kommissionens første Møde skulde afholdes Kl. 8. Jeg følte mig imidlertid mere og mere syg, og det kostede mig stor Overvindelse, at udføre Secretær forretningerne, og da jeg kom hjem sent om Aftenen, havde jeg en dundrende Feber.

Dagen efter viste det sig, at jeg atter havde faaet Lungebetændelse, ikke ved Kulde, men denne Gang ved Varme. Det var et haardt slag, først for min kære anstrængte Hustru, men dernæst for mig selv, idet saa meget Arbejde, som hvilede paa mig måtte henlægges, Nationaltidendes Redaktør beroligede mig med, at det havde

(38-3)

jo ingen Hast med at skrive i Bladet, og i den militære Kommission, maatte det gaa, som det bedst kunde. Min Sygdom var denne Gang haard nok, og jeg mistede ikke noget af den ti Feberen havde været saa voldsom, at min Hjærne blev angrebet, saa jeg ikke kunde tænke klart, dog ved jeg, at Departementchef Nielsen, gift ???? med Frk. Julie Busch, som jeg kendte saa godt fra Bechs, viste min Hustru megen Deltagelse under Sygdommen. Saasnart min Tilstand tillod mig at rejse, skulde jeg paa Landet, og medens det tidligere havde været bestemt, at vi skulde have boet paa Snekkersten Kro, hvor vi havde lejet Foraaret, (En Forpligtelse som Kapt. Wagner friede os for) blev det nu bestilt Logis paa Lundeberg Kro for L og mig, samt Coenraad og Gerda, medens de ældste Pigebørn kom til Aalstrup. I meget forkommen Tilstand ankom jeg en Dag i Slutningen af Juni med Dampet til vort nye Opholdssted, hvor Betingelserne yntes godt til at vi begge kunde komme os, men der var langt igen. Rejsen havde overanstrengt mig meget og jeg maatte strax til Seng, samt saa saa daarligt ud, at Kroværten sagde, at det var bedst vi rejste igen, da han nødigt vilde have, at jeg skulde dø paa Stedet. Det tilkaldtes saa Lægehjælp, en Dr. Kabell, og han trøstede os med, at det var kun Afkræftelse, jeg fejlede, hvilket efterhaanden nok vilde blive overvunden. Den første Uge var jeg dog stadig sløj, og navnlig pinte det mig, at jeg ikke kunde forstaa det mindste af, hvad jeg læste i en Avis. Den friske Søluft, - jeg sad meget i den lille Hytte vist paa Billedet – og den gode Kost gjorde dog snart Underværker, og stor var min Henrykkelse og Taknemmelighed, da jeg omsider en Morgenstund kunde opfatte og huske, hvad jeg havde læst. Efterhaanden gik jeg mange Spasereture til Hesselager Skov,

???????????? og Kysten sydåaa og tilbragte vi mange dejlige Dage sammeni det hyggelige Fyen. Først i Ferien kom der en Del flere Gæster, men kort efter rejste vi over Svendborg, Rudkøbing, Nakskov til Aalstrup, hvor vi modtoges med stor Venlioghed af David Bagger, som i – havde mistet sin Hustru, Ovidia, men hvor Værtindepligterne varetoges af hans tidligere Husjomfru Nanna Iversen. Paa Gaarden herskede meget Liv, idet ogsaa en Fru. Møller med Familie fra Sorø, hvor Vilhelm var i Kost, tilbragte Ferien der. Børnene spillede Komedie og med David gjorde jeg mange Besøg i Omgenen, ligesom jeg gik en Del med ham i Marken.

Saaledes genvandt jeg omsider helt mit Helbred, og det besluttedes, at vi skulde ende Ferien paa Sollerup, hvorhen Davids ældste Datter Polline fulgte

(38-4)

paa Grund af, at Forholdene paa Gaarden ikke var heldige for hende. Mens vi var paa det herlige Sollerup, fik vi Indbydelse til en Middag paa Brahe Trolleborg, netop paa Marianes Fødselsdag d. 13 August. Jeg havde ingen Kjole med, og den der laa hjemme trængte til en Afløser, som en Landsbyskrædder syede i kort Tid for den beskedne Sum af 55 Kr. I fin Stads mødte jeg saaledes paa Gaarden (ogsaa Mariane og Polline var med) og lige inden vi skulde til Bords spurgte, Grevinde Benny mig, hvem der var finest en Kaptajn eller en Provst. Hun vilde helst have mig til Bords, men vilde ikke tilsidesætte sin egen Præst, Provst Wøldicke. Statskalenderen afgjorde, at den sidste var i højere Rang klasse og saaledes gik jeg Glip af den tiltænkte Ære. Efter Middagen var der Bal. Men heri turde jeg ikke deltage, og det blev saaledes den 54 Aar gamle Sehested Jul fra Ravn... med et stift Ben, der kom til at aabne Ballet. Blandt Kavallererne var ogsaa den 83 aarige Admiral Sten Bille, som engagerede Mariane til en Dans, og da udtalte, ”Jeg hører De fylder 13 Aar i Dag bedste Frøken, saa er jeg netop 70 Aar ældre end Dem”. Den 18 August var vi atter tilbage i København, og der begyndte nu en travl Tid for mig. Tjenesten

lagde jo foreløbig ikke Beslag paa min Tid, da jeg stadig var tjenestefri; dette var ikke behageligt og bevirkede at man havde ondt med at passe, hvad man skulde. To Gange glemte jeg saaledes at møde til Forhør til den fastsatte Tid, hvad der var højst beskræmmende for mig. Efter Bestemmelsen skulde jeg fra Efteraaret flytte ud paa Tre Kroner og blive Forstander for Befalingsmandselevskolen og med L. besøgte jeg en Dag Fortet, for at se vor fremtidige Bolig. Men jeg havde kun ringe Lyst til at blive ved Søbefæstningen eller at blive Müllertz Efterfølger, hele min Hu stod til Generalstabens og det taktiske Studium. Jeg henvendte mig derfor til Oberst Linnemann, min gamle Lærer, og han lovede at virke hen til at jeg, til Efteraaret, naar Hærlovstillægget af 25/7 80 skulde føres ud i Livet, skulde komme tilbage til Feltartilleriet. Under disse Forhold blev jeg ikke kommanderet til Trekroner om jeg end foreløbig fra 4 Oktober fik Kommandoen over Skolen, og heller ikke sendtes jeg til Krupp for at kontrollere de anskaffede 31½ cm Kanoner, hvorimod jeg i November kom til 2' Artilleriregiment som Batterichef (10'nde) under Oberstløjtnant Crone som Afdelingschef, hvorom senere.

Megen Virksomhed gav min Stilling som Secretær i Militærkomitéen, navnlig efterat "Forsvarsforeningen for Sjællands Stift" var bleven oprettet med Professor A. Steen som Formand, og Lt. A. Fraenkel som Forretningsfører, Ph. Schou Kasserer; thi det var nu denne Forening, der med stor Energi kastede sig over Foredragsvirksomheden, og hvis Krav altsaa maatte tilfredsstilles. Jeg kom saaledes i den nøjeste Forbindelse med Fraenkel og til Dels Professor Steen, men forinden Foredragene begyndte for Alvor, blev det i Militærkomitéen

(39-1)

besluttet, at en Henvendelse til Hærens og Flaadens Officerer skulde gaa forud, hvilken jeg udarbejdede sammen med Kommandør Carstensen (i Landstingets Udvalgsværelse). Paa Grundlag af de indkomne Svar, kunde jeg altsaa opstille en

Liste over Foredragsholderne, og skriftlig henvende mig til dem, naar Forsvarsforeningen ønskede et Møde afholdt. Ikke altid kunde en skriftlig Anmodning nytte. Tiden var ogsaa ofte meget knap, og der var da ikke andet for end at leje en Droske timevis for at faa Fat paa en Officer. Derefter skulle hver enkelt have sine Udlæg godtgjorte, og Referat af Møderne tilstilles Hovedstadspressen. Kort sagt, det blev efterhaanden en saa betydelig Virksomhed (se mit opbevarede Archiv) - i 1881 var antallet af indkomne Breve over 2000 - saa jeg maatte antage en Adjutant Premierlt. H. Tuxen af Artilleriet, der hver Dag mødte et Par Timers Tid hos mig.

Yderligere Virksomhed opstod, da Forsvarsforeningen besluttede fra Nytaar 1881 at udgive et Blad "Vort Forsvar" for hvilket Kand. C. Hall skulle være Redaktør, ti han stillede som Betingelse, at Militærkomitéen i hvert Fald det første Aar skulde garantere Leveringen af det fornødne Stof til Bladet, hvad der nødvendiggjorde en ny Henvendelse til Officererne. Det var en interessant Virksomhed, jeg saaledes var kommen ind i, idet jeg ikke alene kom i personligt Forhold til mange af Hærens og Flaadens Officerer, hvis Evner og Offerberedvillighed jeg snart lærte at kende, og til Hall, hvem jeg trofast fulgte lige til hans Død i Maj 1908, saavel i de gode som i de trange Dage, men ogsaa maatte jeg skrive mange Artikler til Bladet, besvare de til dette indkomne Forespørgsler o.s.v. o.s.v.

Den, der stod bagved hele denne Bevægelse var min Ven V. H. O. Madsen, med hvem jeg altsaa havde mange Sammenkomster, ligesom jeg i vigtige Spørgsmaal maatte ty til Oberst Bahnson i Krigsministeriet. Det skal her strax siges, at Oberst Vaupell, der var en dygtig Skribent og en udmærket Foredragsholder, ikke egnede sig til at være Formand for Militærkommissionen, idet han vilde styre alt selv, og ikke vilde overlade mig, som Secretær den mindste Handlefrihed. Han forbød mig endogsaa at aabne Breve, der indgik til Militærkomitéen, hvilken Fordring jeg umulig kunde gaa ind

paa, og omsider maatte jeg forelægge Sagen for den samlede Komité, efter at have underrettet de enkelte Medlemmer om, at enten maatte Oberst Vaupell eller jeg fratræde. Resultatet blev, at V. traadte tilbage efter ved sin Tale i Mødet at have vist sin Umulighed. Oberst Schroll blev derefter Formand, hvad der var af største Betydning for hele Agitationen, idet han selv havde et stort Navn indenfor Hæren, og dels var velset ved Hove. Dette viste sig saaledes ved Nytaarskuren 1881 ved hvilken Lejlighed Kong Chr IX underholdt sig længe med Obersten om Forsvarsvirksomheden, der ikke var lige vel set af Hærens Officerer. En af de misfornøjede, senere General Dalberg, der var tilstede ved Kuren,

(39-2)

udbrød da ogsaa strax efter: ”Naa, nu har Kongen lyst hele Bevægelsen i Kuld og Køn”. Ogsaa med den gamle Civilkomité opstod Vanskeligheder, fordi Fraenkel og Ludvig Hansen var lige ufordragelige. Det truede endogsaa med en Duel mellem dem, og saavidt jeg mindes, var en Udfordring allerede afsendt fra Hansens Side men jeg fik heldigvis Sagen bilagt.

Civilkomitéens Virksomhed ophørte dog derefter.

Ogsaa Forholdet mellem Madsen og Fraenkel blev spændt, hvad der var kedeligt for Virksomheden, og endelig havde jeg et Sammenstød med Lt. Leerbech, som var engageret til at rejse ud paa Møderne for at referere disse til Bladene. Jeg forlangte nemlig, at de kun maatte sendes til disse, efter at jeg havde godkendt dem, idet det var af stor Vigtighed, at de to Etater holdt sig den trufne Aftale efterrettelig, nemlig at Flaaden talte til Gunst for Københavns Befæstning, Hæren for Flaadens Udvidelse. Da Løjtnanten mod min Ordre alligevel indsendte Referater direkte, gav jeg ham en tilrettevisning, som han ikke vilde modtage, og ogsaa denne Sag kunne have ført til Duel, hvis jeg ikke personlig havde opsøgt Løjtnanten og talt ham til Fornuft.

Foruden Forsvarsvirksomheden havde jeg nu ogsaa at samle militært Stof til Nationaltidende, og min første Artikel om

Søbefæstningen kom i September (N. 1681). Da det var nødvendigt for mig at militært Nyt kom til mig paa første Haand, anmodede jeg Bladet om at holde tre udenlandske Blade til mig, nemlig "Deutsche Heeres Zeitung", "l'avenir militaire" og "Army Navy Gazette"; det var en stor Behagelighed for mig paa den Maade at faa alle militære Nyheder først, men forøvrigt krævede min nye Virksomhed et betydeligt Studium af hele den nyere militære Litteratur; endelig opfordrede Hjorth Lorentzen mig til at skrive Biografier om Officerer der fyldte deres 50 Aars eller 60 Aars Jubilæum. Jeg strittede haardt imod, men maatte give efter, og kom derved ind paa en for mig helt ny Virksomhed, der bragte mig i Forbindelse med mange, og foranledigede, at jeg senere blev Medarbejder ved "Biografisk Lexikon" skøndt det i og for sig ikke var min Interesse. Ogsaa Anmeldelsesvirksomhed laa ikke for mig, men ogsaa heri opnaaede jeg efterhaanden stor Færdighed. Pressevirksomheden har jo det ejendommelige, at alt skal gaa hurtigt; for saa vidt passer den til min Natur, men Faren derved er, at Paalideligheden og det omhyggelige i Udarbejdelsen lider. Heldigvis for min Udvikling fik jeg senere ved Siden af Arbejder af mere gedigen Værd, hvorved jeg maatte være meget omhyggelig, saaledes at der derved lagdes en Dæmper paa min noget for store Hurtighed. Endelig lærte Pressevirksomheden mig at blive forsigtig i mine Udtryk, at undgaa Adjectiver og at styre imellem vanskelige Skær, ti det kunne jo ikke undgaaes, at mine Artikler efterhaanden vandt en vis Opmærksomhed, da intet andet Dagblad behandlede militære Emner den Gang til Stadighed,

(39-3)

medens Ministeriet af mig var blevet underrettet om, at jeg havde overtaget Hvervet som Militærmedarbejder, og altsaa kunne ramme mig, naar jeg ikke skrev efter Ønske. Alt, da vi var paa Sollerup, havde min Svigerfader meddelt mig, at han ikke længere vilde bo der, men havde besluttet at flytte til København, hvor jeg kunde stille en 1' Sal i

Lykkesholmsalle til hans Raadighed. Denne passede ham og blev altsaa lejet, mens det endvidere aftaltes, at gamle Dis (Risum) som siden 1840 havde været i hans Hjem, skulde bo i Kælderetagen i et Værelse til Gaden. Den 22' Oktober, da det var rygende Snestorm, flyttede de ind i deres nye Bolig, hvad der i mange Henseender var hyggeligt for os. Dette viste sig saaledes i Vinterens Løb, da de gamle holdt Sølvbryllup med en stor Fest. Ved denne Lejlighed stillede vi da vor Dagligstue paa 1' Sal til deres Raadighed. Men fremstod den Misstemning, at vi ikke begyndte Dagen med at følge dem til Altergangen, saaledes som de havde ønsket, og efterhaanden fandt de saa mange Mangler ved Lejligheden, og ved at bo saa nær os, at de atter flyttede i Efteraaret 1881 til Hauchsvej i en Villa, hvor der var Svamp og ubehagelige Værtsfolk, saa de heller ikke blev der længe.

En anden Begivenhed var, at vi følte os meget tiltalte af Pastor Rørdam, der var kaldet til Helligaandskirken som Sognepræst i 1880, og vi besluttede os derfor til at høre ham til Stadighed, i hvilken Anledning vi lejede to Stolepladser, da det ellers var meget vanskeligt at faa en Siddeplads.

Hvad min tjenstlige Stilling den Vinter angaar, saa var 10', 11' og 12' Batteri endnu ikke formerede, hvilket først skulle ske om Foraaret, naar 7', 8' og 9' flyttede til Aarhus, og Rekrutterne kom ind. Som en Begyndelse maatte disse dog i alt afgive ca. 78 Heste, hvilke blev opstaldede i Bivouakstalden paa 1' Artilleriregiments Kaserne, og det blev nu mit Hverv at tilkøre disse Heste, der var lidet uddannede, ved hjælp af de afgivne Trænkonstabler, en Sergent og nogle Korporaler. Da Vinteren blev stræng, var Opgaven ingenlunde let, da Ridebanen ofte var meget glat, og Øvelser i Terrænet ogsaa generedes af det glatte Føre. Braadder havde vi ikke, men jeg lod Trænkonstablerne forfærdige Sko af Halmstraa, hvoraf vistnok mange tabtes, men som dog gjorde det muligt at afholde Køreøvelser. Mine Foresatte, Crone og Moltke lod mig have ganske frie Hænder, men det viste sig snart, at den sidste ikke kunde lide mig, fordi

jeg gik med Bøger under Armen, og fordi jeg var Generalstab her(?). Endnu værre blev det, da jeg beordredes i en Kommission til Undersøgelse af, hvorledes en Feltbefæstning omkring København skulde anlægges, med Tilføjelse af, at denne Tjeneste skulde gaa forud for al anden Tjeneste, ti da jeg, som Følge heraf en Dag meldte Oberst Moltke, at jeg ikke kunde møde til et Forhør, blev han saa rasende, at han forbød mig at møde i Kommissionen,

(39-4)

og det var med Nød og Næppe, at han tillod mig at give General Ernst, Kommissionens Formand personlig Melding om dette Forbud, som dog indbragte ham en Tilrettevisning og saaledes ikke forbedrede Forholdet, der efterhaanden blev helt ubehageligt. Jeg var forvænt med flere flinke Chefer, nu havde jeg, ved selv at gribe ind i min Skæbne, faaet én, der kom til at skade mig meget. Til Gengæld var Oberstlt. Crone mig meget bevaagen, ti jeg var dog, naar alt kom til alt mindre kratzbørstig ved Møderne hos ham, end de andre to Batterichefer: Brædstrup og Wagner, som aldrig ville gaa ind paa hans Forslag. I April 1881 afrejste 3die Artilleriafdeling, under Oberstlt. Benzon til Aarhus, og det bestemtes da, at jeg skulde have Konstabelrekrutskolen. Imidlertid var denne næppe begyndt, førend jeg fik Meddelelse fra Holland om at min kære Papa var død den 13 Maj af en Brandbyld og skulde begraves faa Dage efter.. Jeg besluttede strax at rejse til Holland for at være tilstede herved, og ved de mange Overvejelser, som dette Dødsfald maatte give Anledning til, da min Arv ikke kunde dække mine Gældsforpligtelser til Boet. Saaledes drog jeg da af Sted, og kom netop tidsnok til Utrecht for fra Jernbanestationen at naa det gamle Hjem, inden min Fader førtes bort derfra. Ved Begravelsen talte, efter hollandsk Skik, mange af hans gamle Venner, og det gjorde et dybt indtryk paa mig, at begge mine Forældre nu hvilede i den kolde Jord. Da min Søster Betzy ikke alene havde kunnet varetage min Faders Pleje i de sidste Dage, havde hun formaaet Anna Pieterse at hjælpe hende, og disse to

var jeg altsaa mest sammen med i de følgende Dage, foruden mine Brødre Ferdinand og Coen. De meddelte mig, at min Fader, efter min Moders Død, havde været meget bekymret for Fremtiden, og i det hele taget meget nedslaaet, saaledes at det egentlig var godt, at han var kaldt herfra. Hans Efterladenskab var kun ringe, saa jeg kom til at skyldte mine Søskende en større Sum, som dog maatte forblive staaende i Stedet; men min Søster Betzys Fremtid var lidet betrygget, og heller ikke de yngste brødre var helt forsørgede. Ferdinand blev Jacobs Formynder. Efter 10 Dages Ophold i Utrecht rejste jeg atter tilbage til Danmark og genoptog min Virksomhed ved 10 Bateria. Skydningerne interesserede mig som sædvanlig meget, og medens jeg som Løjtnant havde faaet indført en Skydebog og et Kikkertstativ, forandrede jeg nu de reglementerede Artilleriskiver, der var højst upraktiske, til andre, som var mere lig det Artilleri, hvorpaa der blev skudt i Virkeligheden. Kun var Artilleriet vred over, at jeg forandrede Skiverne uden Tilladelse dertil var indhentet, og dog blev de senere godkendte. Ogsaa i taktisk Henseende gjorde jeg mange Forandringer, saa vort Bateria virkelig blev godt uddannet, hvad Oberstlt. Crone i høj Grad paaskønnede, medens Moltke stadig var mig gram i Hu. Om Efteraaret deltog jeg i Garnisonens Manøvrer omkring København, og udviste ogsaa ved den Lejlighed, at mine taktiske Studier havde baaret Frugt. (Batteriet var indkvarteret paa Amager, og havde kun 1 Secondlt. til Assistance). Derimod fik jeg det Aar ingen Orlov, saaledes at ogsaa L. maatte blive (40-1)

hjemme, medens Mariane kom ud i Ferien. Hendes 14 aarige Fødselsdag fejrede vi ved at gøre en tur til Skodsborg, og da hun syntes at have Lyst til at spille Klaver antog vi en Frk Richter, en Dame vi kendte fra den Gang hun gik i Skolen med Søsteren i Richters Hjem (Frederiksberg Allé) til at spille med hende.

Iøvrigt frembød Aaret ikke videre mærkeligt (For min Virksomhed i Forsvarssagen erholdt jeg Ridderkorset af Dbg.) I

pekuniær Henseende var det bedrøveligt; ti skøndt min Indtægt naaede op til henved 4,600 Kr var Udgifterne voxede til 5,900 Kr.

I begyndelsen af 1882 blev jeg kaldt op til Højesterets sagfører Liebe, som ønskede at raadføre sig med mig angaaende Fortolkningen af en hollandsk Lov. Sagen var, at Kronprinsesse Louise var en af Arvingerne efter afdøde Prins Frederik af Nederlandene, som for sin Deltagelse i Slaget ved Waterloo havde fået Domæner, der gav en Indtægt af ca 600,000 Gylden aarlig. Liebe mente, at disse Domæner muligvis kunde gaa over paa Arvingerne, skønt det udtrykkelig stod i Loven, at de kun kunde arves "de male en male" hvorved altsaa Kronprinsessen maatte være udelukket. Liebe mente dog, at et Forsøg burde gøres for at faa fat paa disse Domæner, og han forelagde derfor Spørgsmaalet for ansete Jurister ved hvert af de tre Universiteter. Disse Professorers Betænkninger oversatte jeg paa Dansk og fik derfor 100 Kr, hvad L. syntes var meget, (han selv beregnede sig nok 100,000 Kr for sin Ulejlighed) hvad der fremkaldte en skarp Bemærkning fra min Side. For at formilde mig, viste han mig saa Kronprinsessens Opgørelse for hendes Arveparts Vedkommende, hvilken gik op til lidt over 9 Millioner Gylden.

Om Foraaret fik jeg at vide, at Oberst Emil Madsen, Læreren i Generalstabsfagene ved Officersskolen vilde trække sig tilbage, og jeg satte nu alle Sejl til for at blive hans Efterfølger. Det var dog vanskeligt nok at naa dette Maal, ti, jeg havde jo ikke gennemgaaet Generalstabsafdelingen. Imidlertid fik jeg en stor Støtte i Oberst Schroll, som paavirkede Officersskolens Chef Oberst Klein. Ogsaa flere af Skolens Lærere, deriblandt Madsen, ønskede min ansættelse, ti blandt Generalstabsofficererne var ingen kvalificeret dertil. Det harmede dog Generalstabspartiet, at atter en artillerist skulde faa denne Post og man bevægede Kapt. Christensen til i sidste Øjeblik at indsende en Ansøgning derom. Men da var Sagen afgjort, og jeg blev udnævnt til Lærer i Fagene. Imidlertid var

Opgaven særdeles vanskelig for mig, selv om min Formand ville yde mig al mulig Støtte, hvad han lovede, og i hvertfald ansøgte jeg om at blive ½ Aar tjenestefri fra 1 April. Denne Ansøgning blev bevilget, og jeg kastede mig nu med Iver over Studiet af Hærordning, Generalstabslære, militær Geografi og Terrænlære, idet jeg dog foreløbig ville benytte min Forgængers Lærebøger i de førstnævnte Fag.

Saaledes havde jeg heller ikke i Sommeren 1882 Lejlighed til at nyde Landlivets Glæder, men da der kom en Indbydelse fra Jydstrup om at tilbringe nogle Dage dér, besluttede vi at tage imod den, da Børnene var dels i Everdrup og dels paa Lolland under Ferien. Opholdet i Jydstrup, som begunstigedes af smukt (40-2)

Vejr, blev bedre, end vi havde ventet, selvom Tante Cora var noget stiv.

Fra Jydstrup besluttede jeg at overvære et Forsvarsmøde i Bringstrup (ved Ringsted) hvor Oberst Falkenberg skulde tale, for personlig at gøre mig bekendt med, hvorledes et saadant Møde forløb. L. var med, men begge blev vi meget skuffede, ti den gamle Oberst forstod ikke at fange Tilhørerne, og der rejste sig en saa skarp Opposition, at vi fandt det raadeligt at fortrække. I det hele taget fremkaldte Forsvarsagitationen en skarp Opposition fra anden Side, men da jeg ikke her vil skildre denne Agitationshistorie, hvortil Materiale haves i de af mig opbevarede udfærdigede og modtagne Skrivelser mm. Som et Kuriosum skal her blot anføres, at det stadig var min Bestræbelse at faa saa mange bekendte Mænd som muligt til at skrive i "Vort Forsvar", deriblandt Højskoleforstander L. Schrøder. Under et Møde med ham hos Wagners bearbejdede jeg ham i 3 Timer for at naa Maalet og lykkedes det mig at afslutte en ligefrem Handel, hvorpaa Haandslag gaves og Lidkøb blev drukket. S. lovede at sende "V. F." en Artikel under Navn, og jeg at holde et Foredrag paa Askov Højskole. Som følge deraf rejste jeg i Vinteren 1881 - 82 derned og talte om Paris' Belejring, ved hvilken Lejlighed jeg stiftede

Bekendtskab med Lærer la Cour, den senere Professor, som forærede mig sin historiske Matematik. S. sendte derefter en ubetydelig Artikel til Bladet, der ikke sagde noget, men hans Navn var der. Her skal blot bemærkes, at en Vanskelighed opstod derved, at Marinen udtraadte af Militærkomitéen, fordi man i maritime Kredse mente, at man ikke i Længden behøvede at gaa sammen med Hæren; man kunne naa Maalet, en stor Flaadeudvikling, lettere ved at slutte sig til de moderate. Minister Ravn, som baade var Krigs- og Marineminister forsøgte endogsaa at stoppe Munden paa Hærens Officerer, for at være de moderate til Behag, og Kommandør Carstensen talte i Landstinget helt anderledes end førhen i Militærkomitéen, hvorfor jeg angreb ham stærkt i Nationaltidende paa et Tidspunkt, da den maritime Medarbejder, Kommandør Gødesen var bortrejst. Denne tog mig dette ilde op, men Hjorth-Lorentzen var paa min Side, og jeg havde saaledes den Tilfredsstillelse at Bladet blev et Organ for Fæstningspartiet, medens Marinen ellers havde haabet at kunne beherske det. Om Efteraaret i Oktober begyndte jeg mine Forelæsninger paa Officersskolen, hvad der ikke var nogen let Opgave for mig, da de fleste af Eleverne var ældre erfarne Officerer. Dertil kom, at min Tid ogsaa beslaglagdes derved, at jeg netop i de Dage maatte anmelde I Bind af Generalstabens Fremstilling af Krigen 1864, ligesom ogsaa Ing. Berg, en Broder til C. Berg engagerede mig til at antage en berømt hollandsk Ingeniør for at komme herop og undersøge Skernaadalens Vandafløb m.m. Igennem min Broder Ferdinand fik jeg fat paa en Ingeniør Dirks, (Stieltjes var død) og han lovede at rejse hertil i Begyndelsen af Nov. naar jeg vilde være hans Tolk. Saaledes maatte jeg strax bede om 8 Dages Orlov, for (40-3)

at udføre dette Hverv. Sammen med Berg rejste jeg til Lunderskov for at tage imod Hr. Dirks og endnu samme aften naaede vi Skern Kro, hvor vi skulle bo, for at den hollandske Ingeniør kunde forevises for de ca 100 Bønder, der skulle betale

hans Rejse. Dirks protesterede og vilde absolut til Ringkøbing, hvor der var et Hotel, men paa min Forestilling lod han sig bevæge til at tage Ophold i Skern, hvor om Aftenen hele Befolkningen tog det fremmede Dyr i Øjesyn. Den næste Morgen kom han dog aldeles fortvivlet ind til mig og sagde: ”hvis vi ikke øjeblikkelig tager til Ringkøbing, rejser jeg tilbage til Holland; her kan jeg ikke blive, thi ”Huset” er udenfor Kroen, og jeg bliver syg, hvis jeg gaar derind.” Saaledes kom vi da til nævnte By, og havde det udmærket paa Hotellet, hvad der trøstede Manden. Forhandlingerne kom nu i Gang angaaende selve hans Hverv, ligesom jeg ogsaa affattede en Kontrakt angaaende Betalingen, der blev fastsat til 2,000 Kr. og Rapporten, som skulde affattes paa Engelsk. Den næste Dag besøgte vi saa Skernaadalen til Borris, maalte Vandmængden i Aaen, der var den samme som Moselflodens ved Metz i den tørre Aarstid, og gjorde vi i aaben Baad en Tur til Lønborggaard, hvorefter vi tog til Varde, og derfra pr. Vogn til Nymindegab. Herfra roede vi i aaben Baad til selve Vesterhavet, som var i stærkt Oprør, da det stormede, men i selve Gabet, var Vandet forholdsvis roligt. Den næste Dag drog vi pr. Sejlbaad langs Tipperne over Ringkøbing Fjord tilbage til Ringkøbing, hvad der blev en Tur paa 6 - 7 Timer og hvor vi led meget af Kulden. Efter et Besøg hos Amtmanden den næste Dag og i Banken for at skaffe den første Udbetaling til Hr. Dirks drog vi atter over Varde til Hjerting Bugten, hvis Lodsejere ogsaa ønskede at indhente Hr. Dirks' Raad m. H. til Kystens Beskyttelse, men hvorfor de ikke vilde betale noget, da Hr Dirks strax udtalte, at uden en Digelov, som alle maatte underkaste sig, var der intet at gøre. Derefter rejste Hr Dirks tilbage til Holland, og jeg til København. Det skal tilføjes, at jeg senere havde megen Ulejlighed med at skaffe baade Hr Dirks og mig selv Resten af vort Tilgodehavende, at Hr Dirks Rapport blev oversat paa Dansk, og trykt paa Rigsdagens Bekostning; men det lykkedes ikke Berg trods al Støtte fra Broderens Side at

løse Spørgsmaalet om Anlæg af en Havn udenfor Ringkøbing paa Vestkysten.

Strax efter Hjemkomsten maatte jeg optage mine Forelæsninger i Hærordning, hvad der kostede mig Møje nok og jeg følte mig ikke altid sikker ligeoverfor mine Elever, hvoraf navnlig L. A. Hansen (senere Generalstabschef) fremsatte mange generende Spørgsmaal. Jeg gjorde det imidlertid til Princip aabent at tilstaa: Det ved jeg ikke, men skal skaffe det at vide til i Morgen, og derved vandt jeg Elevernes Tillid.

En anden Vanskelighed for mig var, at min Kollega Kapt. Zachariae, Lærer i Geodæsi i den Grad lagde Beslag paa Elevernes Arbejde i dette Fag, at de ikke havde Tid tilovers til at beskæftige sig med Krigskunsten, og det var først efter et halvt Aars Forløb, at de ogsaa kunde tage Fat paa dette Fag, der foruden Hærordning og Generalstabslære omfattede Terrænlære og Militærgeografi. For de sidstes Vedkommende fandtes ingen Lærebøger og jeg maatte derfor

(40-4)

udarbejde saadanne, der udkom det følgende Aar og indbragte mig et anseeligt Honorar. Dette kunne jeg ogsaa nok trænge til, thi Børnenes Opdragelse krævede mere og mere. Det samme Aar blev navnlig Mariane konfirmeret af Pastor Rørdam i Helligaandskirken. Dennes Forkyndelse glædede os altid i høj Grad og igennem mange Aar, lige indtil han blev Sjællands Biskop var han vor Sjælesørger, saa at vi kom i nærmere berøring med ham, da han konfirmerede alle vore Børn. Ved Marianes Konfirmation var mine Svigerforældre (de var forøvrigt flyttede fra Lykkesholmsalle) og Tante Hanne til Stede, men ellers holdt vi ikke større Selskab. Derimod var hun alt en saa legemlig udviklet Pige, at hun ganske behandledes som voxen, til Trods for, at hun vedblev at gaa i Frk. Zahles Skole for at tage Præliminæreksamen. Hun kom saaledes med til Mandagsmiddagen hos Bechs, og inviteredes andre Steder, desuden lærte hun at ride, fik Klaverundervisning o.s.v. hvad der kostede mange Penge (i 1882 var min Udgift ca 5,600 Kr

men Indtægt kun ca 5,000 Kr bortset fra Huslægen, hvilken jeg som Husejer ikke havde at udrede) og det maatte derfor være mig kærkomment at Pastor Koefoed i Hesselager bad os tage en Søn i Huset. Jens Peter Koefoed kom i Efteraaret 1882.

Broderen Axel kom kort Tid efter, og om Vinteren ønskedes ogsaa en 3' Broder optaget i vor Kreds. Vi blev derved saa mange, at vi besluttede at flytte ned i Stedets 2 Stueetager ved Foraarstide 1883, hvorved vi fik 10 Værelser, 2 Pige kamre, 2 Køkkener og megen Plads. Ved det Forhold vi saaledes kom til at staa i til Pastor Koefoed var det naturligt, at han bad vore to ældste Børn at følge med sine i Paaskeferien. Dette Besøg fik derved stor Betydning for os, at en af Coenraads Lærere i Borgerdydskolen, Kand philos H. L. Møller paa Færgen over Store Bælt fik Mariane at se, og blev indtaget i hende; foreløbig vidste vi ikke dette, men det viste sig derefter, at Møller fra det Øjeblik fik en levende Interesse for Coenraad.

Om Foraaret 1883 havde jeg den Tilfredsstillelse at blive forsat til Generalstaben, hvad der var naturligt efterat jeg havde faaet det Hverv at uddanne Generalstabs eleverne paa Officersskolen, ti jeg kom derved i nærmere Berøring med Generalstabens taktiske Afdeling, hvis Chef, Oberst Schroll, var mig venlig sindet, saa at jeg kunde indrette min Tjeneste ved Generalstaben ganske efter de Krav, Lærervirksomheden stillede til mig. Men denne kunde nu blive mere fyldig, da et stort Materiale stilledes til min Raadighed, hvorfor jeg havde Brug ved de Opgaver, som Eleverne havde at udarbejde. Desuden var det mig en stor Tilfredsstillelse at blive Oberst Moltke kvit som Chef, ti han ophørte ikke med stadig at forfølge mig. De Kaptajner, jeg arbejdede sammen med i Generalstaben var foreløbig Holbøll & Kragh, som jeg begge kendte fra Løjtnantsdagene. Senere blev det Buchwald, Laurits Lunn, Søltoft og Kühnel. I Begyndelsen af 1883 havde jeg at lede en større Recognosceringsøvelse med Stabs eleverne paa i alt 8 Dage. Jeg valgte Terrænet ved Rønde Kro, hvor vi stod paa historisk Grund, og hvorfra jeg gjorde en Udflugt til Helgenæs.

(41-1)

Senere holdt jeg en Generalstabsrejse med Eleverne i Egnen omkring Skanderborg. Turen var i alle Henseender vellykket, og den stillede mig i et personligt Forhold til Eleverne, saaledes at jeg lærte dem langt bedre at kende end i Klassen, medens de selv fik større Interesse for Faget. Min Adjutant ved den Lejlighed var Løjtnant Balle af Rytteriet, en Mand hvis fortræffelige Egenskaber, jeg ikke har taget Fejl af, thi han er nu (1908) Oberst i Generalstaben og den vordende Generalinspektør for Rytteriet (han blev det i 1909).

Efter at Øvelsen var endt, tog jeg nogen Tids Orlov for at besøge Louise og Børnene, som jeg havde faaet indlogeret paa Rygaards Færgetro, lige overfor Eriksholm. Egnen her er meget smuk (et af Punkterne hedder ogsaa ”Dejligheden”) og Forholdene var nogenlunde taalelige, men det var en Ulempe, at Soveværelserne laa paa Loftet og at den egentlige Gæstestue maatte benyttes som Dagligstue. Imidlertid, Vejret var i Begyndelsen godt, saa man kunde være meget i det frie, og Konen var ret velvillig. Blandt de Steder jeg besøgte, skal jeg nævne Rygaards Dyrehave og Eriksholm. Forvalteren dér var min Fætter Carl Petersen fra Jydstrup; han havde i Maj haft Bryllup med en Datter af Godsforvalter Mogensen paa Liliendal, ved hvilket vi havde været til Stede, og nu morede det os at besøge det nye Hjem. Kun lidet anede vi, at det saa snart skulle opløses, idet Carl døde i Februar 1887. Ogsaa Bramsnæsvig, der lige var indrettet til Torpedostation, besøgte vi, og vi var ogsaa om Bord i et enkelt Krigsfartøj.

Mit Ophold paa Færgegaarden blev dog kun kortvarigt, thi jeg havde faaet udvirket, at der blev overdraget mig en officiel Sendelse til Holland, hvor der afholdtes en Verdens- og Kolonialudstilling. Saaledes fik jeg atter Lejlighed til at besøge mit gamle Fædreland, hvor jeg dog nu savnede mit gamle Hjem og derfor delvis indlogerede mig hos min Broder Ferdinand. Den 20 Juli afgik jeg over Hamburg til Amsterdam, og meldte mig strax hos den danske Generalkonsul Brandt, for at han

kunde forberede min Mission i Haag. Da jeg har ført Dagbog over denne Rejse, skal her blot anføres, at jeg var saa heldig i Amsterdam at træffe Familien Kneppehout, der bad mig til Gæst paa Amstel Hotellet. Jeg var saa et Par Dage sammen med disse elskværdige Mennesker, indtil Samværet pludselig afbrødes derved, at Hr. K. blev alvorlig syg.

I Begyndelsen af August var jeg atter tilbage i Danmark, hentede Louise i Everdrup, og fulgtes vi hjem. Det var dog kun en kort Tid, jeg kunde blive her, ti den 14 August deltog jeg i en Generalstabsøvelse, som lededes af Chefen General Fog, og hvorom ligeledes en Dagbog giver mange Oplysninger. I September kunde jeg altsaa først genoptage mine Forelæsninger paa Officersskolen, men atter blev disse snart afbrudte ved en for mig ganske ny Virksomhed. Oberst Bahnson bestemte nemlig, at jeg skulle være Fører for de fremmede Officerer, der var anmeldte til at overvære

(41-2)

den første Kantonnementsøvelse, som i H. til Hærloven af 1880 skulde afholdes paa Sjælland under Ledelse af General Kauffmann.

Da jeg meldte mig fra Tjenesten i Generalstaben i Civil (det var Lørdag Kl 2, da Ordren modtoges, og jeg skulde afrejse om Mandagen) viste General Fog sin store Misfornøjelse over at Valget var falden paa mig i Stedet for paa Svogeren Holbøll, at han nægtede at modtage min Melding, og forlangte, at jeg i Meldingsdragt skulle møde i hans Hjem. Da jeg gik ud af Døren pegede han endvidere paa mit Knaphul og sagde: ”ja det er dér, De vil have det”!

Altsaa om Mandagen (14 Sept?) modtog jeg de fremmede Officerer, hvis Ledelse var mig overdraget nemlig: fra Sverige Oberst Spens og Ritmester Krook, fra Norge Oberstlt Staib og Kapt. Stillesen, fra Frankrig Kaptajn Appert, hvortil senere sluttede sig Lt. Hadjipetros fra Grækenland. Oberst Bahnson, Direktør i Krigsministeriet, som havde foranlediget min Kommando, ønskede, at jeg skulde begynde med at give en

Middag paa Hotel d'Angleterre, ved hvilken han ønskede at være tilstede, og derefter rejste vi til Roskilde, hvor vi indkvarteredes, jeg paa Hotel Prinsen, de fremmede hos Private. Under Brigadeøvelserne, der navnlig foregik i Terrænet Vest for Roskilde, havde jeg ikke meget at vise mine Gæster, og General Kauffmann følte da ogsaa, at der maatte gøres noget for at more dem. Han foreslog, at vi en Dag skulde overvære Feltartilleriets Skydninger i Jægerspris. Det var en lang tur i Vogn, og særdeles trættende derved, at jeg maatte underholde Grev Spens, hvis Svensk, jeg ikke forstod. Ogsaa Grækeren begyndte at gøre Knuder, idet han ikke var til at styre, naar han saa en ung Pige. - Omsider tog dog Brigadeøvelserne en Ende (der var ogsaa en større Fest i Roskilde, given af Byen) og fra d. 21 September skulde de større Øvelser tage deres Begyndelse. Om Morgenen kaldte General Kauffmann, hvem jeg altid havde staaet nær, mig ind til sig, og udtalte sig som følger: "Der finder i Dag en Landgang af fynske Brigade Sted ved Kallundborg. Det er mit ønske, at de fremmede Officerer ikke ser den, ti den foregaar ikke krigsmæssigt, det bliver Deres Sag at forhindre det paa passende Maade". Dette var et ubehageligt Hverv, ti netop Landsætningen ønskede de Herrer at overvære, og de var derfor meget ivrige for at komme med et Troppetog, der fra Roskilde sendtes mod Kallundborg. Omsider kunde jeg ikke holde dem længere tilbage, og Kl 10 slap vi ind i en Kupé, saaledes at vi Kl. 12½ naaede Kallundborg, netop i det Øjeblik at et Par Transportbaade lagde ind i Havnen og de udskibede Tropper kæmpede mod Besætningen i Byen. Min Instruktion tro meddelte jeg de Herrer, at Landsætningen skulle foregå længere Vestpaa ved Giseløre, og her red vi altsaa hen. Men der var intet at se, og for at dæmpe deres Misfornøjelse meddelte jeg dem nu ligefrem, hvilken Ordre, jeg havde faaet. Imidlertid (41-3)

var jeg meget optaget af et langt vigtigere Spørgsmaal: Hvorledes skulde de fremmede Officerer anbringes i de følgende Dage, hvilket endnu ikke var bestemt. Heldigvis traf

jeg en Adjudant ved Divisionsstaben, Løjtnant Harbou, der anviste Birkingegaard, tilhørende Grev Lerche, og efter at have præsenteret mig for en af Sønnerne, ytrede denne, at hans Fader vistnok vilde modtage os, hvis jeg kunde faa udvirket, at den ham tiltænkte Indkvartering paa 64 Mand blev lagt andetsteds hen. Dette lovede jeg, og saaledes blev vi anbragte hos den gæstfrie Grev Lerche, hvor vi i 4 Dage havde det udmærket i alle Henseender; navnlig var Maden fortrinlig, da Greven var en stor Feinschmecker, men ogsaa var Opholdet derved behageligt, at der fandtes to unge Comtesser paa Gaarden foruden en Lærerinde, saa at Konversationen blev meget livlig. Navnlig den ældste Comtesse fandt strax saa megen Behag i Grækeren, at hun modtog hans Indbydelse til at følge med ham næste Dag paa Manøvve. Deres Ridt blev imidlertid saa vildt, at det vakte pinlig Opmærksomhed, og Comtessen selv fik derved Øjnene op for hans ubændige Karakter, ti om Aftenen sagde hun til ham: ”Mr. vous êtes un Mefistofeles”. Han maatte altsaa vælge en anden Genstand for sit Kurmageri og uheldigvis blev Fru Appert hans nye Flamme. Appert havde ved min Hjælp faaet en Indbydelse fra Grev Lerche til sin Kone (da han ikke maatte benytte Søndagen til at rejse til København, hvilket jeg først havde bedt General Kauffmann om) og hun indfandt sig Lørdag Aften og sværmede med sin Mand hele Søndag Formiddag. Men allerede samme Aften havde Grækeren fordrejet Hovedet paa hende og gjorde Skandale ved en lille Dans, som arrangeredes efter Thebordet. Og siden da havde jeg den største Ulejlighed med at hindre ham i at følge hende, hvad der var et pinligt Hverv.

Under Opholdet paa Birkingegaard blev Bjergsted Stillingen angrebet efter alle Kunstens Regler (General Hammer), medens Forsvareren, (General Tvermoes) gjorde et modstød, der vakte Tilskuernes, deriblandt en fransk Dames Jubel ”jettez les Preussiens dans la mer” raabte hun. Bagefter spiste vi Frokost hos Baron Lerche paa Astrup, og oplevede jeg i det hele taget meget under hele Manøvreturen, hvad der vilde blive for

vidtløftigt at fortælle. Fra Birkingegaard kom vi til Hotel Issefjord i Holbæk, hvor Grækeren atter gjorde Skandale med en Pige, saa Værten maatte tilkaldes, medens vi spiste til Middag hos Amtmanden. Der kæmpedes i de Dage ved Tølløse og Elverdam, medens det til Slutning holdtes Revue for Kong Christian IX paa en Mark ved Svogerslev. Jeg forlangte, at de fremmede Officerer ved den Lejlighed skulde blive forestillede for Kongen, men Oberst v.d.Maaze, Chef for Adjudantstaben fandt det unødvendigt, hvad de fremmede tog unaadigt op. Der maatte bødes paa

(41-4)

Uhøfligheden ved at der bagefter sendtes dem en Indbydelse til Fredensborg, ved hvilken jeg ikke blev bedt med. Manøvrene sluttede med en stor Middag i Roskilde, hvorved ogsaa de fremmede Officerer var til Stede. Oberst Bahnson morede sig ved den Lejlighed med at drikke Grækeren til, saaledes at han næppe kunde staa paa Benene, og afleverede ham derefter til mig. Han var aldeles vild, og vilde kaste Konduktøren der forlangte at se hans Billet ned ad Trinbrædtet, hvad vi heldigvis fik forhindret. Senere maatte jeg skrive hele Rapporten for Mr. Hadjipetros ovenikøbet paa Fransk, da ingen Translatør vilde oversætte mit Danske Udkast. Den skal have gjort megen Lykke i Athen, men den Dekoration han, Hadjipetros, lige fra den første Gang jeg saa ham (Vous serez Chevalier de l'ordre du Saveur) havde lovet mig, blev undervejs opfanget af Overkrigskommissær Schmidt i Krigsministeriet, idet hans Fætter, græsk Generalkonsul Holmblad gav ham Korset, der var afsendt til den Officer, som havde vist H. Tjenester, altsaa uden Navns Nævnelser. Bahnson fortalte mig det bagefter og var rasende, men hvad kunde det hjælpe mig, og H. sendte mig til Trøst en Mængde græske Postkort. Derimod erholdt jeg den svenske Sværdorden, og senere Æreslegionen. I Løbet af Vinteren skete der ikke noget videre af Betydning; kun viste Pastor Koefoed, under et Besøg, han aflagde sine Drenges, sin Misfornøjelse med, at jeg foreholdt ham Axels

Mangel paa Sandruhed; thi, sagde han: i min Ungdom har jeg ogsaa drejet mine Forældre mangan en Knap. Der fremkom derved en misstemning, som bevirkede, at han ved Begyndelsen af Ferien 1884 satte sine Sønner andetsteds hen. I Februar havde jeg den første Examen med mine Elever, ved hvilken Obersterne Schroll og Madsen var Censorer, de var strænge i deres Bedømmelse af Arbejderne, men syntes iøvrigt fornøjede med min Undervisning, hvad der glædede mig.

Det var en stor Lettelse at have det første Kursus overstaet, ti jeg havde derunder indvunden en hel Del Erfaringer, og kunde nu gaa i Lag med Udarbejdelsen af en Generalstabslære, og fortsætte mine krigshistoriske Studier, idet jeg ogsaa ønskede at overtage Faget ”Krigshistorie”, der skulde foredrages efter Skoleplanen af 1884.

Om Foraaret blev min Svigerfader, som allerede i 1881 havde fraflyttet sin Lejlighed i Lykkesholmsallé, og var kommen til at bo paa Hauchsvej, hvorfra han efter kort Tids Forløb, drog ind i en Stuelejlighed paa Hjørnet af Nyvej og Gj. Kongevej med Have foran, temmelig alvorlig syg, og i Begyndelsen af Marts viste det sig, at der var Fare for hans Liv, idet det var Ringkræft i Tarmen. Der var tale om en Operation, som Dr. Silfverberg tilraadete, men, det vilde Svigerfar ikke. Min kære Louise var meget for ham i disse Dage, men desværre kom hun ikke til Stede ved hans Dødsleje d. 10 Marts om Middagen. Det blev nu mit Hverv, at ordne alt fornødent til Begravelsen, der her i Byen (42-1)

skulde indledes af Pastor Ewaldsen, medens den egentlige Jordfæstelse skulde finde Sted paa Haagerup Kirkegaard af Provst Wøldicke. Dagen bestemtes til 17. Marts og alle hans Børn, hans Kone og gamle Dis, samledes saa i Haagerup Sogn, hvor vi indkvarteredes hos gamle Venner. Det blev en yndig Foraarsdag, og der vistes den gamle Præst megen Ære, hvilket viste, at han ikke var glemt. For alle var det en vemodig Følelse at se hans Kiste sænkes ned i Jorden, fra et Sted, hvor

Præstegaarden kunde øjnes. Forpagter Garde havde bedt hele Familien til Middag.

Efter Begravelsen vendte alle tilbage til København og fandt et første Skifte Sted, hvilket for saa vidt var pinligt, som enkelte Familiemedlemmers Interesserethed derved gav sig et mindre heldigt Udslag. Det overdroges mig forresten at ordne det fornødne m. H. til alle de juridiske Formaliteter, der nu maatte varetages, og udbad jeg mig Bemyndigelse til at søge Assistance hos min Ven, Højesteretssagfører Asmussen. Det ordnede da saaledes, at min Svigerfars efterladte Formue ca. 8,000 Kr. blev tilkendt os strax, for at vi skulde slippe billigere med Arveafgift, medens min Svigermoder blot skulle have Rentenydelsen af denne Kapital; hun skulde udtage af Boet, hvad hun behøvede til Montering af sit nye Hjem, og hvad hun forøvrigt ønskede. Livsforsikringen, som min Svigerfar havde tegnet, stor 6,000 Kr. blev derimod i H. til Testamentet strax udbetalt os, og saaledes kom jeg i Besiddelse af 1500 Kr, hvilke var meget velkomne. Pensionen til min Svigermoder ordnedes derimod af Vilhælm Bagger, og fik vi det ordnet saaledes, at Afstaaelsessummen for Pavillonen i Haagerup Have 400 Kr. anvendtes til Fond for Gravstedets Vedligeholdelse paa Brahe Trolleborg Kirkegaard. Endelig bestemtes at min Svigermoder og Frk. Risum skulde vedblive at bo sammen, og de lejede sig senere en Lejlighed paa Vesterfælledvej 2.

Ellers bragte Aaret ikke noget videre af Betydning. I Sommerferien rejste vi til Skjoldborg Præstegaard, hvortil Vilhelm havde inviteret os, og her tilbragte vi mange behagelige Dage. Ogsaa Admiralinde Wulff og Ulf Hansen var der, hvilken sidste til ringe Glæde for os sværmede for Mariane. Der gjordes mange Ture, saaledes til Pastor Madelungs i Sjørring, Hansten Fyr og Solbærhøj paa Mors, og styrkede i enhver Henseende vendte vi tilbage til København i Beg. af August. Da Vilhelms ældste Søn Helge, ønskedes sat i Skole i København bad Marie og Vilhelm os om at tage ham i Huset

efter Feriens Slutning, og derpaa gik vi ind med stor Beredvillighed, tilmed da Koefoeds forlod os.

Efter Hjemkomsten til København maatte jeg strax ud igen paa Generalstabsrejse, der navnlig gjaldt Vest- og Midtsjælland, og varede fra

(42-2)

14 til 26 August, (Dagbog derom haves). Blandt Minderne derfra bevarer jeg Turen med Dampskibet Skandinavien til Egholm, Agersø og Omø, hvilken foregik i skønneste Vejr, sa vi under Solsejl kunde spise paa Dækket. Desuden besøgte vi Egnen om Sorø (vi laa paa Jernbanehotellet) og opfriskede gamle Minder fra Frederikskilde og Tystrup. Der blev saaledes spist Frokost i Hjortevænget, hvor Oberst le Maire, der var med, fotograferede os. Et lille Sammenstød havde jeg med Obersten, der altid vedbliver at være 22 Aar og ofte drillede os. I Skelskør blev det saaledes ligefrem Skandale, idet han om Natten purrede os ud og ville have, at vi skulde ”visitere” Pige kamrene. Det var med stor Møje, at Venstreavisen afholdtes fra at omtale Affæren. Jeg var saaledes lidt vred paa Obersten, og da han derfor ved en Middag, som General Fogs Svoger, Møller, i Alsted Ml. gav for os, drak et Glas med mig, med Tilføjelsen: kom snart over i topografisk Afdeling, svarede jeg: ”jeg haaber aldrig at staa under Deres Kommando!” hvad der indbragte mig en Reprimande fra Fogs Side.

Strax efter at være vendt hjem fra Generalstabsøvelsen maatte jeg rejse til Aarhus for at overtage Virksomheden som Souschef ved Øvelsesdivisionen, der var stillet under General Ankjær, Chef for 1. j. Brigade. Sagen var, at Ministeriet ikke ønskede den kom. General Generallt. Bauditz til at være Leder for Manøvrene i Jylland, eftersom han snart vilde naa de 70.

General Ankjær var udset til at være hans Efterfølger, saa det var rimeligt nok, at han fik Øvelsen, men for B. var det en Krænkelse, da han maatte blive i Generalkommandoen. Hans Stabschef var gaaet over til Ankjær og saa holdt han paa, at Souschefen Kapt. Kranold blev hos ham, og både Ankjær og

Oberst Zahlmann, hvilken jeg kendte lidt til, havde da ønsket, at jeg skulle blive Souschef ved Øvelsesdivisionen. I Virkeligheden var jeg kun lidet skolet til denne Stilling, da jeg aldrig havde været til Tjeneste ved en Generalkommando, men Zahlmann var selv Mand for at klare al Adjudanttjeneste. Mindre sikker var han paa det taktiske Omraade, og der mentes det, at jeg kunne tage Affære.

Allerede den 27 August afrejste jeg til Aarhus, indlogerede mig paa Hotel Royal og havde nu her, indtil 15 Sept. da jeg flyttede til Vejle, idet Brigadeøvelserne skulde finde Sted omkring denne By, nogle behagelige Dage. Tjenesten var ikke stræng, da Zahlmann havde ordnet det meste, og stadig var paa Kontoret, saavel om Formiddagen som om Eftermiddagen. Kaptajn Hedemann af Ingeniørerne var Bureauchef og havde saaledes Ansvaret for alle Sagers Forsendelse, saaledes blev der for mig kun tilbage at korrigere Udkastet til Grundlaget for Divisionsøvelsen samt Supposition og Ordre for hver Dag. Ligeledes kritiserede jeg Ministeriets Transporttableau for Troppernes

(42-3)

Koncentration, hvilken Kritik General Ankjær lod gaa videre og fremkaldte et skarpt Forhold til Departementchef A. Nielsen, som vanskeligt lod sig forsones, da hen senere kom over til Jylland. Disse Virksomheder kunde ikke udfylde min Tid, og saaledes havde jeg Frihed nok om Eftermiddagen, hvilken jeg benyttede til lange Rideture i Aarhus' herlige Omegn sammen med Hedemann og Løjtnanterne Ravn og Larsen eller til at besøge Oberstlt. Benzons og hans Familie, med hvem jeg ofte kørte ud efter Middagen. Ogsaa med Kaptajnerne Kranold og L. Petersen spaserede jeg jævnlig langs Stranden og i Riis Skov. Saa omsider drog vi til Vejle hvor General Ankjær tog Kvarter hos Apoteker, Justitsraad Friis, mens jeg laa paa Brandts Hotel. Under Brigadeøvelserne havde jeg atter kun lidt at gøre, da Zahlmann havde lagt al Ting til Rette. Som oftest red Ankjær ud til den ene Brigade og Zahlmann til den anden for at

overvære Øvelserne. Saaledes overværede jeg en Dag Øvelserne ved Højen, hvor det ene Parti havde taget Stilling (10 Regiment) medens det andet Parti, Oberst Ross angreb den og fuldstændig omringede sin Modstander til stor Forbavselse af Ross selv, som jeg imidlertid lykønskede. Men disse Ture var ikke anstrængende, og mange gange bad General Ankjær mig om at ride ud med ham paany, for at vise ham Vejles skønne Omegn, hvilken jeg kendte paa en Prik. At vi kom godt fra disse Rideture, var forbavsende ti Generalen holdt mest af at trave ned ad de stejle stenede Bakker, og lod haant om mine Advarsler. Mange Gange var jeg ogsaa til Middag hos Justitsraad Friis, med hvem jeg blev særdeles gode Venner, medens vi Officerer af Staben hver Dag forærede hans Hustru en Buket Roser. Til Tak derfor overrakte han os senere i København en Flaske Rosenolie. Forinden Divisionsøvelserne tog deres Begyndelse gav Ankjær en større Middag paa Brandts Hotel, ved hvilken ogsaa de fremmede Officerer var indbudte. A. var ikke stiv i fremmede Sprog, og lod mig derfor vide, at jeg skulde holde en Tale for dem paa Fransk, hvad der satte mig i ikke ringe Forlegenhed, men heldigvis kom Generalen snart til Erkendelse af, at et saadant Hverv ikke kunde overdrages mig, saa at han selv holdt Velkomsttalen paa Dansk. Denne besvaredes af den ældste Oberstlt Dorrop, af det franske Rytteri, og sluttede han med følgende Frase: "Nous avon des mêmes enemies, nous avon le même espoir" hvilken politiske Hentydning senere gav Oberstlt. mange Ubehageligheder, men ikke hindrede ham i at blive en anset Armékorpschef. - Efter den første Dags Divisionsøvelse blev vi indkvarterede paa Ussinggaard, der beboedes af Frøknerne Dinesen, 3 i Tallet og alle unge. De gav os en splendid Middag med megen Champagne sa General A's paatænkte Besøg til Forposterne maatte aflyses, medens Frøknerne dog var meget vrede over, at alle de ældre Herrer i Staben var indkvarterede paa Slottet, og de yngre

(42-4)

hos Forpagteren, hvor der ovenikøbet afholdtes Bal. Som en lille Erstatning forlangte de saa at ride ud med den næste Dag i Generalens Følge, hvilket blev tilstaaet paa den Betingelse, at de vilde sørge for Frokosten. Det varede dog ikke længe førend A. blev ked af Damerne, der distraherede ham, og han sagde derfor til mig: ”Skaf mig Frøknerne fra Halsen”. Jeg udførte dette ubehagelige Hverv ved at underrette deres Staldknægt om at Generalen helst saa, at de fjernede sig. Kort efter drog de saa af Sted, ledsagede af Oberst Zahlmann, der fandt Generalens Optræden lidet sømmelig, saaledes at jeg maatte overtage Stabschefforretningerne under Resten af Øvelserne, og forsyne A. med det fornødne Materiale til Kritikken, der afholdtes nær Hvirring. Men Damerne hævnede sig, ti de forsvandt efter endt Øvelse med Frokosten, og da der intet var at opdrive i nævnte By, maatte vi drage sultne til Horsens, hvor vi først kom Kl 3½. Undervejs var A. derfor i græseligt Humør, og skældte alle de Tropper ud, vi kom forbi.

Den følgende Dag indfandt Kong Christian IX sig paa Dampskibet Dannebrog i Horsens for i 3 Dage at overvære Manøvrene og Revuen ved Skanderborg. Ankjær udsaa mig til at være Kongens Adjudant i disse Dage, og jeg blev saaledes strax inviteret til Middag paa Skibet. Mit Hverv som Kongens Fører i de Dage vil altid staa i behagelig Erindring. I Begyndelsen holdt jeg mig beskeden tilbage, nede i det store Følge, og da vi kom udenfor Horsens og skulde dirigere Marchen, råbte jeg vekselvis til højre og til venstre; dette var højst ubekvent, og Kongen sagde meget fornuftigt: lad den unge Mand ride ved min Side, hvad man gladelig gik ind paa, da det ogsaa blev mit Hverv at konservere Majestæten, medens Kronprinsen, Krigsminister Bahnson (denne var bleven Minister, medens vi endnu var i Vejle. Saa snart jeg erfarede det, sagde jeg: utvivlsomt vil han fra Begyndelsen af blive en flink Minister, men lad os se, hvorledes han ender, ti jeg kendte hans tyranniske Karakter). Staldmester Maare og en Mængde andre holdt sig bagved. Jeg kom derved i et særligt Forhold til

Chr. IX da vi berørte mange forskellige Emner. Han havde megen Interesse for Øvelserne, dog mest for Rytteriet, forstod sig ogsaa paa Kortlæsning og var saare elskværdig. En Gang, da jeg ikke vidste, hvorledes jeg skulde faa Samtalen i Gang sagde jeg: D. M. vilde kunde regere over langt flere Mennesker, hvis disse Heder blev opdyrkede og beboede, hvortil han svarede: ”Ja, det har De Ret i, og saa vilde jeg være glad, hvis de misfornøjede vandrede ud til Amerika”. Selvfølgelig gik jeg ud fra at Kongen var en god Rytter, og jeg førte ham stolt over Vandløb og Moser (en stor Del af Følget kunde ikke komme over) samt foreslog ham at springe over et Stengærde. Jeg satte først min Hest over, og ventede at Kongen vilde følge efter. Men da jeg vendte mig om, saa jeg til min Skræk, at Hesten stod med 4 Ben oppe paa Gærdet hvorfra Nedspringet ikke var uden Fare (Øst for Lundum). Heldigvis kom Kongen godt (43-1)

derfra, men jeg fik en alvorlig Irettesættelse af v. d. Manse, som bad mig være mere forsigtig og jeg omgav mig derfor med 4 Dragoner, der stedse paa mit Vink skulde være parate til at søge Aabninger i Egnens Stengærder.

En anden Ubehagelighed mødte mig den Dag, ti, medens jeg red ved Siden af Kongen, kom Kronprins Frederik paa min venstre Side og udbrød: ”De har et Hul”. Jeg forstod i lang Tid ikke Kronprinsens Mening, men ved at se nedad mig, opdagede jeg til min Skræk, at mine Ridebenklæder var revnede over Knæet, saa Underbenklæderne var synlige. Jeg blev meget fløv, og bad ved det første Holdt de os omringende Bondefruentimmer om at hjælpe mig med at lappe Hullet sammen, men istedetfor stak de mig blot i Huden, og der var saa ikke andet for, end at tage Havelock'en paa. Naturligvis undslog jeg mig i dette Kostume ved at deltage i den Frokost, som for Kongen var anrettet paa Ejer Bavnehøj. Men v. d. Maare vilde ikke tage imod mine Undskyldninger, og saaledes var jeg med til Frokosten med revnede Benklæder. Det var en malerisk Scene at sidde ved Kongens Bord i den storartede

Natur paa Rigets højeste Punkt, omgivet af en Mængde skuelystne. Kongen var meget elskværdig og skænkede selv Solbærrum for os, idet han sagde: ”den maa De smage, den har Louise selv lavet.” Frokosten forløb saaledes i den bedste Stemning, og Kaptajn Bull udtalte ogsaa ”Ja, Kongen er mageløs, man vilde med Glæde ofre sit Liv for ham”.

Ved Bortkørslen blev han stærkt generet af Tiggere, som han i Begyndelsen gav en 2 Krone, men snart blev han dog ked af dette Tiggeri, og udtalte, staaende i Vognen: Henvend Dem til min Adjutant. Paa Vejen til mit Kvarter i Skanderborg, mødte jeg Kaptajn Holbøll, som næste Dag skulde være Stabschef hos Rytterbrigadens Chef under Divisionsmanøvret, og bad ham da om endelig ikke at komme for sent med Rytteriet, en Opfordring jeg kom til at fortryde.

I mit Kvarter i Skanderborg traf jeg min forrige Regimentschef Oberst Moltke; ved Middagstid sad vi alene overfor hinanden, og Situationen var højst pinlig for os begge, indtil Obersten omsider tog sit Glas og sagde: Kaptajn, lad os glemme, hvad der har været imellem os, hvorpaa jeg bukkede og klinkede med ham.

Under Divisionsmanøvret den næste Dag afhentede jeg Kongen paa Hovedgaard Station, og lagde Vejen saaledes, at han kom forbi Batterier, der skulde aabne Ilden paa Fjendens Stilling ved Ousted. Vaabnet interesserede ham aabenbart slet ikke, men næppe var vi komne til næste By, førend han spejdede efter Rytteriet. Pludselig saa han nogle galoppere frem, og al min Umage for at vende hans Opmærksomhed var forgæves. Jeg henvendte mig

(43-2)

til Bahnson for at bede ham forestille Kongen, at Rytteriangrebet vilde komme senere, men ogsaa hans Forestillinger var forgæves. Vi maatte af Sted til Rytteriet. Dette havde virkelig for tidlig sat sig i Bevægelse, da Holbøll var nervøs, men Overledelsen gav ham saa Ordre til at gaa tilbage. Først to Timer senere fandt saa den sidste Rytterkamp

nedenfor Møgelbjerg, Sted, men det var meget vanskeligt for mig i den Tid at holde Kongens Interesse fangen.

Den næste Dag fandt den store Revu Sted ved Stilling Station, og havde jeg som Souschef det Hverv at arrangere det Fornødne, hvorved jeg særlig havde min Opmærksomhed henledt paa, at Tropperne netop skulle komme i rette Tid paa deres Pladser, der var afpløkkede.

Da jeg var færdig dermed, og Kongen kom til Stede, red Baron Gyldenchrone, Kongens Adjutant, hen til mig og overgav mig en lille Pakke med de Ord: ”Her har du noget til din Begravelse”. Da jeg aabnede Etuiet saa jeg en pragtfuld Diamant Brystnaal, som jeg siden med Glæde har baaret som Minde om Kongen. Jeg fik straks Lov til at bringe H. Maj. min dybtfulte Tak og Gyldenchrone sagde derefter: ”ja, egentlig er den smukkere end Kongen ellers giver ved saadanne Lejligheder, men han lod Dem have den, fordi De har været rigtig flink”. Efter at have taget Afsked med Dr. Graahs i Skanderborg, kørte jeg, med General Ankjær og Oberst Zahlmann tilbage til Aarhus, hvor jeg endnu skulde tilbringe nogle Dage, for at afvikle forskellige Forhold. Saaledes skete det, at jeg først d. 4^e Okt. om Morgenen kom tilbage til København, glad over atter at møde min kære Hustru og Børnene. Vi glædede os til at have en hyggelig Aften sammen, men det blev anderledes. Kl 6 Aften kom Viceværten, Larsen hen til os, aldeles betaget og fortalte, at Christiansborg Slot brændte. Vi gik strax ud og saa af det hæftige Brandskær, at der ihvertfald herskede en stærk Ildebrand i Byen. Med Conrad gik jeg saa til Nationaltidendes Kontor, og saa fra dettes Vinduer det grufulde Syn, hele Slottet omspændt af Flammer. Først opdagedes endnu nogle Brandmænd paa Taget, men snart brød ogsaa Flammerne ud af dette, og det var da klart, at Bygningen ikke stod til at redde. Kl 9 gik vi ad Gl. Strand under en Regn af Gnister, tilbage til Lykkesholmsallé, men fandt ingen Anledning til atter at gaa ind til Byen, da jeg var anstrængt af Natterejsen Dagen forud, og ikke havde nogen Kommando. Et

Par Dage senere, da Slottet var i Ruiner, saa jeg fra øverste Etage ad hvilken man kunne komme ad Hovedtrappen, den gruelige Ødelæggelse, men det var en farlig Sag, ti mange Steder var der endnu Ild under Trinene.

Jeg begyndte derefter paany min Virksomhed i Generalstaben og Forberedelserne til næste Kursus med Stabseleverne, hvis Undervisning iflg. en ny Plan var blevet noget modificeret. Udarbejdelsen af en ny Generalstabstjeneste forskaffede mig navnlig meget Arbejde. Iøvrigt frembød Vinteren 1884 - 85 ikke meget

(43-3)

af Interesse. Da vor Lejlighed i Lykkesholmsallé, efter at Koefoederne var rejst, blev for stor, maatte vi leje to af Værelserne ud, hvad der gav megen Besvær og Ubehageligheder, skønt Madam Larsen skulde passe Lejerne. Hvad min Hustru angaar, saa var hun ofte meget anstrængt og klagede over Smerter i Underlivet, som vor Læge Dr. Silfverberg mente skyldtes svage Nerver, uden at gøre noget videre derved. Mariane læste hos Frk. Zahle til Præliminæreksamen. Conrad havde forladt Borgerdydskolen paa Christianshavn, da Helms ikke vilde oprette et matematisk Hold for 2 Elever alene; heldigvis fik jeg ham anbragt i Metropolitanskolen, hvor der stillede langt større Krav til Disciplinen end i den første, og Drengene var langt flinkere, saa han lærte at bestille noget, og at bedømme sig selv rigtigere (I Borgerdydskolen havde han altid været Nr. 1 i sin Klasse.) Ved Paasketid 1885 blev han konfirmeret af Pastor Rørdam i Helligaandskirken.

Som Souschef ved Øvelsesdivisionen blev det mig overdraget at udarbejde en Fremstilling af Manøvrene i 1884 til "Militært Tidsskrift" paa Grund af de officielle Rapporter, et Arbejde, som tog mig længere Tid. Efter at have skrevet Beretningen sendte jeg den til General Ankjær, som læste den igennem og skriftligt godkendte, hvad jeg havde skrevet, hvorefter den kom frem i Tidsskriftet, hvis Redaktør var Kaptajn Tuxen af

Generalstaben, ansat i Ministeriet, som Bahnsons Adjudant og trofaste Hjælper. Skøndt jeg tidligere havde ydet T. væsentlige Tjenester ved at forskaffe ham forskellige Oplysninger om Fæstningskrigen, som han gerne vilde lægge sig efter, var han ikke min Ven, fordi han dels var vred over, at jeg var blevet Lærer for Stabseleverne, medens han selv foredrog Krigskunsten i Skolens næstældste Klasse, og dels var chokeret over, at jeg fremfor ham var blevet valgt ind i Skolens Forretningsudvalg, uagtet Chefen Oberstlt. Tobiesen støttede ham. Beretningen gav ham saa Lejlighed til at rette et Angreb mod mig, fordi jeg formentlig havde været uretfærdig i Bedømmelsen af en af hans Kammerater, Oberstlt. Buchwald. Der skulde derfor rettes en Anklage mod mig, hvorved han stolede paa Bahnsons Støtte. Uheldigvis for T. var Hedemann blevet Bahnsons Adjudant, og da ogsaa Ankjær og Zahlmann stod paa min Side løb hele Angrebet, der netop foretoges, medens jeg var i Udlandet, ud i Sandet.

I Begyndelsen af 1885 fik jeg nemlig en Sum af 1800 Kr. for at gøre en Studierejse til Tyskland, Østrig, Bayern og Schweiz, og jeg glædede mig til at min Hustru skulde ledsage mig det første Stykke, indtil Thüringer Wald og Sachsisk Schweiz.

Den 7^e Maj drog vi af Sted over Nykøbing F. og Warnemünde til Berlin hvor vi tog Logis i Hotel Hohenzollern. Sørejsen var haard, men den næste Dag havde Louise det tilsyneladende ret godt, og vi besøgte Musæet samt Mausolæet i Charlottenburg, hvorefter vi gik paa en Restauration for at spise Middag.

(43-4)

Næppe havde vi sat os, førend hun fik en stærk Blodopkastning, saa vi strax maatte søge tilbage til Hotellet Hehenzollern, og søge Lægehjælp. Dr. Jacquet, tæt ved Hotellet, indfandt sig snart, og sagde: Deres Hustru lider af Mavesaar og maa holde absolut Ro i de første Dage, inden hun med stor Forsigtighed kan rejse hjem. Det var en brat Ende paa vor Glæde, og jeg sad net i det, da jeg var udsendt af Regeringen, og altsaa snarere skulde rejse videre end følge L. hjem. I denne min Vaande

henvendte jeg mig til Admiralinde Wulff i København med Bøn om at skaffe en Sygeplejerske, som kunde møde L. i Hamborg, hvortil jeg saa vilde bringe hende.

Disse 6 Dage i Berlin var højst bedrøvelige. Jeg maatte jo aflægge flere officielle Besøg og benytte Tiden (se min Dagbog). Den 15' Maj havde jeg en vigtig Samtale med Gesandten Vind (se min Dagbog) og imens laa min Hustru paa Hotellet overgivet til Hotelbetjeningens Varetægt. Et Held var det, at Doktoren allerede efter saa kort Tids Forløb tillod at Rejsen til Hamborg forsøgtes, (den 15 Maj). Som dansk Generalstabskaptajn henvendte jeg mig til Stationsforstanderen, og fik Løfte om, at en 2' Kl Kupé vilde blive os reserveret, hvis vi indfandt os ½ Time før Togets Afgang (vi betalte kun for 2 Pladser). Min Hustru lagdes saa paa det ene Sæde, og efterat Toget havde sat sig i Bevægelse, stod jeg bøjet over hende med Isstykker i en Ske, hvilke hun stadig skulle indtage. Skulde det vise sig, at hun ikke kunne taale Rystelsen maatte vi strax forlade Toget. Det blev 5 drøje Timer, vi saaledes tilbragte, men Gud ske Lov, at vi omsider naaede Hamborg og det Hotel lige ved Berliner Bahnhof, hvor jeg havde bestilt Logis og sat Sygeplejersken, en Frk Rheinhardt fra det røde Kors, Stævne. Denne Dame var resolut, og berejst nok til, at jeg turde overlade hende at følge min Kone hjem til København, over Land, idet Rejsen skulde gøres i 3 Etapper, og den næste Morgen Kl 10 - 11 rejste jeg med nogenlunde godt Mod, omend med blødende Hjærte tilbage til Berlin. Her var jeg kommen i Forbindelse med Legationssekretæren Grev Reventlow, hos hvem jeg spiste til Middag, og han meddelte, at Krigsministeren, General Bronsaert v. Schellendorff ikke alene havde afslaaet vor Krigsministeriums Anmodning om at lade mig faa Oplysninger om Generalstabsofficerernes Uddannelse i Preussen, men ogsaa havde tilskrevet det bayerske Krigsministerium i samme Retning. Generalen havde ikke deltaget i Felttoget imod os, derfor var han saa uvenlig sindet mod danske Officerer.

Allerede Kl 8 om Aftenen den 16 Maj afrejste jeg fra Berlin til Leipzig, hvor jeg agtede at studere Valpladser fra 1813 og dermed begyndte en interessant Vandring over mange Slagpladser i Europa, hvorom min Dagbog fra den Tid indeholder en Mængde Enkeltheder. Det var Søndag d. 17 Maj at jeg vandrede til Napoleon Stenen. Fra den ærværdige Domkirke lød stadig

(44-1)

Klokkernes dumpe Slag, og bragte mig ret i Stemning, i det jeg saa levende kunde forestille mig, hvorledes Situationen havde været Folkeslagets sidste Dag, den 18^e Oktober.

Fra Leipzig kørte jeg til Jena, hvis mærkelige Bjærgformationer og gammeldags Studenterliv, (undervejs fortalte en Student mig en hel Del derom, og anviste mig som Hotel "Der schwarzen Bier", hvor ogsaa Luther har overnattet) ligeledes gjorde stærkt Indtryk paa mig. Meget interessant var turen den næste Dag over Landgrafenberg til Lützeroda, til Apolda, hvorfra jeg kom med Jernbanen til Gross. Heringen, og vandrede derfra til Plateauet ved Hasfenhausen, hvor et stærkt Tordenvejr afbrød min Vandring, saa jeg kun fik et almindeligt Indtryk af Valpladsen ved Auerstedt.

Den 19 Maj rejste jeg pr Jernbane til Dresden, og efter her at have set Stedet, hvor Morcau var falden, og besøgt Musæet tog jeg den 20^e om Eftermiddagen med Iltoget til Bodenbach og derfra til Turnau, navnlig det sidste Stykke (böhmisk Schweiz) var henrivende yndefuldt, hvorimod jeg blev skuffet over Sachisk Schweiz. Turnau var ikke hyggeligt, ti da jeg om Aftenen kom ind til et Værtshus, og paa tysk bad om Logis tog Værtinden mig stille i Haanden, førte mig ud af den med truende Ansigter fyldte Gæstestue, hen til et lille Gæsteværelse, og paalagde mig at afrejse igen den næste Morgen Kl 4.57 med første Tog, da Czeckerne ikke var til at spørge med for Tiden. En Herre fra Brunn, som jeg kørte sammen med, bekræftede dette, og fraraadede mig bestemt at besøge Nachod og Skalitz.

Rejsen fra Turnau til Tratenau var overordentlig smuk, og saaledes kom jeg til en af Valpladserne fra Krigen 1866 der var mig i saa frisk Minde. Om mit Ophold her og i Königrätz vil jeg henvise til Dagbogen, navnlig Vandringen fra Maslowied gennem Lavningen op til Landsbyen Chlum, den samme Vej Gardedivisionen havde fulgt, samt Spasereturen i Hola Skoven, hvor Preusserne led meget under Beskydningen af det østrigske Artilleri, har jeg bevaret i Erindringen. Ogsaa Udsigten fra Taarnet Chlum og Nedfarten derfra til Landsbyen Racitz gjorde et dybt Indtryk paa mig.

Paa vejen til Wien standsede jeg i Brünn for at besøge Valpladsen ved Austerlitz (Søndag 24 Maj). Jeg kan Trøstigt udtale, at denne Tur har været den mest uforglemmelige for mig, idet netop fra Plateauet ved Pratzen det geniale i Napoleons Slagplan hin 2^e December 1805 træder sa stærkt frem.

Endnu samme Aften kom jeg til Wien, og tog ind i Hotel "Ungarische Krone" efter Kapt. Rhodes anbefaling. Det var 1 Pinsedag, saa jeg den næste Dag havde min fulde Frihed, og overværede Messen i Stefanskirken,

(44-2)

og gjorde Tur til Kalunberg. Den 26^e skulde jeg saa begynde min Virksomhed ved at melde mig til Gesandten, Grev Knuth, som lovede mig at præsentere mig i Krigsministeriet og for Generalstabschefen den næste Dag. Jeg havde altsaa endnu en Fridag og benyttede den til en Tur i Prateren. Herfra kom jeg hjem paa Hotellet Kl 9 ¼ Aften og forefandt her følgende Telegram: "Mutter sehr krank, Minister hat Ruckkehr genehmigt, Mariane". Det var som om Lynilden var slaaet ned for mine Fødder; men Tanken om snart at komme afsted og tilbage til København gav mig Kraft til strax at handle. Nattoget til Berlin over Prag var alt afgaaet, men der var maaske en anden Maade at komme afsted paa; i Hotellet kunde Ingen give mig Besked, men forblive der, vilde jeg ikke. Paa et Kvarter pakkede jeg min Kuffert i 5 Min. fik jeg Regningen klaret og en

Droske hentet og derefter kørte jeg til Nordbanegaarden. Efter nogen Forhandling frem og tilbage bestemte jeg mig til at tage af Sted med Iltoget Kl 11 Aften over Oderberg, Breslau, Berlin, Hamburg, hvorved jeg i al Fald opnaaede at kunne rejse hele Tiden, for at komme til København, dog med 6 Timers Ophold i Berlin. Hvilken frygtelig Rejse blev det imidlertid for mig, hvilken Spænding, om jeg endnu vilde træffe min kære Hustru i Live, ti uden at hun var udsat for Dødsfare, vilde man ikke have kaldt mig hjem. Jeg sad ganske alene i Kupéen fuldt optagen af alle disse Tanker og lod det maanebelyste Landskab glide forbi mig, glad over hver Mil, jeg kom Hjemmet nærmere. Kl 8 Morgen naaede vi Oderberg, hvor Togskifte fandt Sted, og derefter gik Turen til Breslau. Jeg var ikke længere ene i Kupéen, men maatte høre paa glade Menneskers højrøstede Samtale, og disse forbavsede sig over den stille trist udseende Passager, som blev ved at stirre ud af Vinduet. Henad Kl 5 naaede vi omsider Banegaarden Friederichsstrasse i Berlin, hvor jeg gjorde Toilet, og efter at have taget et Maaltid og drevet omkring rejste jeg om Aftenen videre til Hamburg, og derfra over Kiel til Korsør. Først her fik jeg den 28' Maj om Eftermiddagen et lille Brev fra min Ven Wagner, om at Louises Tilstand var noget bedre, saa jeg med Haab kunne rejse videre, og saaledes kom jeg efter 3 Ugers Forløb atter tilbage til mit Hjem, hvor jeg traf min kære Hustru, vistnok i Live, men i høj Grad afkræftet og Lidende. Wagner havde i den sidste Uge været en god Støtte for hende, og vaaget om Natten ved hendes Leje. Det skyldtes ogsaa ham, at Rørdam var gaaet op til Bahnson og havde udvirket dennes Tilladelse til min Hjemkomst.

Snart viste det sig, at min Hustru var uden for Fare, men vilde behøve lang Tid endnu til at komme sig. I Ministeriet sagde man mig, at jeg kunde drage ud paa ny, eller blive hjemme, alt eftersom det passede mig, men, da jeg endnu havde mange Penge tilovers, fandt jeg det rigtigt, at fortsætte

(44-3)

Rejsen, saasnart Louises Tilstand tillod det. Kort efter min Hjemkomst indsendte jeg direkte til Minister Bahnsen Beretning om, hvad Feltmarchal Moltke havde meddelt Gesandten Vind. Min Skrivelse kom B. i Hænde kl 11.40 lige førend han skulde begive sig til Statsraad, og han var saa glad for den, at han strax læste den højt i dette, da Moltkes Udtalelser jo var Vand paa hans Mølle. Udenrigsminister Rosenørn gjorde vistnok gældende, at jeg maatte have misforstaaet Vind, da denne aldrig havde berettet noget til ham derom, men B. svarede, at han var fuldt overbevist om, at jeg baade var i Stand til at opfatte og at gengive Samtalen rigtigt. Han vilde sende mig op til Rosenørn for at afgive nærmere Forklaring. Saaledes maatte jeg søge Audiens hos Udenrigsministeren og forklare ham, at Vind netop havde afventet en dansk Officers Ankomst til Berlin, for at meddele ham Samtalen med Moltke, da han nødigt vilde indberette den skriftligt. Derefter oplæste jeg, hvad jeg havde nedskrevet i min Dagbog umiddelbart efter min Hjemkomst til Hotellet, saa at Rosenørn maatte indrømme, at jeg ikke kunde have misforstaaet Vind. Denne fik imidlertid en Næse, fordi han havde valgt en saadan Fremgangsmaade, og en officiel Forespørgsel om sagen. Dette Svar har jeg ikke set, men B. meddelte mig senere, at det i nogen Grad svækkede min Gengivelse, vistnok fordi Vind var bleven stødt; han henholdt sig stadig til min Skrivelse. Senere har jeg en Gang tilfældigt truffet Vind, men Sagen blev ikke berørt af ham, og jeg vilde ikke rive Saaret op. Ved min Indberetning blev B. mildere stemt imod mig og den bevirkede sikkert, at Tuxens hele Kampagne imod mig i Anledning af Beretningen om Manøvrene i Jylland, løb ud i Sandet, tilmed da Kapt. Hedemann stadig støttede mig. Efterat Louise var kommen saa vidt til Kræfter, at hun uden altfor stor Ængstelse kunde se mig rejse ud igen, drog jeg den 20' Juni om Morgenen over Rostock til Berlin, og strax videre over Bodenbach, Brünn til Wien, hvor jeg ankom d. 21' og atter indlogerede mig i den Ungarische Krone. De hændelser, jeg

derefter oplevede paa min interessante Rejse, findes optegnede i min Dagbog sa jeg derom her kan fatte mig i stor Korthed. I militær Henseende fik jeg stort Udbytte at mit Besøg paa Krigsskolen og i Generalstaben, medens jeg privat havde megen Glæde af at være sammen med Ritter v. Pichler, kejserlig Arkitekt og gift med en Søster til Kaptajn Brender a Brandis i Holland, der havde anbefalet mig til ham. Da hans Kone var bortrejst, og han saaledes levede mest udenfor Hjemmet foreslog han mig, at vi skulde gaa ud sammen, hver Gang min Tid tillod det, og jeg gjorde derved Bekendtskab med Wiens Omegn og med en Mængde Mennesker paa en Maade, som sjældent falder i Fremmedes Lod. v. Pichler var desuden en meget interessant og elskværdig Personlighed (44-4)

der fortalte mig meget om Wienerlivet, Indvaanernes Mangel paa Alvor. Religion og Politik var for dem fremmede Begreber, mens vi gensidig lukkede os op for hinanden paa de lange Ture, vi gjorde sammen, under hvilke han stadig viste sig at være en fortræffelig Vejviser, selv sent paa Aftenen i de mørkeste Skove. Ogsaa Audiensen hos Kejser Franz Joseph den 27 Juni frembød megen Interesse for mig og ligervis Besøget i Parlamentsbygningen hvori Baron Hansen personlig førte mig rundt. En anden interessant Begivenhed for mig var, at jeg erholdt Tilladelse til at besøge Kadetskolen i Wiener Neustadt, der netop inspiceredes af F. M. L. Reinländer, og til hvis Stab jeg sluttede mig ved Ankomsten til Skolen d. 2 Juli.

Her paa Skolen saa jeg Tegninger af en Mængde Valpladser lige fra 1805, og jeg fik derved Lyst til selv at forsøge mig i den Retning, da jeg senere kom til Frankrig. I Wiener Neustadt gjorde jeg ogsaa Bekendtskab med en Descendent af Oehlschlæger, der lagde en Rejseplan for mig, når jeg begav mig til München, nemlig over Simmeringen, Brück Salzkammergut, Salzburg, Gmunden, en Plan, som jeg fulgte og altid har haft megen Glæde af. Det var 4^e Juli om Morgenen, at jeg afrejste fra Wien Neustadt ad den angivne Route, og naaede

saa Salzburg Kl 10 om Aftenen, hvor jeg, efter en Jernbanekonduktørs Anvisning tog ind paa Hotel Noebek. Opholdet i Salzburg var herligt, lige indtil Søndag Aften den 5['] Juli. Regnen indfandt sig med stærke Tordenbyger, saa jeg den næste Dag blev snydt for Turen til König See, og i stedetfor tog til München. Hvorledes jeg her igennem Lt. v. Gerneth havde Held med mig fremgaar af Dagbogen. Denne framragende Officer, som alt havde skrevet en interessant Regimentshistorie var Elev paa Krigsakademiet, samt en Ven af Kapt. L. Luin. Da han hørte, hvorledes den preussiske Krigsminister havde hindret mig i at erhverve Oplysninger om Generalstabsofficerernes Uddannelse i Tyskland sagde han: Det er meningsløst, thi Videnskab er almengyldig, og jeg skal give Dem alle de Oplysninger, jeg er i Besiddelse af og vise Dem vor Skole, naar Undervisningen er forbi. Og han holdt Ord, idet han kun bad mig holde Mund til andre bayerske Officerer. Hans Optræden vidnede om stor Selvstændighed, men han havde jo ogsaa været med i Krigen 1870 - 71 og fortalte mig en Del af sine Oplevelser under denne. Flere Gange tog jeg ham med til Bierabend, men det var mig umuligt at drikke meget af det svære tyske Øl, uden at blive ganske tung i Hovedet. Fra München tog jeg 9['] Juli med Jernbanen over Kempten til Lindau, paa hvilken Strækning Vandskellet mellem Donau og Rhin passerer, og saa paa Dampskibet fra Lindau til Romanek for første Gang Alpekæden. Turen fra denne By til Luzern gjorde ogsaa et mægtigt Indtryk paa mig; det var den herligste Sommeraften, da jeg passerede Rigi og kom (45-1)

tidsnok til mit Hotel til endnu inden Mørket faldt paa at naa ud til Thorvaldsens Løve, ligesom ogsaa Vandringsen langs Søen med udsigt til Pilatus blev mig uforglemmelig. Min Tanke var nu at gøre en 3 a 4 Dages Udflugt i Højalperne, hvorfor jeg havde sendt min Kuffert direkte til Basel, men vidste ikke rigtig, hvilken Plan, jeg skulde lægge, da jeg manglede Erfaring angaaende en Rejse i Bjergene. Heldet skulde dog heller ikke

denne Gang svigte mig. Foreløbig havde jeg bestemt med første Skib den næste Morgen at tage til Witznau og opad Rigi med Banen. Da det var meget tidligt, var der kun faa Passagerer om Bord, og jeg kom saaledes hurtigt i Samtale med en tysk Rektor ved Latinskolen i Neu Stettin, der fortalte mig, at han hver Sommer berejste Schweiz, uden at lægge nogen Plan. Han havde derfor intet imod denne Gang at være min Vejviser, og foreslog derfor, at vi skulde følges ad; den eneste Gentjeneste, han forlangte af mig var, at jeg skulde klare alle Udgifter, som vi da til Slutning skulde dele. - Vi fulgtes altsaa ad opad Rigi, og havde det Held at se hele Alpekæden i al sin Majestæt ligge for os solbeskinnet. Da jeg havde Meyers Rejsebog med, kunde jeg saaledes med det deri værende Kort for ca 200 Rejsende holde Foredrag over alle de Alpetoppe, der kunde øjnes; Klarheden varede dog kun 1 Time saa indfandt Varmetaagen sig, der alt havde indhyldet Landet i Nord for os, og Rektoren foreslog da, at vi strax skulde køre med Toget tilbage til Vitznau, saa vi kunde naa Damperen til Amsteg, der førte os langs den herlige Axenstrasse og Wilh. Tell Kapel med Rothstock ligeoverfor. Efter at have spist Frokost i Amsteg vandrede vi saa videre ad Reussdalen til Göschenen (kun et mindre Stykke kørte vi med St. Gothardbanen) hvad der gav os udmærket Lejlighed til at se denne Bane's Mærkelige Konstruktion. Omsider kom vi til Göschenen og vandrede ad den imponerende Teufelsbrücken til Andersnate, hvor vi trætte og mødige kom sent paa Aftenen, og efter et godt Maaltid strax lagde os til Ro. Den næste Dag skulde bringe mig endnu større Nydelse. Rektorens Forslag gik ud paa, at vi skulde tage til Hotellet ved Rhonegletscherens Fod over Furkapasset, og da Vejen var lang, lejede vi et Enspænderkøretøj, hvormed vi hurtigt igennem Urner Thal naaede Stigningerne ved Furka. Her slog Vejen saa mange Bugter, at jeg til Fods klavrede op ad Bjerget, medens Rectoren kørte videre til Funka Hotellet. Undervejs tegnede jeg det imponerende Skue af "Galenstock". Fra Hotellet, hvor vi spiste Frokost, begav vi os til Fods langs

Rhoneglrtscheren ned til det ved Foden liggende Hotel, en herlig uforglemmelig Tur, paa hvilken jeg plukkede mange Alperoser, hvorefter vi spiste Middag og saa lejede en Fører, der over Grinselpasset skulde bringe os til Handek Faldet. Hele denne Vej, som schweizisk Bjergartilleri har kunnet passere, uagtet Vejen flere Steder blot bestod af nogle Trin i (45-2)

Klipperne var overordentlig fængslende, men endnu mere selve Vandfaldet og de Bjærgstrømme, som fra en Højde af 2'000 Fod gav Faldet Næring. Vandfaldets Brusen var øredøvende, men ikke desto mindre besluttede vi os til at overnatte i det lille Hus nærved, skønt Bekvemmelighederne kun var ringe. Den næste Dag drog vi saa ad den pragtfulde Aardal til Meisingen, og derfra til Brintz. I Hotellet ved Søen nød vi vor Frokost, og fik en lang Passiar med Værtinden, der havde været Kammerpige hos Fyrstinde Dolejurovski, Alexander III's Mætresse, og kunde fortælle meget om sine Oplevelser fra den Gang. Med Damp og Jernbane rejste vi saa videre til Lauterbrunnen, hvor mindst 50 Hotelkarle sloges om os, men Doktoren vidste, hvor han vilde hen, og snart nød vi en dejlig Diner i et prægtigt, men ikke for dyrt Hotel, medens vi om Aftenen nød det herlige Skin af Jungfraus, Eigens og Mönches solbelyste Snetoppe, ad hvilke enkelte Bjærgbestigere møjsommeligt kravlede op.

Hermed var vor Rejse egentlig til Ende, ti den tyske Doktor begyndte at kede mig, og jeg havde ingen lyst til at følge ham videre. Jeg sagde derfor, at jeg den næste Formiddag vilde rejse til Basel, og vi fulgtes endnu til Bern over Thuner Søen, og glad var jeg, da jeg omsider kunde tilvifte ham et Farvel, vi var udsnakkede, og jeg kom ham ikke nærmere. Fra Basel, hvor jeg spaserede langs Rhinen, drog jeg til Belfort (14 Juli). Det var altsaa netop Republikkens Aarsfest, og det var morsomt at se, hvorledes alle havde pyntet sig i den Anledning, lige fra den mest jævne Drager til Stationschefen, selvfølgelig betegnede Festtegnene deres Gradsforsk. Da der i Anledning af Festen

holdtes stor Parade i Belfort var Vagtsomheden ude i Omegnen ikke stor, og jeg nærmede mig uhindret Forterne les Perches, samt gik rundt til Bellevue, Landsbyen Dammartin og derfra til Stillingen ved Haricourt. Et heftigt Tordenvejr hindrede mig i at se meget af Stillingen, og jeg maatte vende tilbage til Belfort, hvor jeg med Beundring saa op til Kastellet og den dejlige Statue "Quand même". En gammel Franc tireur fra 1870 gav, ligeledes staaende foran denne, sin Begejstring Luft. Om Aftenen tog jeg tilbage til Basel; medens Toget endnu holdt paa Perronen slog Lynet ned med et øredøvende Brag, men heldigvis kom ingen til Skade, og snart efter var jeg udenfor Tordenvejret. I Kupéen var en Mængde Elsassere, der havde overværet Festen i Belfort, og med ægte fransk Livlighed paa Fransk fortalte hinanden, hvor dejligt, det havde været at se Paraden. Næppe havde vi dog passeret den franske Grænse og var kommet ind paa tysk Grund, førend alle talte tysk, hvad der forundrede mig. Senere, da jeg boede i Reichshofen hos en fransk Vært tiltalte jeg hans unge Datter paa Fransk, men fik Svar paa Tysk og da jeg forbavset spurgte hvorfor? svarede hun blot: "cela m'est tout á fait égal". Jeg mærkede saaledes paany, hvad jeg alt havde erfaret

(45-3)

i Sønderjylland 1873, at i Grænselande er Sproget ikke det absolut afgørende for Vedkommendes Nationalitet, idet Beboerne er nødsagede til at forstaa og tale begge Sprog og betjene sig af dem efter Lejlighed. Endnu samme Aften naaede jeg Strassburg (se min Dagbog) og besteg her Münstertaarnet, men det var saa diset af Varme i Luften, at der ingen vid Udsigt gaves. Efter Middagen kørte jeg ud til Reichshofen, hvor jeg opslog mit Kvarter, og derefter strax spaserede til Niederbronnaldalen. Den næste Dag vandrede jeg over Freschwiller til Wörth og besaa denne berømte Valplads, hvorfra jeg tog forskellige Tegninger. (se min Dagbog). Derefter kørte jeg pr. Jernbane den interessante Tur over Niederbronn, Bitsch Savregnemines til Forbach, hvor jeg

overnattede, og derfra besøgte Valpladsen ved Saarbrücken, hvor Rother Berg og Fabriken i Stirling Wendel gjordr størst Indtryk paa mig, hvorefter Turen gik videre til Metz, hvor jeg ankom den 17^e Juli om Eftermiddagen, og efter min Vært i Salzburgs anbefaling tog ind i Hotel Post, hvor tyske Officerer havde Tilhold. Ved Table d'hôte saa disse forbavsede paa mig, men jeg afgav strax mit Kort og kom derved i Forbindelse med disse Herrer, der var meget høflige og gav mig mange interessante Oplysninger.

Den 18de anvendte jeg til at besøge Valpladsen ved Gravelotte (se min Dagbog) og afrejste Søndag d. 19e Kl 5.36 Morgen til Sédan. Herfra besøgte jeg næste Dag Valpladsen ved Beaumont, og naaede i Selskab med en fransk Skovbetjent fra Banegaarden hen til det Punkt, hvorfra det preussiske Artilleri havde overfaldet den franske Lejr. Paa Tilbagevejen fra Beaumont til Mouzon forfulgtes jeg en hel Time af en stor ondskabsfuld Hund, som jeg med Stenkast maatte holde fra Livet, hvad der, navnlig i Bois de Génivaux var meget ubehageligt. Men omsider naaede jeg uforfulgt ud af Skoven, og kom tilbage til Sédan, hvis Valplads, jeg derefter studerede. Forsynet med mange rige Indtryk og en Mængde Skizzer afrejste jeg den 21 Juli Kl 5½ Fmd. over Muzières, Namur, Bruxelles til Antwerpen, hvor jeg indtraf Kl 2½ og strax besøgte den store Udstilling. Men allerede Kl 7 tog jeg derfra og ankom kl 8.16 Eftm. til Breda, hvor jeg indlogerede mig hos min Svoger Pieterse. Den næste Formiddag besøgte jeg Oberstlt. v. Pesch, min gamle Ven, der nu var bleven Chef for Akademiet, og fik en Del Oplysninger om Undervisningen der. Men allerede samme Dag tog jeg videre til Haag, hvor jeg indtraf Kl. 1.50 Em. og strax begyndte mit Arbejde i Krigsministeriet. Om Middagen spiste jeg hos Johan Pieterse, og naaede derefter, endnu samme Aften til Utrecht, hvor jeg tilbragte Dagene til d. 26^e Juli, idet jeg boede hos min Broder Ferdinand. Over Hemelsche Berg, hvor jeg var den Nat over, tog jeg dernæst til Hamburg og videre til Jydbæk. Herfra tog jeg

d. 28' Valpladsen ved Isted i Øjesyn, og trf i Flensborg sammen med Conraad, som var rejst sammen med Cand. Hans Møæær til Flensborg for at besøge Redaktør Jessen, med hvem jeg altsaa tilbragte Aftenen. Over Faaborg Korsør kom jeg den 29' til Jydstrup, hvor jeg aflagde et Besøg og naede atter hjem d. 30' Juli. Min Hustru

(45-4)

var desværre kun svag, og jeg var saaledes glad over atter at kunne være hos hende, men kun kort Tid var det mig forundt at være hjemme, thi, allerede d. 13' August, skulde jeg atter af Sted for at deltage i Generalstabsøvelserne, under Ledelse af General Fog, i det nordlige Jylland. To Divisioner skulde her optræde mod hverandre. Norddivisionen var underlagt den nye Chef for taktisk Afdeling Oberst Hedemann, som havde valgt mig til Stabschef, medens Syddivisionen under Oberst Zahlmann med Kapt. Schroll til Stabschef, havde det Hverv at trænge den førstnævnte saa stærkt, at den ej kunde komme over Limfjorden. I Oberst Hedemann kunde jeg ikke faa nogen Støtte, han havde ikke været i Generalstaben siden Krigen og stod fremmed overfor den nyere Stabsvirksomhed, som jeg altsaa havde at sætte mig ind i, - men jeg trøstede mig med at Oberst Zahlmann ikke var nogen stor Taktiker, og at hans Stabschef var for filosofisk en Natur til at vove noget. Jeg haabede derfor at kunne klare mig. - Rejsen fra København til Randers med "Brage" var ikke hyggelig, da det stormede stærkt, saa vi kom først til Byen Kl. 11. Her spiste vi paa Hotellet og gjorde nogle Besøg, hvorefter vi fik Opgaven til den næste Dag, hvormed jeg først blev færdig 12½ Nat, og da jeg gerne vilde undersøge den valgte Forsvarsstilling for Divisionen ved Onsild inden Øvelsen begyndte, var jeg atter Kl 5 ud af Sengen, for at ride derud og være tilbage igen inden Øvelsen begyndte.

I Hobro var vi to Dage og rykkede derefter til Arden, hvor vi skulde have været den samme Tid. Det var da min Agt ved Grandlev at gøre et Stød mod Syddivisionen, for at faa et

Forspring under Retræten. Imidlertid blev Vejret mindre godt - ved Afrejsen fra Hobro slog det mig, hvor fattigt Jylland saa ud i Sammenligning med det blomstrende Schweiz, som jeg lige havde besøgt - og dette paavirkede General Fog, som blev saa forkølet, at han opgav Ledelsen af Rejsen og beordrede os strax tilbage til Aalborg, hvor vi paa Hotel Phønix endnu tilbragte et Par behagelige Dage. Opholdet i Arden Kro blev saaledes kun kortvarigt, hvad der i høj Grad opbragte Værten, der forlangte 50 Kr. i Erstatning for de slagtede Ænder og Kyllinger, en Sum vi maatte betale. Fra Aalborg gjorde vi en interessant Tur til Egnen imod Syd, der i 1864 var Skueplads for krigeriske Bedrifter. Navnlig blev Forholdene ved Lundby nøje undersøgte, og optog her nedenstaaende Skizze, medens en gammel Soldat, der havde været med, gav os en Del interessante Oplysninger om de Fejl, som fra dansk Side blev begaaede ved den Lejlighed. (se min Dagbog). - Den 28' August var jeg atter tilbage i København og maatte nu atter tage Fat paa mine Studier for at kunne begynde min Lærervirksomhed i Oktober. - En Begivenhed var at Tante (46-1)

Hanne døde den 10' December i Lyngby, hvor hun hos en Fru Biering paa Bleggaarden havde tilbragt de sidste Aar af sit Liv. Det var vemodigt at overvære Begravelsen, der forrettedes af Pastor Schmidt. Efter Testamentets Bestemmelse skulde Louise arve $\frac{1}{4}$ af hendes Formue (ca 2500 Kr) og det meste af hendes Indbo; men Executor, Prokurator Deichmann forment, at der vilde gaa længere Tid, inden Pengene kom til Udbetaling. Det skete i Sommeren 1886 netop faa Dage efter at Grosserer Ludvig Hansen var gaaet Fallit, hvorved jeg blev nødsaget til at indbetale hans Bo de 2,000 Kk jeg i sin Tid havde laant af Broderen, med Renter og Rentersrenter i alt Kr 2500,00. Det blev altsaa muligt for mig at opfylde dette Krav ved den Arv, vi erholdt hvad vi var meget taknemmelige for; men alligevel gjorde det mig ondt, at L. ikke fik mere Glæde af disse Penge, som jo var hendes. Det bevægede Aar 1885 afsluttedes ved en

glædelig Julefest, omend min Hustru stadig var svag og lidende, og med Tillid og Haab saa jeg det nye Aar imøde, der ogsaa paa mange Maader blev indholdsrigt.

Jeg læste i Vinteren 1885 - 86 Hollandsk med en juridisk Kandidat With, der ønskede at blive Dispacheur. Han var radikal, og kom sammen med Hørup, men dette hindrede ikke, at vi godt kunde tale sammen om Forsvarssagen og andre Ting. Han meddelte mig da, at Hørup inden Paaske vilde have gaaet sammen med Højre, idet han da vilde bevilge 8 Millioner Kr til Københavns Landbefæstning for at faa dette Spørgsmaal bragt ud af Verden, som man dog ikke kunde komme udenom. Det viste sig imidlertid, at hans Parti ikke var mægtigt nok, og Planen maatte opgives. Forsvarssagen gav mig forøvrigt stadig meget at bestille; vistnok var det blevet smaat med

Foredragsvirksomheden, fordi mange Officerer faldt fra - en sagde ligefrem, ja det betaler sig ikke længere, ti Foredragsholderne er ikke velsete i Krigsministeriet - og Forsvarsforeningerne var mindre ivrige efter Foredrag, efter at Selvbeskatningen var opstaaet; men jeg havde stadig mange artikler at skrive til Bladet "Vort Forsvar" og besørgede alle Besvarelser af de mange Spørgsmaal, som stadig indkom. Ogsaa Generalstaben gav mig meget at bestille, idet det var mig overdraget at udarbejde en militærgeografisk Beskrivelse af Sjælland paa Grundlag af de foretagne Generalstabsrejser, medens det endvidere overdroges mig at fremsætte Forslag til Hærens første strategiske Stilling paa Sjælland og Udarbejdelsen af Transporttableauerne for Hærens Samling mod de forskellige Landgangspunkter. Føjes hertil min Lærervirksomhed, Studiet af Krigshistorien, hvori jeg var bleven Lærer, Udarbejdelse af Lærebøger og min Pressevirksomhed ved Nationaltidende, vil det forstaaes, at jeg var meget optaget, og at vi kun deltog lidt i Selskabslivet. Derimod kom oftere yngre Mennesker, Børnenes Venner om Søndagen til os, og desuden havde Conrad (46-2)

indført sin tidligere Lærer ved Borgerdydskolen H. L. Møller hos os. Efter at denne havde taget sin Eksamen som cand. mag. gjorde han saadanne Tilnærmelser til Mariane, at hun maatte antage det som afgjort, at han vilde vælge hende til sin Hustru; Men han rejste bort til Jylland uden at erklære sig og skrev derfra blot nogle mærkelige Breve. At Mariane var forelsket i Møller kunde der ingen Tvivl være om, og med en vis Bekymring saa vi Sommeren i Møde, ti hun begyndte at hænge lidt med Næbet. Det var da godt, at hun fik nogen Virksomhed som Lærerinde for Kammerherre Hegermann Lindencrones to Børn, der var i Huset hos Generalløjtnanten, hvad der gav Anledning til, at jeg paany kom i forbindelse med denne elskværdige og dygtige Personlighed, som gerne sa, at jeg kom. I Pintsen fik vi en Indbydelse til at tilbringe et Par Dage med Børnene hos Enkefru Busck

paa den herlige Ejendom ”Strandlyst” ved Rungsted, og det blev da Aftale at L. og Mari skulde være der i Sommertiden, medens jeg var ude med Stabseleverne, som Pensionærer, og at jeg skulde komme senere ved min Feries Begyndelse. Det forekom mig, at Stedet afgav alle Betingelser for et godt Sommerophold, desuden kendte vi Familien godt, og haabede jeg, at man derfor med Glæde vilde tage noget Hensyn til den Diæt, som L. absolut maatte holde, for ikke at blive syg. Familien bestod foruden af Fru Busck af hendes Søn Grosserer Andreas Busck, Datteren Andrea og Frøken Marie Møller en Søster til Kand. H.L.M., som indvendig. Den 20 Juni tog L. med Mariane og Gerda derhen, medens jeg foreløbig blev hjemme, men allerede et Par Dage senere, da jeg kom derud, var L. bleven syg, idet man, trods Aftalen, havde givet hende Mad, hun ikke kunde taale, og ikke vilde indrømme det. Helt glad var jeg derfor ikke over dette Opholdssted.

Rejsen med Stabseleverne var om Foraaret indledt med en dejlig Tur til Gjorslev Bøgeskov og Stevns Klint og foregik gennem Sjælland til Lille Belt, Kolding, Vejle, Skanderborg, Grenaa, idet Premierlt. Ellis Wolff var min Adjutant; den var som sædvanlig meget fornøjelig og bragte mig meget Udbytte. Ved Middelfart opfriskede jeg minderne fra 1864 og tegnede fra Hindsgavls Have hosstaaende Billede af Fænø. Nærmere Detaljer om denne Rejse findes i mine Papirer fra denne Tid. Efter endt Rejse tog jeg saa til Strandlyst, og havde her en ganske behagelig Tid paa 14 Dage, omend Fru Buscks Indgriben i vor Frihed ofte ærgrede os. Men vort Ophold blev dog kortere end paatænkt, ti da Frk Møller meddelte os, at hendes Broder vilde komme til Strandlyst, besluttede vi at tage Hjem forinden, af Hensyn til Mariane, idet vi fandt det rimeligere, at han opsøgte hende i hendes Hjem, fremfor hos Fremmede.

Generalstabsrejsen det Aar gav mig meget at bestille, idet jeg skulle være General Fogs direkte Medhjælper, og havde at lægge hele Planen for Øvelsen

(46-3)

der skulde foregaa i det sydlige Sjælland, efterat vi først havde aflagt et Besøg i Gedsers nye Havn. Geheimeetatsraad Tietgen havde lige ansøgt om Koncession paa Banen Nykøbing Gedser, og det var da Generalstabens Formening, at denne ikke kunde ydes uden at Selskabet anlagde et Spærrefort ved Havnen. Det blev mit Hverv at koncipere denne Skrivelse, som indsendtes til Krigsministeriet. Hvem skildrer da vor Forbavelse, da dette 3 Maaneder senere meddelte os, at Tietgen havde faaet Koncessionen ved at henvende sig direkte til Marineministeriet, et smukt Eksempel paa de to Etaters Samvirken. Generalstabsøvelserne var anlagt saaledes, at Tropper fra Smaaøerne skulle forsøge at gaa over til Sjælland, hvilket skulde forhindres af en Division, der stod opstillet ved Vordingborg. Efter at Overgangen var lykkedes forfulgtes denne Division af Landgangstropperne,

hvis Fremtrængen dog skulde hindres saa meget som muligt, saaledes at forskellige Kampe under Tilbagetrækningen til København fandt Sted. Ved den 1' Kritik af Operationerne, hvilken fandt Sted i Vordingborg havde jeg forsynet General Fog med det fornødne Materiale til en saadan; i stedetfor at mildne mine kritiske Bemærkninger fandt han sig foranlediget til at skærpe dem, saa at Føreren for Landgangen Oberst Hedemann blev slemt medtaget. Herover blev jeg ikke lidet bestyrtet, saaledes at da Generalen spurgte mig, om han havde været for slem mod Obersten, maatte jeg svare ja hertil, og bad ham tillige om i en privat Samtale at gøre Undskyldning derfor.

Hedemann, der var meget ærekær, kom ogsaa kort efter op til Generalen for at beklage sig, og fik den ønskede Oprejsning, men han glemte aldrig, at jeg var Ophavsmanden til Kritiken, og derved lagdes Grunden til hans Uvilje mod mig, som han dog i det ydre forstod godt at skjule. - Fra Vordingborg flyttede vi til Rønnede Kro, hvor vi maatte tilbringe en Søndag, og jeg glemmer aldrig de højst ugemyslige Timer, jeg her maatte tilbringe med Fog, hans Adjutant Premierlt. Jürgensen og Kapt. Rambusch. Navnlig var Adjudanten meget ubehagelig, saaledes at en af de gamle Guider, kom op til mig for at beklage sig; han var saa fortvivlet, at han talte om at gøre Ende paa sit Liv, og det kostede mig megen Ulejlighed at faa de to Parter nogenlunde forligte. Ogsaa lykkedes det mig, efter Søndag Middag, at formaa Generalen til at køre en Tur i den herlige Omegn, hvorved der dog gik et Par Timer nogenlunde behageligt.

I Slutningen af August var jeg atter tilbage i København, og her mødte mig strax den Bekymring, at Mariane var meget medtaget af, at Møller nok havde besøgt hende, men ikke sagt det afgørende Ord. L. og jeg forstod ikke denne Nølen, der var saa meget mere ubehagelig, som mange af vore Bekendte allerede forment, at de to maatte være forlovede. Omsider kom jeg til det Resultat, at der maatte siges et Alvorsord til Møller, ved at give ham Valget imellem at opgive sine Besøg, eller at erklære
(46-4)

sig. Saa var det, at Inger, som skulde konfirmeres d 3' Oktober i sin Naivitet spurgte Møller, om han da ikke vilde komme til hendes Konfirmation, og det lovede han, saaledes at jeg foreløbig maatte vente til den var overstaet. Konfirmationen fandt Sted i Holmens Kirke af Skat Rørdam, og den fejredes i Hjemmet med en Middag. Mariane var synlig meget medtaget af Forventningen om Møllers Besøg, og arrangerede en Illumination af Haven, som hun bad ham hjælpe sig med, og ved den Lejlighed sagde han saa det forløsende Ord, saaledes, at da Gæsterne var gaaet fik jeg at vide, at Mariane var blevet forlovet, og at Møller vilde indfinde sig den næste Dag. For os Forældre var det et bevæget Øjeblik at se vort kære Barn, paa hvilket vi havde ofret saa megen Kærlighed og Omhu, pludselig bunden til en anden; men saaledes er Livets Gang. Møller, hvis Fader var død, boede i Huset hos

Prof. Dr. F. Nielsen, kom altsaa d 4' Oktober til os for at anholde om Marianes Haand, og der blev nu travlt med Udsendelse af Forlovelseskort o.s.v. ligesom med forskellige Fester (vi bad strax Niensens, med hvem vi saaledes kom i Forbindelse). Men for L. var det en drøj Tid, ti det anede hende strax, at Marianes Liv ikke vilde blive saa let, og hun blev meget angrebet af Ansigtssmerter og en høj Grad af Nervesvaghed.

Noget særligt af Betydning skete der ellers ikke i den tilstundende Vinter. Forsvarsforeningernes Virksomhed var efter Oprettelsen af Foreningen ”den frivillige Selvbeskatning” der drev en stærk Agitation, noget formindsket, og Forholdet imellem Minister Bahnson, der havde stor Haand i Hanke med den sidste, og ”Vort Forsvar” var langt fra altid det bedste, da han ikke kunde lide selvstændige Mænd. Jeg selv havde saaledes afslaaet at arbejde sammen med Tuxen og Nøkkentved paa et Værk om Forsvarssagen, idet jeg ikke kunde anerkende B's Anskuelse om Bombardementsafstanden m.m. Værket udkom senere under Forfattermærket 1+2 (Bahnson og de to nævnte Herrer) og kritiserede jeg det skarpt i Bladet ”Vort Forsvar” hvad der ikke forbedrede mit Forhold til Bahnson. Han havde først tænkt paa at ansætte mig i Krigsministeriet som hans Secretær, i Stedet for Tuxen, og Justitsraad Westergaard havde endogsaa givet mig Meddelelse om, at dette var B's Plan, men et Aar gik hen, uden at jeg hørte nærmere derom, og omsider kom Kapt. Hansen i denne Stilling, hvad jeg var glad over, da jeg vanskelig havde kunnet arbejde under Bahnson. Denne var desuden meget misfornøjet med Red. Hall til hvem jeg stod i et særligt nært Forhold, og Kendskabet hertil har sikkert ogsaa bevæget B. til at vrage min Hjælp.

Selvbeskatningen derimod, gjorde saa rivende Fremskridt, at man alt i Begyndelsen af 1887 mente at være i Stand til at begynde at opføre Garderhøjfortet, hvis Bygning overdroges Kapt. Sommerfeldt, der havde givet 3,000

(47-1)

Kr. til Selvbeskatningen, men nu som Griersons Agent atter kunde indvinde denne Sum.

Det første Spadestik til Fortet skulde fejres med en stor Højtidelighed, hvortil en Mængde Personer blev indbudne. Den fandt Sted 27 Marts, en af de første milde Dage, efter en forholdsvis stræng Vinter, og der herskede en egen Stemning over denne Fest, som dannede Indledningen til Københavns permanente Befæstning. Ved Frokosten i Jægersborg Hotel holdtes mange Taler, deriblandt ogsaa en af Holger Drachmann, og alle Deltagere skrev deres Navne i en Protokol. Karakteristisk for Kapt. V. H. O. Madsen var, at han ikke deltog i Festen for ikke at prostituere sig, hvorimod Carl Hall kom tilstede, med hvem jeg kørte ud til Jægersborg.

I Maj blev Hans Møller indkaldt til Tjeneste ved 1' Artilleribatallion, hvor han ikke befandt sig særlig godt mellem saa mange raa Mennesker. Da

Mariane som Følge deraf nødvendig vilde langt fra Byen i Sommerferien, besluttede vi at vælge et Landophold i dennes Nærhed og var saa heldige at finde et saadant paa Vældegaard Højskole hos Forstander Rasmus Hansen, der for en billig Betaling overlod os nogle tomme Værelser, i Bygningen, hvor ogsaa Pastor Birkedal boede. Tilfældet vilde, at min Chef Oberst Hedemann med Frue ogsaa indlogerede sig paa Vældegaard, og han foreslog da, at vi kun skulde tage til Byen hver 2den Dag, medens vi de andre Dage begyndte med en Ridetur i Dyrehaven, efter at vi havde faaet vore Heste opstaldet paa Jægersborg. Vi kom saaledes en Del sammen med Hedemanns og hans nærmeste Familie, der ofte kom paa Besøg; men langt mere Fornøjelse havde vi dog af Familien Hansen og navnlig af Birkedals. Hansen var en kundskabsrig Mand - en varm Forsvarsven, der havde set sig en Del om i Verden, og ogsaa deltaget i Krigen 1864. Hans Kone var ogsaa venlig og flink, men langt fra saa solid. Mange Gange blev vi efter Maaltiderne inde hos Familien, og traf der desuden Skuespiller Mantzius' Enke, hendes Søn og hans Frue f. Rosenberg, samt Birkedals og Familien Schmedes, der var meget musikalsk. I Skolens Gymnastiksal, som om Søndagen benyttedes til Kirke, tilbragte vi saaledes mange fornøjelige Timer; Ungdommer legede og dansede, og vi ældre glædede os over Musiken. Navnlig sang de unge Schmedes meget smukt og ligeledes var det en Fryd at høre Fru Mantzius synges Folkeviser; flere Gange akkompagnerede jeg hende. Mest Glæde havde vi dog af at være sammen med Birkedal, der ofte, trods sine nogle og halvfjerdsindstyve Aar kunde blive helt kaad og overgiven og fortalte fortræffeligt. Som Prædikant var han derimod alvorlig og gudhengiven og hørte jeg ham med Glæde. - Saaledes tilbragte vi nogle fornøjelige Uger paa Vældegaard, som ligger i en smuk Omegn; de unge og jeg selv badede paa Charlottenlund og L. og jeg havde mange yndige Spasereture i Bernstorffspark,
(47-2)

i det hele taget blev Opholdet paa Vældegaard behageligt, og vi tog derfor først hjem efter Feriens Slutning.

En stor Forandring forestod til Flyttedagen for os, idet vi ikke længere forment at kunne bo i de to Stueetager i Lykkesholmsalle, eftersom det var ubehageligt at leje to Værelser ud, og Marianes Bryllup forestod, medens Helge, der ikke optoges i Metropolitanskolen ved Feriens Begyndelse, forlod os for at læse videre hjemme. Vi lejede saaledes en smuk 7 Værelses Lejlighed paa Vodroffsvej Nr 46 St. for 1,000 Kr aarlig, hvad der var billigt. Da vi dog gerne vilde have en Pensionær, for at bøde paa de daarlige Indtægter, tog vi med Glæde imod Oberstinde Ahlmanns Tilbud om at tage hendes Søn i Huset, mens han forberedte sig til Officerseksamen. For at have et Minde om Lykkesholms Allé lod jeg Verandaen med Havetrappen

fotografere en Aftenstund, og derpaa ses hele Familien, Hans Møller i Uniform, Ahlmann og gamle Larsen, min trofaste Vicevært. Nogen Generalstabsøvelse afholdtes ikke det Aar, derimod deltog jeg som Kampdommerassistent hos Oberst Zahlmann i Efteraarsmanøvrerne paa Sjælland. Brigadeøvelserne foregik imellem Ringsted, Sorø, Slagelse, Lund for Lund, Divisionsmanøvret fra Skelskør til Ringsted. I Ringsted var jeg indkvarteret hos en elskværdig Familie, Købmand Barth, i Sorø hos Apotekeren, i Skelskør paa Hotellet, og senere, paa Vejen til Ringsted hos Neergaard paa Fuglebjerg. Kongerevue afholdtes ved Ringsted. Efter Hjemkomsten derfra forestod Flytningen, og var vi i Begyndelsen fornøjede med vor nye Bolig. Hvad Inger angaar, saa flyttede hun ikke med, da vi besluttede at lade hende gaa i Skole hos Frk. Bondesen paa Sollerup, idet hun ikke trivedes hos Frk. Zahle. En Dag i November fik vi Kl 8 ¼ om Morgenen Brev om, at Inger var blevet meget syg af Krampeanfald, hvorfor man ønskede at et Medlem af Familien skulde rejse derover. Mor gjorde sig strax i Stand og naaede endnu tidsnok 9 Toget, saa hun endnu samme Dag indfandt sig paa Sollerup. Det viste sig dog heldigvis at saavel Frøknerne som Læge Schroll havde været altfor ængstelige, og at det hele indskrænkede sig til et nervøst Anfald, saa L. hurtigt kunde komme hjem, men S. beregnede sig et lille Honorar paa 45 Kr. Vinteren gav L. meget at bestille, derved at hun skulde sørge for Marianes Udstyr, hendes Bryllup blev nemlig bestemt til Foraaret 1888 idet Møller af Tietgen var bleven udset til at forestaa den nyoprettede Brockske Handelsskole, der foreløbig etableredes Fredericiagade 15. Da han ikke strax kunde faa Lejlighed der, maatte en saadan skaffes andetsteds, og en saadan fandtes i Ewaldsgade 6, tæt ved vort Hjem. Mari ønskede til sit Udstyr gammeldags Møbler af (47-3)

Mahogny med gult Indlægning, hvoraf vi havde arvet enkelte Stykker efter Tante Hanne, men det øvrige maatte pilles sammen, hvorved L. kom i Forbindelse med mange Marchandisere, hvad der senere kom hende til Gode ved Køb af gamle Møbler og andre Sager til os selv. For mig bestod Vanskeligheden i at skaffe Penge til Udstyret og Bryllupet. Det første jeg forsøgte paa var at erholde en Portion af Prinsesse Wilhelmines Udstyrslegat paa 1,000 Kr. Chancerne for at faa det syntes ikke at være store; vidstnok var jeg med Mariane til Audiens hos Kong Christian, der som altid var meget forekommende, men noget bestemt kunde han ikke love. Saa en Dag kom jeg til at tale med min Ven Redaktør Hall om Sagen, og med sin sædvanlige Energi satte han sig strax i Bevægelse. Nøje knyttet til Kabinettssekretæren Etatsraad Rosenstand lykkedes det ham virkelig at bevæge denne til at støtte min Kandidatur, og efterat jeg personlig havde hos Etatsraaden kom Sagen hurtigt i Orden, saaledes at jeg erholdt de 1,000 Kr.

Da jeg saa atter var med Mari til Audiens for at takke, spurgte H. M. om hendes Forlovede var Officer. Da Svaret lød benægtende udbrød Kongen "Ak, det var Skadel!" De 1,000 Kr kunde kun lidt forslaa, og i min Vaande besluttede jeg mig til at henvende mig til min gamle Kammerat Castenschiold fra Borreby, som altid var venlig stemt mod mig og oftere besøgte mig. Jeg udbad mig et Laan paa 3,000 Kr. og fik strax et bekræftende Svar. Pengene skulde forrentes med 4% aarligt, og afdrages, naar jeg saa mig i Stand dertil.. Først i 1891 kom jeg saa vidt, idet jeg da med hver Termin lod følge 100 Kr, saaledes at Gælden omsider var afgjort i 1906 en Udgift, der oftere var ret trykkende.

Mit Forhold til C. blev stedse uforandret og søgte han mig stedse for at høre nyt, eller meddele saadant, undertiden søgte han ogsaa mit Raad. Saaledes blev han senere af Landstingets Højre opfordret til at stille sig som Kandidat dertil, for senere efter et heldigt Valg at overtage Krigsministerportefeullen efter Bahnson, hvis uheldige pekuniære Forhold var Godsejerne en Torn i Øjet. C. raadførte sig længe med mig om, hvad han skulde gøre; jeg fraraadede ham imidlertid bestemt at blive Krigsminister, da han ganske manglede Talegaver og den fornødne Ligevægt dertil, hvorvidt han vilde blive Landstingsmand maatte han selv om; men Resultatet blev, at han ej vilde træde ind i det politiske Liv.

Kort før Julen 1887 udvirkede Bahnson, at alle dem, som havde haft med Agitationen i første Række angaaende Forsvarssagen at gøre (baade Forsvarsforeningerne og Selvbeskatningen) fik en særlig Paaskønnelse i Form af Orden eller Titler (Carl Hall var forrige Aar benaadet med Ridderkorset). I den Anledning fandt en større Middag Sted, hvor alle de lykkelige var til Stede og hvortil jeg ogsaa var indbudt. Her gjorde jeg Bekendtskab med Apoteker, Justitsraad Hansen fra Hobro, og traf ham paany i et Aftenselskab hos Kaptajn Nøkkentved, som tilligemed Madsen og jeg den Gang udgjorde et Slags Triumvirat i Forsvarssagen. Her meddelte Hansen mig, at han, paa Grund af sit almindelige Navn, var bleven dobbelt paaskønnet, idet saavel Forsvarsforeningernes som Selvbeskatningens Bestyrelse havde indstillet ham til en kgl. Naadesbevisning, og saaledes var han paa en Gang bleven baade Justitsraad og Ridder, men, tilføjede han, det er sørgeligt, at jeg strax skal betale for denne Naade; ti, der indsamles i denne Tid Penge til Bahnson, som er ved at gaa fallit, og man har anmodet mig om at bidrage 4,000 Kr. Dagen efter kom Castenschiold op til mig og han havde et Brev fra Bahnson til Højres Bestyrelse i Lommen, hvori han meddelte denne (dateret 14 Dec.) at hvis han ikke endnu i Terminen erholdt 50,000 Kr maatte han gaa fallit, hvad der næppe kunne være Højre til Behag i denne Tid. C. forklarede mig nu hele Sagen. B. havde af gamle Brygger Jacobsen faaet 50,000 Kr til Laans i Thaarup Gaard; nu var Jacobsen død, og Kapitalen alt i Juni Termin af Boet bleven opsagt til Betaling i Dec. Termin.

Men R. havde ladet Sagen gaa hen, og først, da han havde Kniven paa Struben, fandt han sig foranlediget til at henvende sig til Højre. Dette havde overdraget Sagen til C. vel vidende, at denne sad inde med Kontanter, og alt havde givet 30,000 Kr til Selvbeskatningen, og for Fædrelandets Skyld vilde ofre endnu mere. Dertil erklærede han sig ogsaa beredt, og han stillede sig i Spidsen for Indsamlingen; da B. paa given Anledning havde erklæret, at han egentlig behøvede 75,000 Kr for at tillige at kunne afgøre en Gæld til en Kammerat (Schnack) maatte ogsaa denne Sum tilvejebringes, og dette skete saaledes, at B. undgik Fallit. Men jeg fik derved et dybere Indblik i B's Mangel paa økonomisk Velanstændighed, og desværre viste Fremtiden, at han kunne gøre endnu langt værre Ting. Stadig blev jeg af C. eller andre holdt a jour med alle hans uheldige Transaktioner, men jeg finder ingen Anledning til at udpensle disse nærmere. Paa det økonomiske Omraade synes B. at have lidt af en vis "moral insanity" selv om det maa siges, at hans Forvaltere bedrog ham paa Taarupgaard, og jeg forøvrigt anerkender hans Fædrelandskærlighed og Dygtighed.

Vinteren 1887 - 88 var stræng og vi led megen Kulde paa Vodroffsvej, hvis Værtinde Fru Hermansen havde ladet indrette Kakkelovn saaledes, at der sugedes megen frisk Luft ind i Stuerne, men uden at de varmede. (Recks System). Da vi brugte for 65 Kr. Brændsel i Januar, uden at vi havde det varmt, forlangte jag af Værten en Necessaire anskaffet, og det hjalp. Men heller ikke i anden Henseende blev Opholdet paa Vodroffsvej behageligt, ti Forholdet mellem Mari og Hans gav os ofte Anledning til Bekymring; vistnok holdt de af hinanden, men det kom ofte til heftige Scener imellem dem,

(48-1)

fordi han eksperimenterede med hende og hævdede besynderlige Anskuelser. Med en vis Ængstelse saa vi derfor Brylluppet i Møde, hvilket blev fastsat til d. 23 Marts. Vielsen skulde forrettes af Provst Rørdam i Holmens Kirke, hvem vi ogsaa tillige med hans Kone bad til Brylluppet, der forøvrigt stod i Hjemmet. Det var en underlig Følelse for mig at køre med Mari alene til Kirken og at gaa op med hende ad Kirkegulvet, begloet af mange Nysgerrige. Dobbelt trykkende blev denne Følelse, da jeg holdt Skaaltalen for hende ved Bordet, ti det var som et af mine Led blev skaaret af mig, nu da det avr Alvor, at hun skulde forlade os. L. havde indrettet alt paa det bedste til hende, da hun om Aftenen drog ind i sit nye Hjem i Ewaldsgaden, hvor vi faa Dage senere for første Gang spiste til Aften.

Da Ahlmann ikke bestod sin Examen til Officersskolen, fandt hans Mor ikke, at han skulde være længere i vort Hus; da nu ogsaa Mari var borte og Coenraad snart kunde forlade Hjemmet, fandt vi det rigtigt at søge en billigere Lejlighed, hvorfor vi sagde op, den vi havde. - Snart blev det Tid at lægge Sommerplaner, og da L. var temmelig anstrængt tog vi en Dag ud til

Hellebæk, hvor jeg lejede til hende paa Kroen, efterat det havde vist sig, at en Malers Tilbud ikke var antageligt. Da jeg selv skulde rejse til Tyskland m.m. for at studere Krigshistorie og Møller til Wernigerode for sin Doktordisputats Skyld, bestemtes det endvidere at Mariane skulde gøre L. Følgeskab i Hellebæk. Hvad min Rejse angaar saa begyndte den 4 Juli om Aftenen, og tog jeg over Kiel til Hamburg og derfra over Bebra til Eisenach, hvor jeg indtraf 6' Juli. Det var en herlig Tur det sidste Stykke, men endnu mere glædede jeg mig næste Morgen over at se Warthburg og Amadalen, alt til Fods (se min Dagbog fra den Tid). Da denne er saa udførlig, skal jeg her intet videre tilføje. Netop da jeg var i Nürnberg (12 Juli) endte Conrad sin Studentereksamen, under hvilken Mor maatte styrke ham paa bedste Maade; han fik netop lige 1' Karakter.

Vejret i Nürnberg var meget uheldigt, ti, det var N.V. Storm med Regn og kun 7 Gr. Varme. Regensburg gjorde, ligesom Nürnberg et stærkt Indtryk paa mig, og ikke mindst det dejlige Valhalla, hvor man i klart Vejr kan se Alpekæden. Ligeledes interesserede Valpladserne omkring Regensburg fra 1809 mig meget, og tog jeg mange Studier. I München havde jeg atter megen Glæde af Kaptajn v. Gernith, der nu var blevet Lærer i Krigshistorie paa Krigsakademiet, og meddelte mig mange interessante Ting. Den 20 Juli forlod jeg München, stadig i Regnvejr og tog til Kufstein, hvor Vejret bedredes en Del, og hvorfra jeg vandrede opad Kejsergebirge, fra hvilket Kufstein tog sig brillant ud. Den næste Dag gjorde jeg fra Jenbach den herlige Tur til Achensee, og derfra videre til Landeck, hvor jeg overnattede, og

(48-2)

blev imponeret af den vilde Natur. Turen derfra ad Arlberger Bahn til Friedrichshafen og Ulm var ligeledes særdeles interessant. Over Aschaffenburg, Maintz Köln naaede jeg 26' Juli Utrecht, og traf her Conrad, som ogsaa skulde besøge sine hollandske Slægtninge. I Holland havde jeg atter nogle behagelige og fornøjelige Dage, og besøgte med Conrad baade min Søster i Nieuwersluis, Minister Berganzius og Fru Kneppelhout. Denne var som altid yderst elskværdig og forærede mig et Gældsbevis til sin afdøde Mand paa 4,000 Gilden, hvormed han havde forstrakt mig. Medens Conrad derfra tog tilbage til Utrecht, rejste jeg d. 1 August tilbage til Danmark. Efterat have meldt mig tilbage i Krigsministeriet og erholdt Orlov, rejste jeg til Hellebæk, hvor L. og Gerda endnu opholdt sig. Det havde ikke været nogen let Tid for min Hustru, ti dels var Mariane oftere forknytt over sin Mands mærkelige Tavshed under Opholdet i Harzen, og dels havde Værtinden paa Hellebæk Kro aflivet sig ved Drukning i Badehuset, efter at have spurgt L. om det var dybt nok til at komme helt under Vand. Vejret havde endvidere været ugunstigt.

Efter nogle Dages Ophold i Hellebæk rejste vi til Hornbæk Kro, hvor vi dog kun var et Døgn, og hvor jeg havde et Sammenstød med Fru Erna Juel Hansen f. Drachmann, der ved Bordet hævdede, at en Læge havde Ret til at gøre Ende paa en lidende Patients Liv. Videre gik Turen til Gilleleje og Nakkehoved, hvorfra vi ogsaa aflagde Ingeniør Fejlberg paa Søborg et Besøg, og over Frederiksborg, hvis Musæum vi besøgte, vendte vi atter tilbage til København. Kort Tid efter begyndte vi at søge en ny Lejlighed, idet jeg ikke havde Raad til at blive boende paa Vodrofsvej, efterat Mariane var gift, Ahlmann kommen bort og Coenraad til Foraaret skulde komme ind som Rekrut, saa at kun de to yngste blev hjemme; endelig var der for lidt Sol paa Vodrofsvej. Vi søgte derfor en Stuelejlighed med Adgang til Have i Vesterkvarteret og troede omsider at have fundet en god Lejlighed paa St. Knudsvej Nr 36, der ejedes af to Frøkner. Det hed sig nok, at de var vanskelige, men en Guide i Generalstaben, som havde boet hos dem, roste dem meget, og saaledes lejede vi Stueetagen af dem og desuden et 6te Værelse paa 2^d Sal, saalænge Coenraad var hjemme. Desværre skulde det vise sig, at vi havde gjort et meget uheldigt Valg. I pekuniær Henseende var det heldigt for mig, at min Bog om Hærordningen af Officersskolen honoreredes med 800 Kr. Som sædvanlig afholdtes der det Aar Generalstabsøvelse under Ledelse af Generalstabschefen, General Fog, som anmodede mig om at lægge Planen for Øvelsen og være hans Hjælper, og jeg planlagde da en Operation i det vestlige Sjælland, idet en Fjende var gaaet i Land ved

(48-3)

Skelskør, og derfra trænger frem mod Ringsted, hvor Slutningskampen skulde finde Sted. Om denne Rejse erindrer jeg ikke meget, uden at Kapt. Kühnell, der førte en Brigade, vakte Opmærksomhed ved, at han udarbejdede et meget omhyggeligt Udkast for Brigadens Angreb paa Ringstedstillings højre Fløj.

Mere erindrer jeg om min Virksomhed som attacheret Overkampdommeren General Schroll under Manøvret i Jylland, der lededes af General Fog med Oberst Meldahl som Stabschef. Schroll og jeg blev indkvarterede hos den store Grosserer Ankerstjerne i Randers, der lod os afhente i sin Ekvipage ved Banegaarden. Han boede sammen, selv ugift med en ugift Søster, og begge modtog os med stor Forekommenhed i deres rige Hjem, hvor mange samledes. De ejede desuden en dejlig Lystgaard ca 1½ Mil fra Randers, hvorhen vi gjorde en Tur om Søndagen, da vi holdt Rastdag. Paa Grund af den sene Høst blev Kantonnementsøvelserne det Aar udsatte en 8 Dages Tid, hvad der for saa vidt var uheldigt, som det i Oktober frøs om Morgenen, og Vejret blev meget raat og koldt.

Forholdet mellem General Fog og hans Stabschef Meldahl var ikke det bedste, og jeg kendte den sidste som en Særling, men mente, som gammel

Elev, at staa mig godt med ham. Da det nu for Overkampdommeren gjaldt om at kende Partiernes Ordre i Tide, for at fordele Rollerne til Kampdommerne, som hver Aften Kl 9 Aften samledes hos Schroll, var det nødvendigt for mig at skaffe disse Ordre forinden, og jeg bad derfor Meldahl om at imødekomme dette Ønske. Hertil var han ikke meget tilbøjelig, men lovede omsider at give mig dem, naar jeg hver Aften personlig vilde afhente dem i hans Kvarter. Saaledes skete det, og kunde jeg altsaa give Kampdommerne de fornødne Meddelelser for den næste Dag, ligesom jeg ogsaa blev orienteret ved den Diskussion, som i Reglen fandt Sted bagefter. General Fog derimod, fik intet at vide af sin Stabschef, og saaledes hændte det en Morgenstund, da jeg red forbi Fog, at han kaldte paa mig, og sagde: Rimeligvis ved De, hvad her foregaar, jeg ved det ikke, vær derfor saa venlig at sætte mig ind i Situationen. Noget forbausende opfyldte jeg Lederens Ønske, men han var nu saa vred over sin Stabschefs Opræden, at han ved Kritikken sagde: Saa vil jeg bede min Stabschef i Fremtiden at give mig de fornødne Oplysninger om Kampens Grundlag. Noget der for alle godtgjorde, hvor isoleret han stod. General Fog var i det Hele taget mindre heldig i sine kritiske Bemærkninger, ti en Gang indledede han sin Kritik med: Saa vil jeg bede DHrr. fremtidig ikke at komme sjaskende hen til mig, men i en ordentlig Galop. (Det kan nok være, der senere blev galopperet) medens han til Oberst Pfaff sagde: Ja, jeg ved nok, at De anser mig for gal, men

(48-4)

mine Anskuelser om Skydninger er ganske afvigende fra Deres. Fra Randers trak Manøvret sig ned til Aarhus, og den sidste Øvelse begyndte med et Natmanøvret. Kl 2 blev jeg purret ud for at være til Stede som Kampdommerassistent. Vejret var gyseligt med Storm og Regn, og jeg gik da ind til Schroll for at faa ham op med; men han sagde blot: Lad mig sove, i Mørke kan man ikke være Kampdommer, og lad os vente med at ride af Sted Kl 7, saa er det lyst; saaledes kom jeg ikke med til Natmanøvret den Gang, hvilket afsluttedes med en Kongerevue paa Rytteriets Exerccerplads ved Aarhus.

Efter Hjemkomsten fra Manøvret, fik jeg atter travlt med min Lærervirksomhed paa Officersskolen, efter at vi forinden var flyttede til St. Knudsvej 36. L. blev strax den første Dag meget ked af Lejligheden, hvori vore Møbler knap kunde rummes, og som ikke havde faaet den Havedør med Trappenedgang i Dagligstuen, som der var blevet lovet. Endvidere var der mange Mangler, som vi ikke havde opdaget, medens Værtinderne var alt andet end behagelige - at jeg i Løbet af Vinteren tre Gange skulde være nødsaget til at klage over dem til Politiet, kunde jeg dog ikke den Gang ane. Imidlertid fik vi omsider nogenlunde Orden i Tingene. Conrad fik sit Værelse ved Siden af mit nede, og fik travlt paa Kaptajn Thorsens Kursus,

men dog ikke mere, end at han ogsaa kunde deltage i Studenterlivet, blev Medlem af Skyttekorpset, og gjorde en Del Rideture. Inger og Gerda fik Værelse ovenpaa, men Naboskabet var ikke hyggeligt.

Jeg skal her nævne, at der var tilfaldet mig en ny Virksomhed, foruden de mange andre, som lagde Beslag paa min Tid. Dr phil. Bricka havde i 1886 opfordret mig til at være Medarbejder ved "Biografisk Lexikon" som han agtede at udgive. Jeg formentede strax ikke at kunne paatage mig dette hæderfulde Hverv, der gik ud paa, at jeg skulde forfatte Biografierne af de Officerer, som efter Krigen 1848 - 50 havde haft Betydning for vort Hærvæsen. Bricka vilde dog ingen Indvendinger høre, han vidste at jeg skrev Nekrologer og Biografier over Officerer i Nationaltidende, (det var Hjorth Lorentzen der havde opfordret mig dertil) og alt hvad jeg sagde om at Spørgsmaalet egentlig ikke interesserede mig blev upaaagtet. B. mente, at det gik nok, naar jeg henvendte mig til Vedkommende selv, ligesom han ogsaa vilde støtte mig. Saaledes blev jeg Medarbejder ved dette (49-1)

store Foretagende, og det skal erkendes, at jeg havde megen Tilfredsstillelse af dette Arbejde. Først og fremmest kom jeg derved i Forbindelse med mange interessante Mænd og Officerer, men det skærpede ogsaa min Dømmekraft og tvang mig til at være nøjagtig. Kunde jeg ikke af de foreliggende Kilder alene danne mig et Begreb om de Paagældende, henvendte jeg mig til andre, der havde staaet dem nær. Saaledes har Oberst Otto Blom haft megen Indflydelse paa min Fremstilling af General de Jonquières, Oberst N. P. Jensen de Mezas og Frk Raasløf paa General Raasløfs Biografier a.s.v. Vanskeligst var det at skrive Biografier af endnu levende indflydelsesrige Personer, saasom Bahnson, Steemann, Schroll, Hedemann o.s.v. men i sin Helhed bevirkede denne Virksomhed, at mit Navn blev endnu mere kendt. Jeg skylder saaledes denne, at jeg et Par Aar senere blev Medarbejder ved Salmonsens Konversationslexikon, samt at illustreret Tidendes Redaktion opfordrede mig til at biografere Hærens Generaler og afdøde militære, ligesom jeg ogsaa til dette Blad skrev en Fremstilling af Boerkrigen, Kong Christian IX's Virksomhed i militær Henseende o.s.v. Til Bricka kom jeg i nærmere personligt Forhold, idet vi mødtes i Selskab hos Fru Lind, hvor jeg ogsaa traf andre bekendte Mænd, saasom Gamle og Unge Brygger Jacobsen, Fabrikant Ruben, Kommandør Nielsen m. fl.

Efterhaanden som Vinteren gik 1888 - 89 blev L. mere og mere nervøst angrebet, og hendes Tilstand var sandelig ikke god. Der maatte gøres noget, og omsider raadede vor Huslæge Dr. Silfverberg til, at vi skulde se at rejse en Tid ud paa Landet. Dette lod sig dog først gøre i Julen, og vi var da nogle Dage i Pension paa Hotel Bellevue ved Klampenborg, hvilket Ophold, skønt kortvarigt, dog havde en heldig Virkning. Vor Lejlighed opsagde vi ved

Nytaaersted og efter nogen Søgning fik vi da lejet en ny paa Ceresvej Nr 16, atter en Villastueetage med Have, denne Gang kun 5 Værelser, da vi ikke havde Brug for flere. Det som mest optog os foreløbig var Marianes Svangerskab, hun var snart efter Brylluppet flyttet til Fredericiagade 15, hvor de Brockske Skoler foreløbig havde faaet Lokale anvist, og tidlig om Morgenen, den 8^e Februar fik vi meddelelse om, at hun havde født en Søn, hvor efter L. strax tog derind. Det gik forholdsvis hurtigt med hendes Helbredelse, og i Daaben erholdt Sønnen Navnet Knud Nieuwenhuis Møller. Ved Foraarstide flyttede vi saa til Ceresvej, hvor vi i Begyndelsen fandt os særdeles vel tilpas, om det end var lidt langt ude. Coenraad havde imidlertid bestaaet sin Examen til Officersskolen, og var udskrevet til Garden, hvor han kom til at være Rekrut sammen med Prins Christian.

(58-1)

1898. Aaret bragte os den Skuffelse, at Inger fik en lille Dreng, som strax efter døde, hvad hun tog sig meget nær. Iøvrigt forberedte vi alt til Flytningen, som skulde ske den 9^e Marts; og da vi nu kom til at bo i Nærheden af Rosenborg Have og agtede os til Holland til Sommer syntes vi det mindre fornødent at flytte ud til Nyholland, da det for L. var trættende at være der. Vi lejede det saa ud til Møllers, som gjerne vilde være paa Landet om Sommeren. Da vi i Februar saa et

Avertissement i Avisen fra en ung hollandsk Dame, der gerne vilde opholde sig en Maaned i Byen for at lære Dansk, lagde vi Billet ind derpaa, og kom vi saaledes i Forbindelse med Frøken Damsté fra Leiden, hvor hendes Fader, Pastor emer. D. boede, og blev det bestemt, at hun skulde være hos os i Juni Maaned, inden vi rejste til Holland.

Den 26e Februar fik vi saa Besøg af Inger og Christian, og vilde den første saa hjælpe os med Flytningen. Allerede samme Dag samlede vi Familien til Middag, medens vi d. 2 Marts atter havde Middag for Nygaards i anledning af Sigvards Bryllup. Saa flyttede vi d. 9. Marts og havde den første Familiemiddag d. 20^e Marts, samt større Middag d. 25de. Det at vi flyttede til Kronprinsessegade var for saa vidt besværligt for os, som det var langt fra Bedstemoder og Dis, der boede paa Vesterfælledvej og netop nu begyndte Bedstemoders Sygdom, Kræft, at blive alvorlig, saa at hun krævede meget Tilsyn. L. fik derved mange drøje Ture derud og derfra, selv om det ofte hjalp at vi havde Vognen, men denne var ikke altid til Raadighed, og det kunde hænde, at naar L. kom derud om Aftenen at Tilstanden nødsagede hendes Forbliven om Natten, saa at hun først vendte hjem om Morgenens i Mulm og Mørke. Den 8^e April, Møllers Fødselsdag besøgte vi ham, og traf jeg der Dr. Moltesen, som agtede at starte "Dansk Tidsskrift". Han hvervede mig som Medarbejder, og jeg skrev et Par Artikler deri, men min Forbindelse med Tidsskriftet ophørte dog snart. Den næste Dag fik vi atter Besøg af Familien Licht, og dette gav atter Anledning til en Del Selskabelighed. De skulde være rejst igen d. 25 April, men kom ikke afsted igen, da der var Forhindringer i Brædstrup. Christian og Erik afrejste først d. 26^e og Inger og Annelis d. 27de. Den 1. Maj forlod Pigen Elise os. Hun var fra Begyndelsen af meget flink og til stor Nytte under Opholdet (58-2)

paa Ny Holland forrige Aar, men hun havde Højskolepigenykker, og blev omsider saa sær, at hun gik uden at sige Farvel, hvad der gjorde os ondt. - Medens vi altsaa forblev i Byen, flyttede Mari d. 13de ud til Ny Holland, hvor vi besøgte hende nogen Gange, og den 28e Maj afhentede jeg Frøken Damsté fra Jernbanen. Hun fortalte strax, at hun kun havde sat Avertissementet ind i Avisen for at faa nogle danske Breve, men havde saa faaet Lyst til at være en Maaned hos os, og vi kunne ogsaa haft en Del Glæde af hendes Besøg, hvis der ikke var

kommen en Mand med en Slæde i Vejen. Den 5e Juni, en Søndag (vi skulde netop have stor Middag) sad Louise og jeg i Sporvognen ud til Bedstemoder, da L. pludselig følte et Stik i Nakken, og sagde: Nu bliver jeg syg. Jeg forsøgte at slaa det hen, men om Natten blev hun meget daarlig af en Byld i Nakken, og efterat hun med stor Viljestyrke havde holdt ud til et stort Selskab for Familien, Vita Uldall, Eigil N. og Nyegaards. Dr Silfverberg, som jeg henvendte mig til om Mandagen, tilraadede at søge Dr. J. Schou, da L. rimeligvis havde faaet en Brandbyld. Hun led nu meget flere Dage og imens maatte Gerda og jeg tage os lidt af Frk Damsté, som tog sit Uheld meget elskværdigt. Først d. 12e Juni blev L. ordentlig skaaret af Dr. Schou, ved hvilken Lejlighed Silfverberg viste sig saa umulig (han vilde lægge den paa Gulvet kastede Grød (?NB) paa det friske Saar) at vi, som forlængst havde været kede af hans Mangel paa Forstaaelse og legemlige Evner, fra nu af besluttede at afskedige ham som Huslæge. I to Aar betalte jeg ham dog hans Honorar, af Hensyn til at vi stadig traf ham hos Bedstemoder, hvis Huslæge han var, men efter hendes Død brød vi fuldstændig af, hvad han tog os meget ilde op. Istedet for antog, efter Dr. Schous Raad Korpslæge Knudsen (Morten) til Huslæge, som ogsaa Christian anbefalede, da han var Mavespecialist.

For at være os til Hjælp i denne svære Tid kom Inger over til os i en 8 dages Tid; først d. 23 Juni var L. atter for første Gang oppe. Dagen efter var jeg til stor Krigerfest i Rosenborg Have for Veteranerne fra 1848 ved hvilken Lejlighed Kongefamilien var til Stede og General Linnemann holdt Festtalen. Under denne øsede Vandet ned i Strømme, saa vi alle blev vaade. Det gik navnlig ud over Generalsfjederne.

Den 27 Juni fødte Mari en lille Pige i hvilken Anledning Knud og Eskil blev sendt ud til os. Heldigt var det da, at Frk. Damsté rejste den Dag. Da L. stadig led meget i sit Saar, som ikke vilde voxte sammen, og trængte til at komme paa Landet, besluttede vi snart at forlade

(58-3)

Byen. Rejsen til Holland maatte jo opgives, og vi bestemte os da til at rejse først til Munkebjerg, forinden vi besøgte Familien. Her var vi fra 6 - 18 Juli og havde det i flere Henseender meget behageligt, idet Omgivelserne ere saa skønne og Maden var god. I de første to Dage

var Vejret ganske heldigt, men derefter kom den sædvanlige kolde N. V. Vind, saa at Tp. en Dag gik ned til 7° R, saa at vi, for at holde os varme, maatte krybe i Sengen midt paa Dagen. Af Besøgende var der ikke mange, og deriblandt en Grossererfamilie fra Hamburg, hvad der generede L. De hørte dog med Glæde paa, at jeg spillede danske Melodier, og de fandt Egnen henrivende. Navnlig er Turen fra Munkebjerg til Djævlekløften rig paa Afveksling. Efter at have aflagt Besøg hos Otto Petersen paa Skovgaard besluttede vi at følge Svoger Vilhelms Indbydelse til at besøge ham i Thorup. Det var jo en lang Rejse over Aalborg og Fjerritslev, men omsider naaede vi Præstegaarden den 21 Juli, og tilbragte her 8 fornøjelige Dage idet V. var utrættelig med at gøre med os. Ogsaa Coenraad og Ellen var der samtidig med os, saa vi havde det meget selskabeligt. Min Skizzebog viser Præstegaarden, dens Beliggenhed og de smukke Steder i Nærheden, vi besøgte. Meget forbausset var jeg over den Velstand der herskede Nord for Limfjorden. Hjemrejsen gik over Aalborg, hvor vi maatte overnatte og derfra med Tog til København, hvor vi indtraf d. 1 Aug Kl 8.45 Em. Herefter begyndte min sædvanlige Efteraarsvirksomhed, hvorom min Dagbog giver de fornødne Oplysninger. I Jylland var Skyde terrænet ved Stubbesø forlagt til Fuglsø, hvor jeg var indkvarteret, men havde det daarligt, saa jeg besluttede, at det skulde være sidste Gang, og ligesom Artillerigeneralen tage Ophold i Æbeltoft. Af andet, somhændte, skal jeg kun anføre, at Nanny Bech døde om Sommeren, og at vi efter Hjemkomsten fra Jylland besøgte hendes Grav paa Assistentskirkegaard. Da L. stadig følte sig svag og afkræftet, opfordrede jeg hende til at søge nogen Tids Hvile hos Frk Boeck paa "Trouville" i Hornbæk, og dertil bragte jeg hende Søndag d. 11 September, hvor hun befandt sig under gode Forhold. Den 21' besøgte jeg hende med Gerda og havde en rigtig rar Bryllupsdag derude. Da jeg den 29' Sept. om Morgenen om Bord paa "Kristiania" sejlede forbi Sjællands Kyst, kunde vi fra Dampskibet se, at Flaget paa Bernstorff vejede paa halv Stang, og sluttede deraf med Rette at Dronning Louise maatte være hensovet. Dette viste sig at være rigtigt ved Ankomsten til København, og L og G fik da travlt med at anskaffe Sørgetøj.

Da mit gamle Klaver, som vi havde haft siden 1866 nu var noget medtaget og Gerda der uddannede sig i Klaverspil hos Ove Christiansen

(58-4)

gerne skulde have et nyt, besluttede jeg at benytte mine heldige Pengevilkaar til at anskaffe et nyt, og ved Hjælp af Hr O. C. fik jeg ogsaa et udmærket Klaver hos Hornung og Møller for 1000 Kr. Nogle Dage senere fik jeg Meddelelse om, at den afholdte Korpslæge Juul i Aarhus pludselig var død, og jeg besluttede da at rejse over til Begravelsen. Jeg afrejste 21 Okt. med "Aarhus" ad Søvejen i det dejligste Vejr, og havde megen Tilfredsstillelse af at overvære den store Begravelse i Aarhus Domkirke. Oberstlt. Lund samlede os til Middagen. Ligeledes besøgte jeg Generallt. Lorentzen, Lechly og Fru Juul og var atter tilbage d. 23de.

Dagen efter fik vi Besøg af en hollandsk Dame Frk. Buskes, som var en af Søster Betzys Ungdomsveninder. Hun opholdt sig her i Byen for at lære den at kende, og var en meget interessant og behagelig Dame. Vi havde hende til Middag d. 28' sammen med Hans og Mari, og gjorde endnu to Dage senere i smukt Vejr en Køretur med hende til Dyrehaven. Samme Dag d. 30 Oktober tilbragte vi en hyggelig Middag hos Tante Petræa i Hotel Fønix. Det var i Anledning af hendes Fødselsdag og Sønnen Eigils Tilbagevenden til Argentina. Han havde haft en længere Ferie her i Landet og vilde gerne have giftet sig; det var ikke lykkedes ham at finde nogen, at han syntes godt om Gerda lagde vi vistnok Mærke til, men han udtalte sig ikke. Den 16 November L.s Fødselsdag fik vi Besøg af Bedstemoder, som var meget skrøbelig, og hvis Bortgang næppe syntes langt borte, idet hun led af Kræft. Hans og Mari havde bedt os til Middag, og om Aftenen var vi alle i Dagmartheatret, saa Dagen gik meget hyggelig. Iøvrigt gik Aaret roligt til Ende, uden andre Begivenheder end dem Dagbogen omtaler. Bedstemoders daarlige Tilstand foranledigede at L. oftere maatte tage derhen, og det var ikke altid lige let for hende. 1899. Det nye Aar bragte ikke noget særligt, udover hvad der er meddelt i Optegnelserne. I Februar Maaned kom en svensk Officer Kapt. Kraft til Tjeneste ved 4' Artilleriafdeling og tog jeg mig en Del af ham, saaledes som Dagbogen udviser. Den deraf følgende Decoration tildeltes dog ikke mig, men Kapt. Busck, som specielt havde med ham at gøre. I Marts havde vi Inger i Besøg i 14 Dage,

hvad der gav Anledning til en Del Selskabelighed. Med Bedstemoder var det stadig meget daarligt, men hun oplevede dog sin 81 aarige Fødselsdag, paa hvilken Dag vi besøgte hende. Ogsaa Molly Bech var meget syg og hendes Dage var ligeledes talte. I Maj Maaned rejste jeg

(59-1)

over Kallundborg til Aarhus, ledsaget af Kapt. Kraft, og var vi d. 2 Maj til Middag hos den kommanderende General Lorentzen. Næste Aften var vi inviterede hos Grosserer Wærum, Braages Kompagnon, og her flød Champagnen i Strømme, medens jeg selv havde Federspiel og Kraft til Middag paa Hotellet. Næste Dag gav Oberstlt. Lund en større Middag og først d. 6' Maj rejste jeg fra Aarhus til Vejle, hvor Christian havde faaet Ansættelse som Sygehuslæge. Den 7' var en Søndag, og spadserede jeg om Morgenens med Børnene i Nørreskov, hvorefter jeg med 2 Toget rejste tilbage til København. Imidlertid havde L. indrettet Ny Holland til at tage imod os og kørte vi derud d. 9 Maj i herligt Vejr. Dermed begyndte ogsaa det sædvanlige selskabelige Liv. Coenraads saa vi dog mindre til, ti den 18' Maj fik Ellen en Datter. Hun havde stadig sagt, at det vilde blive en Søn, og det vilde jeg ogsaa helst have haft, for at se Slægten Nieuwenhuis blive fortsat her i Landet.

I Begyndelsen af Juni fik hun Aarebetændelse og blev meget syg, saaledes at Inger kom over for at passe hende. Hendes Tilstand var endogsaa d. 13 Juni, den Dag, vi havde besluttet at rejse til Holland, saa betænkelig, at vi et Øjeblik tænkte paa at opsætte Rejsen, men paa Stationen meddelte Coenraad os, at han ikke ansaa Situationen for værre, end at vi nok kunde drage afsted. Gerda var med, og Turen gik først over Gedser og Warnemünde til Berlin, hvor vi havde bestilt Plads paa Missionshotellet, og hvor vi havde det meget godt. I Berlin saa vi os lidt omkring, men drog dog snart videre over Magdeburg til Thale. Vejret var alt andet end godt, og da vi kom til denne Station var det saa taaget, at vi opgav at bo paa Rosstreppe Hotellet oppe paa Bjerget, men foretrak at tage ind i Hotel --- nede i Dalen, hvor der var meget hyggeligt. Endnu samme Aften gik vi en Tur ned langs Floden ind i Dalen og glædede os over de smukke Formationer. Den næste Dag lod vi os fotografere og kørte til Hexentanzplatz, Vejret begunstigede os ikke, saa vi maatte nøjes med at besøge dette Bjærg fremfor at køre en længere Tur. Atter den næste Dag var det

Bygevejr, men vi fik dog en Køretur til Rosstreppe Hotel, hvornæst vi efter Middagen kørte til Kølne med Iltog. Her kom vi sent om Aftenen og vilde først have taget ind i Jernbanehotellet nær Banegaarden, men da der forlangtes 50 Mark for 2 Værelser betakkede vi os, og tog ind paa Hotel Ernst, hvor vi fik gode

(59-2)

Værelser med Udsigt til Domplatz for en rimelig Betaling. Om Morgenen den næste Dag, besøgte vi Domkirken, hvor det forventes mig at have L. under Armen, og kørte vi Byen igennem med Ringbanen, hvorefter vi over Venlo Roosendaal rejste til Middelburg, for at besøge Francis og Betzy. I Middelburg tilbragte vi fornøjelige Dage fra 17 - 27 Juni, idet vi modtoges med stor Hjærtelighed og gjorde mange forskellige Ture. Hovedudflugten var Vlissingens Badehotel og her kom vi oftere. Efter ægte hollandsk Skik maatte man en hel Aften leve paa en Kop The, hvad der havde til Følge, at vi var sultne, naar vi kom hjem henad Midnatstide, saa vi bad om lidt Smørrebrød.

En anden smuk Tur var til Badestedet Domburg, mærkeligt derved, at Egeskoven endnu findes paa Klitterne, saa man kører igennem en saadan lige til Havet. Selve Middelburg er en morsom, omend stille zeelandsk By, med flere smukke Bygninger og ikke faa Butikker, med gamle Sølvsager, hvoraf vi købte enkelte. Af Francis' nærmeste Venner, kom vi navnlig i Berøring med Familien Keizer, som bad os til Middag, og maatte vi ved den Lejlighed arbejde os gennem en Mængde solide Retter. Den 27' om Morgenen forlod vi Byen, og begav vi os over Rotterdam til Haag, hvor Coen og Adrienne havde inviteret os. Han beboede den Gang sit eget Hus, tæt ved "Skoven" og begge gjorde, hvad de kunde, for at gøre os Opholdet saa behageligt som muligt. Vi kørte den første Dag en smuk Tur i Omegnen, og var flere Gange ud til Scheveningen. Desværre var L. oftere meget daarligt, saa hun ikke kunde nyde disse Fornøjelser, og navnlig kunde hun ikke tage imod Berganzius' Indbydelse til Middag. Det Aar afholdtes d. 1ste Fredskonference, hvor Schnack var en af Danmarks Repræsentanter, men jeg saa ikke noget til ham. - Efter opholdet i Haag tog vi d. 1ste Juli til Utrecht hos Ferdinands og tilbragte ogsaa med dem fornøjelige Timer. En Dag tog vi til Amsterdam og her besøgte vi Wijnand Fockinz, med hvem jeg stod i Forretningsforbindelse, og hvor vi prøvede forskellige nye Likører.

Johan Domela, hvem jeg havde underrettet om vor Ankomst, bad os til Middag paa Hotel Krasnapolsky, og tilbragte vi nogle behagelige Timer med ham, hvorefter vi samme Dag tog tilbage til Utrecht. Her tog Francis forskellige Fotografier af os, hvilke vidnede om det behagelige Liv, vi havde der.

Den 10 Juli afrejste vi til Hemelsche Berg, hvor Fru Kneppelhout som sædvanlig viste os megen Venlighed, og dermed var Opholdet i Holland atter afsluttet. Hjemvejen gik over Kiel -
(59-3)

Korsør, hvorfra vi rejste til Jydstrup for at hilse paa Familien der, og den 14' Juli var vi atter tilbage paa Ny Holland, hvor jeg kunde hvile ud om Søndagen d. 16', for Dagen derpaa atter at begynde min Tjeneste. Angaaende Virksomheden den Sommer og det paafølgende Efteraar henvises til Dagbogen. I Slutningen af August havde vi besøg af Helge, der havde opgivet sin Stilling i Liebau, og nu ønskede at etablere sig i København. Vi talte med ham om, at vi nok kunde have Lyst til at sælge Ny Holland, da Opholdet her trods dets Behagelighed, ogsaa havde sine Skyggesider. Navnlig var L. træt af, at der kom saa mange Gæster, ligesom ogsaa Indretningen om Foraaret var besværlig. Han formenter, at det var let nok, at faa det solgt, naar man blot averterede dygtig, og han vilde gerne prøve derpaa. Den 8' Sept. flyttede vi ind til Byen og efter at have inspiceret Lejrene ved Fuglsø og Jægerspris samt overvære Skydningerne dersteds, i hvilken Tid L. rejste til Vejle, rejste jeg d. 24' September til Frydendahl (Kammerherre Treschow) for som Kampdommer at deltage i Manøvrene paa Sjælland under Ledelse af Hs Kgl Højhed Kronprins Frederik, der først Indkvarterede sig paa Jyderup Hotel. Frydendahl er en herlig gammel Gaard med ca 50 Værelser omgivet af en Grav, og fik jeg anvist Prins Eriks Værelse. Ejeren, med hvem jeg har Oldemor tilfælles (Wasserfall) saa at vi var i Familie, kom jeg snart i godt Forhold til, og han udtalte flere Gange, at Familieskabet dog maatte gøre sin Indflydelse gældende, siden vi kom saa godt ud af det. Ogsaa med Fruen, der var meget medtaget af Livets Storme, talte jeg en Del. Af Officerer var der General Hegermann Lindenchrone, mine Assisterer Kapt. Winge og Adjudant Federspiel samt flere andre Generalstabsofficerer, hvoriblandt nogle havde en meget lidt dannet Fremtræden, saa Kammerherreinden undrede sig derover. Den første Kampdag foregik ved Hageded

Gaard, en temmelig lang Tour og besøgte jeg Castenschiølds efter endt Manøvre. Kronprinsen havde bedt os alle, tilligemed Treschow til Middag og forbavsedes vi over, at Hs. kgl. Højhed kun talte med de Civile, deriblandt flere Venstrepolitikere. Madsen var slet. Den næste Dag var der Manøvre ved Nye Bjergby og d. 3' ved Skamstrup. Ved den Lejlighed forargede Kronprinsen, idet han slet ikke brød sig om Manøvret, men alene talte med alle de Damer, som stadig kredsede om ham. Den 28' Sept. flyttedes til Bjærne Gaard, Proprietær Madsen, en Broder til Fru Busck, en temmelig ubehøvlet Person, som ved Bordet beklagede sig over, at saa mange Officerers Indkvartering kostede ham mindst 500 Kr; saa hans Frue maatte tysse (59-4)

paa ham. Hans eneste Interesse var Heste, hvoraf han havde mange. Den 29' var der Kamp ved Stenmagle, d. 30' ved Ødemark og om Søndagen besøgte jeg Johannes i Sorø. Vi var til Middag hos Grosserer Adolf paa "Bodal" en længere Køretur, og havde det her meget behageligt, men det var sent, inden vi kom hjem. Om Mandagen flyttede vi til Ringsted, efter at der var kæmpet ved Nyrup, og kom jeg i Indkvartering hos en Bager Madsen, hvor ogsaa Byens Borgmester --- boede. Denne kendte jeg fra Virksomheden ved "Vort Forsvar", idet han havde redigeret Bladet under Hall's Ferierejser, og nu vilde han endelig være sammen med mig. Dette var langt fra behageligt, ti han havde ogsaa en Kone, som med en Veninde fra Amerika ikke boede hos ham, men paa Hotel Børsen, og disse to extravagante Damer søgte nu at lægge Beslag paa mig, navnlig om Aftenen, naar Manden var optaget af sin Tjeneste hos Kronprinsen. Det lykkedes mig dog hurtigt at forsvinde, og overlod jeg Federspiel at more disse Damer. Efter et stort Divisionsmanøvre ved Ørslev under Skoven om Tirsdagen, afholdtes Revue ved Ringsted om Onsdagen og kunde jeg atter rejse hjem.

Vinteren nærmede sig nu atter, med sine mange Beskæftigelser og der skete ikke noget særdeles førend d. 29' Oktober, da Bedstemoder blev meget syg, saa L. maatte blive der om Natten. Endvidere blev jeg Medlem af en Komité, der indsamlede Penge til Boerne, hvilken havde en Del Vanskeligheder at overvinde, da Generalkonsul V. Haarst af Forretningshensyn var noget lunken. Det var mig en Glæde, at General H. A. T. Kauffmann sendte mig 100 Kr, og saaledes kunde jeg indbetale 170 Kr. hos Komitéens Kasserer Etatsraad Lorck. En

anden Begivenhed var at Gerda d. 14 November fik Meddelelse om, at hun var antaget som Sygeplejerske paa Frederiks Hospital, idet hun alt længe var ked af Musikken, og havde ønsket en saadan Virksomhed. Den 1e December tiltraadte hun sin Plads, men det viste sig snart, at hendes legemlige Kræfter ikke var store nok til at udføre det strænge Arbejde, der forlangtes af hende. Navnlige maatte hun bære store Spande ud i Gaarden, og allerede d. 11 Dec. kom hun hjem igen, og faa Dage efter rejste hun til Vejle for at komme sig. Juleaften faldt det Aar paa en Søndag, og samlede ve endnu en Gang hele Familien ved den Lejlighed, medens Juletræet blev plyndret d. 27e December. Saaledes endte 1899, som i mange Henseender havde været et godt og lykkeligt Aar for mig. Kun i éen Henseende havde jeg Skuffelse, nemlig at det ikke lykkedes mig at komme bort fra 2e Artilleriregiment, saa at Chancerne for at gøre Karrière stadig formindskedes, medens jeg trættedes ved at bestride en Stilling, som i Virkeligheden
(60-1)

ikke kan fylde mig eller lægge Beslag paa hele min Kraft.

1900. Det nye Aar bragte foreløbig intet nyt. Kun krævede Bedstemors Sygdom L's Hjælp i større Grad, end hun kunde taale; da det desuden var meget koldt den Vinter, fik hun i Slutningen af Februar Influenza, hvilket dog kun heldigvis varede faa Dage. I Vejle fik Inger d. 10 Marts en lille Dreng, som dog døde strax efter Fødslen, idet han var døbt Ib. L. led stadig af Influenza og var i det hele taget svag hvorfor vi bad Korpslæge Knudsen om at tilse hende, medens jeg stadig betalte Silfverberg som Huslæge, uden at bruge ham. Af ikke ringe Betydning for os var, at Helge den 28^e Marts fik Stedet "Nyholland" solgt til en Hr. Mourielle for 9,300 Kr, hvoraf jeg fik 7,900 kontant. Det gjorde os paa en vis Maade ondt at skilles fra dette hyggelige Sted, hvilket vi sidste Gang besøgte 30^e Marts, idet vi medtog forskellige Ting. Men det var i Virkeligheden en Klods om Benet paa os, og krævede mange Udgifter, ligesom det ogsaa voldte megen Besvær at bo derude. For sin Ulejlighed og de hafte Omkostninger fik Helge 600 Kr, hvad der var mere, end jeg havde tænkt mig, men han havde god Brug for disse Penge til sin Geschäft. Vor Tanke var nu at købe en passende Villa paa Frederiksberg af hvilken vi kunne have Glæde baade Vinter og Sommer, ti fra Lejligheden i Kronprinsessegade ønskede vi at flytte, da L. ikke

kunde tage de mange Trapper (3' Sal). Vi begyndte altsaa allerede i April at køre rundt til forskellige Villaer, og blev navnlig indtagen i Alhambravej 18, med hvis Ejer jeg indledte Forhandlinger. Den 20 April var en Alvorsdag for os, idet Bedstemoder døde Kl 6 Aften efter mange Lidelser (Kræft i Maven). Kl 3 Eftm. havde jeg været hos hende, uden at ane, at Enden var saa nær. Jeg fik nu en Del at gøre med at ordne det fornødne med Begravelsen. Allerede Dagen efter, førtes hun til Kapellet paa Assistents Kirkegaarden, efter at først en lille Højtidelighed havde fundet Sted i Hjemmet, ved hvilken Lejlighed Pastor Rasmussen talte. Den 24' blev Kisten pr Bane ført til Brahe Trolleborg, og Dagen efter afrejste vi til Fyen (Odense) hvor vi overnattede, medens Begravelsen fandt Sted d. 26de. Efter Ankomsten til Brahe Trolleborg spiste vi Frokost hos Lorentzens, derefter forrettede Provst Wøldike Begravelsen og tilbragte vi Middagen i hans Hjem, hvorefter vi rejste til Nyborg, og derfra d. 27' om Morgenen til København. Endnu samme Dag foretoges Skiftet med Søskende i det gamle Hjem, hvad der ikke gik af uden Ubehageligheder, medens det overdroges mig at være Executor. David og hans Kone boede hos os i de Dage, og samlede vi om Søndagen d. 29' alle Familiens (60-2)

Medlemmer hos os.

I tjenstlig Henseende overdroges det mig kort efter at være Jurisdiktionschef i den store Kaptajn Dorphske Sag, som hørte hjemme ved Fæstningsartilleriregimentet. Dets Chef, Oberst Madsen, havde imidlertid ved forkert Indgriben gjort sig inhabil, og saaledes maatte jeg holde for. Alene Oplæsningen af Forhørene tog 3 Retsmøder og Sagen sluttede først den 4 Maj med mange Straffe, og en Del Uenighed mellem Rettens Medlemmer. Foranlediget ved alt dette søgte Oberst Madsen sin Afsked fra Hæren, idet han blev Agent for Krupp. Imidlertid var Forhandlingerne om Alhambrasvej 18's Køb ikke blevne til noget, hvorimod vi strax blev meget indtagne i Villaen Sveasvej 4, hvis Ejer Mekaniker Høyer havde haft den i 18 Aar. Den var solid bygget og havde en yndig Have, og syntes at passe os særdeles godt, navnlig naar Køkkenet og et Pigekammer forlagdes til Kælderen. Jeg fik Slutsedlen Underskrevet Store Bededag 11 Maj idet jeg skulde betale 26,500 for den, hvorfor jeg tillige fik en smuk Gaslysekroner, Havemøbler, Redskaber og alt istandsat, samt Høns.

Udbetaling 6,000 Kr. I sidste Øjeblik, da Købekontrakten skulde underskrives gjorde Hr Høyer Vanskeligheder, idet han havde faaet et apoplektisk Anfald og helst vilde lade Handelen gaa tilbage. Men derom vilde jeg ikke høre Tale. Havde jeg vidst hvilke Vanskeligheder Stedet senere beredte mig, havde jeg naturligvis gjort det. Kun betalte jeg ham 2,000 Kr ved Kontraktens Underskrift, medens Resten skulde betales i Terminen, og Stedet være fraflyttet inden den 11^e September. Hr Høyer blev dog aldrig rask mere, saa at det gik smaat med Malningen og Istandsættelsen. I løbet af Sommeren døde han.

Ved Regimentet foregik der den Sommer store Forandringer, idet Oberstlt. Wagner blev Chef for Fæstningsartilleriregimentet (En Stilling Gen. Wagner burde have tilbudt mig, men han gjorde det først bagefter). Busck, Chef for 4^e Art. Afd. med Udsigt til at komme til Aarhus, i Stedet for A. Lind om Efteraaret. Fra 6^e Juni overtog jeg dernæst Forretningerne som Artillerigeneral i de 5 Uger Wagner var borte og faar som saadan, Raadighed over Artillerigeneralens Vogn. Gjorde mange dejlige Ture med denne, saaledes som Dagbogen angiver. Efter at Wagner var kommen hjem, kunde jeg selv bede om Orlov, og blev det bestemt, at denne skulde tilbringes paa Herregaarden Anneberg, Frk Buchwaldt. L. og Gerda (60-3, NB 60-4 findes ikke)

rejste allerede derud d. 12 Juli, medens jeg først indfandt mig d. 14^e. Forholdene var her meget behagelige. Frøken B. behandlede sine Pensionærer ganske som om de var hendes Gæster. (Kun at der hver Uge skulde afregnes), saa at der var fri Vin, Køreture i hendes Ekvipage, og en udsøgt Kreds. (Etatsraad Koch's fra Odense, en Frk Petit, flere Medlemmer af Familien Buchwaldt, Frkrn. Johanne og Henriette Petersen, Frk Fiedler og flere) Vi havde et stort Værelse mod Syd, og der var stor Plads, en dejlig Have og Skoven lige ved, samt Badehus. I alt var vi der til 1^e August og Vejret begunstigede i høj Grad vort Ophold. Der gjordes flere Ture i Omegnen bl.a. til Rørvig, og jeg tog mange Skizzer, fra Omegnen. Kun en Ting generede L. nemlig at der om Aftenen tidt blev spillet (jeg maatte oftere yde Bidrag) saa at hun havde ondt ved at sove om Natten. Den 25 Juli var det Aarsdagen for Slaget ved Isted. Godsejer Holstein, Gaardens egentlige Ejer, bad mig at holde et Foredrag for Egnens Beboere, deriblandt flere gamle Soldater over Slaget, og da

jeg lige havde skrevet derom i Ill. Tidende, saa jeg havde Stoffet parat, sagde jeg ja. Foredraget skulde have været holdt i Haven Kl 3, men da brød netop et Uvejr løs, saa vi blev nødsagede til at forlægge det hen til Havesalen, medens ikke faa af Egnens Folk lod sig skræmme af Uvejret saa Tilhørerkredsen ikke blev meget stor. Der var dog ikke faa gamle Soldater, som efter Foredraget udtalte deres Glæde over, hvad de havde hørt, og sagde: ”ja, saaledes gik det til”. Den 1° August kom vi atter til København, og traf her Forberedelser til at rejse næste Dag til David og Nanna paa Lolland, som flere Gange havde opfordret os til at besøge sig i Guldborg. Vistnok havde vi glæde af dette Besøg, ti det var rart, at lære deres yndige Hjem med den store Frugthave, og den yndige Omegn at kende, og begge gjorde deres Bedste for at vi skulde befinde os vel, men det var os dog imod, at David børstede vore Støvler og at Nanna maatte lave al Maden til os og vistnok følte sig besværet. Det eneste jeg kunde gøre var at leje en Vogn, hvormed vi kørte en Tur til Orebygaard, hvor der var meget smukt, og hvoraf vi havde megen Glæde. Glade var vi imidlertid, da vi 5° August kunde rejse tilbage til København, ti 6 Dage havde været altfor længe. Kort efter vor Hjemkomst

(61-1)

drog vi atter ud, idet Laurids Nyegaard inviterede os til sit Sølvbryllup, der stod i Gimlinge Præstegaard. Da der ikke var Plads til alle de mange Gæster, blev vi, sammen med Pastor Monrads indkvarterede paa Gyldenholm, hos Neergaards. Den 17. August var Festdagen, der begyndte i Kirken med en Præken af Pastor Poulsen. Vi blev derefter anmodede om at blive til Frokost, men vi syntes, at vi havde Forpligtelser mod Neergaards, der ogsaa inviterede os, saameget mere, som min gamle Kammerat Oberstlt. Schou ogsaa kom der, og desuden var det altfor trættende at være hele Dagen sammen med Præstegaardsfolkene...Altsaa indfandt vi os først til Middagen Kl. 5, ved hvilken jeg havde Fru Neergaard, Quistgaard til Bords, medens L. havde Pastor Monrad, der dog ikke var fornøjet med den Ordning, og derfor viste sig lidet elskværdig mod hende. Jeg havde mere Glæde af min Dame, som var meget forstandig, men der var kun liden Lejlighed til Samtale, ti allerede ved Suppen holdt Laurids en Tale paa 20 Minutter, og saa afløste den ene Tale og Sang den anden, lige til 10½, da vi endnu maatte døje en Komædie ved

Bordet. Festen var alt for lang, og glade var vi, da der omsider blev brudt op.

Efteraaret bragte de sædvanlige Inspektioner og Rejser, saaledes var jeg fra d. 29' Aug til 2' Sept. den sædvanlige Tour til Aarhus, og besøgte den næste Dag Inger i Vejle, hvorfra jeg med Christian gjorde en Udflugt til Fakkegrav Sanatorium, hvilket tiltalte mig meget. Den 11' Sept. flyttede vi til Sveasvej 4, efter at jeg havde haft travlt med at indrette Køkken og Pige-kammer i Kælderen, og ladet enkelte Værelser tapetsere. Allerede d. 17' Sept. kom Inger med sine Børn i Besøg, og glædede vi os over det nye hyggelige Hjem og den yndige Have, hvor man var ganske uforstyrret. Paa vor Bryllupsdag, d. 21 September, havde vi Familien samlet, og drak vi saa de to Flasker Champagne, som Høyer havde efterladt til Boligens festlige Indvielse. Dagen efter rejste jeg over Aarhus til Støvringgaard, hvor jeg skulde indkvarteres for at deltage i Manøvrene som Kampdommer. Det var en fuldstændig Undtagelse fra Reglen, at to Herrer, Holbøll og jeg fik to af Damernes Værelser anviste til Beboelse, ti selv Biskoppen maatte ellers nøjes med et Gæstekammer over Porten. De yngre Herrer fik da ogsaa Bolig hos Forpagteren. I Begyndelsen var Forholdet

(61-2)

til Klosterdamerne noget stiv, men efterhaanden tøede de op navnlig ved Musikken og tilsidst viste de sig højst elskværdige, trakterede os ved Hjemkomsten og lod sig kurtisere af de yngre Herrer, saa det var godt, at vi efter 4 Dages Forløb kom derfra. Holbøll havde ogsaa det morsomme Tilfælde, at hand Nabodame Kl. 12 om Natten bankede paa hans Dør, idet hun vilde sige Godnat til sin Nabo, uden at tænke paa, at det nu var en Herre. Egnen omkring Klosteret var meget smukt, og Vejret begunstigede Manøvrene, der fandt Sted Nord paa under Ledelse af General Rohde, der var meget vanskelig. Den 26' September var det Rastdag og Prins Christians Fødselsdag. Da han laa i Kvarter nær ved, besluttede Holbøll og jeg os til at aflægge ham et Besøg, hvortil Klostret stillede en Wiernervogn til Raadighed. Prinsen tog venlig imod os, og var meget optaget af sin militære Gerning, saa at han endogsaa om Natten laa og spekulerede paa, hvorledes han skulde løse sine Opgaver. Hans Vært, Follsack, gjorde stor Middag for ham den Dag, hvorfra dog en af Gardens Officerer (Arendrup) udeblev, af Vrede over, at han behandlede Soldaterne paa

Gaarden saa slet. - Den 29' flyttede vi til Randers (paa Hotellet) og her var jeg til Middag hos den kommanderende General Lorentzen. Her traf jeg sammen med Kühnell, der allerede begyndte at spille en Rolle, og med stor Sikkerhed udtalte at Zachariae vilde blive Generalstabschef efter Schroll. Han vidste den Gang hvad han vilde, ti det var Zachariae, som stadig havde pousseret ham frem, og gjorde alt, hvad han foreslog. Fra Randers flyttede vi til Kalø Ladegaard, der var i en Tyskers Besiddelse, men han repræsenteredes af sin Intendant, der værdig modtog de ca 20 Officerer, som laa her, deriblandt General Dahlberg. Som Følge af denne Indkvartering var et Par Damer flyttede over til det herligt beliggende Jagtslot, bygget af Arkitekt Kampmann. Dette vidste jeg naturligvis ikke, og da jeg nu, kort efter min Ankomst gik hen til Slottet, for at nyde den herlige Udsigt derfra og beundre den smukke Dekoration af Salene blev jeg meget forbavset ved at finde mig Ansigt til Ansigt med en ung Dame, som forskrækkedes meget over den fremmede Gæst. Den 4' Oktober var der stor Revue ved Sofie Amaliegaard og da den var endt, tog jeg til Aarhus, hvorfra jeg i Kronprinsens Tog rejste direkte til København. Jeg erfarede da 1 Gang, hvormeget behageligere en Natrejse fra Jylland tik København er, naar man ikke skal purres ud ved Bellevue, men det varede dog længe endnu,

(61-3)

inden direkte Sovevogne blev etablerede paa denne Route. I Oktober blev Oberstlt. Busck flyttet til Aarhus og 4 Art Afd's Officerspersonale helt forandret, hvilket jeg først fik at vide ved en Frokost Busck gav paa Kasernen. Derudover var jeg utilfreds, da jeg mente, at Wagner, som jeg stadig havde truffet under Manøvrene, nok forinden kunde have meddelt mig sine Planer. Paa min Fødselsdag havde jeg saa Middag for Busck og 4 art. Afd's Officerer, ved hvilken ogsaa General Arendrup og den amerikanske Militærattaché Oberstlt. Livermore var tilstede. Den franske Militærattaché la Panouse var bedt, men kunne ikke komme. Den 4 Nov. en Søndag blev vor trofaste Hund "Yellow", som vi holdt meget af, men som nu var alderdomssvag, aflivet ved Cloroform af en Dyr læge, og derefter begravet i Haven. Vi var alle meget bedrøvede over at miste den, men det var Synd, at den skulde leve længere. Gerda vilde gerne have en ny Hund, og vi købte saa hos Værten i Emiliegade en lille Puddelhvalp, som var meget sød, og trivedes godt

i Begyndelsen, men saa fik "Fin" saaledes var den bleven kaldt Mavebetændelse (Hundesyge) den 18 Januar 1901 og alle Dyr læge Blædels Forsøg paa at redde den mislykkedes. Den døde 21 Januar, og saaledes var vi atter uden Hund. Det kan her tilføjes, at Gerda ved sit Bekendtskab paa Patientkontoret, hvor hun havde Plads med en anden Dame d. 10^e April fik en ægte skotsk Hyrdehund (Collie) som hendes Bedstemoder ikke vilde have for en Pris af 30 Kr. skønt den var 100 værd. Den var kun en Hvalp paa ca 6 Uger og maatte afhentes pr Droske. Den blev døbt "Scott" og jeg paadrog mig dens Optragelse, men til Trods for al Fornemhed (vi fik dens Stamtavle med), havde den ingen nobel Karakter, og den blev aldrig rigtig dresseret, til Trods for, at jeg gav mig megen Umage med den. Smuk var den imidlertid, og jeg var derfor meget bange for, at den skulde blive stjålet.

Efteraaret frembød forøvrigt ikke noget af Interesse, uden hvad Dagbogen indeholder. Aaret sluttede med et Dødsfald i vor Bekendtskabskreds, nemlig Overdyrlæge Holten (28^e December) med hvem vi omgikkes en hel Del. - Selve Nytaarsaften gik vi i Kirke hos Pastor Sørensen i Garnisonskirken, efter at vi havde tilbragt Aftenen hos Mariane, paa St. Annæplads. Paa den Maade fejrede vi Indtrædelsen i det

(61-4)

20^e Aarhundrede, som Præsten holdt sin Bøn for., efter at de 12 Slag havde lydt. Hjemkørslen fra Kirken var i høj Grad ubehagelig, skønt vi kørte bagom, ti der kastedes med Kinesere paa Hesten og i vor Vogn, men heldigvis skete der ingen Ulykke.

1901. Det nye Aarhundrede begyndte med klar Frost, i hvilken jeg med Oberstlt. A. Lund, der nu kommanderede 4 Art. Afd. kørte til den kommanderende General o. s. v. for at ønske Glædeligt Nytaar. Jeg overværede dernæst i de følgende Dage tvende Begravelser; først min afdøde Kammerat Oberstlt. Petersens, som var gaaet bort af Ærgelse over at være sprunget forbi til Oberst, og dernæst af Overdyrlæge Holten (Om den uheldige politiske Situation, se mine Optegnelser).

Endelig blev min kære Hustru angrebet af Luftrørsbetændelse saa hun maatte holde sig i Seng Det var derfor mig, som flere Gange besøgte den gamle Dis, som efter Bedstemoders Død, havde faaet sit Hjem i Helgolandsgade Nr 14 hos en elskværdig Dame, deer havde et større

Pensionat. Vi havde tilbudt Dis at flytte ind til os, men det vilde hun ikke, hun holdt af sin Frihed, og hun levede ganske op, efter at have faaet mere rolige Dage, til Trods for sine 86 Aar. I Begyndelsen af Januar rejste jeg nu over Vejle, hvor jeg spiste til Middag hos Inger, til Aarhus; for en Gang endnu at inspicere 3' Art. Afd. ved Vintertide, og fik her en brillant Middag hos Oberstlt. Busck, hvor ogsaa min Ven Oberst Gerstenberg var tilstede. Den 16' Januar rejste jeg over Kallundborg tilbage til Kbhvn. Med L. gik det stadig daarligt, hun fik en heftig Influenza, saa Dr. Knudsen to Gange om Dagen saa til hende. Først d. 31' Januar kom hun atter op, og havde vi allerede 3' Februar en lille Middag hjemme, skøndt vi d. 1' Februar fik en ny Pige. Iøvrigt hændte der det Foraar ikke noget særligt, uden hvad der kan ses i Dagbogen. Fredag den 28' Maj var jeg i Jydstrup for at overvære Onkel Petersens Begravelse; det var vemodigt at skulle sige dette Sted, hvor jeg har saa mange Minder Farvel. A. C. vilde efter Nådsensårets Udløb, eller saa snart hun kunde ordne sig med den nye Præst, flytte sammen med Johannes i Sorø, i hvilken Anledning hun gjerne vilde have 4,000 Kr ud af Overformynderiet. Jeg lovede at hjælpe hende dermed. Med Nationaltidendes nye Redaktør havde jeg haft en hel Del Bryderier, fordi mit Stof blev henlagt, omsider lykkedes det mig d. 12' Juni at faa fastsat, at der maanedlig skulde stilles 500 Linier til min Raadighed, noget som dog aldrig fik praktisk Betydning. - Den 30' Maj fik jeg Besøg af Laurids Nyegaard, med (62-1)

Sønnen Sven, hvis Forhold var meget vanskelig. Han havde i Forvejen taget sin Ingeniøreksamen, og bildt sine Forældre ind, at han havde faaet 1 Karakter; hvorefter Faren havde taget ham og en Kammerat med paa den lovede Rejse til Schweiz. Her fik imidlertid Faren at vide, at Sven havde faaet 3' Karakter, saa en Omlæsning var nødvendig, men nu var han indkaldt til Ingeniørregimentet, og vilde nødig tages til Befalingsmandselev, og i hvert Fald have Lov til at forberede sig til Examen, medens han var Soldat. Jeg gik strax til Dp.chef Giertz med dem begge, og fik Sagen klaret.

Den 3 Juni fik vi Besøg af Anna Cora, som tilbragte nogle Dage hos os, ligesom ogsaa Gerda Dahlberg fra Stockholm besøgte os. - Den bedrøvelige politiske Situation under det sidste højre Ministerium, navnlig Forsvarsspørgsmaalets Stilling bevirkede, at der i politiske

Kredse var opstaaet en ikke ringe Gæring. Saaledes fandt d. 7 Juni et Møde Sted paa Hotel Fønix, indvarslet af Højesteretssagfører Bagger, og hvori mange Personligheder deltog (Strøm, Scavenius, Moltesen, Beyer, Redaktør Jørgensen fra Slagelse og mange andre, i alt c. 40). Redaktør Carstensen havde foreslaaet mig at være med, og saaledes blev jeg en af de sammensvorne, hvilket forresten blev mig ilde optaget. Ved Mødet talte Scavenius om Kongemagtens store Betydning i Danmark, medens Bagger udviklede at et Systemskifte var nødvendigt, hvortil Strøm og Moltesen sluttede sig. Praktisk Betydning havde Mødet ikke. Langt vigtigere var, at Prinsesse Marie bearbejdede Kong Christian IX saa at denne omsider ogsaa fik den Overbevisning, at Venstre kunde træde til, repræsenteret af Professor Deuntzer som Konseilspræsident, idet Prinsessen hver Dag henledte Kongens Opmærksomhed paa, at dette var en præsentabel Venstremand. Dette Arbejde havde til Følge, at Kongen inden han rejste til Wiesbaden, sagde til Sehested (Konseilspræsidenten): Ved min Hjemkomst vil jeg foretage en Forandring. At der virkelig var noget i Gære erfarede jeg 27^e Juni, da jeg søgte Minister Schnack for at bede ham om en Kommandotour til Efteraaret, ti han sagde: ”Ja, hvis jeg til den Tid er Minister”. Den 29^e Juni rejste L. og jeg med en Maanedes Orlov til Inger i Vejle, hvor vi tilbragte nogle behagelige Dage og bl. a. besøgte Otto P. paa Skovgaard. Vi rejste derfra d. 5^e til Skanderborg, hvor vi overnattede paa Hotel Skanderborg, og hvorfra vi besøgte Graahs. Den næste Dag gik Rejsen videre til Aalborg, hvor vi tog ind pa
(62-2)

Hotel Fønix og besøgte Biskop Nielsens, medens vi derfra drog videre den næste Dag til Fjerritslev, hvor vi forblev til d. 11 Juli, (her trakterede Marie B. mig i den Grad med Hummer og Jordbær, at jeg fik Helvedesild, en meget pinlig Sygdom, som forhindrede mig i at gaa i Vandet, saavel i Thorup som ved Tannishus) idet vi den Dag drog over Nørre Sundby til Tannishus, hvor vi havde bestilt Logis. Her traf vi mange Mennesker bl. a. Direktør Dorph Petersen med Frue og Kaptajn Holm med Fru Schlegel, Frknr. Petersen og mange andre, deriblandt Botanikeren J. Hartz. Det var den Sommer et ualmindeligt smukt varmt Vejr (indtil 24° R) saaledes at Vesterhavet var saa blankt som et Spejl, men der fandtes intetsteds Skygege, saaledes at man egentlig først kunde færdes ude om Efterm. Med

Holms gjorde vi flere Ture, saaledes til Hirtshals og til Raabjerg Mile, hvilket sidste Punkt, der naaedes langs Stranden, navnlig tiltalte L. meget, om det end var besværligt nok for hende at komme derop. Gerda, som ogsaa var kommen til Tannishus, fandt snart Behag i Hartz, som strax viste hende megen Opmærksomhed, de spillede Boggia sammen og færdedes om Aftenen, under Frk Petersens Ægide, meget sammen ved Stranden. Hverken L. eller jeg havde dog nogen Anelse om, at de unge var alvorlig forelskede. Vi mærkede først noget, da der en Aftentund gaves en Fest til Fordel for en Familie, hvis Hus var brændt ved Lynnedslag (flere Gaarde brændte den Dag) idet Gerda og Hartz stadig søgte hinandens Selskab, hvad der ikke kunde andet end vække Opmærksomhed. Den næste Dag 25^e Juli skulde alle Badegæster fotograferes, og de to forsvandt derefter op i Klitten, hvor det afgørende Ord blev sagt, saaledes at de Kl 3 kom op til os for at meddele deres Forlovelse. Mor og jeg havde forinden været meget bekymrede, men tog nu saa godt vi kunde mod den nye Svigersøn, som vi endnu slet ikke kendte, men som gjorde et tiltalende Indtryk. Det besluttedes at Forlovelsen skulde deklareres ved Bordet (for G's og Gæsternes Skyld) og at vi den næste Dag skulde afrejse fra Tannishus, hvor Opholdet ikke længere var behageligt.

Dagen forinden Forlovelsen havde vi erfaret den store Begivenhed, at Kongen havde overdraget Prof. Deuntzer at danne nyt Ministerium, og at Oberst Madsen i dette var bleven Krigsminister. Vi gav lydelig til Kende over dette Systemskifte.

Den 26^e Juli afrejste vi altsaa til Hjørring, hvor vi indlogerede os, og hvorfra vi den næste Dag gjorde en dejlig Køretur til Lønstrup, hvor Middagen indtoges, og hvor altsaa en familie kunde ønske de (62-3)

Unge Tillykke, Det var en minderig Dag, men selve Lønstrup tiltalte mig ikke saameget, da Stranden var meget smal og Badelivet altfor ugenert. Den 27^e rejste vi over Aalborg med Dampskib tilbage til København, hvor vi indtraf Søndag d. 28^e Juli.

Den næste Dag meldte jeg mig hos Madsen og Jøncke samt talte med Redaktør Carstensen, hvorved jeg kom lidt mere ind i Forholdene, hvorom mine "Optegnelsen" give nærmere Besked. Et Par Dage senere, da jeg red hjem paa min nye Remont, hvad der var dristigt nok, mødte jeg ved Omdrejningen af Gl. Kongevej fra Vesterbrogade

Oberst Madsen, som meddelte mig, at jeg vilde blive beordret til at overvære Manøvrene i Norge under Kronprins Gustaf ved Levanger, og endnu samme Dag aflagde han mig en Visit.

Paa Nationaltidende havde jeg en Del Sammenstød med forskellige Redaktionsmedlemmer, fordi Bladet stadig angreb Hørup, hvad der absolut skadede Forsvarssagen, og i min Vaande henvendte jeg mig da til Dr. Besthorn, der gav mig Ret, og lovede at afdæmpe Bladet; ti baade Etatsraaden og Red. Wiggers var lydhøre overfor Autoriteten. Fra 15 - 18 August var jeg den sædvanlige Tur til Aarhus og besøgte ved den Lejlighed Prins Christian paa hans nye Slot. Han og Prinsessen tog venligt imod mig og viste mig deres daglige Værelser. Jeg traf derefter Forberedelser til Norgesrejsen, paa hvilken jeg skulde ledsages officielt af Kapt. Berthelsen, medens baade Kapt. Bardenfleth og Premierlt. Federspiel, min Adjutant, privat søgte om at komme med. Dette lykkedes, men at jeg anbefalede Federspiels Ansøgning tog G. K. mig ilde op. Mandag 26' August rejste jeg med Berthelsen Kl 7 Fmd. fra Østbanegaarden til Kristiania, hvor vi ankom Kl 11.13, og hvor jeg tog ind paa Victoria Hotel. Paa hele denne Rejse havde jeg en uafbrudt Samtale med B. om mange Forhold, særlig om Kühnell, om hvis Virksomhed vi ikke kunde blive enige; iøvrigt betragtede vi den svenske Natur og flere Gange udbrød B.: ”Hvorledes skal vi dog ride op ad disse Klipper.”

Om min Nærværelse i Kristiania, Rejsen derfra til Trondhjem og Levanger samt Tilbagerejsen indeholder min Dagbog forskellige Meddelelser. Efterat vi d. 29' August havde aflagt de officielle Meldinger traf vi Lt. Ibsen, min gamle Elev, Inspektør ved det for. Dampskibsselskab, som inviterede os til en Tur til Holmenkollen, og derfra videre med Vogn til Voxenkollen ad Kejservejen. Det var en herlig Tur og oppe fra Bjerget opdagede jeg et hollandsk Krigsskib, (62-4)

hvad der glædede mig. Vi blev dog snart kede af Ibsen og gjorde os fri for ham; om Aftenen saa vi Tordenskiold paa Nationaltheatret, men jeg forstod kun det halve.

Den næste Dag Kl 1 tog vi med Iltoget til Trondhjem, selvfølgelig paa 1' Kl, og vi kom saaledes til at rejse med Statsraad Stang og Oberstlt. Rich, norsk Adjutant hos Kronprinsen. Statsraaden var ledsaget af Oberstlt. Bull, som desuagtet maatte rejse paa 2 Kl. (Alle Officerer og Underofficerer faa kun Godtgørelse paa denne

Vognklasse, naar de rejse tjenstlig, hvad der har til Følge, at Underofficererne rejse paa 3' Klasse, og putte Fortjenesten i Lommen, medens Generalerne paa egen Bekostning rejse paa 1' Klasse) og vi fire var saa henviste til hinanden.

Vejret var gyseligt lige til Hammar, hvor vi spiste til Aften, men derefter kom Maanen frem og jeg tilbragte en Tid lang paa Platformen med Oberstlt. Rich, der var en sympatisk Personlighed og fortalte mig en Del om Kronprinsen og hans ringe Interesse for militære Sager, hvad der ikke hindrede ham i at være en fortræffelig Manøvreføder. Jagt var hans egentlige Sværmeri. Aftenen sluttedes med en Toddi, hvorefter vi begav os alle 4 til Ro. Det var vanskeligt at sove, thi Vognen paa det smalle Spor slingrede saaledes, at jeg var nær var bleven søsyg. Dette vilde jeg dog ikke blive og omsider faldt jeg i Søvn. Da jeg vaagnede Kl. 7 faldt mit Blik paa de dejlige Bjerge S. for Trondhjem. Vejret var straalende, og Kl 8 kom vi til Trondhjem, den gamle ærværdige By, hvor jeg var Statsraadens Vejviser til Levanger Damperen, da Bull maatte sørge for Bagagen. Opholdet i Levanger, hvor jeg indkvarteredes paa Hotellet, varede flere Dage, og gjorde jeg her nærmere Bekendtskab med Kronprinsen samt de fremmede Officerer, deriblandt en schweizisk Major, og en svensk do. (den amerikanske Militærattaché Livermoore og den russiske Oberst Sirelius kendte jeg fra København, den sidste kom først ved Manøvrets Slutning, og var jeg indtil da de fremmedes Doyen). Om Aftenen samledes vi som Regel til et muntert Lag i hvilket Værtinden og Pigen "Helga" deltog. Den sidste blev meget gode Venner med Berthelsen, som endogsaa tog hende paa Skødet, og lod sig fotografere sammen med hende, hvad der vistnok ikke glædede

(63-1)

hans Kone synderligt. Det hele gik dog til i al Ærbarhed, men vort muntre Samliv morede Kronprinsen, da han hørte Beretningen derom, og han var højst naadig imod mig ved alle Maaltider. Jeg sad som Regel ligeoverfor ham. Ogsaa med Lederen General Lorange og hans Stabschef Oberst Strückstad, den senere Hofchef, talte jeg en Del, hvorimod Generalstabschefen, General Hansen, en ægte Radikaler, tiltalte mig mindre. Hans Navne, General Hansen, der ogsaa havde faaet Tidsskriftets Guldmedaille var mere sympatisk, og han fortalte Kronprinsen, hvorledes jeg havde faaet denne Udmærkelse, hvad der

vistnok bidrog til, at jeg blev dekoreret med Kommandørkorset af Olavsordenen I. OmSøndagen, den sidste Dag vi tilbragte paa Levanger Hotel, var der stor Kirkeparade, først ved og siden udenfor Levanger, ved hvilken Lejlighed Kronprinsen og alle fremmede Officerer var tilstede, opstillede foran Fronten. Af Prædikenen forstod jeg ikke meget, men det Hele var meget højtideligt. Vi flyttede derefter ud til Kvarterer udenfor Levanger, og jeg havde glædet mig til at se et rigtigt gammeldags norsk Bondehus. Stor var derfor min Forundring, at min Kvartervært, en velhavende Proprietær, der holdt et smukt Køretøj, boede i et moderne Træhus med helt nymodens Møbler. Stedet N.dre Eggen laa højt og herfra havde jeg fra mine Vinduer en herlig Udsigt over hele Manøvreterrænet lige til Levanger med Bjærgene i Baggrunden. Det laa 113 Meter over Havet og ca ¼ Mil fra N. Sandbjerg, hvor General Lorange boede, og hvor vi stadig spiste til Middag, (Det var altid Dagslys, idet det endnu Kl 8½ var helt lyst) idet Værten kørte os derhen og tilbage. Min Kontubernal var den 2' Militærattaché Oberst Sirelius, som kom de sidste 2 Dage, fordi han hellere vilde blive i København hos Kejseren og Kejserinden. Da han var nogle Dage ældre Oberst end jeg, blev han Doyen og maatte ved Afskedsmiddagen holde Festtalen, hvad der ikke var ham behageligt. Strax efter endt Manøvre, den 5' Sept. skyndte vi os tilbage til Levanger og sejlede derfra til Trondhjem. Undervejs gjorde jeg Bekendtskab med den ene Partifører, General Klingenberg, Chef for Feltartilleriet, og tale en hel Del med denne livlige Personlighed, som havde været Adjudant hos Kongen. Ogsaa traf jeg først nu Kapt. Schnitler, en Søn af Militærforfatteren, hvis Værk om

(63-2)

Krigskunstens Historie han fortsatte, hvorved jeg havde lært ham at kende i København. Som sædvanlig ved slige Lejligheder bestemtes det, at alle vi fremmede Officerer ved Ankomsten til Trondhjem skulde give vor Fører Kapt. Aavatsmark en bedre Middag paa Hotellet. Arrangementet overdroges Kapt. Federspiel, der skilte sig glimrende fra dette Hverv. Det viste sig ogsaa, at det udmærkede Hotel, der besøgtes af Englændere og derfor var meget elegant, kunde præstere en god Middag med fortrinlige Drikkevarer, og Stemningen blev derfor meget løftet, saa vi efter Middagen endnu besøgte nogle Dansesaloner i de fornødne Ekvipager. Jeg gik til Ro Kl 12½, men de

fleste andre holdt ud til den lyse Morgen. Det var aftalt, at vi Kl 7½ skulde mødes ved Domkirken for at bese den, inden vi med Toget Kl. 9 rejste tilbage til Kristiania, og de fleste indfandt sig uden for Kirken uden at have været i Seng. Denne Plan om at rejse med Bummeltoget om Dagen, for at vi desto bedre kunde se Egnen, var fattet af Major Hasselroth og fulgtes, skønt vi vidste, at Generalerne skulde samles til Frokost hos Chefen for Trondhjembrigaden, og at vi rimeligvis vilde blive bedte der. Men paa Grund af vor tidlige Afrejse kom Indbydelsen for sent, og jeg nærer en lumsk Mistanke om, at Hasselroth paa den Maade vilde hævne sig for den daarlige Behandling de norske Officerer havde ladet ham blive til Del. Turen til Røraas, der varede 9 Timer blev imidlertid meget interessant, da vi kunde stige ud ved hver Station og tage Egnen i nærmere Øjesyn, i Reglen forklaret af Stationsforstanderen. S. for Trondhjem saa vi saaledes flere historiske Steder, som Ejnar Tambeskælvers Gaard og flere andres

Henved 6 kom vi omsider til Røraas, hvor vi fik en solid Middag paa Hotellet, og vi besluttede derefter at besøge Kobberværket og et Bjærg i Nærheden, hvorfra Kølen, Sognefjældene, Fæmund Søen og hele Egnen kunde overses. Vi havde en Dreng til Fører, der paa alle vore Spørgsmaal kun svarede: ”Hva” hvorover vi morede os meget. Udsigten fra Bjærgtet var glimrende og vil altid blive i min Erindring, og saa kom vi i Mørket tilbage til Hotellet, hvor der endnu skulde tilbringes 3 Timer, inden Nattoget kunde optage os. Det var en lang Tid; forgæves søgte Federspiel at faa Fat paa nogle Drikkevarer, saavel paa Hotellet, som paa Apoteket, og hos Herredsfogden, og tilsidst var der ikke andet for, end at jeg satte mig (63-3)

til Klaveret og spillede mine Kammerater i Søvn. Saaledes fik Ventetiden Ende og efter 12 Timers Kørsel med Frokost i Hamar, kom vi tilbage til Kristiania, hvorfra Berthelsen og jeg afrejste Søndag d. 8 Sept. Kl 7 Morgen, saa at vi ankom til København Kl 12 Nat, hvor min kære Hustru med Vogn afhentede mig fra Østbanegaarden.

(NB: Det følgende Afsnit må være galt placeret tidsmæssigt, da to af de omtalte er døde det foregaaende Aar, det fremgaar ogsaa af PNN's egne noter, at noget er galt). Kort efter min Hjemkomst rejste jeg med Bedstemoder og Dis

til Jydstrup, hvortil de havde faaet Indbydelse, men ikke ønskede at gøre Rejsen alene. L. var ikke med; men vi havde fra 14' til 16' Sept. fornøjelige Dage derude, da Vejret var heldigt og Onkel P. meget venlig.

Fra 24 - 28 Sept. inspicerede jeg 4' og 3' Art. Afdelings Skydninger og disse overværedes begge Steder af de kom. Generaler, Hedemann og Lorentzen, fordi det var første Gang Tropperne laa i Lejr. Ved Fuglsølejren var jeg sidste Dag til en Frokost, og gav Champagne i Anledning af, at Oberstlt. Busck fejrede sit 25 Aars Jubilæum som Officer. I Oktober var der dernæst Manøvre omkring København, ved hvilken Lejlighed jeg fungerede som Kampdommer og laa i Kvarter hos Proprietær Piper i Lyngby. Atter rejste jeg den 10 Oktober til Aarhus, og denne Gang var L. med, idet vi begge to var inviterede til at overvære Fernanda Buscks Bryllup med Grev Hamilton i Sverige. L. havde ikke megen Lyst dertil fra Begyndelsen, da en ny Silkekjole skulde anskaffes, og det Hele vilde blive meget mondænt; men hun havde altid holdt af Oberstlt. Busck, og fandt Behag i denne Afveksling fra det daglige Liv. Vi boede paa Hotel Royal, hvor ogsaa Brylluppet holdtes. Middagen var i den store Sal, medens Vielsen foregik i Domkirken (10 Oktober). Ved Bordet sad jeg ved Siden af den ældre Grevinde Hamilton en borgerlig Dame, men meget forstandig, medens Louise havde Gerstenberg til Bords, en flink Officer, som hun lærte at sætte Pris paa. Desværre kunde han intet taale, saa at han efter Bordet maatte bæres ud. I Dansen deltog vi kun lidt. Aftenen forinden havde vi været i det nye Teater, hvor vi saa "Det lykkelige Skibbrud". Der var ikke mange Gæster, men Bygningen var smuk. Kun kedede det os, at vi havde Plads ved Siden af Justitsraad Meyer (Lunds Svigerfar) og hans nye Kone. Efterat jeg d. 11' om Morgenen havde ladet 3 Art. Afdelings Rekrutter præsentere for mig, rejste vi med Middagstoget til Vejle, hvor vi aflagde Inger og Chr. et lille Besøg, og den 12' om Aftenen var vi atter tilbage til København, idet det Søndag d. 13' var min Fødselsdag, der gik paa sædvanlig Maade med en Familiemiddag, hvor dog Mariane manglede, fordi hun endnu ikke var kommen (63-4)

sig efter Gudruns Fødsel. Efteraaret bragte os iøvrigt megen Travlhed, fordi Jacob Hartz, der var meget optaget af sine Manduktioner, gerne vilde gifte sig, saa at jeg paany maatte belave

mig paa at udrede Penge til Gerdas Udstyr, som L. skulde tilvejebringe. En anden Begivenhed var, at jeg omsider havde faaet Kig paa en udmærket Hest, der kun havde den Fejl, at den ikke vilde gaa for Vogn, hvorfor Ejeren vilde sælge den for 1000 Kr. Jeg fik Ministeriet til at købe den, og glædede mig over omsider at have faaet en brillant Hest. Glæden varede imidlertid kun kort, thi en Morgenstund fik jeg Besøg af Prins Christians Hofchef Willy Rothe, som bad mig at overlade Hesten til Prinsen; denne havde ikke Raad til at købe en ordentlig Hest, medens jeg som Regimentschef havde saa mange at vælge imellem. Det var vanskeligt at sige Nej til denne Anmodning, tilmed da Rothe fremsatte den i en elskværdig Form, og saaledes blev det afgjort, at Prinsen skulde faa Hesten mod Vurderingssummen, der af Mønstringskommissionen skammelig blev sat til kun 600 Kr. Da jeg fortalte Historien til Krigsminister Madsen blev han meget vred, tilmed da jeg tillige hentydede til, at Kronprinsen altid fik sine Heste fra Rytterregimenterne paa lignende Maade. Han forsikrede mig om, at dette skulde ikke ske i Fremtiden. Prins Christians Tak til mig blev et elskværdigt Brev, og Tilsigelse til en privat Audiens. Den 16 Nov. var det Louises Fødselsdag, og istedet for at samle Familien den Dag, hvad der altid trættede hende, gik vi med Gerda og Hartz i Casino, hvortil vi havde faaet for 1' og sidste Gang 4 Billetter fra "Nationaltidende". Hun var det Efteraar flere Gange overanstrengt og maatte gaa til Sengs, saaledes kom hun først atter oppe den 21' Dec. kort før Julen, som det derfor trættede os at skulle fejre med Coenraads og hans Svigermoder. Efter Juledagene rejste hun derfor til Pensionatet Alexandrahouse (Frøknerne Jørgensen) i Fredensborg for at komme lidt til Kræfter og hun var altsaa ikke i Garnionskirken, da der Søndag d. 29' December lyses 1 Gang for Gerda og Hartz. Aarets sidste Dag aflagde jeg hende et Besøg og glædede jeg mig over, hvor rart hun havde det og hvor yndigt der var i Parken.

PNN's livserindringer fortsat
(73-1)

bort fra at overdrage mig Angrebet paa Bakkerne ved Remmerslund, saameget mere som K's Brigade var helt bagved og først saas i Bevægelse mod Gammelsole. Hans Tropper affyrede den dag ikke et Skud. Kl 2 modtog jeg foran Hedensted Ordre til at gaa i Kvarter paa Stavnbjerggaard; paa Vejen dertil var jeg nær bleven fangen af fj. Ryttere, der endnu ikke havde faaet Besked om, at Øvelsen var ophørt. Da der var mange Officerer lagte paa Gaarden, maatte jeg dele Værelse med Oberst Laub, men forøvrigt havde vi det meget godt. - Tirsdag d. 4' Okt. samledes min Brigade omtrent ved 6 Mile Pælen paa Horsens Chausséen, og det blev mit Hverv at trænge ad denne, for at komme til Horsens, idet Kühnell skulde støtte mig om muligt til venstre. Fordækningen, Oberstlt. Momberg, eklæret af Rytteriet, rykkede rask frem, og traf Fjenden i Stilling ved Ons, hvorfor jeg tildelte ham et Batteri, men kort efter, at dette var kommet til Skud fortrak Fjenden, idet han blev omgaaet i en Flanke fra Ons Skov, hvorefter vi drog rask efter ham. Men allerede ved Oenstrup Mølle opdagede jeg, at Hovedstyrken gik over Bakkedraget S.V. for Thorsted forlænget til v. imod Tyrsted, th imod Hatting og vi maatte altsaa standse. General Rohde kom her hen til mig og sagde: "Nu kan jeg ikke holde Rasmussen ud længere, De maa hjælpe mig" hvortil jeg bemærkede: "efter Alt, hvad der er sket mellem os, er det et stivt Forlangende, og nu maa De virkelig søbe den Kaal, De har spyttet i" R. lod sig dog ikke afvise, men holdt sig hele Tiden i min Nærhed, medens Rasmussen helt fjærnede sig. Medens jeg nu (beordrede) Manøvreregimentet at arbejde sig smaat fremad imod Stillingen

under Dækning af 2 Batterier N.Ø. for Oens, og et Batteri ved Gaarden S. f. Oens Mølle, hvilke kraftigt beskød Fjendens meget synlige Artilleri ved C. 171 S.V. for Thorsted, holdt jeg 6' Regiment Oberst Sønderøxe i Reserve S.f. Kildbjerg og undersøgte Forholdene med min Kikkert. Foreløbig kæmpedes der alvorligt ved Hatting, medens K. meldte, at han lod et Regiment gaa mod Tyrsted. Mit Artilleri bekæmpede med Held to meget synlige Skjoldbatterier, der stod opstillede ved Kote 171 S.V. for Thorsted. Imidlertid var Fjenden bleven foruroliget over Angrebet paa Hatting (73-2)

og var Reserven (General Leschly) af Korpsset beordret til at standse det. Gennem min Kikkert kunde jeg nu se denne Reserve, som jeg anslog til ca 4 a 6 Battr. marchere bort i vestlig Retning, og jeg udbad mig da General Rohdes Tilladelse til at benytte dette moment, og angribe Fjendens Stilling ved Thorsted, der allerede frontalt var engageret af Manøvreregimentet, medens Kühnel støttede til højre, ved et Stød af 6' Regiment mod hans h. Flanke. Jeg kaldte paa Oberst Sønderøxe og overdrog ham dette Hverv, hvilket han ikke var sen til at udføre. Ad Lavningen til Thorsted Vestermark førte han Regimentet hurtigt frem, og ved Middagstid var det trængt ind i den fjendtlig Stilling, fulgt af Manøvreregimentet. Da jeg sporenstregs red op i denne, saa jeg hvorledes Fynboerne med Magt vilde hindre Fjendens Kanoner i at køre bort, da de erklærede, at have erobret dem, hvad Kampdommeren mærkeligt nok ikke vilde indrømme. Men med mit raske Angreb var Dagen faktisk afgjort, til Trods for Fjendens Overmagt, og om han endnu fik Lov til at gøre et forgæves Modstød imod mig, var Forvirringen i hans Rækker saa stor, at Manøvret maatte standse, hvorefter Kritik afholdtes. Saaledes endte min Troppevirksomhed med en glimrende Sejrr, og følte mig højst opbygget og sikker paa Fremtiden. Men Kühnel havde den dag ikke løsnet et Skud, uden ved Hatting. Efter Kritikken, som holdtes af General Meldahl, paa Grundlag af sin egen Opfattelse (Stabens kunde han ikke bruge, Gørtz's og Thomsens) og hvorved K. blev slemt medtagen, medens jeg kun fik paa Hatten, fordi jeg Dagen før havde ladet mig standse af en svag besat Skyttegrav, red jeg til mit nye Kvarter Boller, hvor ogsaa de fremmede Officerer var, og hvor vi blev modtaget meget gæstfrit. Den næste Dag skulde der holdes Revu ved Nørmark Gaard, uden at der tildeltes mig nogen Virksomhed,

hvad jeg fandt ganske meningsløst, men man havde opløst min Brigade. Inger og Chr. var tilstede ved Revuen, men jeg saa kun lidt til dem, og de var meget skuffede, fordi Vejret var graat og Artilleriet ikke defilerede forbi i Trav.

Den samme Aften rejste jeg tilbage til København, hvor jeg altsaa ankom Fredag d. 7^e Oktober, og allerede samme Aften var jeg i det kgl. Theater med min kære Hustru, idet vi saa Svend Dyrings (73-3)

Hus, medens jeg først gjorde mine officielle Meldinger om Lørdagen. Den 11^e Oktober om Aftenen telefonerede Hans, at Mari var bleven daarlig og at han ville sende 5 af Børnene ind til os. Vi fik saa travlt med at rede op til dem og var lige færdige, da ogsaa Knud og Eskil kom anstigende, idet det havde været umuligt for dem at faa Plads paa et Hotel. Med aldrig svigtende Omhu, fik L ogsaa redt op til dem, og den næste Dag fik vi saa Meddelelse om, at Mari havde født en Søn, samt at 4 Børn skulde vende tilbage til Charlottenlund. Samme Aften var vi i Dagmar Theatret, medens vi paa min Fødselsdag d. 13^e havde Familiemiddag paa 18 Personer.

Større Begivenheder indtraf ikke det Efteraar (se Dagbogen) uden at jeg d. 29^e Oktober blev valgt til Formand i K.V. Selskab med kapt. Carlsen, senere Lt Carstensen som Sekretær, og denne nye Stilling, som tiltalte mig, paalagde mig en Del Forpligtelser. Ligeledes kom jeg i Forbindelse med den radikale Klub, der ønskede Oplysning gennem Diskussion om Forsvarsspørgsmaalet. Derved optoges jeg ogsaa flere Aftner, og kom i Forbindelse med flere af det radikale Partis Koryfæer. Kun een Gang tog jeg dog Ordet, men paavirkede navnlig en af de Unge en Hr. Petersen, som senere blev Redaktør af Fyns Tidende. Ligeledes gav den store Kommission angaaende Feltartilleriets Reglementer og Ordning mig meget at gøre, da der ofte var stærk Opposition, navnlig af Oberst Raabye, som endogsaa nægtede at udføre min Ordre, saa at jeg maatte sige: ”Naar De fastholder Deres Vægning, lader jeg Dem arrestere”. I det hele taget gav Kommissionen mig mange Fortrædeligheder, da der ikke blev arbejdet, som der skulde. Navnlig var vi meget uenige om Artilleriets fremtidige Ordning, saalænge ingen ny Hærlov var vedtaget, og da jeg i Kommissionens Navn fremsatte et Spørgsmaal derom til Artillerigeneralen, blev denne fornærmet (han var meget pirrelig i de Dage) og beskyldte mig for at have krænket ham. Mit Forsøg paa

privat at forklare ham Sagens Sammenhæng mislykkedes ganske, og han forlangte en formelig Undskyldning, hvilket Kommissionen ikke vilde. Med Oberst Bache forhandlede jeg, om det var raadeligt for mig at klage over

(73-4)

Wagner, og han mente, at der var gode Grunde dertil, men Fornuften bød at tage Sagen med Ro. Den endte med en Røffel fra Generalen til Kommissionen, hvem jeg i den Anledning samlede for en kort Stund og forelæste Røfflen saa hurtigt, at ingen forstod den, og heldigvis faldt Medlemmerne tilføje.

Saaledes nærmede Julen sig og havde vi den Glæde, at Lichts vilde tilbringe den hos os; de kom d. 22^e December, og medens Chr. allerede rejste d. 27^e forblev den øvrige Familie til d. 13^e Januar, idet dog Erik rejste d. 10^e. At de blev saa længe skyldtes Eriks Sygdom. Aaret sluttede forøvrigt bevæget for mig. Berl. Tidendes Redaktør Blangstrup havde optaget en Artikel fra Søofficeren, hvori de gav deres Misnøje til Kende med Hærens Optræden imod dem. - Madsen ønskede, at Kühnell skulde besvare den, efter forinden at have vist Ministeren den. Dette vilde K. ikke, og han tøvede meget længe med sit Svar, saa Madsen blev rasende og sagde til mig, at han vilde afskedige Manden. Men Kühnel var nu bleven den stærkeste, thi han havde systematisk undergravet Ministerens Stilling, ved at fortælle Folketingsmændene, at denne ikke havde Hærens Tillid. Striden med Marinen var nu den lille Tue, som fik Læset til at vælte. Madsens uheldige Dispositioner om Foraaret i Anledning af den russisk - japanske Krig, havde alt længe været bebrejdet ham af de radikale, og nu forlangte Partiet, at han skulde træde af, ogsaa paa Grund af Rekylgeværers Levering til Rusland. Saaledes opstod en Ministerkrise, i hvilken Madsen nok fik Støtte hos Christensens Tilhængere, men da han bestemt forlangte, at Jöncke skulde træde af, besluttede I. C. Christensen at begge skulde falde, idet han da selv ville overtage Konseilpræsidiets og Forsvarsministeriets for saaledes at faa Forsvarssagen i Havn. Rygtet om denne Ministerkrise kom Offentligheden for Øje den 30^e December, og saaledes endte Aaret for mig i stor Spænding, thi gaar Madsen af, sejrer Generalstabspartiet, og bliver jeg ikke Brigadegeneral, saaledes som han har lovet mig dewt.

1905 I mine optegnelser findes nærmere meddelelse om Ministerkrisens videre Forløb. Kongen holdt bestemt fast paa Madsen, kun ville han til Nød have ham erstattet af mig, og (74-1)

Hall spurgte mig ligefrem d. 4^e Januar, om jeg ville overtage Krigsministeriet, hvis det blev mig tilbudt. En Fremstilling af de bevægede Dage i Aarets Begyndelse findes i "Optegnelserne". Afslutningen kom d. 13^e Januar, idet I. C. Christensen den dag havde overvundet alle Vanskeligheder m. H. til sit nye Ministerium. Dette meddelte Madsen mig, med Anmodning om at lave en Artikel til Forsvar for hans Handlinger, hvilken han ønskede i N. T. og vi affattede den i forening.

Kongen havde til I. C. udtalt Ønsket om, at jeg ansattes som Direktør, men dette vilde han ikke opfylde, thi hans Ven Kapt. Lütken skulle nu udelukkende være hans militære Raadgiver (som Departementschef) og han sagde derfor til Kongen, at han vilde styre Krigsministeriet uden Direktør; derimod blev Kommandør Koefoed Hansen hans Raadgiver i Marinen.

Min Bestræbelse maatte herefter gaa ud paa at blive Chef for Borgervæbningen (efter General Baumann, der faldt for Aldersgrænsen 9 Juli 1905) hvis jeg nogensinde skulle opnaa Generalsværdigheden, og i mine Optegnelser er angivet, hvilke Skridt jeg maatte foretage i den Anledning.

Forinden var der dog en anden Sag, som ogsaa maatte tages op. Det viste sig nemlig, at saaledes, som vi levede, havde jeg stadig Underskud, saa jeg i Dec. havde været nødsaget til at sælge den efter Dis arvede Obligation for at klare Terminen, hvad jeg ikke havde villet sige til min Hustru, men som naturligvis blev meget ked over dette Skridt. Vi blev saa enige om, at vi helst maatte sælge Sveasvej 4, der dog var for stort til os, idet vi i en mindre Lejlighed kunde spare baade Husleje og en Pige. Jeg rykkede altsaa strax forskellige Avertissementer ind i Aviserne, hvorefter en Del Liebhavee meldte sig; men det viste sig snart, at et Salg til en rimelig Pris var umuligt, saalænge Prioritetsforholdene ikke var ordnede, og jeg overdrog derfor Asmussen, hos hvem jeg havde laant 2500 Kr i Stedet, om at skaffe mig en ny 1^e Prioritet i Østifternes Kreditforening og en 2^e i Københavns Hypothekforening, idet jeg havde gode forbindelser begge Steder.

Medens jeg forøvrigt havde travlt i det K. V. Selskab, og ogsaa holdt Foredrag i A. O. F. (se Dagbogen) og Tjenesten ligeledes gav mig en Del

(74-2)

at bestille blev L. d. 25 Januar angreben af Influenza, og jeg fik selv, ligesom Pigen ogsaa et let angreb, saa vi blev uheldigt stillede. Først d. 5' Februar kom min Hustru atter op og havde vi samme Dag Gerda, Mariane og 3 børn til Frokost.

Den 24' Februar kom saa Kundgørelsen om, at jeg var forbigaaet til General i Fodfolket, og mine Følelser i den Anledning findes i "Optegnelserne". Et Par Dage senere var jeg kommen til Ro, men besluttede nu samtidig at rejse i 2 Mdr. med L. til Italien og til Holland, sidstnævnte Sted tillige for om muligt at ordne mine uheldige Pengeforhold. Rejsen krævede forskellige Forberedelser. En Tid lang saa det ud til, at L. ikke kunde komme af Sted og navnlig fik hun en svulden Fod, saa at hun maatte gaa i Seng; men efter at Dr. Knudsen d. 2' April (min Rundrejsebillet gjaldt fra den Dag) havde erklæret at Afrejsen den næste Dag var mulig, drog vi virkelig af Sted med Berliner Iltoget Kl. 11.05 Fmd. Rejsen i en gennemgaaende Vogn var behagelig nok og da det var smukt Vejr over Østersøen nød vi med god Appetit Dineren i Restaurationsvognen efter Ankomsten til Warnemünde. Kl 9 Aften var vi i Berlin og tog Ophold i Hotel Habsburger Hof, lige ved Anhalter Banegaarden, hvor vi havde et hyggeligt Værelse og styrkede os ved en vederkvægende Søvn. Allerede Kl 7.30 næste Morgen afgik Iltoget til München, og i det herligste Foraarsvejr fløj vi nedad Nordtysklands Sletter over Wittenberg til Leipzig og derfra videre over de mellemtyiske Bjerge ind i Bayern. Turen skuffede os, hvad Skønhed angik, og den var trættende ved den stærke Rysten, men en god Frokost styrkede os og Kl 6.12 Eftm. var vi allerede i München, hvor jeg havde faaet Hotel l'Europe tæt ved Banegaarden anvist. Her befandt vi os ogsaa særdeles vel, og endnu samme Aften spadserede vi en Tur i Byen. Den følgende Dag besøgte vi Nationalmusæet om Formiddagen, kørte lidt rundt i Byen, udrettede forskellige Ærinder (deribl. Garn til L.s store Arbejde "fødes, græde, svøbes o.s.v.") og gjorde om Eftermiddagen en Udflugt pr. Vogn til Slottet Nymphenburg, hvilket imponerede os ved sin Storhed. Men Vejret var nu blevet daarligt og

vi tilbragte Aftenen hyggeligt paa vort Hotelværelse, navnlig med Brevskrivning. Den

(74-3)

næste Morgen kl 8.26 afgik Iltoget til Bozen, men Tilstrømningen af Rejsende var saa stor, at man raadede os til at komme ½ Time før, for at faa en Vinduesplads under Kørslen over Alperne, og ganske rigtigt, der var stor Trængsel paa Perronen, og maatte man slaas for sin Plads. Vejret var gyseligt med Storm og Regn og efterhaanden blandede sig store Sneflokke i Regnen, medens den forvandlede sig Snestorm efter at have passeret Rosenheim. Under disse Forhold tog Alperne, der var helt hvidklædte, sig storslaaet ud, og vi kunne ikke noksom beundre den dejlige imponerende Natur. Navnlig var Vejen fra Insbruck opad Brenner, da vi i Spisevognen styrkede os ved et godt Maaltid, aldeles henrivende. Paa selve Passet sprang jeg et Øjeblik ud af Toget, afsendte et Prospektkort derfra, og nu bedagede Vejret. Men det lave Lufttryk gjorde nu sin Indflydelse gældende paa min kære Hustru, der var lige ved at besvime, og det var derfor et Held, at vi atter standsede ved Franzenfeste, hvor en stærk Kop Kaffe atter bragte hende til Besindelse, saa hun kunde nyde det dejlige Syn af de solbelyste Bjærg. Jo længere vi kom ned, jo mere sommerligt blev det, og da vi Kl 4.05 naaede Bozen, var det fuldstændig Foraar med grønne Træer og dejlige Blomster. Turen havde været helt betagende og trættende, og haabede vi i Hotel "Schwartzter Griff" at kunne styrke os. Der var imidlertid ringe Plads, saa vi fik et daarligt Værelse, medens Restaurantionen med Udsigten til Rosengarten vel var hyggelig (al Betjening var Kvinder i Nationaldragt) men skrækkelig dyr.

Den 7 April blev en af de dejligste Dage paa hele vor Rejse. Vi stod tidlig op og gik ned i Byen, der er saa ejendommelig og sydlandsk, omgivet af dejlige Bjærg, for at gøre Indkøb og se os om. Saaledes kom vi ogsaa til et gammelt Vinhus, hvor følgende Strofer vakte vor Opmærksomhed:

Wenn du ein gläubiger Christ willt sein
Glaubt hier an unverfälschetem Wein
An diesen Gläuben halt stets feste
Dem Zweifler sind mir böse Gäste
Reben blüt giebt hohen Müth

(74-4)

Trink Wein und erwirb
Trink Wasser und stirb
Besser Wein getrunken und erworben
Als Wasser getrunken und gestorben.

At vi efter denne Opfordring drak en halv Flaske gylden Vin i den tidlige Morgenstund vil man ikke fortænke os i.

Jeg lejede saa en af de mange smaa Vogne, som overalt holdt parate, og kørte dermed en Tur til Byen Gries i den herlige Natur med Sol og Varme, Blomsterduft og dejlige Villaer, hvorefter vi nød en hastig Frokost, for Kl 12.32 at køre videre med Iltoget til Riva, hvor vi skulle være Kl 3.44. Turen i selve Elsdalen er ikke videre køn, og var allerede Romerne en Torn i Øjet, men Bjerghanen fra Mori til Riva frembød vidunderlige Udsigter, navnlig over Garda Søen med de Bjerge, som paa begge Sider begrænsede den. - Da vi kom til Riva, og jeg søgte Omnibussen til Hotel du Lac, hvor jeg havde bestilt Værelse, kom en Herre hen til mig og forestillede sig som Sønnen til nævnte Hotels Ejer /Hr Witzmann). Der var ikke Plads for Tiden, og jeg maatte derfor tage til Takke med hans Hotel "Jolante" indtil jeg kunne overflyttes, hvorfor han bad mig tage Plads i dennes Omnibus. Jeg blev ikke opbygget af denne Ordning, der var ganske i Strid med den skriftlige Aftale, men der var mange Rejsende og alle Hoteller formentlig overfyldte (de Rejsende, som ankom Kl. 7 Aften maatte for største Delen søge Logis i Arco, 1 Mil fra Riva) maatte jeg finde mig i min Skæbne. Under Kørslen blev jeg hilst af en overfor siddende Herre, og da jeg spurgte ham, om han kendte mig, forestillede han sig som Premierlt. Güldenchrone i Garden, han var paa Bryllupsrejse med sin unge Hustru f. Prior, og hun, der havde rejst meget, var glad over at vise sin Mand den italienske Natur, og de høje Bjerge. Vi blev installerede Dør om Dør i Hotel Jolante og spiste altsaa vore Maaltider sammen, og fik derved behageligt Selskab. Dette kunne nok behøves, thi Hotellet var italiensk smudsigt og af 3^r Rang, saa at Maden lod en hel Del tilbage at ønske og vort Værelse var mørkt. Fra Verandaen havdes imidlertid nedenstaaende smukke Udsigt paa Gardasøen, Monte Baldo og Corniche, Vejen langs Monte Roquetta. Den Aften gik vi tid-

(75-1)

lig til Ro, efter at have spadseret rundt i den gammeldags By, for at hvile ud efter Rejsen, men den næste Morgen lod jeg mig sejle over til Hotel du Lac, der laa $\frac{1}{4}$ Mil fra Byen i en herlig Have med Adgang lige til Søen imod S. Værten her maatte anerkende sit skriftlig givne Løfte om at huse mig fra d. 7 April, og lovede mig at hente mig den næste Dag, Lørdag d. 9' April, hvad han ogsaa gjorde, og vi blev nu installerede i et dejligt Værelse med Altan, hvorfra Udsigt over Haven og Søen imod S. Forholdene her var ganske anderledes komfortable end paa Hotel Jolante, og Prisen rimelig (7 Frcs daglig) medens Publikum var langt bedre, mest Tyskere. Der var to Hovedmaaltider kl 1 og Kl 8, hvad der ikke passede min kære Hustru, saa vi altid tog et Mellemmaaltid enten paa Hotellet eller i Byen. Güldencrones blev derimod boende paa Jolante, idet Fruen sagde: nu vil vi spare, og saa kan vi tage Regres i Venedig, hvortil de afrejste nogle dage senere, idet de dog forinden aflagde os et Besøg paa vort Hotel. Billedet viser, at Opholdsstedet havde en dejlig Beliggenhed, og navnlig kunne vi foretage landlige Ture uden at Byen skulle passeres, men dog følte min kære Hustru sig noget trykket af Monte Baldo og Monte Roquetta, der skjulte Solen for os fra indtil Kl 10 Fmd og efter Kl 2 Em. og netop i den Tid rejste der sig daglig en kold Søndenvind, saa der var ikke Tale om at sidde meget ude, enten paa vor Altan eller i Haven, skønt Tp. ofte var ca 15" R. Vi maatte altsaa sidde en Del paa Værelset hvor L. var flittig med sit Broderi, mens jeg læste højt i "Det forladte Hus" af Dickens, eller anden medbragt Lektüre. Om Morgenen gjorde jeg min sædvanlige Morgenvandring alene, og først efter 11 og undertiden efter 2 gik vi ud sammen, hvis vi da ikke tourede i den dejlige Omegn.

Af saadanne Toure skal jeg nævne følgende. Den 10 April om Em. lejede jeg en lille Vogn med en italiensk Kusk, der var meget morsom, for at køre os til Vandfaldet i Varone N. f. Riva. Det ligger midt i et hult Bjærg, hvortil man stiger op ad forskellige Trapper, medens der er lavet Løbebroer i selve Bjærgtet for at se Vandfaldet, der mest var Skum. Det vilde sikkert have taget sig bedre ud on Aftenen, når det elektriske Lys blev tændt, men alligevel frembragte det et ejendommeligt Indtryk. Den 12' lejede jeg en Baad, hvormed vi fra Haven sejlede over til Ponate Vandfaldet ved Corniche Vejen. Det var en

(75-2)

herlig Tur i det yndigste Foraarsvejr, og vi klavrede saa fra Strandbredden op til Vejen, hvor Faldet tog sig godt ud, medens vi nød en lille Forfriskning i Kafféen. Hjemturen Kl 10½ var mindre behagelig, thi Søndenvinden havde allerede rejst sig og inden vi kom hjem, var Gardasøen i stærk Bevægelse. Dagen efter kørte vi langs Gardasøens Nordside til Landsbyen Torbole, hvor der var en stor Fiskeudklækningsanstalt, og hvorfra vi havde en dejlig Udsigt over Søen. Tilbage tog vi med Postvognen, hvad der var ganske ejendommeligt, navnlig da Vejen midtvejs hjem var spærret af østrigsk Militær, fordi et Klippestykke skulle sprænges bort. Østrigerne udfoldede nemlig, paa Grund af det spændte Forhold til Italien megen Virksomhed paa Befæstningsvæsnets Omraade og byggede ivrigt nye Forter. Imidlertid fik Ventetiden omsider Ende, og efter at have hørt Knaldet, kunde vi køre videre, men kom rigtignok sent hjem til Aftensbordet. Den 16^e besøgte jeg alene Villa Lutti, et pragtfuldt Herresæde, der dog nu var ubeboet, men forøvrigt forsynet med Statuer og Møbler. Den bedste Tur vi havde var dog til Ledrosøen, hvilken Güldencrones havde anbefalet os. Kl 2 kørte vi i en lille Vogn, atter med en italiensk Kudsk ad Route de la Corniche til Possalo, hvorfra Vejen stiger en 1500 Fod tilvejs ad en storslaaet Alpedal. Kudsken gik for det meste og snakkede løs, uden at vi dog forstod ham videre. Engang bad han mig om Ild og godtroende gav jeg ham min lige tændte Cigar (den sidste) og satte derfor et komisk Ansigt op, da han uden videre puttede den i Munden og røg videre derpaa. Efter 2½ times Kørsel, naaede vi omsider Landsbyen Ledro, der var en italiensk Bjærglandsby, hvor ingen forstod et Ord tysk. I Kroen, hvor der skulle bedes 1½ Time drak vi, som det er Skik og Brug en Kop Kaffe med Brød, Smør og Ost. Vi oplevede ellers ikke noget videre, men kørte i rask Fart hjem, henrykte over den dejlige Natur. Den sidste Udflugt vi gjorde var den 20 April til Byen Arcole ca 1 Mil N. for Riva, og navnlig bekendt som et søgt Opholdssted for Brystsyge, hvilke i Riva skyes som Pesten. Vejen gik udelukkende gennem Sletteland forbi mange smukke Villaer, men i selve Byen rejste sig mange stejle Klipper. Vi var først inde i Kirken, hvor der skulle være Gudstjeneste, men vi blev snart kede af at vente paa den (75-3)

lutherske Præst, og saa os om i Byen, hvorefter vi atter kørte hjem. En Dag overværede vi i Riva en italiensk Begravelse. I Kirken

samledes mange Mennesker, medens en Dame med et Lys foran sig læste op af en Bønnebog i en rasende Fart. Af og til blev Læsningen afbrudt af en stille Bøn eller Orgelspil. Da dette havde varet ½ Time blev Kisten baaret ud og fulgt af Gejstligheden (4 á 5 Stk, der saa ud som rene Banditter) og en stor Sørgekare, hver bærende et lys af forskellig Tykkelse, alt efter Kaar. De fattigste tændte end ikke Lyset, for at kunne bruge det til Stadighed.

Den lutherske Præst i Arco kom et Par Gange ned til Riva og holdt Gudstjeneste i Hotel l'Europe's store Sal, saaledes Langfredag. Han talte godt, men efter endt Tjeneste lod han Tallerkenen gaa rundt for at faa sin Ulejlighed betalt.

Ellers frembød Opholdet i Riva ikke noget særligt nævneværdigt. Blandt de mange Gæster, mest Tyskere, var der kun faa, vi brød os om. Jeg sad ved Siden af en prøjsisk Departementschefs Frue, med hvis Mand, jeg talte en Del, men hun var lidet inladende, navnlig overfor L. saa Forholdet blev ikke hjærteligt. Han anbefalede mig Hotel Metropoli i Brüssel. Et Par Gange kom der ogsaa danske til Hotellet, men de forsvandt lige saa hurtigt, fordi der var griset, og Maden ikke særlig tiltalende. Omsider glædede vi os ogsaa til Afrejsen derfra; det var vor Agt at tilbringe Paaskedagene i Venedig; men da der saa altid er stor Tilstrømning af Rejsende, holdt Værten bestemt paa, at vi ikke maatte tage derhen, førend vi havde faaet et skriftligt Løfte fra en Hotelejer, (Hotel Bauer) at han ville tage imod os. Desværre var der Jernbanestrike i Norditalien, saa Posten var uregelmæssig, og det saa en tid ud til, at vi ikke kunde komme afsted, men omsider kom det længselsfuldt ventede Brev, samt Rejsende fra Venedig, som forsikrede, at Jernbanekørslen atter var regelmæssig. Saaledes afrejste vi omsider d. 22 April Kl 6.50 Morgen fra Riva Havn med Damper til Dessinsano, og denne henrivende Tur ad Gardasøen i det herligste Vejr, vil altid være mig uforglemmelig. Jo længere vi kom Syd paa jo mere smilende blev Kysten, og jo mere fortrød vi ikke at have valgt Gardone, eller en anden By frem for Riva til Opholdssted. Kl 11 landede

(75-4)

vi omsider i Dessinsano, og tog ind i et Hotel ved Søen, hvor vi i herlige Omgivelser nød en solid Frokost. Det var meget varmt og Tordenskyerne hang over Søen, saa vi ikke turde vove os langt ud, og omsider drog vi kl 3 med Omnibussen til den fjernt liggende

Banegaard, for at tage videre med Toget til Venedig. Men Ventetiden paa Banegaarden blev lang, thi Jernbanekørslen var endnu stadig uregelmæssig og i Stedet for Kl 3½ kom vi først afsted en Time senere, hvilken Tid jeg benyttede til igennem min fortræffelige Kikkert at studere Solferino og dens Omegn, hvilken by tydeligt kunne iagttages. I det Hele taget frembød Turen fra Dessinsano over Peschina til Verona megen Interesse for mig, da jeg var fortrolig med Terrænet igennem Studiet af Krigen 1859, hvorom jeg havde holdt Foredrag for Generalstabsleverne. Verona selv saa meget interessant ud, selv fra Jernbanen, og vi fortrød ikke at kunne standse der, men vort Logis i Hotel Bauer var bestilt. Paa Veronas Banegaard var der en uhyre Konflikt paa Grund af Paasken, og da ingen vidste hvor længe Toget ville holde, fik vi os ikke styrkede i Buffetten, saa at vi bagefter, da L. var meget anstrængt, maatte tage til takke med en Foghl Vin og noget Brød. Selskabet i 2. Kl. var noget broget, og navnlig kom der en Mængde Børn, som trættede. Forbi Vicenza og det ærværdige Padua nærmede vi os nu efterhaanden Venedig, idet vi stadig i det fjerne saa Alpekæden, og henad 8½, da det næsten var mørkt, rullede Toget ind paa Byens Banegaard. I en Fart fik vi fat i en Gondol og sammen med et Par andre Rejsende blev vi vrikkede til vort Hotel. Det var en lang og interessant Vej ad mange Krinkelkroge og havde mange gange Lejlighed til at bemærke Gondolførerens mageløse Behændighed i at undgaa Sammenstød med andre Gondoler. Endelig nåede vi vort Maal, lagde til Hotellets Trappe, og førtes op paa vort Værelse, der var stort og smukt, men om Dagen mørkt. Efter at have gjort os til Gode ved et velbesat Bord, gik vi ned til Hotellets Have, der vendte lige imod Havnen, og her mødte os et vidunderligt Syn. Foran os laa for Anker 3 store Damplystyagter à la (76-1)

Polarstjernen, fuldt oplyste fra øverst til nederst, og lige ved os bevægede sig nogle Gondoler, hvori Herrer og Damer i lyse Dragter og med kulørte Lanper, syngende flerstemmige italienske Sange. Vejret var henrivende skønt, og kun vanskelig kunde vi løsrive os fra Stedet, men vi trængte til Ro efter den lange Dag med sine mange Indtryk, og heldigvis var der intet, som forstyrrede vor Søvn. Søndag d. 23' April 1' Paaskedag oprandt med herligt Vejr, og gik jeg mig strax en Tur til Marcuspladsen. Saa spiste vi vort Morgenmaaltid og begav os til Marcuskirken, hvor der holdtes

Gudstjeneste fra Kl 10. Vi kom netop tidsnok til at erobre et Par Stole og bandede os efterhaanden Vej gennem de mange Tusinder af Kirkegængere fra alle Europas Lande. Ærkebiskoppen holdt Messen, medens en Biskop læste en Præken op af en rød Bog. Da var dog Menneskemassen noget formindsket, men vi holdt ud til det sidste, og var meget opbyggede over Alt, hvad vi havde hørt og set. Efterat vi dernæst havde drukket Kaffe paa Marcuspladsen og glædet os over Duerne og det brogede Liv, hvilede L. sig lidt på Hotellet, hvorefter jeg bestilte en Gondol til at føre os rundt paa den store Kanal med sine prægtige Paladser, og det forekom os som en Drøm, at se al denne Herlighed. Middagen indtog vi paa en italiensk Restaurant beliggende i den Hovedgade, der gennem en Port gaar af fra Marcuspladsen, og traf her Frk. Constatin Hansen, med hvem vi vekslede nogle Ord. The drak vi paa Hotellet, idet vi havde købt ¼ pund hos en Apoteker og ved hjælp af det medtagne Spritapparat lavede den selv.

Den næste Morgen begyndte vi Dagen med at lade os sætte over til den dejlige Kirke S. Maria del Salute, og efter at have beundret den, gik vi ind i Dogepaladset, hvor vi traf Etatsraad Hammerichs fra København. L. var dog for træt til at være der længe, og for at faa lidt frisk Luft, besluttede vi saa at sejle med en Damper til Ledfo Øen, hvad der var en ganske rar Tur. Vi spadserede til Hotellet ved Stranden, hvor der var det reneste Sand, og sad ude, da vi nød vor Kaffe, medens vi bagefter købte en Del billige Gaver til nogle af Børnebørnene. Middagen tog vi paa en Restaurant, men skøndt der var tæt besat, var Maden ikke god, og vi sultede Resten af Dagen. Den næste Dag 25' April, skulde vi afsted Kl 2 Middag (76-2)

med Iltoget til Milano og benyttede da Morgentimerne til at vandre ud til Rialtbroen. De mange Indtryk og den stærke Trængsel havde dog anstrængt L. saa meget, at hun næsten helt lammedes, saa jeg blev helt ængstelig til Mode. Der var ikke andet for, end at lade hende have fuldstændig Ro, og imens besøgte jeg en af de pragtfulde Magasiner, hvoraf der findes saa mange i Venedig, og hvor jeg lod alting forevise, foregivende, at jeg vilde komme tilbage med min Hustru, hvad der jo aldrig skete. I Ordrebogen viste man mig ikke saa faa Bestillinger fra København. Da jeg kom tilbage til Hotellet var L. heldigvis bleven saa flink igen, at vi kunne drage afsted Kl 2, og efter

at have faaet en god Diner i Jernbanen, blev hun helt flink, saa vi uden Vederværdigheder Kl 11 naaede Milano, hvor vi havde bestilt Plads paa Hotel Bellini, hvortil en Automobilomnibus bragte os i en Fart. Vi fik her et ganske godt Værelse, men til Prisen svarede det hele ikke. Den næste Morgen var det helt sommerligt, og begyndte vi Dagen med at se den dejlige Domkirke, som imponerede os meget. Efter Frokosten kørte vi en tur i Byen og var ogsaa i Sphorzaernes gamle Slot, medens jeg alene besøgte en Park, men ellers fandt vi Milano ikke videre tiltalende, og det glædede os derfor da vi d. 27' kunne drage videre mod Nord. I Hotellet havde jeg søgt Underretning om man helst skulde tage Ophold i det berømte Bellagio eller et andet Sted, og man tilraadede os bestemt at gaa til Menaggio ligeoverfor. Vejen var ikke videre imponerende, tilmed da en stærk Varmetaage skjulte Alperne for os. Ankommen til Como ca Kl 11 gik vi ombord paa en Damper, hvor vi først gjorde os til Gode ved et veldækket Frokostbord og først derefter nød vi Udsigten paa den smukke Comosø, som dog forekom os noget trangt, og efterat have ligget til ved Bellagio kom vi ca Kl 3 til Menaggio, hvor vi i Hotel Menaggio lige ved Dampskibsbroen fik to dejlige Værelser med Udsigt over Søen, og Alperne lige overfor. Her var herligt at være og ogsaa Spisesalen med de smaa Borde var fornem og hyggelig, (de fleste Gæster var engelske). Efter at have gaaet rundt i Byen lagde vi os trøtte til Hvile. Strax den næste Morgen lod vi os ro en Tur paa Søen i en luksuøs udstyret Baad og glædede os over den herlige Natur, medens jeg derefter alene foretog en længere Vandring mod Syd. Senere gjorde vi nogle Indkøb i Byen, spiste til Middag (76-3)

og forberedte os til Afrejsen. Det var nu saaledes, at Toget fra Menaggio til Perleza ikke gik præcis, skøndt det stod i Forbindelse med Dampskibet fra Como, og da vi indfandt os paa Banegaarden Kl 5 mente Stationsforstanderen, at det endnu havde lange Udsigter. Det blev saaledes en kedelig Ventetid lige til Kl 7 Aften, hvilken benyttedes til at snakke med en Kone fra Byen, der havde en mærkelig Hovedpynt og faldbød sit Fotografi, som vi maatte købe. At vi kom saa sent var ogsaa derfor uheldigt, fordi vi saaledes kun delvis kunde nyde de smukke Udsigter paa den mærkelige Bjærgbane, og det var næsten helt mørkt, da vi kom til Havnen ved Lugano, af hvis herlige Beliggenhed, vi saaledes intet Indtryk fik. En Omnibus bragte

os til "Hotel Pension Meisler" hvor vi havde lejet et Værelse for en Uge, og vi blev her installerede i et Appendix ligeoverfor. Hotellet, hvor der var en stor Spisesal til over 100 Mennesker. Efter at have styrket os her, og sov jeg snart fast som en Sten. Om Natten blev jeg vækket af L. som var bleven opskræmt ved heftige Rystelser i sin Seng. Det var virkelig et Jordskælv, der havde rystet hele Alpekæden, fra Vest til Øst, men for Luganos Vedkommende blev det ved Forskrækkelsen. Den næste Morgen blev vi imponerede ved at se det smukke Monte S. Salvatore (1000 M.) lige foran os, og to Jernbanevogne bevægede sig derpaa som to Myrer, den ene opad og den anden nedad. Ligeledes forbavsedes vi over at se to Cameliatræer staa udenfor vor Indgangsdør, hvorfra Tusinder af Blomster var dryssede ned. I det hele taget gjorde Plantevæksten i Lugano strax det største Indtryk paa os, navnlig de mægtige Aralie, Viburemin og andre Træer, som vi ellers kun havde set som Blomsterplanter. Den første Dag (29 April) holdt vi os forøvrigt i Ro, spadserede blot lidt rundt i Byen med sine prægtige Hoteller og dejlige Spasereture langs Søen, saameget mere som Vejret ikke var videre heldigt. Heller ikke de to følgende Dage var Vejret tillokkende for at gøre større Toure, og vi gjorde derfor mest nogle Indkøb, eller besøgte Kirker m.m. (Kurhuset, hvoraf man skulle være Medlem). Først d. 2' Maj var Vejret saa indbydende, at man kunde tænke paa at komme ud. Om Morgenens kørte vi med Sporvognen til Casarate og gik derfra (76-4)

en yndig Bjærgtur et Stykke langs med Lugano Søen Øst paa. Efter Middagen Kl 1 sejlede vi med Damper frem og tilbage til Melido imod Syd og kunne nu fuldt ud beundre den dejlige Natur. Dagen efter var der Koncert i en af de større Hotellers Haver, hvortil Kurgæster havde fri Adgang, og her drak vi The (1,25 Frs pr Kop) medens jeg alene om Morgenens gik mig en lang Tur ad ubekendte Veje og Stier, saa at jeg nær ikke havde fundet hjem. Ved Middagen traf vi en dansk Familie, som meget varmt opfordrede os til at gøre Turen op ad Monte St. Salvatore. Vi havde jo stadig set Vognen føres derop, men ikke haft Mod til at benytte den, fordi jeg frygtede for at Turen vilde angribe L's Nerver for meget; men nu fik vi saa stor Lyst, at vi besluttede at gøre Forsøget, hvis Vejret var godt den næste Dag og det blev det, saa vi tog afsted Kl 9. Da vi havde placeret os opdagede vi, at der blev talt hollandsk af to Damer ligeover for os, og

vi blev nu meget overraskede ved at den ene var vor gamle Bekendt Frøken Buskes, som havde besøgt os i København. Det var behageligt Selskab, og vi klavrede sammen fra Jernbaneendestationen de 200 Fod op til Toppen, hvorfra vi havde en pragtfuld Udsigt. Forinden vi skildtes, thi Frk Buskes vilde tage sin Middag deroppe, medens vi maatte være tilbage til Hotellet inden Kl 1, bad Frøkenen os om at besøge sig i Zürich, hvor hun vilde være d. 6' Maj, og havde et Par værelser i et Pensionat. Derpaa gik vi beredvillig ind, da Vejret saa daarligt ud, og det gjorde vi Ret i, thi om Eftermiddagen begyndte Regnen at styrte ned, saaledes som jeg aldrig har set, og dermed vedblev det saavel d. 5' som d. 6' Maj. Da det som Regel er smukt Vejr Nord for Alperne, naar det regner Syd for dem (og omvendt) glædede vi os til at komme af Sted, thi dels længtes vi atter efter Solskin, og dels var Opholdet paa Hotellet ikke særdeles tiltalende, og navnlig trættede Spisningen sammen med 100 Mennesker i en Sal, hvor der desuden ogte var Musik, L. særdeles meget. Med Iltoget Kl 11 drog vi altsaa af Sted til Zürich. Lige forinden Toget var løbet ind paa Perronen fik en Opsynsmand Øje paa min ene Kuffert (77-1)

(Haand-) løftede den op, og forlangte, at jeg skulde indskrive den. Alle mine Protester hjalp ikke, og det forklaredes mig, at paa St. Gothard-Banen, maatte kun Haandbagage af ca 10 kgs Vægt medtages i Kupéerne, for ikke at forøge Togets Vægt mere end nødvendigt. Kuffertens Transport maatte betales med 5 Frcs. Strax efter at vi var komne i Toget (en af de sidste Vogne) ønskede vi at spise Frokost, men da Restaurationsvognen var forude maatte vi ved Bellinzona stige ud for at komme i den, idet vi lod alt vort Tøj ligge. Turen ad Ariolo var meget smuk og imponerende, men Regnen gjorde dog det Hele trist. Omsider naaede vi St. Gothards Tunnelen, som vi uden at føle det mindste Ubehag passerede paa 20 Min. og saa holdt vi ved Stationen Göschenen. Det viste sig imidlertid, at Toget forinden det forlod Ariolo, var bleven delt, saa at vi maatte stige ud for at afvente den anden Halvdel, hvori vor Kupé var. Og nu fik vi at føle, at vi var kommen Nord for Alperne. Det sneede og Thermometret viste 0°, saa vi frøs som sjældent før i de 25 Min. det varede, inden vort eget Tog kom. Vi satte os nu i Vognens bageste Kupé, der havde Vinduer bagud og fik saaledes lige til Zürich den herligste Udsigt over Reussdalen, Brunnen og andre smukke Steder

bl. a. Rigi hvilke Punkter jeg nu gensaa, efter 20 Aars Forløb. L. var henrykt over Schweiz og ønskede hun meget at komme der igen for længere Tid, et Ønske som desværre aldrig blev opfyldt, da jeg manglede Midler dertil. Omsider Kl 1½ naaede vi til Zürich, og efter Frk Buskes' Anbefaling tog vi ind paa Hotel Viktoria, hvor hun ogsaa tog imod os. Hun vilde strax tage os hjem til sig, men vi vilde afvente min Kuffert, for at klæde os om, hvad der tog lang Tid og først henad 2½ drog vi af Sted med Sporvogn til hendes Pension, beliggende ca 300 Fod over Züricher Søen med den herligste Udsigt over Alpekæden og Albis Bjærget. Det var nu komplet Sommer (18°R) og fra Altanen nød vi den herlige Udsigt og det smukke Vejr; men efterhaanden blev det Graavejr eller mere diset, og desuden længtes vi efter noget at spise. Omsider Kl 4 fik vi Kaffe og noget Brød, men det tilfredsstillende ikke vor Appetit, og vi var derfor glade, da Frkn. Kl 5 foreslog at bringe os tilbage til vort Hotel. Forinden maatte vi dog se lidt af Byen og at
(77-2)

vandre i en Park, hvorfra vi saa Wagners og hans Elskedes bekendte Villaer. Hun fortalte os en Del om Zürichernes demokratiske Sindelag, Enhedsskolen og Folks Vane til altid at køre paa 3' Klasse. Men omsider var vi trætte og glade ved at hun forsvandt, og vi kunde tage et godt Maaltid paa Hotellet.

Søndagen 8 Maj skulde Rejsen gaa videre til Strassburg over Schaffhausen og Schwarzwaldbanen. Kl 9 drog vi afsted i det herligste Vejr, og nød Turen til Schaffhausen, hvor vi netop fik et Kig af Vandfaldet. Den videre Fart over Singen og Donausingen var os dog en Skuffelse, og kun Hohentwiel det bekendte Bjærg, der i Krigshistorien har spillet saa stor en Rolle, frembød nogen Interesse. Imidlertid savnede vi i høj Grad en "Speisewagen" og da vi var alene i Kupéen søgte vi Hjælp hos Konduktøren, der stadig lovede os, at der ved næste Station var Lejlighed til at faa noget, men den kom ikke, saa jeg omsider maatte bede ham om at skaffe os Vin og Brød, hvilket han saa gjorde ved Hornbach, men Klokken var da bleven 12 og L. var altfor medtaget til at genvinde sine Kræfter. Først her begyndte det smukke og passerede vi i Løbet af ¾ Time 34 Tunneler, hvorefter det gik rask ned ad Bjærgene til Stationen Bruchsaal og Kl 2 var vi i Strassburg. Hotellet "Roths Haus" der var anbefalet os, svarede ikke til Forventningerne, til Trods for at det var en Officers

Hotel, og L. varom Eftermiddagen selv efter en god Middag overanstrengt og lidende. Vistnok kørte jeg en Tur med hende gennem Byen, men Humøret var borte, hendes Træthed for overvældende og selv Thedrikningen i det frie, mens den nedgaaende Sol farvede Himlen smuk kunde ikke rejse hendes Stemning, saa at den Dags Ophold i Strassburg kun efterlod et trist Minde hos os. Vi sov dog godt om Natten og tog med friske Kræfter Fat paany den næste Dag. Jeg gik om Morgenen ud til Citadellet og sammen var vi i den store Domkirke, hvor navnlig Slagværket interesserede os med de 12 Apostle. Efter at have besørget forskellige Ærinder kørte vi ved 12 Tiden med Iltoget til Bryssel. Turen gik over Saarburg (gennem Vogeserne) til Metz og derfra videre over Luxemburg og Namur. Det var frygtelig varmt og Kupéerne navnlig inden Metz stærkt optagne, saa det var anstrængende, men
(77-3)

som sædvanlig styrkede vi os ved en Diner i Spisevognen. Egnen vi kom igennem frembød ikke meget af interesse. Metz var jo en gammel Bekendt, men navnlig skuffede Vejen gennem Belgien mig meget og først S. f. Namur var Terrænet mere afvekslende. Det blev mørkt paa den sidste Del af Vejen, men kunne dog endnu skimte Monumentet ved Waterloo, som vi kørte tæt forbi. Til Bryssel kom vi Kl 8½ og installerede os i det prægtige Hotel Metropole, hvis Palmehave og Spisesalon var meget imponerende. Vi fik et godt Værelse for 10 Frcs. Den 9 Maj gik jeg tidlig ud om Morgenen for at tage Hotellets smukke Omgivelser i nærmere Øjesyn og blev der ubehagelig overrasket ved det kolde, omend klare Vejr (8° R) hvad der var en stor Overgang fra de 18° i Elsass, saa jeg frøs dygtig. Vi kørte først en længere Tur i Byen og besaa Domkirken, spiste dernæst en god Dejeuner paa Hotellet (11 Frcs) og besørgede derefter forskellige Indkøb, idet L's Garderobe var bleven noget medtaget. men forresten oplevede vi ikke noget videre, uden at vi søgte længe efter Statuen "de pissende Jongen". Middagen kunne vi stryge og nøjedes derfor med lidt Aftensmad, medens vi forresten skrev en hel del Breve. Den følgende Dag købte jeg en Kniplingsbesætning til L. og drev lidt omkring, hvorefter vi Kl. 12.29 afrejste med Iltoget til Haag, hvor vi skulde være Kl 4.49 Em. Det var atter bleven Sommer og Rejsen gik ret behageligt, kun havde vi i Begyndelsen en Kaptajn med sin "Skat" med, der var saa ugenerte, at jeg fandt mig

foranlediget til at sige: ”on s’amuse”, hvad der nær havde bragt mig i Klammeri med Manden, hvis jeg ikke absolut havde forholdt mig tavs, ligeoverfor hans mange Skældsord. I Haag mødte Coen paa Banegaarden, og førte han os i Vigilante til sin smukke Bolig i Nieuw Oost-Indienlaan, hvor han havde lovet at have os som Gæster i 3 Dage, (mere turde han ikke byde sin Pige, som han var meget øm over). Vi blev imidlertid 4, fordi vi var en hel Del ude. Straks den første Morgen, efter vor Ankomst spadserede jeg med Coen ”in het Bosch”, hvis lysegrønne Bøge stak vidunderlig smukt af mod den italienske blaa Himmel. Men jeg var alligevel nedtrykt, thi min finantielle Stilling var saaledes, at jeg absolut behøvede et Laan paa 1500 Kr for at kunne klare de Udgifter som Sveasvej vilde forvolde mig i den nærmeste Fremtid. Jeg vilde

(77-4)

derfor bede ham om at forstrække mig med dette Laan, som jeg ville tilbagebetale, saasnart Stedet var solgt. Men min Broder vilde eller kunde ikke laane mig Summen. Allerede paa Jacob havde han tabt 11,000 Gylden og hans Udgifter var mange. Jeg spurgte ham saa, om Ferdinand maaske snarere vilde laane mig, men det mente han ikke, thi han havde ogsaa laant Jacob 5,000 Gylden, som han ikke vilde faa Renter af saalænge Regenbogen levede. Dette var altsaa i finantiel Henseende et bedrøveligt Resultat af min Rejse, hvormed jeg netop havde haft den Plan at faa et Laan i Holland i Stand. For Ferdinand berørte jeg derfor i Forbigaaende min ingenlunde lette Stilling, og bad ham forhøre hos en Bank i Amsterdam, hvormeget den ville give for min Arvepart ”Veen” paa 4,200 Gylden, hvis tilsvarende Part Jacob for ca 5 Aar siden havde solgt for ca 1150 fl. Svaret var, at der kun ville blive givet ca 850 fl. derfor, hvad der var et Skambud, og Tanken om at sælge den maatte saaledes opgives. Det var ikke med glade Følelser at jeg meddelte L. Resultatet af min Samtale med Coen, men vi maatte jo holde Modet oppe, og efter Frokosten kørte vi saa en smuk Tur ude i Landet, og endte i Soceteit. Strax efter min Ankomst til Haag havde de Waal, der nu var blevet General, opsøgt mig, og bedt os hjem til sig den følgende Aften. Han boede $\frac{3}{4}$ Times Kørsel med Sporvogn fra Coen, saa det var en lang Tur. Man bød os kun en Kop The og en Kage (Jeg fik derefter endnu et Glas Vin under Samtalen med de Waal) men ellers maatte vi faste og Kl 10½ kørte vi den lange Vej hjem til Coen, hvis Spisekammer vi rigtignok afsøgte,

inden vi gik i Seng. Den 13' Maj gjorde L. og jeg alene en Tour til Scheveningen, da Coen var bange for Strandluften. Vejret var nok kønt men koldt, saa vi ikke kunde færdes meget ude. Vi glædede os dog over den herlige Strand, den nye Pavillon ud i Havet og det brogede Liv. Om Aftenen viste Coen os følgende Vers:

Een jong en onbedachte zot
Dreef met en ouder man den spot
En zeide: ik wiel papa ik win 'i van U in jaaren
Want ik heb in een jaar misschien
Veil meer dan gij in tien gezien,

(78-1)

Ik ben ouder dies dan giz, ondanks uiv grize haaren
T'kan zej'n, sprak de oude man, vernuts
Een ezel van pas 20 jaren
Alloos veel ouder, dan en man van 60 is.

Min gamle Ven Berganzius modtog mig som altid med stor Venlighed. Han havde dog mistet sin Hustru, og var bleven pensioneret, saaledes at han stod uden Forbindelse med Hæren. Men hans Børn styrede Huset for ham og han bad os til Middag til d. 14 Maj, sammen med General Johan Pietersen og nogle af hans Familie. Som altid ved saadan Lejlighed i Holland var Middagen kolossal og langvarig, saa jeg blev syg Natten derpaa. Det var sidste Gang jeg saa Berganzius i Behold af alle sine Evner; han saa allerede noget anstrængt ud, og i August s. A. rantes han af et Slagtilfælde, der berøvede ham Mælet og Haandens Brug. Hans Datter Pauline vedligeholdte i stedetfor i mange Aar Korrespondancen med mig. Den 15' Maj rejste vi efter Indbydelse af Frk Damsté til hendes Hjem i Leyden, idet vi dog begyndte med at spise Frokost hos hendes Søster, gift med Litteraten Dr Beets, der udgiver et stort hollandsk Lexikon, til hvem jeg senere anbefalede Knud Ludvigsen, som ønskede at udgive et hollandsk - dansk Lexikon. Modtagelsen var særdeles elskværdig, og efter Frokost gjorde vi Toure i Byen og i den botaniske Have. Middagen gaves i Frk Damsté's Hjem, uagtet hendes Fader var død og optoges under denne hosstaaende Fotografi. Fru Beets, der levende interesserede sig for Sprog og ogsaa kunde Ungarsk, forærede L. en af hende oversat Novelle, for muligen at omplante paa Dansk Grund. Med sidste Tog afrejste vi fra Leyden til Utrecht, hvor Familien tog imod os. Vi skulde først bo hos Betzy i

hendes nye Hjem, Nassaustraaf 4, som vi ikke havde set før, men blev ikke opbyggede over, at vi fik Værelse paa Loftet. I det hele taget syntes Francis ikke saa hjertelig som tidligere, men forøvrigt havde vi det ganske rart, og fandt vi hans bolig hyggelig. Hvorledes Dagene forresten gik, kan jeg ikke længere huske, men vi gjorde den sædvanlige Tour til
(78-2)

Zeyst, spadserede længere Ture og kom meget sammen med Ferdinands, hvor vi var indlogerede de sidste Dage af vort Ophold i Holland, ogsaa mindre bekvemt i daarlige Senge og et lille Værelse. Den 23' Maj gjorde L. (?) en Udflugt til Amsterdam, og begyndte vi i Zoologisk Have, hvor vi spiste Frokost, hvorefter vi var i Rigsmusæet, og efter Aftale indfandt os Kl 3 i Krasnapolski for at være videre sammen med Johan Domela, hvis Søster ikke var i Byen. Han prøvede paa at lade os se Musæet Sjuasso (En portugisisk Jødes Hjem fra det 18' Aarhundrede) men det var ikke aabent, og vi kørte saa i Tram hele Byen igennem, indtil Kl 6, hvad der var meget trættende. Efter at have givet os en god Middag i Bybel Hotel bragte han os til Jernbanen, men Turen hjem var ikke videre behagelig, da L. var bleven overtræt og lidende. Dette var uheldigt nok, da vi den næste Dag havde meldt vort Besøg hos Fru Kneppelhout. Vi kom imidlertid afsted i godt Vejr og modtoges paa Banegaarden i Arnhem af en flot Ekvipage. Efter Dejeuneten kørte Fruen os en dejlig Tur og ved Hjemkomsten bad hun os saa om at trække os lidt tilbage, for at hvile. Nu havde det allerede i nogen Tid været min Bestemmelse om at bede Fruen om et Laan for at kunne klare mig, indtil Sveasvej var bleven solgt, og Udsigten til at jeg altsaa maatte have denne ubehagelige Samtale med Fruen, gjorde os begge mindre fornøjede. Imidlertid, der maatte smedes medens Jærnet var varmt, og da Fruen opsøgte mig i sin Mands Værelse, hvor jeg læste, frwemsatte jeg mit Ærinde. - Hun blev, som naturligt er, noget forbavset, men med sjælden Elskværdighed erklærede hun sig strax rede til at hjælpe mig. Hun skulde blot først skrive til sin Sagfører og lovede mig Besked om et Par Dage. Resten af Tiden paa Heemelsche Berg gik derefter meget behagelig, og efter en hjertelig Afsked tog vi om Aftenen tilbage til Utrecht. Den følgende Dag kørte Fine og nogle af Børnene en Tur med os til Zeyst, desværre var Ferdinand ikke med, men den næste Dag klavrede jeg med ham helt op til Toppen af den Dom, som han

var i Færd med at restaurere, og jeg beundrede da det sindrige Stillads, han havde omgivet Taarnets øverste Del med for at kunne udtage de forvitrede Stene, der erstattedes ved nye ved Hjælp af et Hejseværk. Alene Ophejsningen af hver enkelt kostede fl. 2,50 (78-3)

PNN's livserindringer fortsat

(78-3)

i Arbejds løn. Stilladsen var bevægelig, men desuagtet vovede jeg mig paa dens yderste Platform, ovenpaa Taarnets Tag. Desværre var Vejret diset, saa Amsterdam kunde ikke ses. Den 26' Maj var den sidste Dag vi tilbragte i Holland, og i den Anledning havde Fine arrangeret en Familiemiddag, ved hvilken en livlig Stemning herskede. Kun Magda manglede, da hun havde en Plads i Nijmegen. Under Middagen kom Postbudet med en Anmeldelse om at der laa et anbefalet Brev til mig paa Posthuset og med bankende Hjærte gik jeg saa alene derhen, for at hente det. Hvem beskriver min Henrykkelse, da jeg i Brevet fandt en Banko - Seddel paa 1000 Gylden, ledsaget af meget venlige Linier og Forsikringen om, at det ikke hastede med Tilbagebetalingen.

Afrejsen skulle finde Sted næste Dag Kl 10.45 og besluttede vi at gøre Ophold i Münster, hvor Ankomsten var 4.53. Det var med Vemod vi skildtes fra Familien i Utrecht, thi man kunde aldrig vide, om vi nogensinde saa dem igen. Imidlertid var vi dog ogsaa glade for at kunne vende Næsen hjem. Selve Rejsen gik heldig, til Trods for den stærke Varme. Kun gjorde vi den dumhed at stige ud i Weswl, for at kunne køre til Wanne, hvor vi saa atter maatte stige ud og benytte Kølner toget til Hamburg (Vlissingen Toget var nemlig forsinket, og kunde ikke naa dette i Wanne). I Münster indlogerede vi os i Hotel Reinische Hof, der var gammeldags, og efter Middagen spadserede vi saa omkring i den gamle morsomme By. Den 28' Maj var en Søndag og morede vi os med at gaa i Domkirken, der fyldes 3 Gange med Tilhørere, idet enhver skal gaa i Kirke. Det papistiske Væsen tiltalte os dog ikke meget og istedetfor kørte vi en Tour i Byens nærmeste Omegn, hvorefter vi med Toget 12.49 drog til Hamburg i en stegende Hede, saa alle Vinduerne maatte holdes aabne, hvad der var muligt, da det havde regnet om Natten, og altsaa ikke støvede. I Toget kom vi til at gøre Bekendtskab med en Nordmand fra Amsterdam. Han maatte rejse hjem, sagde han, for at

være tilstede ved de store Begivenheder, som forberedtes i hans Fædreland. Vi underholdt os saa levende med hinanden, at Tiden fløj afsted, og da vi endelig naaede Damthor, maatte vi skynde os ud forinden Toget kørte, men ved den Lejlighed glemte jeg rigtignok at medtage min trofaste Følgesvend, en dejlig Kikkert, som Ramm havde laant mig, og som jeg troede tilhørte Staten. Jeg var saa optaget, at jeg ikke opdagede det førend flere Timer (78-4)

senere. Vi satte nu vor Kurs langs Alster med sine Minder, til en af de nye Restauranter her, som var os anbefalet og fik her under smilende Omgivelser og en dejlig Udsigt en god Middag, der styrkede os, hvorefter vi vandrede tilbage til Damthor for med et tidligt Tog at naa Kiel. Først nu opdagede jeg min Forglemmelse, og bad saa L. i Altona om at rejse alene til Kiel, saa vilde jeg komme med næste Tog, for at kunne faa fat paa min Kikkert, men uheldigvis var det Søndag, alle kontorer lukkede, saa man raadede mig til at reklamere Kikkerten fra Kiel. Toget havde holdt saa længe, at jeg akkurat naaede med endnu, hvad der var et sandt Held, thi i Kupéen var et Par Kjærestefolk, som teede sig højst ugenert, saa jeg maatte skride ind imod dem og kalde paa Konduktøren. Efterat jeg i Kiel havde fulgt min Hustru paa Korsørdamperen, hvor jeg ved en skriftlig henvendelse til Kaptajnen havde faaet Separatkahyt til os begge, begav jeg mig tilbage til Stationen for at reklamere den tabte Kikkert, og det lovedes mig, at der snart skulle komme Besked. - Saa var vi altsaa atter paa dansk Grund og glædede os den næste Morgen over den smukke Fart gennem Store Bælt med det blaa Vand. Da der endnu var et Par Dage af min Orlov tilbage besluttede vi at tilbringe dem paa Korinth Kro, i den gamle kendte Egn, som gemte saa mange Minder for os. Vi kom der ved 1 Tiden og fik et godt Værelse anvist, og havde det forøvrigt for os selv, da der ingen andre Gæster var. Vejret var herligt og vi nød Spadseretourene i Trolleborg Have og ud ad Arresø. Den følgende Dag gjorde vi en Tur til Haagerup Præstegaard, hvor Præsten tog venlig imod os, ligesom vi ogsaa besøgte Gardes og Lorentzens, samt Forældrenes Gravsted. Med Garde blev saa gjort Aftale, at vi den 31^e Maj skulle følge med ham til Faaborg, hvorfra der er en smuk Udsigt over Havet med de mange Øer. Endelig d. 1 Juni vendte vi over Korsør tilbage til København, hvor vi ankom om Aftenen og blev afhentede af Vognen. - Hele

Rejsen havde kostet mig 1386,46 Kr, deraf 89,55 Kr i Tyskland 286 Kr i Østrig 420,60 Kr i Schweiz, Italien og Belgien 99,37 i Holland og 379,58 i Rundrejsebilletter, hvilket for 2 Mdrs Fra- (79-1)

værelse ikke kan siges at være meget. Pigen Marie havde imidlertid gjort Sveasvej i Stand, og vi glædede os over at gense de gamle Omgivelser, og navnlig over at L. var bleven helt flink.

Den 3° Juni overtog jeg atter min Tjeneste og samtidig maatte jeg atter fungere som Artillerigeneral, da Wagner havde bedt om Orlov til d. 26° Juni.

Det første som interesserede mig var, om jeg havde Haab om at blive Chef for Væbningen, men Oberst Seedorff, Direktøren i Krigsministeriet, vilde ikke sige noget bestemt i saa Henseende, og heller ej General Madsen kunde give mig Besked. Et andet Punkt af Betydning var om jeg vilde faa min Kikkert tilbage. Omsider kom den, men desværre var den gode Kikkert erstattet med en simpel uden Værdi. Jeg tog mig først ikke Sagen videre nær, og haabede paa, at jeg kunde faa den erstattet ved at udstede en Tabsattest. Tøjhuset var ogsaa gaaet ind derpaa, men nu gik Ramm, min Adjutant til Bekendelse om, at han havde laant mig sin private Kikkert, istedetfor en af Statens, og for mig var der nu ikke andet at gøre, end at give ham en nye. Jeg bebrejdede ham dog, at han ikke havde sagt mig dette før, thi saa vilde jeg ikke have laant den, og sagde derfor, at nu maatte han vente med Erstatningen til det var mig belejligt, hvilket først skete om Efteraaret, idet jeg gennem Oberstlt. Kohl, der var Agent for Firmaet Gørtz, fik en udrangeret, men meget god for 88 Kr. hvilke var et ubehageligt Tillæg til Rejseudgifterne.

Iøvrigt var vi nu atter en Del sammen med Familien, hvis Medlemmer hver fik sin Gave (Eskil var bleven konfirmeret imens) og kørte vi mange dejlige Toure. En Dag, da jeg var i Charlottenlund med Gerda og Per, blev der taget et Fotografi af Vognen, som nu i snart 12 Aar havde glædet os, og som jeg nu haabede snart at kvittere. Den havde været os til stor Glæde og Nytte, men vi havde altid været paa det rene med, at den Tid maatte, da det var forbi, og at vi saa skulle være ligesaa glade. Det er jo ikke i de ydre Forhold, hvori Lykken bestaar.

Af Betydning for mig var, at Prioritetsforholdene med Østifternes Kreditforening og med Kbhvns Hypothekforening blev ordnede, idet

jeg fik to Laan paa henholdsvis 15,000 og 6,000 Kr, saa at Fru Hoyers og Asmussens Fordringer helt kunne fyldestgøres. Men Omkostningerne derved løb op til 1,000 Kr. - Jeg fik dernæst Besøg af en hollandsk Cigarfabriks Direktør, Veen, som var rejst til Skandinavien for at antage handelskyndige Agenter for Salget af Cigareerne. Allerede (79-2)

strax mærkede jeg, at min Agentur derved skulde bortfalde, hvad jeg var meget ked over, da den Erstatning han bød mig, var for Intet at regne. Imidlertid viste det sig, at Hirschsprung, saaledes som jeg havde spaaet, ikke vilde have med Fabrikken at gøre, og bestemt fraaadede at antage en Agent her i Landet, og saaledes drev det Uvejr over.

Om mine Udsigter til at blive Chef for Væbningen kunde stadig ingen sige mig Besked, hverken Madsen eller Wagner, og Ministeriet var tavs som Graven; jeg selv havde dog det bedste Haab, og da jeg forinden Udnævnelsen gerne vilde rejse til Aarhus for at sige 3 Artilleriafdeling Farvel, tog jeg d. 29 Juni derhen over Kallundborg og spiste samme Dag til Middag hos Busck. Den næste Dag holdt jeg en slags Inspektion og inviterede Afdelingen til Frokost, hvorefter vi blev fotograferede. Som Billedet viser var Stemningen meget munter, men paa den anden Side følte vi dog, at det var en Afskedsfest og jeg glemmer aldrig det Øjeblik, da Vognen svingede ud med mig ud af Porten, thi jeg vidste nu, at det var sidste Gang, at jeg havde besøgt Kasernen, hvor saa mange hyggelige Stunder havde været mig beredte. - Da Prins Christian opholdt sig paa sit Slot, Marselisborg, var det nødvendigt at aflægge en Visit, og efter at have meldt mig hos Kammerherre Rothe, blev jeg strax modtaget saavel af Prinsen som af Prinsesse Alexandrine, som begge var særdeles elskværdige og fortalte om, at de holdt meget af at bo ved Aarhus, hvor de havde deres Frihed og navnlig gjorde mange Sejlture. Om Eftermiddagen havde jeg Busck med Adjudant og min Adjudant til Middag paa Hotellet, hvor nu "lille Sørensen" var bleven Overkellner, og som altid behandlede mig med udsøgt Høflighed og Imødekommen. Den 1 Juli aflagde jeg Visit hos Leschley, som ikke havde fundet Lejlighed til at bede mig til sig, uagtet vi var gamle Kammerater, og jeg kendte hans Kone, hvorefter jeg afrejste til Vejle. Inger med Familie boede imidlertid ikke i Byen, men i Bredballe, hvor de havde lejet sig ind i

et lille Hus, lige ved Jernbanen og Forsamlingshuset. Det var en varm Dag og Inger tog imod mig paa Stationen, hvorefter vi med Damperen maatte tage til Tirsbæk, hvorfra var 25 Min. Gang til Stedet. Belæssede med Pakker, som vi var (Inger havde en Skinke med) og op ad en sandet Vej var det en drøj Tur, navnlig i Ridestøvler og Uniform med Regnslag, men omsider naaede vi Huset, der laa hyggeligt nær ved Skoven, mens der i Haven var et rart Lysthus, hvor vi i godt Vejr indtog alle Maaltider. Den ene- (79-3)

ste Ulempe var Jernbanens Nærhed, og senere paa Somren blev da ogsaa Hunden "Pan" overkørt. Den næste Dag, Søndag, gik jeg en smuk Tur med Inger og Christian op over Bakkerne, og nu spekuleredes over, hvorledes jeg skulle komme paa Toget. Resultatet blev, at der i Bredballe lejedes en Baad med Roer, der førte Inger med børnene til Munkebjerg. Undervejs tog Christian hosstaaende Fotografi af os. Ankommen til Munkebjerg sagde jeg Farvel, da der hang en Tordenbyge i Horizonten; heldigvis kom de hjem inden den brød løs. Paa Munkebjerg Station traf jeg en af mine gamle Soldater, som med Glæde mindedes den Tid, han havde staaet under mig, og som bad mig skaffe sig ind i Grænsegendarmeriet, hvad jeg ogsaa gjorde. Hjemrejsen frembød intet mærkeligt, uden at Tordenen forfulgte mig og brød løs over København, lige efter Ankomsten dertil. L. der var kørt fra Charlottenlund til Banegaarden, havde allerede været bange nok for Vejret. Onsdag d. 5^e Juli blev jeg kaldt op i Ministeriet, hvor Oberstlt. Seedorff meddelte mig, at Ministeren havde bestemt, at jeg skulle være Borgergeneral, hvorfor han bad mig gaa ind til Divis. for at skrive min Ansøgning om Afsked fra Hærens Linie. Det var med et tungt Hjærte, at jeg saaledes selv brød Broerne af efter mig, men der var ingen anden Udvej aaben, hvis jeg ønskede at blive General, og den næste Dag var jeg hos General Baumann, for at hjemføre alle de Papirer han overlod mig. Den 8 Juli skulde jeg møde officielt paa Toldboden, for at hilse paa Prins Gustav Adolf af Sverige, der rejste igennem Byen med sin unge Kone og ved den Lejlighed præsenterede Kronprinsen, der førte Regeringen, mig som Generalmajor, idet han samtidig lykønskede mig, og dette foranledigede at ogsaa Seedorff og mange andre lykønskede mig, men den første var vred over, at Kronprinsen ikke havde kunnet tie stille, indtil Udnævnelsen stod i Kundgørelsen. Samme Eftermiddag

gjorde vi den sidste Køretur ud i Landet, og havde Gerda med ved denne Lejlighed, medens jeg havde truffet Forberedelser til om Mandagen at kunne møde op i Artillerigeneralsuniform, naar jeg meldte mig ved Generalkommandoen. Min kære Hustru var inderlig glad over den trufne Afgørelse, idet vi begge haabede, at vi nu i Ro og uden store Anfægtelser kunne tilbringe en fornøjelig Livsaften sammen. Det glædede os ogsaa, at vi mødte megen Deltagelse ved Udnævnelsen, idet der ikke alene kom mange Visitter om Søndagen, men tillige en Mængde Breve fra Familie, Venner og Bekendte, hvilke jeg har opbevaret. Om Mandagen kørte jeg for sidste Gang til Kasernen og tog Afsked med 4 Artilleriafdeling, hvorefter Oberstlt. Lund, der efter mig var bleven Oberst og Chef for 2' Artilleriregiment kørte til (79-4)

1' Generalkommando, idet jeg undervejs hos Vett & Wessel fik min Generalshat og Distinktioner m.m. General Zachariae modtog mig venlig, og jeg traf dernæst Foranstaltninger til at overtage min nye Virksomhed. Som det er Skik og Brug blev Chefskiftet omtalt i Pressen, og jeg vedlægger et Udclip af "Dagbladet", "Familiejournalen", "Jyllandsposten" og et Nr af "Illustreret Tidende".

Ellers vil jeg m. H. til min Virksomhed ved Væbningen henvise til den derom førte Dagbog. Støtte havde jeg af Adjudanten Kaptajn Larsen, Fuldmægtig i Krigsministeriet. Han var nøje inde i sine Ting og greb efter et hildigt Initiativ, men han var en rigtig Elevskolemand med snæver Horizont og ringe Dannelse. Af Oberstløjtnanterne var Ulrich og Hirsch mig til stor Hjælp ved Øvelserne og Administrationen, saa at man kunde give dem megen Selvstændighed og ogsaa Kompagnicheferne var flinke. Hvad jeg ikke kunde lide var, at Seedorff benyttede Chefskiftet til at opsigte Kaptajn Schoubye, der var Socialisterne en Torn i Øjet. Seedorff havde ved de sidste Øvelser i Civil iagttaget ham og derved formentlig set, at han optraadte for skrap, men det var ikke Grund nok til at afskedige Manden. Seedorff havde aldrig kunnet lide Væbningen, rimeligvis fordi han stod i et daarligt Forhold til Baumann, der var hans Chef i Viborg. Af betydning for mig i finantiel Henseende var, at jeg nu fik 7180 Kr i Honorar og Pension altsaa ca 1200 Kr mere end tidligere

og da min Virksomhed vad Nationaltidende indbragte mig meget, levede vi fra nu af et temmeligt sorgfrit Liv i økonomisk Henseende. Da jeg havde ordnet mine Forhold, fik vi Lyst til at gøre en lille Udflugt til Bromølle ved Jyderup, hvor Hartz's boede, i Anledning af at Jacob skulde undersøge Aamosen. Det bestemtes, at L først skulde være der nogle Dage alene, hvorefter jeg vilde afhente hende, og en Lørdag i Slutningen af Juli rejste jeg derud, idet jeg blev hentet paa Jyderup Station med en lille Vogn. Kroen laa lige ved en Aa, i en smuk Egn og tæt ved en Skov, og Værelser og Kosten var upaaklagelig. Paa den anden Side af Aaen, tværs over Vejen laa Haven, hvor Gerda og Per havde et rart Opholdssted. Tiden benyttedes til flere Spadsereture og L. havde det forholdsvis godt. Tirsdag Eftermiddag forlod vi Kroen, ogsaa Hartz's, der havde lejet sig ind paa en Gaard i den østlige Del af Aamosen, hvortil de skulde rejse over Ruds Vedby, medens L. og jeg vilde besøge Johannes og Anna Cora Petersen i Sorø. Foran Vognen var et Par vælige Heste, som Kromanden

(80-1)

havde ondt nok med at styre, og glad var jeg, da vi omsider naaede Stationen. Ved Vedde Station skildtes vore Veje, og kom vi Kl. 8½ Aften til Sorø, hvor vi som altid blev venlig modtagne, og hvor vi traf Petrea og Emma Nyegaard. I Sorø tilbragte vi et Par rare Dage, og navnlig gjorde vi en yndig Tour til Tudse Mølle, hvor jeg ikke havde været, siden jeg var 4 Aar. Den 1° August var vi atter tilbage i København. Kun en Uge senere kom Hartz's tilbage fra deres Ferieophold, idet Jacob, der forfulgtes i Aamosen af en Tyr, under Springet over en bred Grøft forslog sit Knæ, saaledes at han i længere Tid var Invalid, hvad der generede ham i høj Grad i sin Gerning. Iøvrigt var der det Efteraar ikke meget af Betydning; en Dag endnu i August tog L. og jeg vor Middag paa Langeliniepavillonen (jeg havde nu gennem Væbningen og min Virksomhed ved Nationaltidende over 700 Kr om Maaneden i Indtægt) og følte os lykkelige og glade over Tilværelsen; men da vi vandrede derfra blev L. daarlig, da hun ikke havde kunnet taale Maden, og det varede atter længe, inden hun forvandt Skaden.

Da jeg ikke havde nok Beskæftigelse med at skrive for N.T. (og dog var min Maanedsløn oftere 144 Kr.) var jeg glad ved Boghandler Tillges Tilbud om at oversætte Müller: "Mit System" paa Hollandsk,

hvilket jeg mente at kunne paatage mig, naar Bror Coen, der var Grammatiker, saa Manuskriptet igennem. Oversættelsen var dog ikke let, og blev forsaavidt en Skuffelse, som Forlæggeren paa en Rejse til Holland fik at vide, at mit Sprog var altfor gammeldags, saa at han bad mig standse dermed. Jeg havde dog Alt gjort det meste af Arbejdet, og da der bestod en skriftlig Kontrakt imellem os, kunde jeg kun udløses ved at der betaltes mig 300 Kr. i

Oversættelseshonorar. Mit Manuskript blev derefter rettet af Frk Valeton ”Stifteren af Hollandsk Forening”, hvoraf vi blev Medlemmer, og udgiveren var ovenikøbet saa galant at tilstille mig et Exemplar af Bogen i Pragtbind.

Jeg havde i det hele taget det Efteraar mange Translationer, saa at min Indtægt det Aar gik op i 8551 Kr; men min Udgift var, iberegnet Huslejen, 8712 Kr, saa der dog endnu var et Underskud paa 180 Kr. hvortil maa lægges Renter og Afdrag til Castenschiold (mit Laan paa 3,000 Kr. i Anledning af Marianes Bryllup) i alt 214 Kr saa at jeg alligevel var kommen 400 Kr til Kort, og saa var der 400 Kr om Aaret i Afdrag til Fru Højer, hvormed jeg ganske vist forøgede min Formue, men som dog maatte udredes. Juleferien vilde vi det Aar tilbringe i Vejle,
(80-2)

og som sædvanlig havde det der meget hyggeligt. Noget nærmere kan jeg dog ikke huske derom og Enkeltheder har jeg ikke noteret, saa jeg kan kun sige at jeg endnu Nytaarsaften var hos Inger, men atter den 1 Januar rejste tilbage til København.

1906 _Angaaende Aarets Begyndelse henvises til mine Optegnelser. Kühnell var nu blevet kommanderende General efter Zachariæ's Afgang og den Dag han blev det, mødte jeg tilfældigvis General Schroll, som udtalte:”Jeg forstaar ikke, at Danmark har Raad til i 13 Aar at lade sin Hær ødelægge af denne Mand”. Havde Madsen været Minister var K. snarere bleven afskediget, og var Arendrup bleven kommanderende General. Under disse forhold var det meget pinligt samtidig at modtage deres Visit den 14 Januar.

Efter lange Forhandlinger med Kommandør Hovgaard var det omsider blevet bestemt, ai Krigsvidenskabelig Selskab den 29' Januar skulde have Søofficersforeningen til Gæst, som Indledning til en Forsoning mellem de to Værn og alle Forberedelser var truffet til denne Fest. Saa Kl 3½ ringede Mariane mig op og gav den Besked, at

Kong Christian IX var død for en halv Time siden. Jeg fik strax telegraferet til Carlsen, min Sekretær, om at aflyse Festen, og det lykkedes mig at stoppe de fleste af dem, som havde meldt sig. Da jeg Kl 7½ mødte i Officersforeningen tilligemed Carlsen, var der kun faa Søofficerer, som havde indfundet sig og efter at have truffet Bestemmelse om Øllet og Maden tog vi begge til Amalienborg for at skrive os paa den fremlagte Liste. Den 4 Februar var jeg til Middag hos Madsen, der samlede Vort Forsvars faa tilbageblevne til en Middag i sit Hjem i Anledning af at Bladet havde bestået i 25 Aar. Hall havde tidligere meddelt mig, at jeg havde skrevet for ca 7,000 Kr i Bladet, hvorpaa han gav mig Anvisning ”i Himlen”.

Den 18^e Februar overværede jeg Bisættelsen af Kong Christian IX i Roskilde Domkirke, hvortil vi i gyseligt Vejr befordredes pr. Extratog og Vogne fra Stationen. Det var en glimrende Forsamling som mødte her, deriblandt Kejser Wilhelm med sin Stab. Medens alle mine Kammerater var blevne de fyrstelige Personer attachedede, faldt ikke en saadan Tjeneste i min Lod, ligesaa lidt som en Sendelse til de fremmede Hoffer for at ratificere den nye Konges Tronbestigelse. Bisættelsen indlededes med Beethovens Musik, Marche funebre og Hovedtaleren var Biskop Rørdam, der talte djærvt om de (80-3)

sønderjyske Forhold. Paa Tilbagevejen traf jeg vor Gesandt i London, Kammerherre Bille, med hvem jeg havde en interessant Samtale, ogsaa om vort forsømte Forsvarsvæsen.

Endelig d. 22^e Februar var jeg til Audiens hos vor nye Konge, Frederik VIII, om hvis Evne til at regere vi i det hele taget kun havde ringe Tanker, hvad der desværre snart skulde bekræfte sig, thi ikke alene nød han, paa Grund af sit mærkelige Forhold til mange forskellige ”Damer” kun ringe Agtelse, men navnlig manglede han Personlighed og higede altfor meget efter Popularitet og snakkede Folk alt for meget efter Munden. Som meddelt i Optegnelserne indmeldte jeg mig den 27^e Februar med L. som Medlemmer af Københavns Valgmenighed af 1890. Det skete navnlig, fordi min kære Hustru ønskede det, idet hun fandt det stødende, at vi stadig gik til Alters hos Pastor Jungersen, uden at høre til Menigheden, som hun desuden gerne vilde komme i nærmede Forhold til. Jeg derimod fandt, at jeg stod de fleste af dens Medlemmer fjern, fordi jeg ikke følte mig tiltalt af deres noget uslebne Væsen. Da jeg kom op til

Pastor Jungersen fandt jeg mig heller ikke tiltalt af den Maade, han tog Indmeldelsen paa, thi da jeg sagde ham, at jeg havde haft og fremdeles havde meget militært Arbejde, sagde han: saa vil De altsaa nu da De bliver ældre mere vende Dem til Vor Herre, og arbejde for Guds Rige, hvilket jeg fandt noget taktløst. Han forlangte desuden, at jeg skulde give 1 a 1½% af min Aarsindtægt som Bidrag, hvad jeg navnlig m. H. til en Pensionering for Øje fandt noget meget, og i mit stille Sind besluttede jeg kun at give 60 Kr aarligt. Det første Resultat af, at vi havde meldt os ind i Valgmenigheden var, at Grosserer Løwener aflagde os en Visit, og bad os komme til religiøse Sammenkomster, han om Vinteren holdt i sit Hjem den sidste Onsdag i hver Maaned, og der have vi tilbragt mange gode Timer, idet der ofte afholdtes interessante Foredrag og Kredsen var mere sigtet. Blandt den stiftede vi ogsaa flere Bekendtskaber, men det var ofte pinligt, at Løwener absolut vilde bringe Folk til at tale bagefter, hvad de ikke altid var oplagte til. Han selv talte altid, men var sjelden klar, omend besjælet af den bedste Mening. Dernæst fejrede Jungersen kort efter sin 70 aarige Fødselsdag i hvilken Anledning Menigheden gav ham et Festmaaltid og en Rejse for ham og hans Kone til Italien, som vi altsaa skulde yde et Bidrag (80-4)

til. Det gjorde mig ondt, at L. maatte gaa alene til Festmaaltidet, idet jeg den Dag var inviteret til Middag hos Kongen. Thi derved kom hun strax i et andet Forhold til Medlemmerne, end jeg, der ikke var tilstede ved Festen. Kun lidet anede vi, at netop Italiensrejsen skulde bidrage en hel Del til, at Jungersen fik sit første apoplektiske Anfald, saa at han fra Nov. 1906 aldrig mere blev, hvad han havde været tidligere, og egentlig blev ledet af Menigheden i stedetfor at være dens Hovede.

Den 19 Marts fandt endelig Sammenkomsten i K. V. Selskab med Søofficererne Sted, idet der først afholdtes Foredrag og derefter Diskussion under tvangsfrie Former ved smaa Borde. For mig var det som Formand en anstrængende og stor Dag. Ogsaa Kronprins Christian var tilstede, og han talte godt. Stemningen blev derfor særdeles god, og jeg aftalte med Kommandør Hovgaard, Medlem af Bestyrelsen, et Møde for at drøfte den næste Sammenkomst (se mine Optegnelser). Den næste Dag havde jeg Væbningens Officerer til Middag, som Forberedelse til Øvelserne i Maj. Den foregaaende Dag

havde dog anstrængt mig saa meget, at jeg under min Tale ved Bordet pludselig blev svimmel og en kort Tid maatte sætte mig. Jeg blev meget ulykkelig derover, thi det viste mig for første Gang, at jeg var blevet ældre og maatte holde Hus med mine Kræfter. Baade L. og Gerda søgte dog at trøste mig og Middagen forløb forøvrigt i god Stemning.

Det Spørgsmaal, som længe havde beskæftiget os var, hvor vi skulde vælge Sommerophold og gennem Fru Graah kom vi i Forbindelse med en Frøken Bruun, der havde Pensionatet ”Taarnborg” ved Svendborg, hvilket var beliggende Øst for Christiansminde lige ved Stranden og ved Hestehaven; Betingelserne for et godt Landophold syntes her at være saa heldige, at vi besluttede at tage derud saasnart Øvelserne med Væbningen var afsluttede. Deres Forberedelse gav mig nu en hel Del at bestille, men foreløbig lod jeg gaa Alt i den gamle Skure for selv at indvinde Erfaringer. Øvelserne fandt Sted fra 8’ - 26’ Maj, vistnok paa en tidlig Aarstid, men vi var heldige med Vejret, og Alt gik fortræffeligt uden den mindste Friktion. Nærmere Oplysninger findes blandt mine Optegnelser; deri ogsaa de Taler jeg holdt til saavel 1’ som 2’ Bataillon ved Inspiceringen. Øvelserne afsluttedes med en Sammenkomst d. 26 Maj Aften i Officersforeningen, hvor 65 Væbningsofficerer var tilstede og ved hvilken Lejlighed jeg efter at have udbragt Kongens Skaal holdt den opbevarede Tale. - Hvor glad jeg end havde været over min korte praktiske Virksomhed, under hvilken jeg red min gamle Tjenestehest, og blev godt støttet af mine Bataillonschefer og Kapt. Larsen, var (81-1)

jeg dog endnu gladere, da de var forbi, saa at jeg kunne nyde min Frihed og rejse paa Landet. Forinden havde vi Besøg af Anna Cora, som glædede sig over et Par Kjøreture, og maatte forskellige Forberedelser træffes. Men omsider kom vi afsted d. 5’ Juni, Grundlovsdagen. Rejsen foregik i dejligt Vejr over Nyborg til Svendborg, hvor en dejlig Vogn stod ved Banegaarden for at bringe os til Taarnborg, hvis henrivende Beliggenhed straks tiltalte os, medens Modtagelsen var meget hjærtelig, og kun faa Pensionærer var ankomne. Vi havde først valgt et Værelse paa 1. Sal, hvorfra der var en herlig Udsigt, men foretrak senere at faa et Værelse i Stuen ved Siden af den store Spisesal med Udsigt til Skoven og ganske fri for Naboer. Opholdet paa Taarnborg blev et af de behageligste vi havde

oplevet, idet Frk Bruun gjorde Alt for at være os tilpas. Gæsterne var hyggelige og Omgivelserne ideelle, saaledes som min Skizzebog nærmere kan bevidne. Den store Spisestue var omgivet af en stor Glasverandah, der kunde aabnes og lukkes og altid afgav Læ, Haven var hyggelig og stod i direkte Forbindelse med ”Hestehaven”, en yndig Skov, hvor man kunde gaa i Fred en hel Time, uden at komme paa alfar Vej. Modsat Haven var en dejlig Kløft, ved hvilken vi næsten altid drak Kaffe. I 10 Min. Afstand var det dejlige Christiansminde, med stadig Dampskibsforbindelse til Svendborg, Taasinge og Thurøe, Langeland. Endelig laa nedenfor Taarnborg en yndig Have, hvortil vi alene havde Adgang, og som stødte op til Sundet, medens en Baad altid laa rede til vor Disposition, saa vi kunne ro, naar det behagede os. Kort sagt Forholdene var rent ideelle, og man kan forstaa, at Prins Valdemar engang da han sejlede derforbi udbrød: ”der vil jeg bo” og virkelig tilbragte dér en Nat. Ogsaa sørgede Husjomfruen udmærket for at give L. Mad, som hun kunde taale, hvilket jeg opnaaede ved hver Dag at forhandle med hende derom i en venlig Tone. At hun misforstod min Venlighed, fik jeg først at vide ved Afskeden, idet han da bagte en Kage, hvorpaa hun vilde hane skrevet ”Til Danmarks Perle”, noget som dog heldigvis blev forhindret. - Allerede den første Dag efter vor Ankomst gjorde vi en Udflugt til Svendborg og Troense og den 14’ kørte vi en længere Tour til Hvidkilde. Efterhaanden var der kommen flere Gæster, saaledes Dr. Ringsted med Kone og Børn, og hans gamle Far, Fru Jürgens, en norsk Fru v. Fangen med sin Datter fra Bergen, og en Skuespillerinde fra Casino. En stor Tour med alle Pensionærer arrangeredes d. 22 Juni til Bregninge Kirke, idet Frokost først indtoges ved Kroen. Den var meget hyggelig og fornøjelig, ligesom vi den 24de sejlede til Thurøe. Men det bedste var dog Opholdet med min kære Hustru i den frie Natur, idet jeg som Regel havde Sygestol med, hvor hun saa kunne ligge, mens jeg saa læste højt for hende. Det var synligt, at hun kom sig Dag for Dag, og befandt sig (81-2)

vel i de fynske Omgivelser. Navnlig havde vi om Aftenen i Fuldmaaneskin nogle herlige Roture i Sundet, som altid vil være uforglemmelige for mig. En af de sidste Dage af vort Ophold besøgte vi en gammel Raritetssamler i Svendborg. Her fandt L. en Egetræs Konsol (NB) meget ramponeret og uden Ben, som havde tilhørt

Pastor Krohn i Nørre Aabye, der rimeligvis havde faaet den på Trolleborg. L. købte Møblet for 20 Kr, det blev senere restaureret og forsynet med Marmorplade, og er nu mindst sine 125 Kr værd. Ringsted havde haft megen Lyst til det, men vi snappede det fra ham. En Dag fik Frk Bruun Besøg af Frk Tuxen, der spillede med Dronningen og hun gav mange smukke Numre til Bedste; man bad mig derefter om at spille, og det sagdes almindelig, at min Musik var langt mere tiltalende og forstaaelig. Paa Christiansminde kom vi oftere, og der boede Oberst Bojesen Trepka og Frue, med hvem vi oftere traf sammen. Han begyndte altid Dagen med en Dampskibstur, og befandt sig særdeles vel derved. Omsider fik dog vort Ophold Ende, og d. 7 Juli rejste vi til Odense, hvor vi indlogerede os paa Grand Hotel og vilde blive Søndag d. 8^e Juli over, for at opfriske gamle Minder og træffe Per og Eleonora Engelstoft. Den første traf vi ikke hjemme, og den anden traf vi blot en kort Tid. Vi maatte altsaa se at more os selv og tog i 24° Rs Varme ud til Næsby Hoved, hvor vi dog blev meget skuffede, og vi tilbragte derfor Dagen, dels paa Hotellet, hvor vi havde et hyggeligt Værelse, og dels i Slotshaven. Den følgende Dag agtede vi at aflægge Vissenbjerg et Besøg, og da Friede gerne vilde med paa den Tour, havde vi aftalt, at hun skulle møde os i Aarup. Det var en herlig Sommerdag og pr Vogn kørte vi den dejlige Tour til Vissenbjerg Kro, hvor vi bestilte Frokost, hvorefter vi gik paa Kirkegaarden og besøgte den gamle Præstegaard, hvor Præsten tog venlig imod os og førte os rundt i Haven. Med Middagstoget kørte vi saa til Fredericia, hvor Friede forlod os, glad over at have været med, og videre til Vejle. Da Inger allerede husede Hartz's kunde hun ikke tage imod os, men det var blevet bestemt, at vi skulde have Værelse paa Missionshotellet, hvor der i Modsætning til andetsteds forlangtes en rimelig Pris. Værelset var i og for sig godt nok ligesom Morgenmaden, men en stor Ulempe var det, at Jernbanen laa saa nær, thi ikke alene generede Nattogene meget, men frem for Alt, de paa den ventende Godstog, med hvæsende Lokomotiver. L. fik derfor meget lidt Søvn i de 8 dage vi var der. Disse benyttedes til en Tour til Munkebjerg, hvor jeg havde hele Familien til Aften, til en Udflugt til Skovgaard, hvor vi havde en rar Dag, og et Par Dampskibstoure til Bredballe (Brønsodde). Men Opholdet i Vejle, med den idelige Gaaen frem og tilbage til Hotellet var os noget anstrengende, saa vi atter drog bort d. 17 Juli, for at

udhvile os i Fredericia. Paa Missionshotellet traf jeg Christian IX gamle Mundskænk, som kendte mig fra Hoffesterne. Han ytrede sig meget bittert om den Maade den gamle Konges Personale var bleven behandlet efter hans Død, og navnlig over at de foretagne Besparelser (81-3)

og Indskrænkninger stadig forsvaredes ved Skinhellighed. - Hos Friede var vi et Par Dage, og havde det der som sædvanligt hyggeligt; desuden var Aagaards der og flere, og gik vi flere yndige Spadseretoure, ligesom vi besøgte Liliefalks, der beboede en smuk Villa. Den 20 Juli havde Zeuthens arrangeret en Kjøretur til Hvidebjerg og vilde han gerne have, at vi skulde have været med, men vi foretrak at drage afsted med 3 Toget og fortrød det ikke, thi medens det hidtil havde været dejligt Sommervej, blev det allerede meget køligt, da vi passerede Store Bælt. Om Aftenen Kl 9 kom vi til Sorø, hvor ogsaa Petræa og Emma Nyegaard var, og hvor vi som altid modtoges med stor Venlighed, omend Sengene var gyselige. Mestendels tilbragte vi Tiden i Haven, og det derværende Lysthus, om vi end ligeledes spadserede en Del i den smukke Omegn, og musicerede om Aftenen. Flere Gange havde Lavrids Nyegaard i Gimlinge talt om, at den Nyegaardske Familie skulde samles, og efter megen telefonering frem og tilbage blev det saa bestemt, at vi skulde køre derud d. 25^e Juli, idet jeg saa vilde betale Vognen. Kl 8½ om Morgenen kørte vi altsaa afsted med Cora og Johannes og Nyegaarderne, det kneb i høj Grad med at faa ham med, thi han havde Tandpine og sagde bestemt Nej. Men med Anvendelse af noget diplomatisk Talent, lykkedes det mig i sidste Øjeblik at overvinde hans Modstand, og vi havde megen Glæde af at have ham med paa Touren, der gik forbi det dejlige Frederikskilde. Modtagelsen i Gimlinge Præstegaard var særdeles venlig, og fik vi strax en udmærket Frokost. Til Middagen havde Emma og Lavrids lavet en Sang, der gjorde megen Lykke og ogsaa jeg talte for det gode Sammenhold i Familien. Først sent paa Aftenen kørte Soranerne tilbage medens vi overnattede i Gimlinge, hvorefter vi den næste Dag ved Middagstid kørte til Næstved, hvor vi maatte vente længe, inden Iltoget førte os videre til Nørre Alslev. Ventetiden benyttedes til en Spadseretur i Byen og til at styrke os. I Nørre Alslev holdt en bestilt Vogn, hvormed vi i en dejlig Sommeraften kørte eil Guldborg, omend noget bange for, at vi ikke kunde naa den sidste Færgе over Sundet.

Vi kom netop 1 minut forinden den afgik og kom Kl 9½ om Aftenen til Davids Hus, og fik en venlig Modtagelse. Nana var charmant, og de havde Svend Hauber til Gæst fra Königsberg, en Dreng der strax kastede sin Kærlighed paa mig, fordi jeg tegnede for ham. Jeg prøvede ogsaa at tage hans Billede, men det er navnlig hans Tyrolerdragt, som ligner, en Dragt vi var saa indtagne i, at vi senere bad Paula Bagger om at skaffe os en lignende fra Berlin til ”Per”, hvad hun gjorde og som klædte ham rigtig sødt.

I Guldborg, hvor Vejret holdt sig, glædede vi os over den smukke Skovnatur og Sundet og sad oftere nede ved Stranden. En af de gamle Ege, hvorpaa Lolland er saa rig, tegnede jeg i min Skizzebog, ligesom jeg ogsaa for 2’ Gang tog en Skizze af Davids smukke Havekig, hvilket navnlig morede Svend

(81-4)

Hauber. Ogsaa havde vi flere Roture Og en Aftenstund morede David og jeg os med at roe ud til en hollandsk Kuf, der laa lige uden for hans Have, og hvis Besætning, Mand, Kone og Børn blev meget forbavsede over, at jeg tiltalte dem paa hollandsk. - Søndag 28 Juli havde Johann Drewes inviteret os ud til sig i Maribo, efterat de et Par Dage forinden havde besøgt os i Guldborg. Jeg lejede en Vogn for at køre derud og vi kom saa tidligt at vi kunde overvære Gudstjenesten i den gamle Klosterkirke, hvorefter vi fik en udmærket fin Middag. Derefter gik Herrerne, skønt det var meget varmt, en Tour i Anlægget, hvornæst de afsluttede Dagen ved en Tour pr Motorbaad til Øen Borgholm i Maribo Sø, et mærkeligt gammelt Voldsted med Restauration. Efter at have gaaet Øen rundt, og nydt en Forfriskning, sejlede vi tilbage, men vi var nær aldrig kommen hjem, da Maskinen gik i Stykker, og først efter megen Modgang kom vi tilbage til Maribo, saa at det blev sent, inden vi slap hjem, men Køreturen var vidunderlig. Den næste Dag tog vi med Berlinertoget tilbage til København, og dermed endte en særdeles vellykket og yndig Sommerferie.

Kort efter min Hjemkomst holdt Kong Frederik VIII sin første Revue, som saadan over Københavns Garnison, ved hvilken Lejlighed jeg maatte møde som General. Jeg holdt da ved Siden af General Lemvigh, der lejlighedsvis udtalte: Jeg glæder mig over at se saa mange unge Oberstløjtnanter i Spidsen for Deres Bataillon, hvortil jeg svarede:: men de mangler Erfaring, hvortil han svarede: Naa, De

er ogsaa imod Springavancementerne. Ja, sagde jeg. De ødelægger Tønen i Hæren. Kort efter havde jeg en længere Samtale med Besthorn om Kongen, og senere med Oberstlt. Koefoed Hansen, hvilke er nedskrevne i mine Optegnelser, og hvorpaa jeg henleder Opmærksomheden. - Den 4^e September, vor 40 Aarige Forlovelsesdag, holdt vi vor 40 aarige Bryllupsfest (altsaa ligesom ved Sølvbryllupet 3 Uger for tidligt) (NB); men Børnene kunde ikke være samlede med os d. 21de. Jeg forærede Børnene et Fotografi, taget af Mary Steen af vor Dagligstue paa Sveasvej, medens disse forærede os en smuk Krystalvase, der findes paa Billedet. Det anede mig den Gang, at vi ikke skulde fejre d. 21^e Sept. mere paa Sveasvej, thi jeg gjorde mig nu al mulig Umage for at sælge Stedet, og flere Liebhaveere havde alt meldt sig. I September modtog vi Besøg af Francis Pieterses Børn Augusta og Henri. Det var rimeligt at vi gjorde Gengæld for al den Velvilje Gerda og Coenraad havde nydt i Holland, og vi indrettede derfor alt paa bedste Maade for dem. Men megen Glæde havde vi ikke af dette Besøg. Gusta var hildet i sine hollandske Fordomme og sin Fornemhed og Henri var baade dum og fornem og i høj Grad stillestaaende. De blev i næsten 4 Uger til efter min Fødselsdag, kun afbrudt ved Henris Rejse paa 8 Dage til Kristiania og Stockholm, hvorfra han kom tilbage, uden at have set noget. Det var vanskeligt at more dem saa længe, og de ventede stadig store Foræringer, hvilke jeg dog ikke havde Lyst at spendere, da de allerede kostede mig nok,
(82-1)

og altid lod sig traktere og befordre frit. Glade var vi derfor, da de omsider rejste, efter at jeg havde været med dem i Tivoli, Dyrehaven, Charlottenlund, Zoologisk Have, Theatret o.s.v. Gerda og Coenraad stod os trolig bi med at underholde dem. - I November fik vi en virkelig Liebhaber til Sveasvej, nemlig Maskinfabrikant Røssel, der stadig kom igen (en anden Bødker Gundel vilde ogsaa gærne have det, men bød kun 25,000 kontant), og som ikke gjorde Vanskeligheder mod Købesummen (jeg forlangte 30,000 Kr) men han vilde give en lille Udbetaling. Midt under de begyndte Forhandlinger, hvori L. navnlig havde havt Hovedparten, maatte hun rejse til Refsnæs, Frk Bahnsen, fordi hendes stærkt angrebne Nerver krævede nogen Tids Ro, og Stedet var blevet os anbefalet varmt. En Dag i November afrejste hun altsaa alene derhen, og hun følte sig

meget tiltalt af at være der. Ogsaa jeg havde megen Lyst til at besøge hende der og en Uge senere rejste jeg derud. Det var en smuk Morgen, da jeg drog af Sted, mden om Natten forinden paakom der mig en underlig Svimmelhed, saa jeg blev helt ængstelig til Mode og den vedblev under hele Jernbanekørslen lige til min Ankomst til Refsnæs, saa min kære Hustru ogsaa blev urolig, da hun saa mig. Efter en god Frokost gik dog Ildebefindendet over, og vi gjorde nu nogle dejlige Spadsereture i den dejlige Park og over de høje Bakker, som hun med Lethed gik opad, saa jeg glædede mig over, at hun var kommen sig saa godt. I Pensionatet traf jeg Geheimeetsraad Nørregaard, der endnu led af Følgerne af et Revolverattentat i Klampenborgtoget, og flere, hvorom mine Breve give Underretning. Han og Frk Bahnson vilde om Aftenen have mig til at spille L'hombre, men jeg foretrak at være inde hos min kære Hustru og tale med hende om, hvad Fremtiden vilde bringe os. Den næste Dag var det en frygtelig Storm, der alt var begyndt, da vi Aftenen forud gjort en Maaneskinstur. Vi lod os dog ikke afskrække af Vejret, men gjorde en Tour i Parken, hvor der var god Læ. Til 5 Toget kørte vi i en lille Vogn, og havde da Vejret bedaget sig, medens Fuldmaanen viste sig i al sin Glans og Kl 7 ¼ var jeg atter i København. Forhandlingerne om Salget af Sveasvej optoges nu med fuld Kraft, og d. 3'December blev Slutsedlen underskrevet (se mine Optegnelser) hvad jeg strax meddelte min Hustru. Da Stedet allerede skulle fraflyttes den 1 Februar, gik jeg strax i lag med at søge en ny Lejlighed, og fandt en saadan i Gothersgade 156, som L. syntes godt om ved sin Tilbagekomst, selv om Spisestuen og min Stue var noget triste, og Udsigten fra Dagligstuen og Kabinettet var til Huse ligeoverfor. Vi fik nu travlt med at forberede Alt til den forestaaende Flytning, eller rettere Indretningen af vort nye Hjem, der var udrustet med alle nyere Bekvemmeligheder. Den 24' December selve Juleaften blev Købekontrakten underskreven, og fik jeg mit første Afdrag, hvilket dog blev yderligere formindsket derved, (82-2)

at Vekselmægler Aagaard, som den, der havde bragt Handelen i Stand (jeg henvendte mig allerede i Fredericia til ham om at skaffe en Køber) skulde have 300 Kr. At Vald. Røssel var en daarlig Betaler, vidste jeg, men at han skulle skaffe os saa mange Ærgelser og Bryderier ved sin Efterladenhed, kunde vi ikke vide, og det var et

Held, at min Ven, Højesteretssagfører Asmussen havde tilraadet Salget, thi han kom nu i første Instans til at have Ulejligheden med ham, hvad der var mig til stor Hjælp. - Saaledes tilbragte vi den sidste Jul i den kære Villa, hvor vi trods alt havde tilbragt saa mange dejlige Timer, navnlig ogsaa i Haven. Men denne var nu delvis bleven ødelagt ved at et stort Hus var rejst ligeoverfor, og Sovekamrene ovenpaa var kolde, og havde skaffet L. megen Gigt.

1907. Straks efter at Juleferien var forbi begyndte vi med at bryde op, idet Tæpperne aftoges for at udbankes og omsyes til den nye Lejlighed. Ligeledes fik vi travlt med Anskaffelse af elektrisk Lys, Gardiner m.m. og med at sælge de Ting, vi ikke havde Brug for. Endelig blev Træerne i Haven alt ryddede, kort sagt en uhyggelig Tid, men Inger hjalp os atter med Flytningen, der fandt Sted 1 & 2' Februar og Søndag d. 3' Februar var vi komne saa nogenlunde i Orden. Det var hyggeligt for os at Gerda var flyttet til Gothersgade 157 saa at vi næsten kunde se til hinanden, medens det hidtil havde været en hel Rejse for hende at besøge os. Vi havde al Grund til at være taknemmelig over, at hun maatte leve, thi efter Vibekes Fødsel d. 7 Okt 1905 fik hun tvende Gange Blodpropper, og var lige ved at gaa bort, en Tid der voldte megen Ængstelse og Bekymring. Den 4' Februar (Mandag) Dagen efter at vi havde bragt Lejligheden i Orden, var der stort Møde i det K.V.S. idet Kommandør Hovgaard, Kongens Jagtkaptajn, skulde holde Foredrag om Flaadens sidste Manøvrer og strategiske Opgave i Tilfælde af Krig. Kongen meldte sin Ankomst og kom paa Slaget 7½, medens Kronprinsen allerede var kommen nogle Minutter før. Medlemmerne var derimod som sædvanlig for sene, hvad der var noget pinligt, saa jeg aftalte med Formanden for Officersforeningen at vore Møder fremtidig skulde begynde præcise. Hovgaards Foredrag, der gik ud paa, at den danske Flaade hvis en Krig imellem England og Tyskland udbrød, skulde være v Flankedækning for den tyske Flaade, medens K.s Landbefæstning slet ikke omtaltes, vakte en Del Forargelse, men den kom endnu ikke til Udbrud, og ved den gemytlige Sammenkomst bagefter, ved hvilken ogsaa Kronprinsen var til Stede, blev min Skaal for Hovgaard godt modtaget. - Den 13' Februar havde saa Søofficersforeningen inviteret Medlemmer af K.V.S. til Møde i Søløjtnantselskabet og i Foreningen. Ogsaa ved denne Lejlighed var Stemningen den bedste, efter at Admiral Schetler havde talt for det

K.V. Selskab, skulde jeg have svaret, men Kronprinsen bad om at maatte sige et Par Ord først, da han havde en Hilsen fra (82-3)

Kongen at overbringe, og han tog derved Brødet ud af Munden paa mig. Imidlertid afleverede jeg min Tale med fornøden Aplomb og flere Land- og Søofficerer takkede mig bagefter derfor, idet jeg havde udtalt, at kun hvis vi var enige, vilde Folket kunne bevæges til at ofre noget for Forsvaret. Men efterhaanden begyndte der i Hæren at rejse sig en bitter Stemning mod Hovgaards Foredrag og navnlig mistænkte Kongen og Regeringen for at staa bagved dette.

Generalstabspartiet rejste navnlig Hovedet og forlangte derfor at Kaptajn Friis skulde holde et Foredrag imod Hovgaard, hvilket jeg ikke mente at kunne nægte mit Samtykke til. Den 15^e Marts blev jeg imidlertid kaldt op i Krigsministeriet, hvor Lütken meddelte mig, at Ministeren ikke ønskede det anmeldte Foredrag afholdt, hvorefter jeg i Mødet d. 18 Marts meddelte, at ”paa Grund af indtrufne Omstændigheder” vilde hint Foredrag ikke blive afholdt. Og nu aabnede det Felttog imod mig, som endte med, at jeg d. 4^e April nedlagde mit Formandskab, saaledes som meddelt i ”Optegnelserne” og i en særlig Beretning om hele Sagen. Sagen fik et Efterspil med Grev Holsteins Artikel i N. T. (se ogsaa mine Optegnelser). Allerede ved et Selskab hjemme, hvor Ivan Carstensen med Frue, og mine 2 Oberstløjtnanter med Damer var tilstede havde jeg mærket, hvor haardt man bedømte min Optræden, som jeg dog aldrig har fortrudt, thi det var meningsløst at trodse Ministeren og at fornye Krigen mod Søofficererne, naar man lige havde sluttet Forlig med dem. - Kort efter rejste vi til Vejle, hvor Inger gerne vilde se os i Paasken. Min kære Hustru var draget noget tidligere af Sted for at besøge Friede i Fredericia. Det blev denne Gang virkelig en hvid Paaske, thi efterat det endnu Lørdagen forinden havde været sommerligt, saa vi kunde spasere den altfor lange Tur til Munkholm, blev det 2e Paaskedag Snevejr, saa alt var hvidt i flere Dage. Den 3e April var vi atter tilbage i København. - Det Foraar var jeg med i en Komité til Indsamling for en Statue af Admiral de Ruyter i Holland, og kom derved sammen med Hoyde og mange andre bekendte Mænd. Jeg fik samlet 61 Kr og gav selv et Bidrag paa 10 Kr. Ligeledes maatte jeg give 10 Kr til Niels Skovgaards Italiensrejse som Valgmenighedens Tak for hans Alterbillede, der var afleveret fuldt færdigt, men hvormed jeg dog

ikke var særdeles tilfreds. Da L. stadig fandt, at Lejligheden i Gothersgade var saa trist (den tog sig bedst ud om Aftenen) anskaffede jeg et Refleksionsspejl til det Vindue, hvor hun sad, og det glædede hende at kunne se hele Gothersgade og Søen, samt Aftenhimlen deri, men det var kun et Surrogat. En anden Udgift var, at jeg maatte købe et Kommandørkors. Madsen var saa venlig at overlade mig sit, som Chr ix havde foræret ham, for 60 Kr; desuden havde vi flere Gange Selskab, og var til Erik Møllers Daab. For at få et roligt behageligt Sommerophold satte jeg et Avertissement i Avisen, lydende paa at en højere Embedsmand med Hustru ønskede
(82-4)

at komme i Kost paa en større Gaard, beliggende i en smuk Egn. Af Billetter indkom kun een fra en saadan (Brændekilde paa Fyen) men omend Egnen var meget tiltalende, var de oplysninger vi fik om Ejeren ikke saa heldige at vi reflekterede derpaa, og valgte i Stedet at tage Ophold paa Kallehave Badehotel, som navnlig David stærkt anbefalede, idet Johanne Drewes havde haft det, og hvor der skulde være smukt. Det blev bestemt, at vi skulde rejse derhen efter Terminen, fordi Væbningens Øvelser holdtes temmelig sent, fra 23 Maj til 11 Juni. Da nu L. trængte til at komme tidligere paa Landet, og i det Hele var bleven noget medtaget efter det bevægede Foraar, søgte jeg et Landophold til hende i Københavns Nærhed, hvor jeg engang imellem kunde besøge hende og fandt et saadant hos Frk ---- i Klampenborg Karreen, hvor der kunde faas et godt hyggeligt Værelse og passende Kost for 5 Kr om Dagen.. Her tilbragte L. nogle rolige hyggelige Dage, som gjorde hende godt, da man var meget venlig imod hende og Egnen var den velkendte fra "Nyholland". Flere Gange besøgte jeg hende og vandrede nogle yndige Toure i Klampenborrganlægget, Dyrehaven og Strandvejen, og efter 11 Dages Ophold der, kom hun tilbage d. 11 Juni. - Vi traf nu Forberedelser til Rejsen og tog saa Afsked med vor Pige Marie, som i 2½ Aar havde været hos os, og som vi holdt meget af, men hun kunde ikke finde sig i at være flyttet til en Lejlighed, og sagde derfor op, hvad jeg var meget ked over, da det altid var vanskeligt at faa en Pige, som kunde være min Hustru til Støtte. Marie holdt meget af "Scott" og til Trods for alle vore Advarsler gav hun den for meget at spise, saa den blev hurtigt gammel, gigtsvag og blind. Ligeledes var vi kede af at maatte

skilles fra Gerda og hendes Børn. Endnu paa Børnehjælpsdagen d. 7 Maj havde Per gaaet saa fornøjet omkring i sin Tyrolerdragt med en Bøsse, som han hurtigt fik fyldt, man faa Dage efter var han bleven angreben af en tyfoid Feber, der i mange Uger bandt ham til Sygelejet og i høj Grad tog hans Kræfter. Næsten daglig besøgte jeg ham og havde en lille Gave med, som gemtes i min Overfrakkelomme, og som det var hans Fornøjelse at drage frem. Nu vidste vi ikke, om vi skulle se ham rask igen, men Jacob bad os om at finde et passende Sommerophold til ham og Familie i Sydsjælland, om muligt paa Kallehave Hotel, saa at vi kunde være sammen en Del af Sommeren. Endelig d. 13' Juni afrejste vi altsaa fra København til Kallehave og ankom der Kl 2. Stationen laa lige i Udkanten af Haven og fik vi et Værelse anvist i den østlige Fløj af Bygningen, der var meget godt indrettet. Vi var foreløbig de eneste Gæster, saa man bad os spise i Familiens Spisestue, der stod i Forbindelse med 2 daglige Værelser i den vestlige Fløj, saa vi havde da
(83-1)

foreløbig Plads nok, og Fruen viste sig meget venlig og i Besiddelse af stor Kogekunst, saa Alt saa lovende ud, og arrangerede vi strax at Hartz's ogsaa kunne bo der for en billig Betaling. Men vor Glæde varede kun kort. Da vi første Gang spadserede uden for Haven langs Stranden Nord paa viste det sig, at Stien tildels var bortskyllet af Havet, saa L. ikke kunde tænke paa ad den ujævne Vej at naa Skoven ikke ¼ Mil borte. Dernæst var der Millioner af Myg; Havnen udenfor vort Værelse var fyldt med raadden Tang, der ved Vestenvind forpstedede Luften, og da Hotellet laa paa en Spids, var der kun to Spadsereveje, enten Landevejen til Vordingborg eller til Præstø, imellem hvilke Forbindelsesveje manglede; kort sagt, vi indsaa, at det var umuligt at blive her det meste af Sommeren, saaledes som vi havde haabet; og vi besluttede os derfor meget snart til at søge et andet Logis; men hvor? Allerede den 15 Juni besluttede vi at gøre en Tour til Vintersbølle, og forsynede med en Frokostkurv tog vi over Nyraad Station derhen, idet vi spadserede ad Landevejen. Det var en yndig Tour, og vi glædede os inderlig sammen, navnlig paa Hænvejen til Pensionatet, hvor Fruen (en Slagters Kone) trakterede os med Kaffe og viste os sine Værelser. Vi syntes godt om Beliggenheden og bestilte tvende Værelser med Verandah ud til Haven fra d 1 Juli, og Fruen lovede ogsaa at skaffe Værelser til Hartz's. Tilbagevejen ad en

Skovsti, der var meget bakket trættede dog L. meget, saa hun fik Smerter i Blindtarmen, hvilke dog heldigvis gik over senere. Imidlertid var det en lang Tid at forblive i Kallehave, og vi besluttede derfor at rejse til Stege, hvor vi kendte Hotelværtten for der at høre, om der var Plads paa Liselund og den 18de Juni tog vi saa med Damper derhen. Det var en yndig Sejlur paa Henturen og paa Hotellet fik vi os en god Frokost, samt telefonisk Forbindelse med Forpagteren paa Liselund, der kunde tage imod os fra d. 23 Juni. Paa Tilbagevejen trsf vi en Dame af vort Bekendtskab, Bru Beckett, og blev vi med hende siddende længe paa Dækket, skønt det blæste temmelig meget, og derved blev L. forkølet, saa hun atter fik Smerter i Blindtarmen, hvad der dog ikke hindrede os i at gøre en ny Udflugt til Vintersbølle d. 20 Juni for at udsøge Værelser til Hartz's. Gode var de ikke, men de kom til at ligge ved Siden af vort, og da jeg havde en Dagligstue til, haabede vi, at det nok skulle gaa. Men Spadseretouren frem og tilbage til Vintersbølle blev L. alligevel for meget. Saa omsider d. 23 Juni kunde vi forlade Kallehave Hotel, hvor vi havde haft Plads nok og tilbragt mange gode Timer, og drage til Liselund med Vogn fra Stege. Liselund var en gammel Forpagtergaard, (83-2)

hvor Fruen var den styrende. Vi fik Værelser i den østlige Fløj af den søndre Længe, ogsaa med adgang til Haven, men der var fugtigt og Musikstuen stødte op til den. Maaltiderne indtoges i en særligt bygget Pavillon. Jeg vil ikke sige, at vi følte os synderlig tiltalte af vort nye Opholdssted, men det havde det Fortrin, at det var tæt ved Slottets Park, og at Omegnen jo var vidunderlig. Men desværre begyndte Vejret snart at blive uroligt og blæsende, sa det var vanskeligt at finde Læ, og det blev derfor smaat med Spadseretourene, og dem vi gjorde trættede L. saa meget, at hun følte sig mere og mere ilde og tilsidst blev nødsaget til at gaa til Sengs. Det blev saaledes et bedrøveligt Ophold paa Liselund, thi der var ingen Tvivl om, at L. var bleven angreben af en lettere Blindtarmsbetændelse og maatte være meget forsigtig. Hun afviste dog enhver Lægehjælp, og vilde kurere sig selv, skønt Baron Rosenkrantz's Læge hver Dag kom til Gaarden for at tilbyde sin Hjælp, men L. var bange, at han skulle forlange hende indlagt paa Sygehuset i Stege. Jeg var altsaa henvist til mig selv og gik en Del Toure paa Klinterne, hvorom mine Skizzer bære Vidnesbyrd, men det var daarligt at gaa i den lerede Jord og

Nedstyrtningen omkring Kapellet havde ødelagt meget. Blandt Gæsterne var der kun faa vi havde Fornøjelse af, thi flere var støjende, deriblandt en Købmand Harder fra Helsingør, som agerede Maitre de plaisir.. Imidlertid indtraf der pludselig en Bedring i L's Tilstand, rimeligvis er der gaaet Hul paa Blindtarmens Betændelse, og fjærnedes Pussen ad naturlig Vej, thi hun følte sig med eet meget lettet og kom atter oven Senge, saa at vi d. 1 Juli om Morgenen kunde tænke paa at forlade Liselund. En Vogn fra Stege afhentede os men Rystelsen forværrede atter L's Tilstand, saa hun led ulidelige Smerter og flere Gange udbrød: det er bedre, jeg kommer til Stege Sygehus. Men vi kom dog til Hotellet og hun følte sig styrket ved en god Frokost, hvorefter vi med Dampskib drog til Kallehave og derfra videre til Nyraad, hvor en Vogn holdt for at køre os til Vintersbølle, og her traf vi saa Gerda, Jacob og Børnene, hvilke sidste skulle passes af Rørdahl (Vibekes gamle Barnepige). Vi fik Værelser i Annexet, (tv ses Hovedbygningen med Spisestue og Verandah) nemlig Verandahværelset og de to Fag ved Siden af, medens Hartz's havde det 3' til hvilket de kom ad den lave Dør, og et Værelse ud til Gaarden. Vi var ikke synderlig henrykte, og Hartz's endnu mindre; desuden var Maden uappetitlig og griset, og Bekvemmelighederne faa, medens Gæsterne var (83-3)

tarvelige. Men Fornøjelse havde vi af en Kunstmaler -- med Frue (Skuespillerinde) der boede i et lille Hus ved Siden af, en Kasserer ved Nationalbanken og en Fru Bang med Datter, Søster til Oberst E. Madsen. Fra Verandahen havde vi Udsigt til Haven og over Søen til Masnedsund, hvor vi daglig saa Iltogene passere. Mest Glæde havde vi dog af at være sammen med Hartz's og allerede den første Dag gik jeg med Jacob og Per til Stranden, hvor vi morede os med at kaste Sten ud. Resultatet var dog, at Per som endnu var svag efter sin Tyfoidfieber, fik en meget høj Tp. saa vi blev meget ængstelige, men heldigvis blev han snart efter rask. Dog maatte han nu være meget forsigtig og ikke gaa længere Ture. Jeg morede ham saa med at lave Bue og Pile til ham, hvilke han med Spænding fulgte paa deres Flugt gennem Luften, eller ogsaa lavede jeg Fløjter til ham. Først senere kunde vi atter komme ned til Stranden, navnlig nedes for Engen, hvor der var Sand og ofte Læ, medens her ogsaa laa en Baad, hvormed vi roede enkelte Gange. Var Gerda og Jacob paa længere Ture maatte

Rørdal passe Børnene, men det kunde da ogsaa hænde, at L. og jeg overtog dette Hverv, saaledes som hoslagte Billede, taget lige ved Indgangen til Skoven, altsaa Øst for Pensionatet viser. Den 4^e Juli fik jeg Telegram og Expresbrev fra Hofmarchalaget om den følgende Dag at indfinde mig til Hoffest paa Fredensborg, i Anledning af Kejser Vilhelms Besøg. Der var altsaa intet andet for, end at rejse med 9 Toget til København, da alle mine Dekorationer var i Landmandsbanken og altsaa maatte indløses forinden. Medens jeg stod paa Vordingborg Banegaard susede Expressen forbi, og meddelte Stationsforstanderen at Kejserens yngste Datter var deri; hun havde uden videre besluttet ogsaa at indfinde sig ved Festen, hvorom den tyske Legation, som jeg senere traf i Fredensborg, intet vidste. Kl 11 var jeg altsaa i København og fik her at høre, at Wagner var bleven afskediget som Artillerigeneral, og at Raabye, der ikke ville vente længere, havde indtaget hans Plads. Mærkeligt nok var ikke denne, men Wagner tilsagt til Hoffesten. Med et Hoftog, der var særdeles elegant, kørte vi Kl 7 fra Nordbanegaarden til Fredensborg, og underholdt jeg mig undervejs længe med Hegermann - Lindenchrone, hvis Forkærlighed for Springavancements jeg heftigt bestred. Fra Stationen i Fredensborg kørte jeg med Medlemmer af den tyske Legation til Slottet og her hørte vi saa, efter en kort Kur, en Koncert af danske Sangere og Sangerinder. I den med daarligt elektrisk Lys oplyste Sal, kunde jeg tydeligt se Kejser W. og hans Gemalinde, der hele Tiden var meget interesserede, medens vor Konde og Dronning øjensynligt kedede sig. Efter Spisningen skulde alle Generalerne forestilles for Kejseren af (83-4)

Kongen. Wagner var den ældste og han gjorde Begyndelsen. Han søgte øjensynligt at vinde Kejseren, hvad der for saa vidt lykkedes, som Kejseren lovede ham et besøg paa Tøjhuset næste Dag, hvad der skaffede ham en tysk Orden, uheldigvis én, der var for lav for en Mand med Storkorset, (dertil var W. bleven udnævnt!) men det var ikke mere end velfortjent. Saa kom Lemvig, Gerstenberg og Gørtz og det tog saa lang Tid, at Kongen utaalmodigt udbrød: ”Ja, Kejseren er altid saa interesseret” thi han foretrak at underholde Damerne, og da saa Touren endelig kom til mig, var det saa sent, at Kejseren blot sagde: ”Ah, Sie sind Holländer” og derefter vendte mig Ryggen. Først Kl 1 ¼ var vi atter tilbage til Byen og med det første Morgentog

rejste jeg tilbage til Vordingborg, hvorfra jeg lands Stranden med store Vanskeligheder naaede Vintersbølle. Samme Dag rejste Jacob til Jylland, hvor han skulle lede en Excursion, medens Gerda og Børnene foreløbig blev. Imidlertid var Vejret, som hele den Sommer, stadig slet, navnlig i Sydsjælland; Vejene i Skovene var gyselige og sidde ude, kunne man sjældent. De smukke Omgivelser kunde vi derfor ikke rigtig nyde, om jeg end tog en Del Skizzer og Gerda en Del Fotografier. Selskabet blev mere og mere broget (deriblandt Folketingsmand Martin Olsen og Graver --- fra Marmorkirken). Og Maden vor overordentlig slet, saa vi besluttede at søge et andet Logis, naar Gerda var rejst d. 12' Juli til Jylland. Efter en Del forgæves Henvendelser, thi i Ferien er det ikke saa let at erobre sig en Plads, fik jeg omsider Logis paa Vallø Strandhotel ved Køge igennem Telefonen, og den 15' Juli om Morgenens drog vi saa afsted, glade over at være slupne ud af Fru S's Kløer. Hun var i den sidste Tid bleven meget ubehagelig, da hun fik at vide, at vi ikke vilde blive. Forpagteren af Vallø Strandhotel Hr Nielsen, var tillige Ejer af Jernbanehotellet i Køge, og naar der var Plads dér, skyldtes det, at det først, ved daarlige Værter var kommen i Miskredit. Desuden var der ikke noget godt Drikkevand; men ellers havde det en herlig Beliggenhed lige ved Stranden og ved en Prambro. En Del af Vallø Skov var forpagtet af Hotellet, og her var gode Bænke og Skygge, medens der var mange smukke Spadseretoure, navnlig hen til Vallø Slot og langs Stranden. Allerede Køreturen derud i en rar lille Vogn, satte os i den bedste Stemning, og Hotellet selv skuffede os heller ikke, thi Gæsteværelserne laa i en særlig Bygning. Der var gode Opholdsværelser i Hovedbygningen med særlig Altan for Badegæsterne og en flot Spisestue. Til de vekslende Gæster, hvoraf der kom mange, var der en 3' Bygning t. h. af Hotellet lige opbygget, og her var ogsaa til daglig Plads nok. Da vi kom ned til Bordet Kl 5 blev vi placeret ligeoverfor en Kunstmaler, Docent V. Blom med Frue og Datter, og da vi (84-1)

og da vi hjalp den sidste, som var syg af Drikkevandet med Tanalbin, kom vi snart i livlig Samtale med disse elskværdige Mennesker; endvidere traf vi Kunstmaler Napoleon Jensen og hans Kone, som vi kendte fra Admiral Wulffs og flere, hvis Navn jeg ikke kan huske.

(87-3)

det bedrøvelige var, at min kære Hustru ikke var bleven synderlig raskere og stadig havde ondt med at sove. Og saa maatte vi atter begynde med et nyt Menneske i Huset, hvad der var uheldigt. Kort efter Hjemkomsten var vi i Charlottenlund, hvor "Scott" havde tilbragt sin Ferie, og derefter fulgte vi d. 11 August med David til Værløse, hvor han skulde tilse den Ejendom, hans Søn havde købt der. Det var nu saa uheldigt, at jeg netop havde en forfærdelig Mavepine, saa jeg fik ikke megen Fornøjelse af Touren og maatte lægge mig paa Gaarden, men for L. var det en forfriskende Tour, og hun taalte Spadseretouren meget godt. Et Par Dage efter drog vi efter Helges Tilskyndelse til Dragør Strandhotel, hvor han boede med Kone og Barn og befandt sig saa vel. En dejlig Dag var det, da vi kørte derud med Amagerbanen, som vi ikke tidligere havde benyttet, og det var meget morsomt det nye velanlagte Hotel, hvor Fanny befandt sig rigtig vel. Vi sad mest paa Altanen og kunde derfra med Kikkert tydeligt se, hvad Klokken var i Malmø. For ikke at volde Helge Udgifter, drog vi allerede hjem Kl 7 og spiste til Aften hjemme. - Saaledes naaede vi September Maaned, og det bedrøvede mig i høj Grad, at min kære Hustru atter følte sig mindre vel og maatte tage til Sengs, the Oberstlt. Lütken havde spurgt mig, om Krigsministeriet maatte kommandere mig ud som Kampdommer under de store Manøvrer paa Sjælland, der under General Lütkens Ledelse skulde afholdes fra 23 Sept. til 8 Okt. Jeg ville ikke afslaa dette fristende Tilbud, hvormed jeg atter kunde komme i ordentlig Funktion og havde saa modtaget Ordre om 22' Sept at melde mig til General Lemvig paa Agersø Gaard. Nu skulde hun altsaa være alene hjemme, hvorfor det bestemtes, at Inger skulde være hende til Selskab. - En anden Grund til Bekymring var, at Frøken Musse Engelstoft, hvem vi i sin Tid havde tilbudt at optage i vort Hus, medens hun forberedte sig til Almuelærerinde Examen, hvad hun dengang ikke vilde, nu en Søndag i August havde bedt os om nu at indfrie vort Løfte. Jeg havde strax svaret, at vores Forhold nu var ganske forandrede, at vi havde daarlig Plads o. s. v. idet jeg mente, at L. ikke kunde paatage sig denne Byrde, men min kære Hustru tyssede paa mig, og beroligede den noget forskrækkede Musse med, at hun skulde høre nærmere fra os; da hun var gaaet bad hun mig saa inderlig om at tage Musse i Huset, at jeg ikke kunde staa imod,

hvorefter det bestemtes, at hun skulde komme efter Juleferien, men det var da rigtignok at ønske, at L. blev lidt raskere
(87-4)

til den Tid. Saaledes oprandt d. 5^e September. Min kære Hustru laa i Sengen. Vilhelm Bagger havde meldt sig til Middag, og jeg sad optaget af Arbejde i min Stue, da det Kl 4 ringede paa Telefonen. Kaptajn Duus i Krigsministeriet meddelte mig, at General Raabye, der var beordret til at overvære de franske Manøvrer, pludselig var død for en Time siden. Han spurgte mig da, om jeg vilde og kunde rejse i hans Sted, senest d. 8^e September. Uden videre Betænkning svarede jeg Ja og Kl 5 havde jeg Ordren med Anvisning paa 1500 Kr. Det blev en bevæget Middag, og det allerværste var, at jeg i al den Forstyrrelse maatte sende Bladet en Nekrolog over Generalen, som vistnok blev derefter. Min Hustru glædede sig meget over min Udkommando, men var dog noget betaget over, at jeg saa snart skulde af Sted og lade hende være alene. Det var ikke saa let at faa min Udrustning i Orden paa saa kort Tid, navnlig da den næste Dag var en Søndag, men Vett og Wessel var meget flinke, reparerede mit Tøj, forsynede mig med nye Sager og Kuffert, og saaledes kunde jeg, efter at have meldt mig pr Telefon til Generalkommandoen og takket Lütken i Krigsministeriet drage af Sted med Toget 12.30 d. 8^e September, idet jeg havde faaet en Sovevognsbillet I Klasse til Nattoget Hamborg - Køln. Min Hustru kunde desværre ikke følge mig til Banegaarden og kun lidet anede jeg, at Alberti til samme Tid meldte sig som Storbedrager til Politiet, og hvilke bedrøvelige Følger dette skulde faa for Danmark. I Toget kørte jeg sammen med Hans, der kort forinden havde meddelt os, at han havde mistet sin Stilling som Forstander for de Brockske Handelsskoler, omend med 2400 Kr i Pension og vedbliven ved Skolen, der skulde flytte til Købmandsskolen, indtil de yngste Klasser var afgaaede. Angaaende min Rejse til Paris og videre til Chateauroux, hvor jeg indkvarteredes hos Fabrikant Charles Balsan samt om mit Ophold der til 15^e September, giver min særskilt førte Rejsedagbog, Rejserapport samt mine Breve tilstrækkelig Besked. Her skal derfor kun anføres, at Mr. Balsan var Ejer af Frankrigs største Klædefabrik, som leverede 3,000 M. Klæde om Dagen. Som meget formuende (han holdt 8 Automobiles, og havde et Gods i Nærheden) var derfor hans 4 Døtre gift ind i adelige Familier. To af Svigersønnerne var ansatte paa

Fabrikken, og beboede andre Slotte i Parken, en 3die bestyrede Godset, en 4de var gift med Oberst Exelmann. Sønnen Henri, der boede i et Værelse ved siden af mit, var ogsaa i Forretningen, men saa noget udlevet ud, om han end var forekommende. Med Familien (88-1)

havde jeg dog som indkvarteret Intet at gøre, men man viste mig Venlighed ved at traktere med Vin og Brød, naar vi stod op Kl 3½ for at kunne være pr. Automobil i det Hotel, hvor Regeringen gav Frokost, forinden vi Kl 5½ ligeledes pr Automobil drog til Manøvrerne. Jeg var i Bil med den italienske og den belgiske General, den førstes Stabschef, to Russere, en Østriger, en Tysker og Oberst Cheri, vor egentlige Bärenführer og en vigtig Mand i Krigsministeriet. Saavel Russeren Belajew som Østrigeren Lamezan-Sahns og Italieneren Lacotti havde været Lærere i Krigskunst eller Krigshistorie for Generalstabs elever, hvad der bevirkede, at vi snart kom hinanden meget nær, og stadig udvekslede anskuelse om hvad vi havde erfaret angaaende Manøvrerne. Desuden var Belajew en poetisk Natur, som paa Automobilturene underholdt os om russiske Forhold. Den anden Russer v. Nostitz var langt mere Grand Seigneur og skønt vi havde fælles Dagligstue, kom vi dog ikke hinanden synderlig nærmere. Toiletet spillede for ham den største Rolle og derpaa anvendte han saa megen Tid, at han oftest var for sent, naar Automobilet A hentede os til Maaltiderne, og da maatte bestille et privat Automobil. Vi gjorde dog sammen Visit hos Fru Balsan, som dog var meget rétiré og øjensynlig ikke vilde have videre med os at bestille. Efter Dinéren, sædvanligvis 7 Retter Mad, var Folk meget optagne af at faa Underretninger om Parternes indbyrdes Stilling; men desuden musicerede et stort Artilleriorkester. Det var nu Skik og Brug, at Nationalmelodierne for de forskellige repræsenterede Stater spilledes efterhaanden, og maatte saa vedkommende Officer staa med Haanden til Huen saa længe, og derefter modtage de øvrige Kammeraters Haandtryk. Det var min Tur d. 14^e medens Kong Christian spilledes at staa i Retstilling og modtage de andre Officerers Hyldest. Den 15^e September skulde være en anstrængende Dag, der begyndtes med, at vi forestilledes for Krigsminister Picquart ude i Terrænet. Hans plumpe Skikkelse og skyt Blik gjorde ikke noget sympatisk Indtryk, og det var en bekendt Sag, at en af hans unge Adjudanter var hans Kæreste. Det var dernæst blevet meget varmt, og

da jeg endnu var stiv i Lemmerne fra de foregaaende Dages Ridt, imødesaa jeg Øvelsen, der var langt udgaaende med nogen Ængstelse. Jeg aftalte derfor med den hollandske Officer van Ternisga, at vi skulde følges ad, da de franske Officerer ikke følte sig foranledigede til at ledsage en ældre fremmed General, hvortil der var al Anledning, da jeg ingen Adjutant havde, og Terrænet temmelig kuperet og uoverskueligt. Henved Kl 6 $\frac{3}{4}$ red vi fra Rendez-Vous Stillingen ved Vicq, men da jeg

(88-2)

var kommen til Hest, søgte jeg forgæves efter Hollænderen. Da jeg omtrentlig var bleven ene tilbage (end ikke en Ordonans var stillet til min Raadighed) red jeg langsomt af gennem Byen Vicq i Haab om at træffe v. T. forude eller blive indhentet af ham. Men han viste sig ikke, og til Slut kom jeg saa i Forbindelse med den rumænske Major Studza og nogle andre Østeuropæere, som jeg ikke kendte videre og deraf ikke sluttede mig til. Jeg fulgte dem dog saa nogenlunde for at have et Maal, men efter at vi passerede en Slugt og et Krat, kom vi pludselig imellem to kæmpende Fodfolkslinier, der skød voldsomt. Min Hest blev derved helt uregerlig og styrtede af sted i vild Karrière; der var nu ikke Tale om at holde den, skønt Tøjlen gik ind til Benet i min lille Finger. Da jeg nu nødig volde ride Folkene paa Jorden ned, besluttede jeg at ride i en Kreds for at bringe det gale Dyr til Ro, og det lykkedes mig ogsaa at faa den i Cirkel, men pludselig bøjede den Hovedet ned og slog op med Bagparten og kastede mig af til højre, heldigvis uden at sparke mig bagefter. Jeg følte et voldsomt Chok, og var liggende paa Jorden ganske glad over at være sluppen saa godt, og det samme sagde tililende Kammerater, deriblandt ogsaa V. T. som nu endelig havde fundet mig. Men da jeg var kommen paa Benene viste det sig, at min højre Skulder var gaaet af Led og at jeg ikke kunne bevæge Armen. En tililende Regimentslæge afklædte mig strax, og var saa heldig faa Øjeblikke efter midt mellem de kæmpende Linier, at faa Skulderen i Led igen, hvad der dog tog paa Kræfterne, saa jeg maatte have lidt styrkende. General Blanc havde imidlertid sendt mig sit Automobil, og dertil førtes jeg af Lægen og Kaptajn Gérard, hvilket Optog General Pedoga forevigede ved at tage et Fotografi deraf og at sende til "le Matin" hvorfra det gik over i "Politikken". Halvnøgen foroven kørtes jeg saa til Vicq, hvor Gérard uden videre bemægtigede sig et af de mange lukkede Automobiler,

som holdt her, efterladte af deres Officerer, (vi betalte blot Touren ved at efterlade vores Visitkort) og gik det i en Fart til Chateauroux, hvor jeg vistnok ankom kl 9½ modtaget af Hr Balsan, som strax sagde: ”Ja, nu er De min Gæst.” Hvertil jeg svarede: ”je ne veux pas user de votre hospitalité”, men han forlangte bestemt, at jeg skulde blive, og tilbød end

(88-3)

ogsaa, at afsende de nødvendige Telegrammer om mit Uheld til København. Imidlertid sørgede Gérard for at en læge blev hentet, en Mr. Nielsen af dansk Herkomst, der strax gik i Lag med at undersøge og formente, at det var ”fracture de l’omniplate” hvorfor han som han kaldte det indpansrede mig i stærke Bind og raadede mig til at gaa i Seng. Da jeg foreløbig var hjælpeløs, blev Husets Maitre d’Hotel, Mr. Alexandre, en meget flink Mand stillet til min Raadighed som Tjener og Sygeplejer, og han sørgede for Tøfler og hvid Slaabrok til mig for at have det bekvemt, naar jeg atter kom op til Middag, ligesom han hengemte mit Uniformstøj. Efter at have sovet et Par Timers Tid, følte jeg mig ganske flink. Temperaturen var god og der var ingen videre Smerter, kun var jeg aldeles ikke i Stand til at bruge min højre Arm, saa jeg maatte skrive hjem med venstre Haand. Om Eftermiddagen modtog jeg Besøg af de nærmest boende Kammerater, de andre var forhindrede ved Middagen hos Krigsministeren. Da alle mine Maaltider, som smagte mig, blev serverede af Mr. Alexandre, Frokost Kl 11½ á 12, Middag Kl 7 og The med Kage derimellem, medens jeg om Morgenen Kl 7½ fik en dejlig Kafé au lait med ristet Brød, samt le matin paa Sengen og The Kl 9 med Tvebakker etc. efter at Dagligstuen var gjort i Stand. Sygeplejer eller Sygeplejerske ansaa man det ikke fornødent at give mig. (To barmhjærtige Søstre, som var til Raadighed paa Fabrikken, maatte ikke passe Mænd) og det eneste man gjorde, var at Døren til Mr. Henris Værelse ved Siden af mit, blev staaende paa Klem om Natten, for at jeg kunde kalde ham, hvis jeg behøvede Hjælp. Mr. Balsan besøgte mig flere Gange i Løbet af Dagen og ligeledes fik jeg om Eftermiddagen Besøg af Stedets Maire Mr. Patureau Durand, som bragte mig en Hilsen fra Præfekten, og forsikrede, at nu stod jeg under hans Varetægt. - Saaledes gik den første Sygedag nogenlunde taaleligt, og Natten for saa vidt med, om jeg end ikke sov meget og havde ondt med at komme ud og ind i Sengen paa egen Haand. Den

var opfyldt med Puder, for at jeg skulde sidde saa meget som muligt, og ikke vende mig til nogen af Siderne.

Onsdag d. 16^r September var der Rastdag og dette benyttede mine Kammerater sig af til i et Antal af 37 at gøre mig Visit, deriblandt ogsaa Japanere og Kinesere. Men dette anstrængte mig saa meget, at jeg om Aftenen havde en Temperatur af 38,6° og begyndte at spytte rødt op, saa jeg vidste Besked, at det var Lungebetændelse jeg havde faaet, rimeligvis ved Ribbenets Stød mod Lungen. Den Nat, som paafulgte

(88-4)

var i det hele taget ikke rar, da al Hosten pinte mig meget. I det Hele yaget begyndte Omverdenen at anse min Tilstand for farlig, hvad der fremgaar af Avisudklippene, der senere daglig blev mig tilsendte, og Familiens Breve. Den franske Regering sendte desuden Generallægen fra Paris for at undersøge min Tilstand, og Gesandt Reventlow sin Legationssekretær Scavenus for at kunne give paalidelige Efterretninger om mig til Regeringen. Den første forlangte min Urin undersøgt og da denne viste 16 pr M (NB) Sukker havde jeg altsaa faaet Sukkersyge, saa at der blev foreskrevet mig stræng Diæt og Forbud mod at bruge Sukker eller spise Frugt, hvilket var mig et Savn. Man sagde nu som saa: Generalen er 65 Aar, har baade Lungebetændelse og Sukkersyge, hans Hjærte funktioner er uregelmæssige, altsaa er han Dødens Kandidat, og navnlig er der stor Fare for en Blodprop; (derfor maatte jeg ligge saa lidt som muligt, ogsaa om Natten), det er nødvendigt at der vaages over ham om Natten, hvorfor en Sygekorporal, senere en Sygepasser (en Mediciner) maatte sidde i Dagligstuen. Jeg selv havde ikke Fornemmelsen af at være dødssyg, men læste, spiste, og arbejdede saa godt jeg kunde, men at jeg alligevel har været medtaget, viser at disse Dage ikke længere staa klare for min Erindring. I hvert Fald blev mine Telegrammer censurerede og fik jeg kun halv Besked om dem, der sendtes mig; saameget forstod jeg dog, at Coenraad skulde rejse til Chateauroux, og at Generallægen havde ønsket, at Licht kom derned for at have nøjere Tilsyn med mig, naar han nu rejste. Det eneste som gjorde virkelig Indtryk paa mig var et Telegram fra Kongen med Forespørgsel om mit Befindende, thi dette viste mig klart, at H. M. ansaa min Tilstand for betænkelig; Telegrammet overbragtes mig af en Herre, som ikke var inde i

Censurbestemmelserne og han afsendte derfor ogsaa mit Svar til Kongen ganske uforandret, idet jeg næst at takke udtalte: min Tilstand har intet foruroligende, hvad der absolut maatte forbavse H. M. i Betragtning af, at de officielle Bulletiner lød helt anderledes. (Senere maatte jeg forklare Kongen Sammenhængen). Om Fredagen rejste Nostitz og de andre Officerer, hvoraf enkelte fik Lov at sige mig Farvel; denførste indkasserede min Andel af Drikkepengene, der skulde betales ialt 90 Frcs og tillige meddelte han mig, at den sædvanlige Fællesmiddag efter Tilbagekomsten til Paris var opgivet i Betragtning af min Tilstand. Det var drøjt for mig at se ham rejse, yhi naar kom jeg fra Chateauroux? Fru Balsan har rimeligvis gættet mine Følelser og lod sig melde for at opmuntre mig og vise sin Deltagelse, og dette Besøg fulgtes af flere, ligesom ogsaa Svigersønnerne indfandt sig (tilsidst ogsaa (89-1)

Døtrene) hvilke tilbød mig Lektüre, Billedbøger etc. Mest Pris satte jeg paa at laane Mac. Mahons Erindringer, som kun fandtes i 5 Exemplarer, hvoraf et var kommet i Ms --- Hænder, idet han var en Slægtning af Marchallen og saaledes ogsaa beslægtet med Prinsesse Marie. Om Aftenen den Dag kom Herren og Fruen atter op til mig, med et Telegram, som var mig ganske uforstaaeligt, thi det lød paa, at L. med Coenraad skulde være afrejst til Paris, hvad jeg mente maatte være en Fejltagelse, da min kære Hustru efter min Formening var altfor svag til at kunne tænke en saadan Rejse. Om Lørdagen var jeg dog selv mere klar, og modtog jeg Brev, hvorefter det var givet, at hendes Rejse var en Virkelighed, og M. Balsan, der om Morgenens rejste til Paris, tilbød da elskværdigt at sætte mig i telefonisk Forbindelse med min Hustru paa sit Kontor, saasnart hun Kl 5 havde naaet Paris. Havde hun først hørt min Stemme, og talt med mig, kunde hun tage sig en Nats Hvile der, inden hun rejste videre. Kl 6 kaldtes jeg til Telefonen, og hørte jeg Coenraads Stemme (L var for anstrængt til at tale med mig). Jeg forsikrede ham, at jeg befandt mig ganske vel, men alligevel vilde L. helst rejse videre, og ved Gesandtens Hjælp fik hun en reserveret kupé og kom Kl 12 Nat til Balsans. Jeg var gaaet i Seng Kl 9 men havde bedt Alexandre om at kalde mig Kl 11½, for at jeg kunde tage imod min kære Hustru. Hun blev meget forbavset over at træffe mig oppe, mens jeg blev forskrækket over hendes Udseende, thi Rejsen havde ganske

forandret hende og gjort hende hvidhaaret. Efter at have styrket sig lidt, gik hun strax til Ro, i den Seng Nostitz havde haft, medens en Sygekorporal vaagede i Dagligstuen. Den næste Dag maatte jeg allerede være tidlig oppe, thi det blev meddelt mig, at en Officer var ankommen fra Paris med Æreslegionens Kommandørkors, hvilket General --- højtidelig skulde overrække mig Kl 10 Fmd. I L. og Coenraads Nærværelse hængte Generalen efter en lille Speech Korset om min Hals (Jeg var i Slaabrok, saaledes som nedenstaaende Billeder viser) og kyssede mig først paa h. saa paa v. Kind, og derefter midt paa Munden, hvorefter jeg bevæget takkede. I Aviserne kaldte man dette: une touchante ceremonie. Samme Søndag 20 Sept. kom Christian og Inger med Toget Kl 2 til Chateauroux og indkvarteredes da ligeledes paa Slottet, specielt i det runde Taarn, hvor Marchallen af Condé i sin Tid lænkede sin Hustru til Midterpillen, medens han var i Felten. For Alexandre var der nu nok at gøre, idet han skulde servere Frokost og Middag til 5 paa mit Værelse, og opvarte ved Herskabets Taffel. Christians Rejse var for saa vidt unyttig (89-2)

som jeg hver Dag bedredes; men det glædede mig, at han og Inger fik den lille Udenlandsrejse. De vilde bevise Vennerne i Vejle, at de virkelig havde været i Chateauroux og lod sig fotografere vandrende i Parken, ligesom ogsaa Coenraad tog en Mængde andre Billeder, deriblandt et af det franske Artilleri i Marche. Den 21' var hele min Familie, ogsaa L. til Frokost hos Balsans, ligesom de Unge ogsaa kørte en Tur i den nærmeste Omegn; om Middagen spiste vi sammen paa mit Værelse, og fejrede Bryllupsdagen med Champagne; men derefter var Børnenes Besøg forbi. Coenraad rejste direkte hjem til København, Inger og Christian over Utrecht, saaledes at de ogsaa lærte den hollandske Familie at kende.

Saaledes var L. og jeg fra nu af alene paa Slottet, og ved den gode Behandling genvandt jeg snart en hel Del af mine Kræfter. Navnlig gjorde det mig godt, at sidde i Solen i den dejlige Park, hvor en af Døtrene oftere kom og holdt mig med Selskab. Louise var ofte træt, men hun plejede mig med stor Omhu og sørgede for forskellige Indkøb, hvad hun altid klarede udmærket, skøndt hun kunde saa lidt fransk. Til Familien Balsan mærkede vi kun lidet, uden at forskellige af dens Medlemmer aflagde os et Besøg for at se de fremmede Gæster. Hr Balsan var den interessanteste af Slægten; han havde

været god Omgangsven med Emile Ollevier, som han dog ikke satte højt som Politiker, og i lang Tid Medlem af Deputerkammeret. Hans Opfattelse af Frankrig var, at det radikale Parti ved at forfølge Religionen havde gjort Befolkningen stor Skade; men, sagde han Franskændene er som en Staalfjeder, man kan sammentrykke den saameget man vil, den bevarer sin Kraft og en god Dag, naar de økonomiske Forhold lide, vælte vi det radikale Ministerium. I det Hele taget havde jeg det Udbytte af mit Ophold i Chateauroux, at jeg kom nøje ind i de franske ???. Balsans var gode Katolikker. Mairen var ivrig Radikaler og begge søgte at paavirke mig. Fruen var navnlig ivrig og stod i Spidsen for det private katholske Skolevæsen, hvad der lagde stærk Beslag paa hendes Kræfter, ikke mindst ved Skoleaarets Begyndelse den 1 Oktober. Hun beklagede dog, at det var vanskeligt at skaffe gode Lærere, thi den der havde været ansat i en katholsk Skole, var for stedse umulig i Statsskolen og avancerede altsaa ikke. Iøvrigt var hele Egnen meget gammeldags og Adelen dér, hvortil Familien gennem sine Giftermaal hørte, var meget mægtig. Ved et Væddeløb

(89-3)

samledes ca 200 Personer i Balsans Hus for at bevidne det deres Højagtelse, og det var interessant at se dem møde op pyntede og snakkesalige enten i Bil eller Ekvipage.

De franske Læger tabte efterhaanden al Interesse for mig. Nielsen rejste bort og overdrog Virksomheden til en anden som sjældent saa til mig. Han forsvandt igen og saaledes fik jeg en tredje, der kun en enkelt Gang viste sig. Spørgsmaalet om at forlade Chateauroux blev saaledes brændende, tilmed da Fruen tydeligt lod os forstaa, at vi havde været der længe nok. At rejse tilbage til København fandt vi begge uhensigtsmæssigt, dertil var jeg endnu for svag, altsaa burde vi lægge os ude paa Landet et eller andet Sted. Vi tænkte først paa Frankrig, men omsider besluttede vi at tilbringe nogle Dage i Utrecht, idet vi agtede at indlogere os paa et Hotel. Afrejsen blev saaledes fastsat til Lørdag 3 Oktober. Vistnok havde jeg Paalæg om ikke at afrejse førend Lægen havde givet mig Tilladelse dertil, men denne mente jeg let at kunde opnaa, og i Virkeligheden indfandt han sig først en Time forinden Afrejsen. Torsdag d. 1 Oktober var jeg første Gang nede til Frokost hos Madame B. Ved Bordet blev der talt om, at en af vore Bekendte, Valborg Wagner, der var Nonne i det

nærliggende Kloster, Pellevoisin, havde udtalt Ønsket om at se L. Fruen mente, at L. kunde gøre Rejsen dertil alene pr Jernbane (6 Mil) men det modsatte jeg mig, og omsider tilbød Fruen at køre hende derud efter Frokost i sit Automobil (de havde i alt 8), medens hun ogsaa i sidste Øjeblik tilbød mig og en Datter at være med. Saaledes aflagde vi Valborg et Besøg, og kom jeg ind i et Kloster (som Invalid), en uforglemmelig Tour, hvis Enkeltheder jeg ikke skal beskrive her. Vi fik Lov at tale Dansk med Valborg, medens Madame Balsan i en halv Time underholdt la mère superieur, der var henrykt over, at Valborg var en Decendent af Luther. Ogsaa Klosterets Ejerinde, Grevinde de Rochefaucault, maatte vi aflægge et Besøg. Hjemturen gik paa $\frac{3}{4}$ Time.

Madame Balsan mente nu vistnok ogsaa, at jeg var rask nok til at se Fabrikken, og anmodede mig om at følge hende i denne den næste Dag. Jeg mente ikke at kunne sige Nej dertil, skøndt min kære Hustru bad mig derom, hun selv vilde i al Fald ikke være med, og saaledes blev jeg ført omkring i den støjende og støvede Klædefabrik, der fabrikerede 3,000 M. Klæde om Dagen, foruden dejlige (89-4)

Shawler, som jeg dog ikke lod mig friste af. Touren tog dog saa stærkt paa mine Kræfter, at jeg mødte til Frokost hos Fruen, hvid som et Lagen og badende i Sved, saa Alexandre var meget vred paa hende og L. bedrøvet. Den gode Frokost bragte mig dog snart til Hæfterne, og Resten af Dagen kunde jeg hvile ud. M. Pature Durand, Byens Maire, som til L's store Ærgelse hver Eftermiddag bragte mig et Besøg (for en Decorations Skyld) var heldigvis taget paa Landet, men havde taget det Løfte af mig, at jeg skulde melde ham, naar jeg rejste. Jeg maatte altsaa telegrafere til ham, sende Kort til Præfekten og General Rupt m.fl. samt gøre Afskedsvisit hos Svigersønnerne. Navnlig havde den ene Datter altid været særdeles venlig imod mig, skøndt hun var grande dame i Ordetss fulde Betydning. Hun var stolt af at amme sine Børn selv, og fandt det rigtigt, at de begyndte med at lære Tysk først (ved hjælp af en tysk Bonne) ogsaa hos Balsans var den gamle tyske Bonne som hjalp L. med sin Paaklædning o.s.v. bleven i Huset dér, skøndt Børnene længst var gifte, en med en Oberst Grev Exelmans, (som ikke kunde blive General fordi han var Katholik). Den gamle Hr Balsan sagde jeg Farvel til d. 2' om Aftenen, da han rejste til Paris, medens jeg forhandlede med Henri

om Drikkepengespørgsmaalet, hvilket jeg ogsaa havde forelagt Mairens. Saaledes frembrød omsider Afrejsens Dag, og medens L. og Alexandre pakkede, sad jeg endnu en Gang i Parken, glædende mig over den dejlige Sol og betragtede nogle Firben som altid viste sig paa Drivkasserne og havde været mine Venner. Efter endnu en Gang at have været til Frokost hos Madame Balsan, der bad om vore Fotografier og lovede Gengæld, kom vi omsider afsted med et fine Automobil Kl 2½. Alexandre fik sine 200 Frcs, medens den tyske Bonne skulde have en Gave. Paa Banegaarden hvortil Fruen og Henri fulgte (Chaufføren fik sine 10 Frcs) mødte General Rupt og Mairens. Den sidste betalte vor Rejse 1 Kl. i en reserveret Kupé, og Kl 3 kørte vi omsider til Paris, lykkelige over at have genvundet vor Frihed, og over at kunde rejse hjemad. (nærmere Enkeltheder findes endnu i min Rapport og i en Pakke franske Breve). Da det var Feriens Slutning var der særdeles mange Rejsende, saaledes at Toget blev forsinket, og vi blev derfor snydt for et Ophold i Orleans og for den Kaffe vi havde haabet at faa der. Desuagtet kom vi med $\frac{3}{4}$ Times Forsinkelse til Paris, hvor Generalstabskaptajn Devaux tog imod os (90-1)

hvilket var meget heldigt, da jeg næppe havde været i Stand til at klare min Bagage og Vogn. Nu tog han mig under Armen og førte mig op ad den bevægelige Trappe, medens L. maatte gaa alene paa denne og vove Springet derfra paa øverste Afsats. Vognen kørte os nu til Hotel de Matte, hvor jeg havde bestilt Plads, og her fik vi en smuk Salon paa 1' Sal. I en Fart fik vi en Dinér serveret, og gik derefter strax i Seng. Den næste Morgen var det dejligt Vejr og bestilte jeg en Droske for at L. kunde se noget af Paris. Vi kørte først til Notre Dame, saa til Pantheon og derefter til Luxembourg Musæet, hvornæst vi atter var hjemme til Frokost. Lige forinden aflagde Gesandten, Grev Reventlow os en Visit, og han inviterede os til Frokost til Mandag, da han om Søndagen skulde gøre en Tour med sin Slægtning, Comtesse Ermegaard. Efter at have hvilet os kørte vi dernæst til Eiffeltaarnet og Bois de Boulogne og passerede paa Hjemvejen Tuillerihaven, hvorfra 18 Balloner steg til Vejrs, uden at de i det stille Vejr kunde komme afsted i horizontal Retning. Mærkeligt nok opdagede vor Kusk, at jeg var den fremmede General, som havde haft et Uheld under Manøvrerne, idet jeg stadig gik med Armen i Bind. Efter Middagen foretog vi den eneste Spadseretour i

Paris, idet vi drak vor Kaffe i Café de la Régence og læste nogle danske Aviser. Den kunne naaes uden videre Fare for at blive overkørt. Den følgende Morgen Kl 10 kørte jeg til Krigsministeriet, hvor jeg dog ikke traf Oberstlt. Chéré eller nogen af mine Bekendte, undtagen General Brun, Chefen for Generalstaben, og Frankrigs senere højt skattede Krigsminister. Jeg talte længe med ham, fik Løfte om forskellige Oplysninger om Manøvrer, og udbad mig tilsidst Meddelelse om, hvem jeg skulde indstille til Dekoration, hvilket han ogsaa senere efterkom, (Kapt. Devaux). Efter Hjemkomsten fik jeg Visit af Rumæneren Major Sturza, der havde redet ved Siden af mig kort førend mit Fald og senere har korresponderet med mig, ligesom General Constantmechu fra Rumænien mindedes mig ved Nytaar 1909. Endelig indfandt ogsaa Chefen for Ridedetachmentet i Paris sig for atter at gøre Undskyldning for den Hest, jeg havde faaet. - Til Frokosten hos Grev Reventlow maatte L. have en ny Hat og jeg ledsagede hende derfor til en Modiste i Rue Richelieu. Hun lovede at sende den i rette Tid, men Kl blev over 11½ inden den kom, og det var altsaa noget for sent at vi kom til Gesandten. Denne var særdeles elskværdig og havde inviteret

(90-2)

Konsulen og en anden Herre (Scavenius var bortrejst). Efter Bordet berørte jeg ogsaa Decorationsspørgsmaalet for ham. Han mente det vilde knibe med at faa baade min Vært og Mairen dekoreret, men han vilde støtte min Indstilling, naar den blot var bestemt formuleret. Fra Greven kørte jeg til Præsidentens Bolig i Champeelysées for at skrive mig til Afsked og først nu følte jeg mig helt fri. Aftenen tilbragtes i Stilhed paa Hotellet, hvor jeg traf Skattedirektør Andersen og holdt en Passiar med Portiéren (Dansk) der blev rørt over at høre mig spille danske Melodier, og fortalte mig en Del om det strænge Arbejdsliv i Paris. Den næste Dag skulde vi med Toget 12.30 M køre til Utrecht. Min ene Kuffert med al mit Uniformstøj sendte jeg som Fragtgods til Kbhvn. i Haab om, at det skulde blive billigt. Ikke alene var kufferten 4 Uger undervejs, men der forlangtes 35 Kr i

Forsendelsesomkostninger. Efter at have spist Frokost paa Hotellet og besørget nogle Ærinder kørte vi til Gare du Nord og fik udmærkede Pladser i en Vogn direkte til Utrecht. Toget, der var et Bloktog med Restaurationsvogn, med langt bedre Vogne end til Køln (af hensyn til de vanskelige Hollændere) kørte overordentligt behageligt, skøndt

Afstanden Paris - Bryssel 311 Km med Toldrevision paa Grænsen, tilbagelagdes i 4 Timer. Efter afgangen derfra styrkede vi os med et solidt Maaltid, og Kl 9 kom vi til vort Bestemmelsessted, uden at være synderlig trætte. Broder Ferdinand tog imod os, og fulgte os til Jernbanehotellet, ligeoverfor Stationen, hvor han havde lejet en smuk Salon og Soveværelse til os paa 1' Sal med Udsigt til Pladsen og Dejeuner om Morgenen for f. 2,26 pro Persona. Han haabede, at vi saa skiftevis vilde tage vore andre Maaltider hos ham og Betzy. De boede vistnok i den anden Ende af Byen, men for 10 Øre kunde vi faa Billet frem og tilbage til Wilhelmina Park pr Tram, der holdt uden for vort Hotel. Saaledes var vi nu atter i Holland, Vejret var dejligt og vi haabede at et 8 Dages Ophold i Stilhed vilde gøre os begge godt. Dette Ønske gik i Opfyldelse, idet jeg hver Dag blev raskere, men paa den anden Side vilde jeg ikke gøre store Toure, saa jeg hverken kom til Haag, Amsterdam eller Hemelsche Berg, det sidste gjorde mig ondt, da jeg næppe kunde gøre mig Haab om at see Fru Kneppelhout, der elskværdigt vilde være rejst til Utrecht, igen. Ogsaa Oberstlt. Tervisya bragte mig Søndag 11 Okt. et Besøg, uheldigvis netop i Kirketiden, saa jeg desværre ikke overværede Prædikenen i den lutherske Kirke, men kun fulgte L. derhen. Til Tak for al den Venlighed Familjerne havde vist os, inviterede vi dem med Børn til Frokost paa Hotellet, hvorfra tillige et Studenteroptog kunde ses, og navnlig var Toni henrykt over at skulle spise paa "et Hotel". Med Francis besøgte jeg som sædvanlig hans Klub i Tivoli, hvor jeg betragtede

(90-3)

med Undren, og maatte give rundt. Francis selv syntes mig ældet, og det anede mig, at jeg saa ham for sidste Gang. Den 13de Oktober var det min Fødselsdag, og kunde jeg om Morgenen glæde mig over, at jeg for første Gang selv kunde klæde mig helt paa. Ferdinand gav en smuk Familiefest, ved hvilken Lejlighed vi havde det særdeles hyggeligt. Den næste Dag var bestemt til Afrejsen, men da den foregik tidligt (8¼) bestemtes det, at vi tog Afsked Aftenen forinden. Da Fine sagde til L. "ja, jeg haaber, at vi ses igen" sagde denne: Nej, det tror jeg ikke" hvad der forekom mig noget pessimistisk, men Ak hun fik Ret.

Rejsen til Hamborg foregik efter Bestemmelsen uden Uheld, og styrkede vi os i Restaurationsvognen. Paa Hovedbanegaarden holdt et

Tog til Kiel parat, og dermed kørte vi straks videre, hvorved opnaaedes at vi i Ro og Mag kunde sove billigt tæt paa Jernbanestationen i Neumünster, og ikke behøvede at være saa tidligt oppe den næste Morgen, idet det danske Tog først afgik ca 10½ derfra. Vi havde altsaa god Tid til at spise Frokost og til at spadserere i Byen, men det smukke Vejr havde nu forladt os, og det var blevet taaget og raakoldt. I Fredericia modtog Friede og Inger os paa Banegaarden, og fulgte de os til Færgen, hvorefter vi Kl. 9 Aften atter var hjemme d. 15 Oktober. Conrads, Hartz's, Knud og Inger tog imod os paa Banegaarden og Gerda fulgte med os hjem. - Jeg havde megen Grund til Tak, at Rejsen var endt saa heldig. Den næste Dag sendte vi strax Besked til Dr. Knudsen, som undersøgte mig og ordinerede en Masseur, Fru Steenstrup f. Kjeldsen. Hans Forhold overfor L. havde ikke været saa elskværdigt, og jeg beklagede mig derover, hvorved allerede Grunden lagdes til det Brud, som senere skulde komme. Masseusen behandlede mig hver Dag i noget over en Maaned, og dette hjalp saa godt, at jeg derefter havde fuldstændig Brug over min højre Arm og aldrig senere har mærket noget til den. Derimod mærkede jeg ved Aarets Slutning Smerter i Lysningen, hvilke omsider blev saa stærke, at jeg maatte kalde paa Lægen igen. Han konstaterede saa et Broktilfælde, ligeledes fremkaldt ved Faldet. En Bandage maatte saaledes anskaffes, men den blev jeg snart vant til. - I de første Dage efter min Hjemkomst forblev jeg sygemeldt, saameget mere som jeg stadig savnede min Kuffert. Men efter at denne var kommen, meldte jeg mig atter til Tjeneste og Minister Neergaard udtalte da: "De har vist, hvad ikke alle Officerer i Hæren har, at være i Besiddelse af en god Konstitution". Paa mit Spørgsmaal, om jeg kunde faa Godtgørelse for min Families Rejseomkostninger sagde han: "Ja opgiv blot, hvormeget De har givet mere ud, end der er udbetalt Dem". Dette Beløb i alt 740 Kr (Mors og Conrads Rejse 400 Kr, Lichts 540 Kr, min egen 1300 Kr (90-4)

i alt saaledes 2240 - 1500) blev derefter straks anvist mig til Udbetaling.

Iøvrigt skete der det Efteraar ikke noget særligt. (Angaaende min Audiens hos Kongen og Middagen bagefter se Optegnelserne) men det bedrøvede mig, at min kære Hustru stadig var lidende af Krampe i Benene, uden at Dr Knudsen formaaede at hjælpe hende. Desuagtet

fandt jeg mig foranlediget til at bede Væbningens Officerer til Middag, samt General Lütken og Madsen. Maden leveredes fra Fru Friberg, hvad der jo var en Lettelse for L. Saaledes nærmede Julen sig og var det en stor Glæde at Inger og Chr. med deres Børn tilbragte den hos os, saa vi kom til et rigtigt Juletræ endnu en Gang. Heldigvis var L. ganske flink ved den Lejlighed. De to første og Else og Per rejste d. 30te, medens vi tilbragte Nytaarsaften hos Gerda, og dermed sluttede det mærkelige Aar 1908.

1909. Aaret indviedes ved at vi samlede Børn og Børnebørn til Juletræ, i alt 32, thi ogsaa Helge, Fanny og deres Barn kom tilstede, ligesom Nyegaard.

Efter Kuren hos Kongen d. 11te Januar, blev jeg bedt til Gallataffel, men paa Grund af min Broksskade, hvortil jeg endnu ikke havde faaet Bind, generede det mig meget at staa op saa længe, saavel om Fmd. som om Aftenen. Med vor Lejlighed i Gothersgade havde L. længe været utilfreds, thi hun kunde ikke lide at see Husene overfor, og desuden var den ubekvem. Vi besluttede derfor at flytte til Efteraaret, og var saa heldige at finde en god Bolig i Classensgade Nr 17 (et nyt Sted) og da jeg alt ved Lejens Afslutning den 30' Januar betalte forud for Oktober Kvartal, fik jeg den indrettet, saaledes som jeg vilde have den, og navnlig et 5' Værelse paa 5' Sal, hvorved Prisen 1200 Kr. ikke blev urimelig, saasom der var varmt Vand til Stadighed i Soveværelset og Badeværelset, samt Centralvarme sidstnævnte Sted. Vi haabede derfor at kunne spare en Del, navnlig ogsaa i Betjening, thi med min forestaaende Afsked for Øje, fandt jeg Prisen vel høj, og jeg vilde nødig flytte igen. Den 6te Januar kom Frøken Engelstoft i vort Hus, som Gæst. Hun kaldte os straks Onkel og Tante, vi hende Musse, og hun indtog os snart ved sit elskværdige bramfri Væsen. Hovedbegivenheden i Aarets Begyndelse var den 250 aarige Mindefest for Stormen paa København; i 1859 havde Væbningen deltaget i 200 Aars festen, men Forsøget paa at lade den komme med denne Gang maatte opgives (se mine Optegnelser). Disse indeholde ogsaa alt, hvad der forøvrig tildrog sig af Betydning. For at L. ikke skulde trættes for meget i Paasken, som faldt i April, besluttede vi at tilbringe den paa Jernbanehotellet i Fredensborg, hvor L. fik et godt Værelse i Villaen ligeoverfor. Hun var der først nogle Dage (91-1)

alene, hvorefter jeg boede sammen med hende i selve Helligdagene. Der var flere andre Gæster, deriblandt Fru Kommandørinde Hedemann med Datter og Dr. Kuhn med Frue. Vejret var ikke videre gunstigt, men vi spadserede dog mange rare Ture i Parken og havde mange hyggelige Timer paa Værelset. Om Aftenen spillede vi som oftest Whist, idet vi fik vor The bragt over. Vi syntes saa godt om Hotellet, at vi besluttede at vælge det til Sommerophold, og lejede derfor Altanværelset for 11 Kr om Dagen i Haab om at min kære Hustru maatte sidde mange Timer i det Frie.

Efterat Musse Engelstoft var rejst og mine sidste Øvelser med Væbningen var sluttede med en Forbidefilering for General Lütken, der udtalte sig særdeles rosende over hvad han havde seet, drog vi d. 1 Juni afsted til Fredensborg. Den 3^e var det Kongens Fødselsdag og indskrev jeg mig paa Slottet, saa meget mere, som jeg var inviteret til den store Aftenfest, som afholdtes der om Aftenen. Ved den lejlighed havde jeg Frk Hagerup, den norske Ministers Datter til Bords, og hun var en granvoksen Jente, meget livlig, men jeg mærkede hurtigt, at hun var optaget af en dansk Garderløjtnant. Efter Bordet traf jeg en af mine gamle Hestepassere, der nu var Sognefoged i Grønnerup.

Om vort Ophold i Fredensborg skal kun meddeles, at det ikke begunstigedes af Vejret, saa at vi kun sjældent sad paa Altanen, fordi Vinden næsten altid var N. V. Heller ikke i Parken kunde vi sidde ret længe ad Gangen, saa at vi under Arbejdet paa Broderiet til de to antike Stole og Højtlesningen for mit Vedkommende, mest sad paa Værelset. Af Bekendte var der ingen blandt Gæsterne, men Etatsraad Simsen med Frue og Datter, Fru Bendixen, hendes Mand og Datter Konsulinde Jensen var ganske hyggelige. Mest saa vi til Schrolls, som vi aflagde flere Visitter, ligesom vi ogsaa traf Oberst Keypers, der en Dag kørte en Tour med os til Skansebakken. Endelig traf vi ogsaa Pastor Jungersens som boede daarligt i et billigt Pensionat, og Grosserer Michaelsen, som havde en yndig Villa i Kammerjunker Castenschiolds Ejendom S. f. Byen. Af store Toure gjorde vi ingen da L. ikke følte sig oplagt dertil. Kun een Gang sejlede vi paa Esrom Sø, det var en dejlig Morgenstund, og hun var saa glad og oprømt ved den Lejlighed. Ligeledes aflagde vi en Dag Frøken Riis et Besøg i hendes Pensionat i Esperngærde; vi havde faaet Frokost med, men det stormede saa stærkt, at vi havde Ondt nok med at faa den fortæret i Egebæksvang. Mest holdt L. af at gaa ud ad Asminderødvejen, og der

var vi ogsaa flere Gange i Kirke, ligesom vi ogsaa talte om, hvor yndigt det kunde være at faa Gravsted der. I sin Helhed var dog L's Befindende

(91-2)

ikke videre godt, idet hun oftere havde Smerter i Benene, og sov daarligt. At vi overhovedet var kommen til Fredensborg i Paasken skyldtes Dr. Hytten, som vi raadspurgte i Marts Maaned. Knudsen var bleven mere og mere ubehagelig og mente at Mor skulde bruge Elektricitet for Smerterne i benene; men da det slet ikke hjalp foreslog vi ham at søge en Specialist i Nervesygdomme. Da han spurgte: "Hvem vil De saa henvende Dem til" og vi svarede Dr Hytten! udbød han: "Ham vil jeg netop nødig have", men da han ikke kunde anbefale nogen anden, blev Resultatet alligevel at vi søgte Hytten. Denne søgte navnlig at berolige Mors Nerver, og at faa hendes Nerver i Orden, medens han fraraadede Brugen af for meget Veronal; men desuden tilraadede han Landophold, hvad der var Skyld i at vi søgte Fredensborg i Paasken og senere i Sommerferien. Vi var paa det rene med, at vi ikke vilde beholde Dr Knudsen sammen med Hytten og da jeg gerne forinden den 1 Juli, da hans Honorar forfaldt, vilde have ham til at udstede en Attest for at mit Broktilfælde skyldtes Faldet med Hesten, tog jeg ved Terminstiden til Kbhvn. for at udbede mig en saadan. Han undersøgte mig og lovede at sende Attesten, men den kom aldrig, hvorefter jeg d. 1. Juli sendte ham hans Honorar med Besked om, at jeg gerne vilde være løst fra min Kontrakt med ham, men skulde benytte ham, naar Anledning gaves.. Dette Brev besvarede han aldrig, og han viste sig derefter som den fornærmede.

En Søndag havde vi inviteret Hartz's ud til os hele Dagen og med dem tilbragte vi nogle rare Timer, ogsaa Mari besøgte os en Dag, men ellers saa vi ikke noget til Familien og den 1 Juli forlod vi Fredensborg, idet vi overnattede i Kbhvn og saa drog til Vejle den næste Dag med Toget 12.30. Vi kom derved saa sent til Vejle, at der ikke længere gik en Damper til Brønssodde, hvorfor Christian og Inger afhentede os med Vogn paa Stationen for at bringe os til deres Villa. Allerede paa denne Køreture fremsatte de Ønsket om, at Erik kom i Huset hos os, for at han kunde gaa 2 Aar paa en Latinskole, inden han blev Student, saasom Forholdene i Vejle ikke var saa gode. Vi var strax villige til at imødekomme dette Ønske of fastsatte Betalingen til

40 Kr om Maaneden med Fradrag af alle Feriedage. Da Erik maatte indlogeres i Gæstekammeret, skrev jeg til Banken om at faa et andet Loftsværelse som saadant, hvad der blev afvist, men senere fik vi dog et til 6 Kr om Maaneden, kun var det beliggende paa 5^e Sal i 17 B saa Vejen

(91-3)

derop var lang, men ved Omflytningen kunde vi dog fra vort eget Loft gaa igennem Lt. Schwaneflugels Lejlighed, idet han som staaende ved Væbningen, gerne gjorde mig den Tjeneste, i Haab om, at jeg vilde være ham til Nytte paa anden Maade.

Paa Villa Ejra i Bredballe tilbragte vi nogle gode Dage, idet Eriks Værelse blev stillet til vor Raadighed. Vejret var godt, og vi gjorde ikke faa Toure til Tirsbæk og andre Steder, ligesom vi ogsaa var til Middag hos Justitsraad Schjøtt. Christian var meget optaget af sin Have, som han ofrede meget paa, og som ogsaa var i god Stand. Ved Enden havde han rejst 3 Gynger, og dem benyttede vi ikke saa sjældent. I det Hele taget havde L. det ikke saa daarligt, og taalte ret godt at gaa. Kun Bakker skadede hende, og en Tour ad Skydepladsen og Ulvedalen var hende for meget. Hun kom derfor heller ikke i Bredballe Kirke. Hjemturen gik, ligesom Udturen med Vogn til 2 Toget og saa videre over Fredericia til Sorø, hvor Johannes og A. C. som sædvanlig tog gæstfrit imod os. Her gjorde vi paa Gravfondets Regning en Køretur til Lyngby og om ad Eskildstrup. Nyegaards var med, derimod ikke Laurids's som nu var flyttet til Sorø og beboede en købt Villa. De holdtes noget udenfor, saaledes ved en Køretur til Ægirs Huset, hvor vi spiste Frokost i det grønne, og havde det meget gemytligt, og det samme gjorde jeg, da vi gav en Frokost paa Missionshotellet, hvor Stemningen gik meget høj. Da Joh. den næste Dag spurgte mig, om det vel var nødvendigt at bede dem til Middag, sagde jeg dog: ja, jeg vilde sætte Pris paa om I gjorde det, thi jeg er bange for, at de ellers blive fornærmede. I Virkeligheden var Augusta det allerede, thi, da hun kom til Middagen, rakte hun i Entréen Tungen ad Anna Cora. Den 15e Juli var vi atter tilbage til København, fordi vi gerne snarest vilde flytte til Classensgade, hvor alt nu var i standsat til vor Modtagelse. Tæpperne lagte og elektrisk Lys opsat. Lige den samme Dag Flyttefolkene tog det første Læs, kom Hartz's til Middag hos os på Vej til Liseleje, hvor de havde indlogeret sig i Rasmussens Pensionat. Gerda blev dog om Aftenen for at hjælpe os

med Flytningen den næste Dag. Det var anstrængende nok, navnlig for min kære Hustru, men jeg kan ikke være hende taknemmelig nok for, hvor godt og smukt hun indrettede den nye Lejlighed for os, der straks tiltalte os i høj Grad, fordi den var bekvem, lys og luftig med henrivende Udsigt og Altan, hvor hun holdt meget af at
(91-4)

staa om Aftenen og betragte Stjernerne. Hvad der ogsaa gjorde Lejligheden saa hyggelig var, at vore bedste Møbler var blevne oppudsede, hvad der rigtignok kostede mange Penge. - Da den Pige vi havde, aldeles ikke kunde overkomme Arbejdet, var det blevet bestemt, at Ingers Mathilde, som i 6 Aar havde været der, med 1^r September skulde flytte til os, og vi glædede os til at faa denne solide Hjælp. Ganske vist varede det noget, inden hun kom ind i Forholdene, og troede jeg først, at det ikke vilde gaa, men med jydsk Sejghed fik hun efterhaanden lært sin daglige Gerning, og udførte den derefter med stor Regelmæssighed, ligesom Madlavningen efterhaanden blev bedre. Efter L's Død blev hun mig en uvurderlig Skat, da hun altid sørgede godt for mig, og holdt sig paa den tilbørlige Afstand.

I Begyndelsen af August indbød Gerda og Coenraad os til at besøge dem i deres respektive Opholdssteder, Liseleje og Tidsvilde, hvor den sidste havde bygget sig en Villa. Vejret saa ikke videre godt ud, og L. havde ikke megen Lyst til at foretage denne besværlige Rejse, men med sin sædvanlige Ihærdighed fik Gerda hende i sidste Øjeblik overtalt til at tage med, skønt hun egentlig var træt og medtaget. Vi drog altsaa afsted med 8.30 Toget til Frederiksværk, hvor en Vogn med Hartz's stod parat til at bringe os videre. Det var graa Vejr og regnede lidt, men efterhaanden klarede det, og vi kom saaledes velbeholdne til Købmand Rasmussens Pensionat der ikke var videre hyggeligt. Efter Frokosten gik vi en Tur i Plantagen og saa paa et Hus, som Gerda og Jacob havde forelsket sig i, og som de gerne vilde købe, for at have et fast Sommerophold. Huset var godt og tiltalende, men Klimaet i Liseleje virkede ikke heldigt paa Jacob, thi det kolde fugtige Vejr skadede hans Gigt. Imidlertid mente de, at Vejret kunde blive bedre en anden Gang, og da jeg fandt Huset solidt bygget og Prisen rimelig, raadede jeg dem til at erhverve det. Efter Middagen kom Conrads kørende med Vogn fra Tidsvilde, for at bringe os til deres nye Hjem, hvor vi skulde overnatte. Kl 8 naaede vi Stedet, efter

en dejlig Køretur gennem Plantagen, og fandt vi Villaen beliggende paa en høj Skrænt lige ved Havet, meget tiltalende. Mindre heldigt var det derimod, at Væggene var saa tynde, at man fra det ene Værelse kunde høre alt, hvad der foregik i Naboværelset. Heller ikke (92-1)

Trappen til den øvre Etage var bekvem og Conrad var netop samme Dag trillet ned ad paa sin Hale med en Lampe i Haanden, saa han var bleven stærk forslaaet. Den næste Dag var det dejligt Vejr, hvorfor Coenraad og jeg gik en Tour i Tisvilde Hegn. Efter Frokosten kom Gerda og Jacob en lille Svipetur paa Cykle og benyttedes Lejligheden til at vi, siddende uden for Huset blev fotograferede. Senere gik jeg atter en Tour med Conrad ned til Helene Kilde, og benyttede jeg da Lejligheden til at tage en Skizze af Omgivelserne. Kl 7 ¼ kom en Vogn, der skulde bringe os til Helsing, og denne køretur vil jeg altid mindes med Glæde, idet L. navnlig var saa oplivet og glad. Kl 10 ¾ var vi atter hjemme. - I Slutningen af August kom Erik til os, som optaget i vort Hjem, idet han skulde gaa i Frk Moltkes Latinskoole. Han fik altsaa Gæsteværelset, medens vi lejede et saadant i Nr 17 A. Det viste sig snart, at han følte sig helt vel hos os, og dertil bidrog min kære Hustru sikkert meget, idet hun saa godt forstod at snakke med ham, og altid viste ham den største Hensynsfuldhed. I Begyndelsen deltog han meget i vore Spadsereture, men efterhaanden faldt dette bort, da han havde sine Venner og Kammerater at gaa ud med, hvoraf et Par (Vejlebekendte) jævnlig blev hos ham til Middag eller Aften. Senere arrangerede han ogsaa et ugentligt Spilleparti, som altsaa hver 4de Uge samledes hos os. L. holdt bestemt paa, at vi ikke skulde lade ham være alene hjemme, i al Fald ikke, uden at han fik Venner til at holde ham med Selskab, og naar jeg undertiden sagde: ”vi behøver da ikke altid at holde os hjemme for hans Skyld, eller altid tage ham med i Theatret” sagde hun altid: ”Du er en daarlig Bedstefa’r”. Saaledes kom han ikke saa sjælden med os. Han var let at behandle, altid meget opmærksom imod os og hyggelig i det daglige, og kun faa Gange maatte jeg gøre min Myndighed gældende, saaledes en Spilleaften, da hans Venner endnu var gaaede 12 ¼ og L. som Følge deraf ikke vilde gaa i Seng, hvorfor jeg omsider gik op paa hans Værelse og bad dem fortrække. Men netop L’s Hensynsfuldhed trættede hende ofte, hun havde nu een Gang paataget sig Hvervet, og satte derfor al Kraft ind paa at udføre det tilfredsstillende, til Trods

for sine svage Kræfter. At disse virkelig ikke var gode, viste sig saaledes under Besøg som min Søster Betzy aflagde os i Begyndelsen af September, hvilket varede ca 3 Uger. Hvor megen Glæde hun end havde deraf, trættede det hende, og bad hun oftere om at blive hjemme, naar vi Andre gik ud. B. var naturligvis til Middag hos Børnene, ogsaa Ross var saa venlig at invitere hende paa (92-2)

Hotel Phønix til en Frokost, hvorefter vi besaa Raadhuset. Ogsaa Petraa og Eigil bad hende, medens vi havde oftere Familien hos os. Megen Glæde havde hun ogsaa af at komme i det kgl. Theater (Drot og Marsk), Tivoli og de forskellige Musæer, medens en Gang trakterede os paa en længere Automobiltur hele Byen rundt. Men i det hele var jeg glad over, at Besøget omsider nærmede sig til Ende. Endnu maa deg omtales, at hun fik en Indbydelse paa min Foranledning af Geografisk Selskab til at overvære Mr. Cooks Foredrag i dette om hans formentlige Rejse til Nordpolen. Hele København var begejstret for Cook (Et Fotografi af hans Ankomst til Hotel Phønix findes i min Samling, det er taget af Ross) og Geografisk Selskab tildelte ham sin Guldmedaille. Da jeg fortalte dette til L. blev hun dog opbragt derover og mente, at jeg burde have modsat mig det, hvilket jeg ikke kunde give hende Ret i. Tiden har vist, at hun havde Ret. Imidlertid gik B. og jeg til Mødet, og maatte jeg tage imod den kgl. Familie, medens B. blev siddende alene blandt det engelske Gesandtskab, hvor jeg saa senere traf hende. Mærkeligt nok gjorde Francis ogsaa Nar af B's Begejstring for Cook, som han heller ingen Tillid havde til. Den 26^e September fulgte jeg hende til Sorø, hvor jeg havde bestilt Vogn til at køre os til Frederikskilde. Nu vilde Uheldet, at den Morgen to Lokomotiver var væltede paa et nyt Spor ved Roskildevejen, hvad der fremkaldte en saa uregelmæssig Toggang, at vi først kom afsted Kl. 11 $\frac{3}{4}$ og dernæst kørte saa langsomt, at Ankomsten til Sorø blev 2 Timer efter almindelig Tid. Johannes havde med Baad villet afhente os fra Stationen, men ventede forgæves, og der kom altsaa Forstyrrelse i det Hele. Frokost fik vi først hos A. C. Kl. 3, og da vi endelig kom afsted med Vognen, blev det et saa frygteligt Regnvejr, at hele Touren var fuldstændig mislykket. Om Aftenen var vi hos Lavrids atter i frygtelig Regn og sov jeg paa Missionshotellet, medens B. blev huset hos Cora. Først den næste Morgen klarede det, saa vi endnu kunde gaa en Tour i

Akademihaven inden Toget kørte til Korsør, hvorhen jeg fulgte B; men efter at have bragt hende paa Færgen til Nyborg, rejste jeg tilbage til K. Kun lidet anede vi, at vi begge skulde staa ene ved næste Gensyn, to Aar senere.

En Uge forinden havde jeg gjort en anden lille Udflugt, nemlig til Herlufsholm, paa hvis derværende Kirkegaard C Halls Monument skulde afsløres. Vi var kun en lille Skare, som gav Møde: nemlig foruden Dr.

(92-3)

Barfod, der skulde holde Festtalen, Dr Meyer, A Larsen Liljefalk, Boghandler Tryde, en Stationsforstander fra Roskilde og Undertegnede. Paa Næstved Station var Vogne fra Skolen tilstede, som bragte os til Herlufsholm Kirkegaard, og efter at vi havde faaet lidt Frokost, holdt B. Talen og faldt Dækket for Stenen, der er afbildet i Doktorens Pjece om Hall. Vi var ialt en 40 Personer, og savnede jeg i høj Grad Madsen, der havde forment, ikke at kunne forlade Rigsdagen den Dag. Det var en smuk Efteraarsstemning udbredt over Højtideligheden paa den skyggefulde Kirkegaard, og da den var endt, indbød Rektor Bagge os til Middag. Tiden forinden udfyldtes med Besøg af Skolen og Kirken, samt en Spadseretur i den nærmeste Omegn. Ved Middagen havde jeg Rektoren til Bords, der bl. a. udbragte en Skaal for Hærens Officerer, hvilken jeg maatte takke for. Med 6½ Toget rejste vi atter tilbage til København.

Den sidste September var jeg indbudt til Troels Lund for at være sammen med den svenske Forsker Dr. Montelius, og samme Aften var jeg med L. hos Pastor Jungersen, sammen med andre Medlemmer af Menigheden. Han ønskede at Medlemmerne skulde indbyde nogle af de stille i denne, der nærmere betegnedes med et x paa Listen, i deres Hjem. L's Svaghed hele Vinteren forhindrede dog Planens Realisation for vort Vedkommende. - Dagen efter fejrede vi Frederik Wagners Bryllup med Yelva Simonsen. Provst Wagner holdt Talen i Helligaandskirken, medens Middagen for ca 65 Personer afholdtes paa Skydebanen. L. var desværre alt andet end rask den Dag, saa hun var helst bleven hjemme. Jeg havde skrevet en Tale, men da der var saa mange, som tog Ordet, tav jeg fornuftigvis stille.

Oktober Maaned bragte ellers ikke noget af særlig Interesse, uden at Helge Bagger henvendte sig til os om Hjælp i sin fortvivlede Stilling. Jeg raadede ham til at skabe sig en ny i Udlandet, henvendte mig

saavel til Ross som til E. Nyegaard for at faa ham anbragt i Buenos Ayres, det viste sig dog snart, at han ikke vilde forlade Fanny og han hutlede sig saa i lang Tid igennem ved at slaa Plader. Ogsaa mig bedrøvede han for 40 Kr. som aldrig betaltes, uagtet jeg udtrykkelig laante ham dem for nogle Dage. Siden har han altid undgaaet mig, hvad der har gjort mig meget ondt, thi havde han ærlig og redelig sagt: ”jeg kan ikke betale dem tilbage”, vilde jeg have slaaet en Streg over Gælden. - Da L. mere og mere følte sig afkræftet og søvnløs, (92-4)

blev det bestemt, at hun atter skulde søge nogen Tids Ro paa ”Alexandra House”, hvorhen hun rejste d. 31 Oktober Kl 6 Aften i et frygteligt Regnvejr. Den 7^e November aflagde jeg hende et Besøg, og hun var da ganske flink, saa at hun atter kom hjem den 13^e November i stærk Snestorm. Paa Grund af den nye Hærlov blev jeg d. 27. Nov. udnævnt til Chef for 11^e Regiment, idet Væbningens Stab skulde vedblive at bestaa til 12^e April n. A. Lütken sagde til mig, at Meningen var, at jeg skulde blive staaende indtil det fyldte 70^e Aar. Glad var jeg ikke over Forandringen, hvorved jeg kom til at staa under General Rasmussen, og Væbningens Ophævelse i det Hele er en kolossal Dumhed, der skyldes Kühnell’s Fejlsyn. Af Bladene tog kun ”Vort Land” Notits af Begivenheden, idet det sendte mig en Interviewer, hvem jeg meddelte nogle historiske Oplysninger. I begyndelsen af December havde vi Besøg af Inger og Christian, hvilken sidste skulde sætte sig ind i Røntgen Fotograferingen her paa Kommunehospitalet; i den Anledning havde vi stor Familiemiddag hjemme. Dagen i Forvejen var Prinsesse Marie afgaaet ved Døden, vistnok paa Grund af, at hun led af Kvartalsdrankersygdommen. Dr. Knudsen, hendes Læge, formentes at have givet hende en for stor Morfindosis derimod, og det var da ikke muligt at faa hende vækket igen. Prinsessen var meget afholdt, og Nationen rejste hende en Mindestøtte; men Landofficerer kunde hun absolut ikke lide, saa jeg fik aldrig talt med hende. Prins Valdemar var rejst til Siam, og maatte altsaa vende hjem. - Den 13^e December fik L. heftige Koliksmerter, saa hun maatte holde Sengen i 4 Dage. Heldigvis kunde hun altsaa være oppe til Juletræet for Hartz’s. Det trættede hende dog saa meget, at hun fik Krampe i Benene om Natten og ikke kunde komme i Kirken 1^e Juledag, men om Middagen var vi dog hos Gerda, og spiste

2' Juledag hos Conrad, 3' hos Mari. Ellers gik Julen stille og Nytaarsaften tilbragte vi hyggelig hos Gerda.

1910. Dette Aar, som oprandt fornøjeligt, skulde blive et af de sørgeligste i mit Liv, idet min kære Hustru, efter et langt Sygeleje paa Middelfart Sygehus, skulde blive taget bort fra mig, hvorved hele min Tilværelse blev forandret. Jeg har derfor ej Lyst til at fortsætte min Levnedsbeskrivelse end til den Dag, vi rejste over til Fyen, og henviser til den udførlige Dagbog, som jeg derefter har ført (93-1)

eller til mine Optegnelser. - Den 2' Januar, en Søndag, samlede vi alle Børn og Børnebørn, samt Fr. Zeuthens til Juletræ, i alt henved 30 og dette var den sidste store Familiefest i vort Hjem; den anstrængte L. ikke videre end at hun 3' og 4' Januar kunde spadsere paa Langelinie. Den 8' fik jeg Opfordring til at tale i Løjtnantsforeningen, der nu gik ind med Væbningen, samt d. 11 til at tale for Danmark ved Forsvarsbrødrenes store Aarsfest, den 29' Januar. Med mit Foredrag i Løjtnantsforeningen gik det uheldigt, da Foreningen angav en gal Dato, der ikke blev rettet, saaledes at jeg gik til Löweners den Aften, Foredraget skulde have været holdt. Jeg forlangte, at Bestyrelsen skulde give mig en Undskyldning, hvad der kneb haardt.

Med min Tale d. 29' gik det heldigere, idet jeg slap godt derfra. Endvidere gjorde Kapt. Schnitler med Frue mig en Visit, i hvilken Anledning jeg bad dem til Middag sammen med Ross's og flere d. 14 Januar. Allerede 5 Dage senere var vi til Middag hos Ross's igen og her fik vi en sur Suppe, som jeg med Øjnene bad L. om ikke at spise. Hun gjorde det dog og blev daarlig, og fra det Øjeblik genvandt hun ikke sit Helbred, medens hun indtil da havde været ganske flink. Dog kom hun sig saa meget, at vi den 10 Februar i herligt Vintervejr gik en Tour i Dyrehaven; men det var saa glat, at jeg ikke kunde staa paa Benene, og fordærvede derved noget af den gode Stemning, hvortil Naturen ellers opfordrede. I Slutningen af Februar havde jeg den Ubehagelighed, at en af mine Officerer Løjtnant Larsen blev meldt for Besvigelser og Falsk, hvilket gav mig mange Forhør og til sidst en Krigsret, hvor han dømtes til eet og ½ Aars Forbedringshus. Det var en meget pinlig Historie. Med L. gik det stadig daarligt, og da hun 17 Marts tillige fik Influenza engagerede jeg Dr. Eilschou Holm for at tilse hende. Hun maatte holde sig inde i 12 Dage. Hun kom saaledes ikke med til Bodils Konfirmation d. 20' Marts i Hellerup Kirke og

heller ikke til Middagen bagefter, ved hvilken Lejlighed Hans holdt en meget mærkelig Tale. Da jeg om Aftenen saa tidlig som mulig kom hjem, fandt jeg hende i en meget nedtrykt Sindsstemning. I Paasken, der faldt tidlig det Aar, var vi hjemme, men rejste saa d. 1 April til Vejle for at overvære A. L.s Konfirmation. Vistnok var min kære Hustru alt andet end rask, men Doktoren mente, at det for Nerverne var godt at komme i anden Luft. Rejsen gik ogsaa heldigt, (93-2)

om end den anstrængte L. meget. Jeg gik derfor en Tour med Inger alene om Eftermiddagen. Hun begyndte da at klage over Ondt i Halsen, hvad der tiltog den følgende Dag, og henad Aften blev hun rigtig syg. Hun vilde imidlertid absolut være flink den næste Dag, og stivede sig af med forskellige Midler, men hun kunde næsten ikke tale om Morgenens. Desuagtet var hun med i Kirken og ved Middagen, ialt 26, deriblandt ogsaa Coenraad, Gerda og Vibs. Men om Aftenen havde hun en Temperatur paa henved 40°. Den næste Morgen gik jeg med L. en Tour i Nørreskoven, og var Vejret saa mildt, at vi kunde sidde paa en Bænk derude, et uforglemmeligt Minde for mig, men ved Hjemkomsten kom Dr Møller hen til Inger, og konstaterede, at hun var angreben af en Skarlagensfeber, saa hun straks maatte flyttes ud paa Hospitalet. Og vi andre besluttede at rejse hjem med første Tog, (Gerda og Vibs) idet vi forinden telegraferede til Mathilde, at Per skulde bo hos os foreløbig, for at undgaa at smittes af Vibs, der om Natten havde ligget i Ingers Seng. Mærkelig nok fik ingen af os eller Gæsterne Ingers Sygdom, og d. 11' April rejste saa Per hjem igen. Erik forblev foreløbig i Vejle, da han dog ikke maatte gaa i Skole her. Ingers Sygdom forløb forøvrigt heldigt, og da hun dog skulde ligge i Sengen saa længe besluttede Chr. at benytte denne Lejlighed til at underkaste hende en Operation, for at helbrede et Onde, hun alt havde faaet ved Eriks Fødsel. Vi var meget bedrøvede derover, fordi vi mente, at hun ikke havde Kræfter til at overstaa Operationen, men alt forløb dog foreløbig heldigt. Først senere, efter at være flyttet til Landstedet, hvad hun næppe har kunnet taale, men hvad hun gerne vilde for at faa den friske Luft og være sammen med Børnene i Pintsen, blev hun alvorlig syg (Underlivsbetændelse) og det var vistnok kun ved Anvendelsen af en kunstig Abces (Terpentinindsprøjtning) at hun undgik Døden. Da Chr. en Morgen forlod hende for at udføre sin Gerning sagde eller

tænkte han: hun lever ikke, naar jeg kommer tilbage; men Gud ske Lov. Efter Indsprøjtningen faldt Temperaturen, og Helbredelsen foregik nu sikker omend langsom.

Den 20^e April var Væbningens sidste Dag, i hvilken Anledning dens Officerer havde arrangeret en Middag for mig i Officersforeningen, kun Oberstlt. Dalhof Nielsen mødte ikke, under Paaskud af, at han alt privat havde bedt mig til Middag; men det viste mig hans (93-3)

sande Sindelag, hvad der navnlig kom frem efter min Afskedigelse. Han er ikke nogen fin Karakter. Middagen selv gik meget fornøjeligt, idet Ulrich holdt Festtalen for mig, som jeg besvarede, medens det var mig en speciel Tilfredsstillelse, at Gørtz, den kom. General sendte et Telegram, der strax blev besvaret, og som hermed følger tilligemed Svaret. - Til Louise sendte Officererne pragtfulde Blomster. Som Chef for 11^e Regiment blev min Stilling højst ubehagelig; dels havde jeg faaet en daarlig Adjudant (Premierlt. Bauditz) og dels var General Rasmussen meget smaalig. Den udarbejdede Mobiliseringsplan kasserede han ganske og stillede saa en Officer, Kapt. Arnesen Kall af 15^e Batl til min Raadighed for at gøre Arbejdet om. Den 2^e Maj maatte han imidlertid paa Grund af Sygdom afgive sin Kommando til mig, og jeg kom saaledes 1 Maaned til at fungere som Divisionsgeneral, med Kapt. Thornberg som Stabschef, der var meget snaksom, og med hvem jeg red nogle Toure.

En anden Begivenhed var, at jeg overværede Middagen for C. Carstensen hos Fru Nimb, i Anledning af hans 70 aarige Fødselsdag. Jeg havde Fru Just Lund til Bords og morede mig godt. Hans skulde holde Festtalen for Festbarnet, hvad han ogsaa gjorde, men F. v. Jessen holdt paa eget Ansvar uden Opfordring en anden mere koloreret, i Haab om at blive Redaktør af Nationaltidende.

Med Røssel havde jeg det Foraar mange Vanskeligheder; han betalte hverken Renter, Skatter eller Afdrag og var efterhaanden kommen saa langt tilbage, at Asmussen raadede mig til selv at overtage Sveasvej 4 igen, efter at Stedet retsslig var bleven ham frataget. De fornødne Skridt i saa Henseende blev foretagne, efter at det havde vist sig, at al den Sikkerhed han havde stillet, var lidet værd.

Naturligvis var dette Forhold højst pinligt for mig; men dobbelt led jeg derunder, fordi min kære Hustru fandt, at Asmussen og jeg var alt for langmodige, og alt for længe siden burde have kastet ham ud. Hun

havde Ondt med at forstaa, at Overtagelsen af Stedet vilde være en stor direkte Udgift for mig, da det i al Fald i den foreliggende Skikkelse uden Badeværelse og W.c. var usælgelig eller ikke til at leje ud, og saa blot ensidig paa, at R. boede gratis og snød os for Huslejen, som hun udtrykte sig, og hun bestyrkedes deri af Børnene, medens jeg stadig holdt paa, at Asmussen var min Raadgiver, og altsaa

(93-4)

maatte rette mig efter ham. Hele Røsselsagen forbitrede det Foraar L's Liv og kostede hende mange Taarer, og for at imødekomme hende sagde jeg i hvertfald med Sorg i Hjertet min Lejlighed op (dog under Forbehold af, at jeg kunde blive boende, hvis mine Forhold bedrede sig) og var vi saa belavede paa til Efteraaret atter at maatte flytte til Sveasvej.

I det hele taget havde min kære Hustru det Foraar en vanskelig Tid, da hun, trods Massage hos Fru Arentoft og Lægebehandling oftere var daarlig og maatte holde Sengen. For at opmuntre hende og styrke hendes Nerver, besluttede jeg at rejse til Hornbæk, hvor Pensionatet Hornbækhus særlig var anbefalet os af Grev Sponeck. Telefonisk bestilte jeg Værelser derude, og vi fik dem for 10 Kr om Dagen. Fredag d. 13 Maj rejste vi derud i dejligt Vejr sammen med Brandassurancemanden Tvermoes med Datter, og da vi foreløbig var de eneste Gæster og den rolige Natur var særdeles velgørende, befandt vi os særdeles vel og glædede os til nogle Dages Ferie. Istedetfor en Frk havde imidlertid hendes Broder Etatsraad Dahlerup overtaget Bestyrelsen af Pensionatet; han havde ikke noget godt Renommé, thi hans første Kone havde aflivet sig og han var nu gift med en 25 aarig, der lavede Maden. Hans Anskuelse var meget radikale, og det skulde snart vise sig, at hans Gæster, hvoraf der den næste Dag kom ca 70 var mest af "Politikens" Folk, saa Stedet ansaas for et af de mest mondæne i Hornbæk. Vi var altsaa kommet godt op at køre. Som de første Gæster sad L. ved Siden af Etatsraaden, som hver Dag satte en Flaske Burgunder til Livs ved Middagsbordet. Om Lørdagen havde vi endnu en fredelig Dag, og gik en hel Del i Plantagen og ved Stranden, og traf Bispinde Nielsen og Skolebestyrer Gregersens, hvis Villaer laa ved Siden af hinanden og nær Trouville, hvor Kapt. Ivan Carstensen med Frue var indkvarteret, og hvor der var temmelig tomt, saa vi fortrød bitterligen ikke at have indlogeret

os der, tilmed da det ligger lige ved Havet; men Ejerinden Frk. Buck havde ved sit Tyranneri gennet Gæsterne bort. Vejret var vidunderligt sommerligt, saa vi kunde sidde overalt og vi befandt os lykkelige i den stille Natur. 1° Pinsedag var vi saaledes en længere Tour i Plantagen Ø for Byen og sad længe der, medens vi Kl 2 var til Gudstjeneste hos den berygtede Pastor Sperling, hvis Prdiken var meget ejendommelig. Anden Pinsedag var der lidt Omslag i Vejret i det det fra 20° blev 16° og noget skyet, men om Aftenen havde vi dog en vidunderlig Solnedgang,

(94-1)

og rejste mange. Med Etatsraaden havde L. Mangen et Sammenstød, fordi han var saa taktløs stadig at tale om Politik og drak paa et godt Udfald af Valget i radikal Retning.

Med Middagstoget tog vi atter om Tirsdagen tilbage til København, og havde straks Kedeligheder, idet Asmussen meddelte, at Røssel var stævnet for Retten, medens Efterretningerne fra Vejle lød bedrøvelige.

Valgdagen d. 20° Maj begyndte højtidelig idet jeg var til Sørgegudstjeneste i den engelske Kirke, i anledning af Kong Edward VII's Død. Da L. var uhyre interesseret i Valgresultatet gik vi om Aftenen til det af Kvindernes Forsvarsforening foranstaltede Møde i Odd Fellow Paladset, hvor det gik meget livligt til, og hvor vi fik Besked om, at General Madsen var falden, samt at det ikke saa lovende ud. Der var imidlertid saa fuldt og saa meget Musik, at vi med Glæde tog mod Ross's Tilbud om med ham og Frue at gaa over i Hotel Phønix, hvor vi saa spiste til Aften og stadig fik Valgtelegrammerne. Kl 12 brød vi op, men L. vilde ikke hjem, hun forlangte at spadsere ned til Østergaden for at blive Vidne til Folkelivet og at høre om Hans og Rohde var valgte. Den førstes Fald fik vi at see paa Kongens Nytorv, og den andens paa Politikens Kontor, og først derefter var hun til at bevæge til at køre hjem. Hvilken Betydning Valgets Udfald ogsaa havde for mig, idet mit Haab om at blive Krigsminister derved forduftede fremgaar af mine Optegnelser.

Søndag 22° Maj gjorde Coenraads og vi en rar Tour ud til Charlottenlundfortet, og her blev min kære Hustru for sidste Gang fotograferet. Erik kom hjem om Aftenen. Den sidste Dag i Maaneden overtog General Rasmussen atter sin Stilling og blev jeg atter

Regimentschef, hvad der kun tiltalte mig lidet. Premierlt. Sonne var i stedet for Bauditz bleven min Adjudant. Samme Dag stillede Røssel Sikkerhed for 1700 Kr.-

Da Bror Vilhelm havde taget sin Afsked og anmodet os om at søge en Lejlighed til ham, lejede L. d. 26 Maj en saadan i Havehuset Sortedamsgade Nr 5, 4, og det skyldtes hendes Energi og Indflydelse paa Værten, at den blev sat i nydelig Stand.

Der var nu kun Juni Maaned tilbage, inden vi skulde tage paa Landet. Som sædvanlig havde vi været meget i Tvivl om, hvor det skulde være; men da L. absolut vilde til Fyen, havde vi allerede i Marts (94-2)

med Otto Petersens Hjælp faaet LOGIS PAA Villa ”Solvang” ved Middelfart, hvor vi saa tillige var i Nærheden af ham, af Inger og rimeligvis af Gerda, der vilde leje sig ind i Nærheden af Kolding. Forinden ville dog L. som var meget medtaget tilbringe nogle Dage paa Alexandra House i Fredensborg.

Hvor lidet anede vi, at Rejsen til Fyn skulde blive hendes sidste. Den 20’ rejste hun om Formiddagen til Fredensborg og om hendes Sindsstemning derude vidne hendes sidste Breve. Sagen Røssel optog hende meget.

Jeg besøgte hende derude Lørdag 25 Juni i Anledning af, at General Schrolls var bedt til Frokost hos Frøken Jørgensen hin Dag. De to Dages Samvær med L. var mig altid uforglemmelige, hun følte sig saa glad og tilfreds derude og var saa elskværdig. Vor sidste Kirkegang var i Asminderød Kirke, og sad vi længe paa Kirkegaarden forinden. Men mit Besøg anstrængte hende og hun kom lidet rask hjem d. 29’ Juni om Aftenen, meget nervøs og pirrelig. I hvert fald turde jeg ikke lade hende færdes alene i Byen de følgende Dage og ledsagede hende derinde samt til Vilhelms Lejlighed. Den 7 Juli afrejste vi til Nyborg i straalende Vejr og i straalende Humør, kun lidet anede jeg, at jeg gik et frygteligt Martyrium imøde, men saaledes skulde det nu være og et nyt Livsafsnit for mig begyndte. At føre mine Erindringer videre, har jeg ingen Lyst til; thi hvad der hænder noterere jeg i Dagbogen, og som Pensionist siden 19’ November 1910 er jeg udenfor Begivenhederne.

København 4 November 1911

sign. P. N. Nieuwenhuis